

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**İLK ÜÇ ROMANIYLA İRAKLI EDİP VE ŞAİR
AHMED SA'DÂVÎ**

Doktora Tezi

Galip GÜLER

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER

SAMSUN
2020

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**İLK ÜÇ ROMANIYLA İRAKLİ EDİP VE ŞAİR
AHMED SA‘DÂVÎ**

Doktora Tezi

Galip GÜLER

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER

SAMSUN
2020

TEZ KABUL VE ONAYI

Galip GÜLER tarafından, **Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER** danışmanlığında hazırlanan **(İLK ÜÇ ROMANIYLA IRAKLI EDİP VE ŞAİR AHMED SA'DÂVÎ)** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 26.11.2020 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı	Üniversitesi	Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL				☐
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi				Kabul
	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı				☐
Üye	Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ				☐
	Ankara Üniversitesi				Kabul
	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı				☐
Üye	Doç. Dr. Recep GÜN				☐
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi				Kabul
	İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı				☐
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER				☐
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi				Kabul
	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı				☐
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI				☐
	Sinop Üniversitesi				Kabul
	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı				☐

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım doktora tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

26 /11 / 2020

Galip GÜLER

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : İLK ÜÇ ROMANIYLA IRAKLI EDİP VE ŞAİR AHMED SA'DÂVÎ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 19/10/2020 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : %

Tek kaynak oranı : %..... çıkmıştır.

İmza

17 /12 / 2020

Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER

ÖZET
İLK ÜÇ ROMANIYLA IRAKLI EDİP VE ŞAİR AHMED SA‘DÂVÎ
Galip GÜLER
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Doktora, Kasım/2020
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER

Tarih boyunca ilim ve edebiyat alanında birçok önemli şahsiyete ev sahipliği yapan Irak topraklarında, Arap edebiyatının yeni döneminde de önemli şahsiyetler yetişmiştir. Bu çalışmada, eserlerinin başarısı Arap dünyasını aşarak uluslararası seviyelere ulaşan Iraklı edip ve şair Ahmed Sa‘dâvî’nin romancılığı, yazarın bu türde verdiği ilk üç eser tahlil edilerek ortaya konulacaktır.

Eserlerinde Irak gerçeklerini konu edinen yazar, ülkesinin yirminci yüzyılın son çeyreği ve yirmi birinci yüzyılın başlarında yaşadığı olaylara ışık tutmaktadır. Sa‘dâvî’nin romanları özgün kurgusu, gerçeklerin fantastik unsurlarla mezcilmesi ve kullanılan anlatım tekniklerinin çeşitliliği gibi birtakım özellikleri ile uluslararası seviyede okuyucu kitlesinin dikkatini çekmiştir.

Yazarın eserlerini doğru anlayabilmek için çalışmanın birinci bölümünde Irak’ın yakın tarihi özetle anlatılmış, özellikle yazarın romanlarına konu olan Saddam dönemi ve sonrasındaki olaylara vurgu yapılmıştır. İkinci bölümde Irak romanının gelişim aşamaları, bu türün Irak’ta gelişmesinde öne çıkan şahsiyetler ve eserleri ele alınmıştır. Aynı bölümde Ahmed Sa‘dâvî’nin hayatı, edebî kişiliği ve tüm eserleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yazarın roman türünde verdiği ilk üç eser, *el-Beledü’l-Cemîl*, *İnnêhû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* ve *Frankeştayn fî Bağdâd* romanları, alanda yazılmış modern tahlil kaynakları dikkate alınarak şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir. Son olarak, yazarın romancılığı hakkında ulaşılan birtakım genellemeler ve eserleriyle vermek istediği mesajlar sonuç bölümünde ifade edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Modern Arap Edebiyatı, Irak, Roman, Mahallî Unsurlar, Ahmed Sa‘dâvî.

ABSTRACT

IRAQI EDIP AND POET AHMED SAADAWI WITH HIS FIRST THREE NOVELS

Galip GÜLER

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Basic Islamic Sciences

Ph. D., November/2020

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Osman KESKİNER

In Iraq, which has hosted many important figures in the field of science and literature throughout history, important figures have also grown in the new era of Arab literature. In this study, the success of his works will be revealed by analyzing the first three works of the author in this genre, and the novelism of the Iraqi poet Ahmed Saadawi, whose success exceeded the Arab world and reached international levels.

The author, who deals with the realities of Iraq in his works, sheds light on the events his country went through in the last quarter of the twentieth century and the beginning of the twenty-first century. Saadawi's novels have attracted the attention of the international readership with some features such as the original fiction, the interplay of the facts with fantastic elements and the variety of expression techniques used. In order to understand the author's works correctly, in the first part of the study, the recent history of Iraq is briefly explained, and especially the events of the Saddam period and afterwards, which are the subject of the author's novels, are emphasized. In the second chapter, the development stages of the Iraqi novel, the prominent figures in the development of this genre in Iraq and their works are discussed. In the same section, detailed information about Ahmed Saadawi's life, literary personality and all his works are given. In the third part of the study, the first three works of the author in the genre of novel, *The Beautiful Country*, *Indeed He Dreams or Plays or Dies* and *Frankenstein in Baghdad* were examined in terms of form and content, taking into account the modern analysis sources written in the field. Finally, some generalizations about the author's novelism and the messages he wants to give with his works are expressed in the conclusion section.

Keywords: Arabic Literature, Iraq, Novel, Local Elements, Ahmed Saadawi

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tarihi boyunca birçok medeniyet ve kültüre ev sahipliği yapan Mezopotamya toprakları üzerinde binlerce ilim ve fikir adamı yetişmiş, bölge uzun yıllar kültür merkezi olma özelliğini korumuştur. Bu köklü ilim merkezinden edebiyat sahasında da İbnü'l-Mukaffa' (ö. 142/759), el-Câhiz (ö. 255/869) ve el-Mütenebbî (ö. 354/965) gibi birçok edip ve şair yetişerek, eserleriyle edebiyat tarihine geçmişlerdir. Mısır'ın 1798 yılında Napolyon (1769 -1821) tarafından işgali ve sonrasında Mehmed Ali Paşa (1769 – 1849) ile matbuat alanında yaşanan gelişmeler, Arap edebiyatında yeni dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Kültürel mirasın günyüzüne çıkmasında önemli rolü olan matbaanın Mısır'da kurulması ve Mehmed Ali Paşa'nın Avrupa'ya karşı tutumları Mısır'ı birçok alanda olduğu gibi edebiyat alanında da öncülüğe taşımıştır. Ancak bu, diğer Arap ülkelerinin edebiyat sahasında var olmadıkları anlamına gelmez.

Yeni dönemi eskisinden ayıran önemli farklılıklardan birisi Arap dünyasının Avrupa ile çeşitli alanlarda temaslarının artmasının sonucu olarak; orada yaygın olan roman, kısa öykü, tiyatro gibi edebî türlerin Arap dünyasında da hayat bulması olmuştur. Irak topraklarında, geçmişten aldığı kültür mirasını yeni dönemin geniş ufkuyla mezcedebilen bir nesil yetişerek bu yeni türlerde ses getiren eserlere imza atmışlardır.

Bu çalışmaya konu olan Ahmed Sa'dâvî, edebî hayatına şiirle başlamış daha sonra nesre yönelerek roman türünde eserler vermiştir. Eserlerinin tamamında Irak gerçeklerini ele alan yazar, romanlarının başarısıyla özelde Irak romancılığını; genelde Arap romancılığını zirveye taşımıştır. Ahmed Sa'dâvî'nin edebî kişiliğinin gelişimindeki amillerin başında yaşadığı dönemin siyasî ve sosyal bakımdan ağır şartlar içermesi gelmektedir. Yazar, mensup olduğu nesil itibarıyla Baas rejimi diktatörlüğü, sekiz yıllık İran Savaşı (1980 – 1988), Körfez Savaşı (1990 – 1991), uzun yıllar Irak'a karşı sürdürülen uluslararası ambargo, Saddam'ın devrilmesi, Amerikan işgali, mezhepsel ve etnik çatışmalar gibi Irak'ın yaşadığı birçok sıkıntıyı bizzat yaşamıştır.

Irak halkı üzerinde bir takım menfî güçlerin toplumsal parçalanmaya, ayrışmaya neden olan siyasî oyunlarını edebî bir şekilde eleştiren Sa'dâvî, bu şer odakların oynadığı oyunların sonuçlarını hem kendi insanına hem de tüm Ortadoğu ve İslam coğrafyasına göstererek önemli mesajlar vermektedir. Bu bakımdan yazarın

eserlerinde İslam âleminin çıkaracağı önemli dersler bulunduğu kanatindeyiz. Ayrıca ülkemizde hakkında yeterli seviyede akademik çalışma yapılmamış olan Irak romancılığı konusunda çalışmamızın önemli bir eksikliği gidereceğini ümit etmekteyiz.

Bu çalışmaya başladığım günden itibaren her türlü konuda yardımcı olan ve değerli vakitlerini bana ayıran başta tez danışmanım saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER'e, çalışmamın şekillenmesinde önemli katkıları olan Sayın Prof. Dr. Recep DİKİCİ hocama, ayrıca dil ve anlatım açısından çalışmayı okuyup değerlendiren Sinan ERKEN hocama şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.

Son olarak yoğun çalışma temposu nedeniyle beni anlayışla karşılayan değerli eşime, bu süreçte kendileriyle yeterince zaman geçiremediğim çocuklarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Galip GÜLER
Samsun, 2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu.....	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
3. Araştırmanın Yöntemi	4
4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	4
1. BİRİNCİ BÖLÜM	
XX. YÜZYILDA IRAK'A GENEL BİR BAKIŞ.....	6
1.1 XX. Yüzyılda Irak Siyasî Hayatına Genel Bir Bakış.....	6
1.1.1. Birinci Dünya Savaşından Sonra Irak	6
1.1.2. Manda Dönemi	7
1.1.3. Sözde Bağımsızlık.....	7
1.1.4. Darbeler ve İktidar Mücadeleleri.....	8
1.1.5. Saddam Dönemi	12
2. İKİNCİ BÖLÜM	
IRAK ROMANI VE AHMED SA'DÂVÎ	19
2.1. Irak Romanının Gelişimi	19
2.1.1. On Dokuzuncu Yüzyılda Irak Nesri	21
2.1.2. Irak'ta Roman.....	22
2.2. Ahmed Sa'dâvî'nin Hayatı ve Eserleri	34
2.2.1. Hayatı	34
2.2.2. Edebî Kişiliği.....	35
2.2.3. Röportajı.....	37
2.2.4. Eserleri	44
2.2.4.1. Şiirleri	44
2.2.4.2. Öyküleri	46
2.2.4.3. Diğer Çalışmaları	47
2.2.4.4. Romanları.....	48
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÜÇ ROMANIN TAHLİLİ	53
3.1. El-Beledü'l-Cemîl Romanı	53
3.1.1. Romanın Tanıtımı.....	53
3.1.2. Olay Örgüsü:	55

3.1.2.1. Romanın I. Bölümü (Hilmi'nin Yazdığı Hikâye)	56
3.1.2.2. Romanın II. ve III. Bölümü.....	59
3.1.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	66
3.1.4. Zaman.....	70
3.1.5. Mekân.....	74
3.1.6. Kişiler.....	79
3.1.7. Romanda Kullanılan Teknikler	91
3.1.8. Romana Dair Dikkatler ve Eleştiriler	98
3.1.8.1. Kurgu	100
3.1.8.2. Dil ve Anlatım.....	101
3.1.8.3. İsimlendirmeler	104
3.2. İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü Romanı.....	106
3.2.1. Romanın Tanıtımı.....	106
3.2.2. Olay Örgüsü:	107
3.2.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	116
3.2.4. Zaman.....	119
3.2.5. Mekân.....	123
3.2.6. Kişiler.....	127
3.2.7. Romanda Kullanılan Teknikler	135
3.2.8. Romana Dair Dikkatler ve Eleştiriler	145
3.2.8.1. Kurgu	145
3.2.8.2. Romanda İşlenen Temalar	147
3.2.8.3. Dil ve Anlatım.....	154
3.3. Frankeştayn fî Bağdâd Romanı.....	157
3.3.1. Romanın Tanıtımı.....	157
3.3.2. Olay Örgüsü	159
3.3.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	193
3.3.4. Zaman.....	196
3.3.5. Mekân.....	201
3.3.6. Kişiler.....	205
3.3.7. Romanda Kullanılan Teknikler	220
3.3.8. Romana Dair Dikkatler ve Eleştiriler	231
3.3.8.1. Kurgu	231
3.3.8.2. Sembolik Unsurlar	235
3.3.8.3. Yabancı Filmlerinin Etkisi	239

3.3.8.4. Diğer Eserlerin Romana Etkileri	240
3.3.8.5. Romanda İşlenen Temalar	245
3.3.8.6. Dil ve Anlatım.....	252
SONUÇ	257
KAYNAKÇA.....	260
ÖZ GEÇMİŞ.....	268

KISALTMALAR

b.	: bin (ibn)
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
c.c.	: Celle celâlühü
Çev.	: Çevirmen
d.	: Doğumu
ed.	: Editör
Ens.	: Enstitü
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Mat.	: Matbaacılık
nşr.	: Neşreden
Ofs.	: Ofset
ö.	: Ölümü
r.a.	: Radiyallahu Anh
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Sav.	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
ter.	: Tercüme eden
thk.	: tahkik eden
ty.	: Tarih yok/Tarihsiz
Üny.	: Üniversite
v.d.	: ve diğerleri
v.s.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Genel görüşe göre 1798 yılında Napolyon'un Mısır'ı işgali ve sonrasında yaşanan gelişmeler Arap edebiyatında önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde Mehmed Ali Paşa'nın icraatları ve özellikle matbuatın Arap coğrafyasında yaygınlaşması, edebiyatın gelişiminde en önemli etkenlerdendir. Bu sayede çoğu unutulmaya yüz tutmuş kültürel miras, tekrar gün yüzüne çıkarılarak insanların istifadesine sunulmuştur.

Mazinin bıraktığı mirastan beslenerek aydınlanan yeni nesil edebiyatçılar, şiir gibi, eski edebiyat türlerinin yanında roman, kısa hikâye, tiyatro gibi yeni edebi türlerde de eserler vermişlerdir. Eserlerinde evrensel konuları işledikleri gibi, yaşadıkları ülkenin özel sorunlarını da yeni edebî türlerde ele almışlardır.

Yeni dönem Arap edebiyatının gelişiminde Mısır'ın öncülüğü kabul edilmiş bir gerçektir. Ancak bu, diğer Arap ülkelerinin edebiyat sahasında var olmadıkları anlamına gelmez. Irak tarih boyunca birçok medeniyeti barındırmış, uzun yıllar birçok âlimin yetiştiği bir kültür merkezi olmuştur. Arap dünyasında bu köklü ilim merkezinden edebiyat sahasında ses getirecek yeni edip ve şairlerin ortaya çıkması istibat edilecek bir durum değildir.

Ortadoğu denilince, yirminci yüzyıla muasır insanların akıllarına ilk olarak Filistin meselesi gelir. Filistin meselesi ve işgalin ardından halkın yaşadığı sıkıntılar milli duyguları tahrik etmiş, kaynaklarda *Edebü'l-Mukâveme* olarak adlandırılan *Direnış Edebiyatının* ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Özellikle yirminci yüzyılın sonlarına şahit olan insanlar ise bu dönemde Irak'ı Ortadoğu gündeminin baş aktörleri arasında görmüştür. Zira Irak, bu dönemde siyasî çalkantıların, savaşların, göçlerin ve daha birçok olumsuzlukların merkezi olmuştur. Bu olumsuzluklar Irak halkına acıyı, gözyaşını ve hüznü beraberinde getirmiştir.

Sanat kimileri için bir eğlence aracı iken kimileri için hayatın gayesidir. Savaş ve benzeri büyük musibetlere maruz kalan kişi sanatçı ruhu taşıyorsa, yaşadığı hissiyatı içinde hapsetmeyerek, duygularını sanat eserlerinde bütünüyle göstermeye

çalışacaktır. Iraklı edip ve şair Ahmed Sa‘dâvî’de olduğu gibi, sanat, bazıları için bir haykırıştır. Birçok karmaşanın yaşandığı bir coğrafyada dünyaya gelen, çocukluğunu, gençliğini silah seslerinin, bomba dumanlarının arasında geçiren bir sanatçının gönül dünyasından fışkıran lavlarda elbette yaşadıklarının etkisi görülecektir. Yazarın eserleri, özelde Irak halkının yaşadıklarına; genelde ise Ortadoğu’nun birçok yerinde yaşanan drama ışık tutmaktadır. Nitekim yazar, kendisiyle yapılan röportajlarda, eserlerinin sadece Irak’ta yaşananları değil; Suriye, Yemen, Libya ve daha nice Arap ve İslam ülkesinin durumunu dile getirdiğini beyan etmiştir.

Ahmed Sa‘dâvî genç ve muasır bir yazar olması sebebiyle hakkında Türkiye’de daha önce yapılmış herhangi bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada aşağıdaki soruların cevapları bulunmaya çalışılmıştır:

- Ahmed Sa‘dâvî kimdir?
- Yetiştği dönemde Irak’ta siyasî durum nasıldır?
- Irak romanı Sa‘dâvî’ye kadar hangi aşamalardan geçmiştir?
- Edebi kişiliğinin oluşumunda ne gibi faktörlerin etkisi olmuştur?
- Eserleri nelerdir?
- Eserlerinde hangi konuları ele almıştır?
- Romanlarının uluslararası edebi literatürde ses getirmesinin sebepleri nelerdir?
- Romanları şekil ve muhteva bakımından nasıldır?
- Romanlarında ne gibi anlatım tekniklerini kullanmıştır?
- Romanları arasında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar vardır?
- Romanlarının gerçek hayatla ilgisi ne düzeydedir?
- Romanlarıyla vermek istediği mesajlar nelerdir?

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın temel amacı, Iraklı edip ve şair Ahmed Sa‘dâvî’yi ve eserlerini Türk okuruna tanıtarak özellikle yazarın romancılık tarafını ortaya koymaktır. Hayatta olmayan Arap edebiyatçıları hakkında birçok akademik çalışma yapılmıştır ancak henüz hayatta olan yazarlar hakkında yeteri kadar çalışma bulunmamaktadır. Aynı durum bu çalışmaya konu olan edip ve şair Ahmed Sa‘dâvî için de geçerlidir. Yazar hakkında gerek Türkiye’de gerekse Arap ülkelerinde yeteri kadar akademik çalışma yoktur.

Yazar, Iraklı olması hasebiyle son çeyrek asırda Ortadoğu'da ve Ortadoğulu olmanın nasıl bir şey olduğunu eserleriyle etkili bir şekilde ifade etmektedir. Bu çalışmanın diğer bir amacı Ortadoğu'da yaşayan insanların yaşadığı sıkıntıları, çektiği ıstırapları Türk okuruna Ahmed Sa'davî'nin diliyle bir parça hissettirip onlardaki farkındalığı artırmaktır. Zira insan sosyal bir varlık olduğu için komşusuyla alakadardır. Onların başına gelenlerden ders çıkarılmalı, benzer sorunlar ortaya çıkmadan sebepleri yok edilmelidir.

Ahmed Sa'davî eserlerinde özelde Irak ülkesi ile ilgili sıkıntıları ve üzerinde oynanan siyasî oyunları eleştirirken genelde tüm Ortadoğu ve İslam coğrafyası üzerinde menfî güçlerin ve şer odakların oynadığı kötü oyunların sonuçlarını anlatmaktadır. Türkiye hem bulunduğu coğrafi konum itibarıyla hem de tarihten gelen stratejik itibarı nedeniyle söz konusu menfî odakların hedefinden uzak değildir ve olamaz. Bu bağlamda Türk okurunun Ahmed Sa'davî'nin eserlerinden çıkarması gereken dersler de çalışmamızın önemli amaçlarından biridir. Bu bakımdan çalışmanın önemli bir açığı kapatacağını düşünmekteyiz.

Ahmed Sa'davî henüz genç bir yazar olmasına rağmen bu çalışmada derinlemesine tahlil edilen ilk üç romanı uluslararası yarışmalarda önemli ödüller kazanmıştır. Romanlarından *el-Beled'ül-Cemîl* 2005 yılında Dubai'de düzenlenen Arapça roman yarışmasında birinci seçilmiştir. Bir başka romanı, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* adlı romanı 2010 yılında Beyrut'ta düzenlenen yarışmada Hay Festival ödülünü kazanmıştır. Son olarak *Frankeştayn fî Bağdâd* adlı romanı 2014 yılında Ammân'da düzenlenen yarışmada birincilik ödülüne, daha sonra farklı zamanlarda başka ödüllerin yanında 2018 yılında İngiltere'de düzenlenen Uluslararası Man Booker ödülünde uzun ve kısa listeye girmeye layık görülmüştür. Ayrıca bu roman otuzdan fazla yabancı dile çevrilmiştir. Böyle saygın yarışmalarda yazarın romanlarının ödüllere layık görülmesi çalışmanın önemini artırmıştır.

Aynı zamanda şairlik, senaristlik ve karikatüristlik yönü de bulunan Ahmed Sa'davî'nin romanları, onu modern Arap edebiyatında ayrıcalıklı ve önemli bir konuma getirmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın bölümlerine göre araştırma yöntemleri farklılık göstermiştir. Yazarın eserleri genel olarak Irak'ın iç ve dış siyaseti ile doğrudan ya da dolayısıyla ilgili olmasından çalışmada tarihsel arka planı ele alma gereği duyuldu. Bunun için Irak yakın tarihi ile ilgili kaynaklara müracaat edildi. Bir romancı olarak Ahmed Sa'davî'nin konumunu tespit edebilmek için Irak romanının gelişim aşamalarını irdelemek maksadıyla alanda yazılmış kaynak ve makalelere ulaşıldı. Halen hayatta olan yazarı ve edebi kişiliğini daha iyi tanımak için yazarla bizzat görüşülerek kendisiyle röportaj yapıldı. Ayrıca yazarın farklı zamanlarda çeşitli medya kuruluşlarıyla yapmış olduğu diğer röportajlardan istifade edildi.

Yazarın roman türündeki ilk üç eseri roman tahlili alanında yazılmış, kaynakçada belirtilen, modern kaynaklardan istifade edilerek tahlil edildi. Bu tahliller yapılırken roman alanında muteber şahsiyetler ve eserleri üzerine daha önce yapılmış Türkçe ve Arapça akademik çalışmalardan ve onlardaki bakış açılarından faydalanıldı.

4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmada hedefler doğrultusunda, yazar Ahmed Sa'davî'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri, Sa'davî'nin Irak romanındaki yeri ele alındı. İlk üç romanı derinlemesine irdelenerek yazarın özellikle romancılık tarafı ortaya konulmaya çalışıldı. Giriş bölümünün ardından yazarı ve eserlerini daha iyi anlayabilmek için çalışmanın birinci bölümünde yazarın yaşadığı dönemle ilgili tarihsel arka plana yer verildi. Burada bölge için yeni bir dönemin başlangıcı olan Irak'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılmasından başlanarak yazarın doğduğu ve yaşadığı yıllarda Irak'taki siyasal durum üzerine yoğunlaşıldı.

İkinci bölümde Irak'ta roman türünün ortaya çıkışı, gelişimi ve olgunlaşma aşamaları ele alınarak Irak romanının gelişimine katkısı olan şahsiyetler ve eserleri ortaya konuldu. Yapılan araştırmalar neticesinde Türkiye'de Irak romanı hakkında çalışmalara ihtiyaç olduğu tespit edildi. Ayrıca bu bölümde yazar Ahmed Sa'davî'nin hayatı ele alındıktan sonra yazarın edebi kişiliğini etkileyen unsurlara yer verilerek, bu etmenlerin yazarın eserlerine olan etkisi tartışıldı. Edebî kişiliğini daha iyi anlayabilmek için yazarla yapılan röportajlara yer verildi. Eserlerinin ele alındığı alt

bölümlerde yazarın tüm eserlerine ve genel içeriklerine işaret edilirken çalışmada incelenmeyen romanlarının özetlerine yer verildi.

Üçüncü bölümde yazarın ilk üç romanı olay örgüsü, anlatıcı-bakış açısı, zaman, mekân, romandaki kahramanlar ve benzeri şekil unsurlarının yanında; kurgu, işlenen temalar ve verilmek istenen mesajlar gibi romanın muhteva unsurları derinlemesine incelendi. Eserler ayrıntılı olarak tahlil edildikten sonra sonuç bölümünde Ahmed Sa'dâvi ve eserleri bir bütün olarak ele alınarak yazarın romancılığı hakkında genellemelere ulaşıldı.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

XX. YÜZYILDA IRAK'A GENEL BİR BAKIŞ

1.1 XX. Yüzyılda Irak Siyasî Hayatına Genel Bir Bakış

Dünyada hangi ülke olursa olsun edebiyatı ve tarihi arasında sıkı bir ilişki vardır. Edebiyat dönemleri belirlenirken tarihte yaşanan ve dönüm noktası kabul edilen bir takım olayların esas alınması bunun önemli bir delilidir. Eserlerinde genel olarak Irak halkının yakın tarihte çektiği sıkıntılara vurgu yapan Ahmed Sa'dâvî'yi ve eserlerini daha iyi anlayabilmek, elbette Irak yakın tarihinin çok iyi bilinmesiyle mümkün olacaktır. Çalışmamızda Irak tarihinin özellikle yazarın yaşadığı dönemine vurgu yaparken Irak toplumunun bu günlere nasıl geldiğinden de özetle bahsetmek yerinde olacaktır. Zira yazarın en büyük ilham kaynağı içinde yaşamış olduğu Irak toplumdur.

Irak, kuzeyinde Türkiye, doğusunda İran, güneydoğusunda Basra Körfezi ve Kuveyt, güneyinde Suudi Arabistan, batısında Ürdün ve Suriye ile sınırları olan bir ülkedir.¹ Haritada Avrupa-Asya ve Afrika kıtalarının birleştiği orta bölümü oluşturan, bazen siyasî ve bazen coğrafi bir terim olarak kullanılan Ortadoğu ülkeleri² arasındadır.

1.1.1. Birinci Dünya Savaşından Sonra Irak

Irak birinci dünya savaşına kadar yaklaşık dört yüzyıl Osmanlı Devleti'nin parçası olarak kalmıştır. Bu zamana kadar burada bir devletten bahsetmek söz konusu değildir. Osmanlı Devleti'nin genelinde var olan demografik farklılıklar şimdi "Irak" diye adlandırdığımız kara parçasında da mevcuttu. Bütünlük oluşturmeyen bu bölgede bir otorite etrafında ayrı bir devlet kurma planları yapılmaktaydı. Pek doğal olmayan bu girişimin mimarları sömürgecilikte çok ilerlemiş olan İngilizler idi.³

¹ Besim Darkot, "Irak", *İslam Ansiklopedisi*, C. V/II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968, s. 667.

² Ramazan Özey, *Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2009, s. 2.

³ İsmail Şahin, Cemile Şahin ve Samet Yüce, "Birinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere'nin Irak'ta Devlet Kurma Çabaları", *Gazi Akademik Bakış* 8/15, 2014, ss. 105-132, Ayrıca bkz. Şevki Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî ('Asru'd-Duvel ve'l-İmârât el-Cezîratu'l-'Arabiyye, el-'Irâk, İran)*, C. V, Kâhire 1980, ss. 249 – 251.

1.1.2. Manda Dönemi

Osmanlı'nın mağlup kabul edilmesinin ardından Avrupalı büyük devletler Ortadoğu'yu aralarında paylaştılar. 1920'de San Remo Konferansında Irak, İngilizlerin manda yönetimine teslim edildi. İngilizler Irak halkının bir Arap tarafından yönetilme isteklerini dikkate alarak o sıralar Suriye krallığından azledilen Emir Faysal'ı 1921'de yaptırıkları referandumun ardından Irak Kralı ilan ettiler. İngilizler bölge üzerindeki hâkimiyetlerini artırmak maksadıyla kabile reislerine para yardımı ve vergiden muafiyet gibi ayrıcalıklar tanıyan feodal bir sistem uygulamaya çalıştılar. Bu durum Iraklı bir kısım aydınlar tarafından büyük tepkiyle karşılandı ve İngilizlere karşı koyma duygularını tahrik etti. Halkta uyanan milliyetçilik akımına karşı Iraktaki nüfuzunu korumak isteyen İngilizler 10 Ekim 1922'de Irak'la anlaşma imzaladılar. Fakat bu anlaşma İngilizlere Irak'ın iç ve dış idaresinde büyük yetkiler veriyordu. Bu durum milliyetçileri tatmin etmekten uzak olduğundan İngilizler Irak üzerindeki kontrolünü biraz daha gevşeten yeni bir anlaşmayı 14 Aralık 1927'de imzalama yoluna gittiler. 1930'da milliyetçi aydınlar İhvân el-Vatanî partisini kurdular.⁴

1.1.3. Sözde Bağımsızlık

İngilizlerin ülke üzerindeki politikaları genel anlamda Irak vatanseverlerini memnun etmediği için İngilizlere karşı tepkilerini göstermeye devam ettiler. Tepkilerin de etkisiyle İngilizler tekrar masaya oturmak gereği duydu. 30 Haziran 1930 anlaşması ile İngilizler Irak'ın bağımsızlığını bir takım kısıtlamalarla birlikte verdi. Ancak Irak, dış siyasette İngiltere'ye danışarak hareket edecek herhangi harici bir tehdit oluşumunda İngiltere müdahale edecekti. Ayrıca belirli bölgelerde askeri üs bulunduracaktı. Bunların dışında İngilizler bir takım yetkilere de sahip olacaktı. İsmen bağımsız Irak 1932 yılında Milletler Cemiyetine üye oldu. Bundan bir yıl sonra Kral Faysal İsviçre'ye tedavi amaçlı gitmişti ki; kısa bir süre sonra kalp krizinden öldüğü haberi ilan edildi. Yerine oğlu Gazi geçti. Gazi döneminde iç siyasette karışıklıklar artmaya başladı. 1936 yılında bazı generaller askeri bir darbe yaptılar. Darbenin ardından askeri diktatör bir yönetim kurdular. Kral Gazi 1939'da geçirdiği bir trafik kazası sonucunda öldü.⁵

⁴ Fahir Armaoğlu, *20. Yy. Siyasî Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2009, ss. 254-255.

⁵ Kemal Dîb, *Mûcizu Târîhi'l-'Irâk*, Dâru'l-Fârâbî, Beyrut 2013, s. 45.

1.1.4. Darbeler ve İktidar Mücadeleleri

Sa'dâvî'nin romanları her ne kadar Irak yakın tarihini ele alıyor olsa da Irak'ı ve yazarın romanlarını daha iyi anlayabilmek için ülkenin yaşadığı darbeleri ve iktidar mücadelelerini anlatma ihtiyacı hissettik.

1936 yılında bir grup subayla darbe yaparak yönetime geçen ve darbenin önemli şahsiyetlerinden olan General Bekir Sıtkı 1937 yılında askeri bir tatbikat için Türkiye'ye gelirken rakipleri tarafından öldürüldü. Yönetim zafiyetini fırsat bilen İngilizler, 1938 yılında sıkı İngiliz taraftarı olan Nuri Said'i yönetime getirdiler.⁶

Kral Gazi'nin 1939 yılında ölümüyle krallık oğlu ikinci Faysal'a kalmıştı. Ancak II. Faysal'ın yaşı küçük olduğundan bu görevi yerine getiremeyecekti. Irak bakanlar kurulu bir toplantı yapıp amcasının oğlu Abdulilah'ın krallığa vekâlet edeceğini ilan ettiler. Gazi'nin bir suikasta Kurbân gittiği konuşulurken olayların arkasında İngilizlerin olması muhtemeldi.⁷ Said hükümeti halk üzerinde hükümetin nüfuzunu artırmak için yeni kanunlar çıkardı. Fikri bölünmeler de artınca 18 Şubat 1940'ta Nuri Said hükümetinin istifasını sunmak zorunda kaldı.⁸

Reşid Âlî el-Geylânî şartlarını Abdulilah'ın taahhüt etmesinden sonra hükümet kurma görevini kabul ederek 31 Mart 1940'ta hükümeti kurdu. Geylânî hükümeti bir senedir yürürlükte olan sıkıyönetimi iptal etmekle göreve başladı.⁹ Bu dönemde milliyetçilik fikri Irak halkında oldukça arttı. Geylânî milliyetçilik akımının başını çekiyordu. İngiltere ve Fransa'ya duyduğu düşmanlığı ifade ediyordu. Bu arada başta Vekil Abdulilah olmak üzere İngilizlerle beraber hareket etmek gerektiğini savunan bir grup da vardı. Taraflar arasında çıkan anlaşmazlıklar Geylânî'nin istifasına neden olurken Abdulilah hükümet kurma görevini el-'Amîd Tâhâ el-Hâşimî'ye verdi.¹⁰

Vekil Abdulilah İngilizlere meyilli bir şahsiyet olan Hâşimî'den tehdit oluşturan dört subayı emekli etmesini talep edince Hâşimî bunların yerlerini değiştirme emri verdi. Fakat onlar bu emre uymayı reddettiler. 1941 Nisanında Irak ordusu bu

⁶ Armaoğlu, 20. Yı. *Siyasî Tarihi 1914-1995*, s. 256.

⁷ Mahmûd Şâkir, *et-Târihu 'l-Mu'âsır Bilâdu'l-'Irâk*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Beyrut ty., ss. 176-177.

⁸ Celâl Kâzım Muhsin el-Kenânî, *Târihu'l-'Irâkı'l-Muâsır li'l-Merhaleti'r-Râbia*, Mustansırıyye Üniversitesi, Bağdat ty., ss. 39-40.

⁹ Şâkir, *et-Târihu'l-Mu'âsır Bilâdu'l-'Irâk*, ss. 187-190.

¹⁰ Es-Seyyid 'Abdurrazzâk el-Hasenî, *Târihu'l-'Irâkı'l-Siyâsiyyi'l-Hadis*, Dâru'r-Râfideyn, C. 3, Beyrut 2008, ss. 226-229.

subayların nezdinde bir kısım askeri kıtalar ile başkentteki önemli yerleri işgal etmek için harekete geçtiler. 3 Nisan 1941’de Reşîd Âlî el-Geylânî’nin başkanlığında “Millî Savunma Hükûmeti” olarak adlandırdıkları geçici askeri hükümet kuruldu. Yapılan oturumda Hâşimî ailesinden eş-Şerîf Şeref, Kral vekili olarak seçildi. Yeni vekil Hâşimî’nin istifasını kabul etti ve yeni hükümeti kurması için Geylânî’yi görevlendirdi.¹¹

Kral vekili Abdulilah Basra’ya kaçarak İngilizlerin Basra’daki askeri birliklerine sığınmıştı. İngilizler bu gelişmelerden çok rahatsız olmuşlar, Geylânî hükümetini tanımadıklarını dile getirmişlerdir. İngiltere önceki anlaşmaları öne sürerek, Irak hükümetine askeri birliklerinin geçişi için Irak toprağını kullanma talebinde bulunduğu Geylânî İngilizlerin gerçek niyetini bir derece hissettiği için bu talebi bazı kısıtlayıcı şartlarla kabul etti. Ancak korkulan oldu ve İngiliz askeri Basra’da kaldı.¹²

Takvimler 2 Mayıs 1941’i gösterdiğinde Habbâniye’de bulunan İngiliz birlikleri, sabah vakti, ansızın Irak güçlerine uçaklarla ateş açarak Irak’a kaşı savaş başlattıklarını ilan ettiler. Irak ordusu tüm gücüyle mücadele etse de savaş, İngilizlerin lehine olarak 31 Mayısta ateşkes anlaşması imzalanarak son buldu.¹³ Kral vekili Abdulilah İngilizlerin himayesi altında Bağdat’a geri dönüp yeni duruma uygun bir hükümetin oluşturulmasını sağladı. İhtilal sorumlularının gıyabında mahkeme yapıp çoğunun idam edilmesine karar verildi.¹⁴ İngiliz ordusu Irak’ta 1946 yılına kadar kaldı. Bu yıla kadar yaptıkları şiddetli askeri baskı ve muameleler Irak halkının ruhunda İngilizlere ve başta vekil Abdulilah olmak üzere, onların destekçilerine karşı büyük bir intikam alma hırasının ortaya çıkmasına neden oldu.¹⁵

İngiliz siyasetinin Irak’ta uygulanmasını Nûri Said ve Abdulilah, 1958 ihtilaline kadar yardımlaşarak sürdürmüşlerdir.¹⁶ İkinci Dünya Savaşı esnasında Irak halkı sıkıyönetim uygulamasından dolayı özgürlük haklarının birçoğundan men

¹¹ el-Kenânî, *Târîhu’l-İrâkı’l-Muâsır li’l-Merhaleti’r-Râbia*, s. 43.

¹² Şâkir, *et-Târîhu’l-Mu’âsır Bilâdu’l-‘Irâk*, s.204-221.

¹³ el-Kenânî, *Târîhu’l-İrâkı’l-Muâsır li’l-Merhaleti’r-Râbia*, ss. 44-46.

¹⁴ el-Hasenî, *Târîhu’l-‘Irâkı’l-Siyâsiyyi’l-Hadîs*, s. 236.

¹⁵ Dîb, *Mûcizu Târîhi’l-‘Irâk*, s. 55.

¹⁶ Kâzım el-Mûsevî, *el-‘Irâk Safahât mine’t-Târîhi’s-Siyâsî*, 4. Baskı, 2013, ss. 15-16.

edildiklerinden İngilizler, tansiyonu azaltmak için 1945'te Abdulilah'a sıkıyönetimi kaldırmasını tavsiye ettiler.¹⁷

İngiltere ile 1930 yılında yapılan anlaşmanın vaktini doldurması üzerine 1948 Ocağında Iraklı yetkililerin Portsmouth adı verilen yeni bir anlaşmaya imza atmaları siyasî partiler, üniversite öğrencileri ve işçilerin gösterilerine neden oldu.¹⁸ Ayrıca Irak, Mısır, Ürdün, Suriye ve Lübnan'ın yanında İsrail'e karşı 15 Mayıs 1948'de savaşa katıldı ve savaş İsrail'in lehine sonuçlandı.¹⁹ Savaşta alınan yenilgi Araplarda bir taraftan milliyetçilik duygusunu artırarak "Büyük Arap Devleti" fikrini ortaya çıkarırken diğer taraftan batı devletlerinin savaşta İsrail tarafını tutması Araplarda batı devletlerine karşı kızgınlığı artırmıştı.²⁰

Irak yönetimi petrol şirketlerine uygulanan gelir vergisini yüzde ellilere kadar çıkardı. İngilizlerin Irak ekonomisinin lehine olan bu gelişmeye müdahale etmemesinin sebebi halkta gittikçe artan isyan hareketlerinin önüne geçmekti.²¹ 1953 Mayısında II. Faysal 18 yaşına bastığı için Abdulilah'ın vesayet dönemi bitti. Ancak Faysal görevi dayısı Abdulilah'ın yönlendirmeleriyle sürdürdü.²²

1958 Irak devrimini hazırlayan dâhili ve harici bu amilleri şu maddelerde toplamak mümkündür:

1. İngilizlerin I. Dünya Savaşından beri Irak üzerindeki sömürü politikaları.
2. Kral Gâzi'nin öldürülmesi ve yerine İngiliz menfaatleri için çalışan Abdulilah'ın kral vekili olması
3. Irak'ta İngilizlerin en güçlü taraftarı Nûri Said'in diktatör siyaseti.
4. Filistin meselesi.
5. Mısır devrimi ve üç ülkenin Mısır'a saldırması.
6. Özgür subayların örgütlenmesi.
7. Siyasî örgütlerin ve öğrencilerin rolü.²³

¹⁷ Şâkir, *et-Târîhu 'l-Mu 'âsır Bilâdu 'l-'Irâk*, ss.244-246.

¹⁸ el-Kenânî, *Târîhu 'l-'Irâkı 'l-Muâsır li 'l-Merhaleti 'r-Râbia*, ss. 49-53.

¹⁹ Armaoğlu, *20. Yy. Siyasî Tarihi 1914-1995*, ss. 582-592.

²⁰ Rifat Uçarol, *Siyasî Tarih 1789-2014*, Der Yayınları, İstanbul 2015, s. 972.

²¹ Dîb, *Mûcizu Târihil 'l-'Irâk*, ss. 57-59.

²² Şâkir, *et-Târîhu 'l-Mu 'âsır Bilâdu 'l-'Irâk*, ss.277-278.

²³ el-Kenânî, *Târîhu 'l-'Irâkı 'l-Muâsır li 'l-Merhaleti 'r-Râbia*, ss. 54-59.

Lübnan Cumhurbaşkanı Camille Chamoun, Lübnan'da çıkan iç karmaşaya Irak'ın müdahale etmesini istemekteydi. Dönemin başbakanı Nûri Said Lübnan'a başında General Abdulkerim Kasım'ın olduğu birlikleri batıya sevk etmeye karar verdi. 14 Temmuz 1958 gecesi birlikler Bağdat'tan geçerken ani bir darbeye kalkışarak Irak'ta bir dönemin bitmesine ve yeni bir dönemin başlamasına neden oldular.²⁴ Sarayı işgal eden ordu Veliaht Abdulilah ve henüz 23 yaşındaki Kral II. Faysal başta olmak üzere kraliyet ailesinin tamamına yakınıni öldürdü. Abdulilah'ın cesedini, askerler toplanan halka verdiler. Halk saatlerce Bağdat sokaklarında cesedi sürükledikten sonra paramparça edip kalan kısmını savunma bakanlığının kapısına astılar. 1941 Yılında Abdulilah, Geylâni darbesinin komutanlarını bu kapıda astırmıştı. Darbe gecesi kaçmayı başaran Nuri Said'i halk iki gün sonra yakalayarak linç etti.²⁵ Darbe sonrasında Abdulkerim Kasım geniş yetkilerle hem silahlı kuvvetler genel komutanlığı hem de başbakanlık görevini üstlendi. Darbenin önde gelen diğer ismi Abdusselam Ârif ise genel komutan yardımcısı, başbakan yardımcısı ve içişleri bakanı oldu.²⁶

14 Temmuz 1958 devrimiyle birlikte yeni bir dönem başlamış oluyordu. Bu devrimin Irak için getirdiği değişiklikler, yenilikler ve icraatlar sırasıyla şöyledir:

1. Krallık döneminin bitmesi ve cumhuriyetin kurulması.
2. Halkta milli siyaset bilincinin artması ve ülkede düşünce özgürlüğünün gelişmesi.
3. Bütün sömürge anlaşmalarının iptaliyle birlikte ülkenin gerçek anlamda milli bağımsızlığını kazanması.
4. Arap-Kürt ortaklığının pekiştirilmesiyle milli birliğin korunması.
5. Irak ordusunun zayıf olmasına neden olan batı diktasına boyun eğme siyasetinin sona ermesiyle, ordunun modern silahlarla donatılması.
6. 1961'de dernekler kanunun çıkarılmasıyla demokratik siyasî partilere ve 700 civarında derneğin kurulmasına izin verilmesi.
7. Devlet kurumlarında o zamana kadar devam etmekte olan milliyet ayrımcılığına son verilmesi.

²⁴ Armaoğlu, 20. *Yy. Siyasî Tarihi 1914-1995*, ss. 620-621.

²⁵ Dîb, *Mûcizu Târihil'-Irâk*, ss. 61-62.

²⁶ el-Kenânî, *Târihu'l-Irâkı'l-Muâsir li'l-Merhaleti'r-Râbia*, s. 63.

8. Irak milli kimliğinin güçlenmesi.²⁷

Abdulkerim Kâsım 1958'in sonlarında Reşîd Âlî Geylânî, 1959'da Abdulvehhâb eş-Şevvâf'ın²⁸ darbe girişimine 1959 Kasımında Baasçıların tertip ettiği, Saddam Hüseyin'in de icraat kısmında yer aldığı bir suikasta maruz kaldı. Baasçılar Abdulkerim'i devirme fikrinden vazgeçmeyerek 1963'te Yarbay Ahmed Hasen el-Bekr 8 Şubatta yeni bir darbe yaptı. Halkın uykuda olduğu bir zamanlamada yapılan darbenin hemen ardından kurulan mahkemede Abdulkerim Kâsım, ve yardımcılarının doğrudan idamına karar verilerek infaz edildi. Baasçılar Abdusselâm Ârif'i hükümetin başına geçirdiler.²⁹ Araştırmacı Abdulhâlık Huseyn "Bir Devrim, Bir Lider" adlı çalışmasında Abdulkerim'in devrilmesinde İngiliz ve Amerikan istihbarat örgütlerinin Baasçılara Kâsım'ı devirmek konusunda ciddi desteklerinin olduğu ifade etmektedir.³⁰ Baasçılar Abdulkerim'e yaptıkları darbeden dokuz ay sonra Abdusselâm ve bir takım subaylarla ters düşerek yönetimden uzaklaştırıldılar.³¹ 1966'da geçirdiği helikopter kazası sonucu vefatına kadar yönetimde kalan Abdusselâm'ın ardından kardeşi Abdurrahman Arif yerine geçti.³²

Kendilerini "Arap Devrimciler" olarak adlandıran bir grup subay silahlı kuvvetlerin başında olan Baas yanlısı Ahmed Hasan el-Bekr ve arkadaşlarıyla anlaşarak 18 Temmuz 1968 sabahı Arif yönetimine darbe yaptılar. Ahmed Hasan'ın başı çektiği yönetimde öne çıkan diğer isimler, Sâlih Mehdî 'Ammâş, Hardân Abdulgaffâr ve Saddâm Hüseyin oldu.³³

1.1.5. Saddam Dönemi

Ahmed Sa'dâvî'nin eserlerinde en etkili dönem Saddam Hüseyin dönemidir. Bu dönemi birebir yaşayan yazarın eserlerine dönem olayları derinlemesine yansımıştır. Dolayısıyla yazarı daha iyi anlayabilmek için özellikle bu dönemin iyi anlaşılması gerekir.

²⁷ Abdulhâlık Huseyn, *Sevra ve Za'im*, Dâru Mîzûbûtamyâ, Bağdat 2007, ss. 55-56.

²⁸ Şâkir, *et-Târîhu'l-Mu'âsır Bilâdu'l-'Irâk*, ss.335-346.

²⁹ Şâkir, *et-Târîhu'l-Mu'âsır Bilâdu'l-'Irâk*, ss.346-353.

³⁰ Abdulhâlık Huseyn, *Sevra ve Za'im*, ss.154-155.

³¹ Dîb, *Mûcizu Târîhil-'Irâk*, s. 100.

³² Behçet Kemal Yeşilbursa, "Geçmişten Günümüze Irak Meselesi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 29, Özel Sayı II, Temmuz 2009, ss. 1315-1343.

³³ Şâkir, *et-Târîhu'l-Mu'âsır Bilâdu'l-'Irâk*, ss.385-388.

Darbeyle yönetime geçen Ahmed Hasan bir yönetici olarak çok güçlü bir lider değildi. Akrabası olan ve henüz 32 yaşındaki Saddam Hüseyin'i ba kan vekili, Baas Partisi sekreter vekili ve haberleşme sistemleri başkanı yaptı. Saddam Hüseyin lider ki ili i ile Ahmed Hasan dönemindeki icraatların arkasındaki en etkin  ahsiyetti. Foto rafik hafızaya sahip olduğu söylenen Saddam yetmi li yıllarda kendisini önce general, sonra da askeri kuvvetler komutanı olarak tayin ettirerek resmi gücünü artırdı. Ahmed Hasan'ın 1979'da ba kanlı ı fiilen de bırakmasına kadar geçen dönemde Baas partisi içinden veya dışından tehdit unsuru olabilecek bütün muarızlar devlet kademelerinden tasfiye edildi. Son olarak Ahmed Hasan'ın da bir takım sebeplerle 1979'da istifa ettirilmesinin ardından Saddam Hüseyin tek adam oldu.³⁴

1979'da İran'da  ii devrimi olmasıyla yönetimde köklü bir değişim olmuştu. Daha önce 1975 yılında bir derece çözüme kavu mu  olan İran'la sınır sorunu 1980 yılında tekrar alevlenerek iki ülkeyi soğuk savaşa kadar götürdü.³⁵ İran sınırları içinde bulunan Kuzistan Arapları Humeyn 'nin iktidara gelmesiyle muhtariyet talep ettiler. İsteklerini kabul etmeyen yeni rejime karşı çıkmaya ba ladılar. Bu durumu İran'ı zayıflatmak için fırsat olarak değerlendiren Saddam, Kuzistan Araplarına silah ve mühimmat yardımında bulundu. Bu destek iki ülke ilişkilerinin daha da gerilmesine neden olurken 17 Eylül 1980'de Irak Milli Meclisi'nde yaptığı konuşmada Saddam, Cezayir anla masını feshetti ini açıkladı. Bu açıklamadan 5 gün sonra 22 Eylülde Irak güçleri İran'ın batı bölgelerine girmeye ba ladı. Kolay bir zafer elde edeceğini d  nen Saddam bu sava la Humeyn 'nin itibarını ciddi oranda kırmayı da hedeflemekteydi. Ba larda, Irak savaşta iyi neticeler alırken ilerleyen süreçte İran ciddi bir mukavemet gösterip Irak'ın ilerlemesine izin vermedi. Birçok petrol tesisi, askeri  s ve yerleşim yeri savaştan dolayı zarar gördü. 8 yıl süren savaşta her iki ülke de amaçlarına ula amamı , BM Genel Sekreteri'nin arabuluculuk girişimleri sayesinde 20 Ağustos 1988'de ate kesi kabul etmişlerdir. Sınır sorunu bu antla mayla da çözüme kavu mamı  ancak Körfez Savaşında Irak, İran'ın kendisine yardım etmesi karşılığında savaş öncesi sınırlarına çekilmeyi kabul etmiştir.³⁶

³⁴ D b, *Mûcizu Târihil'l-Irâk*, s. 100.

³⁵ Chaten Mahdî, *II. Körfez Savaşından Sonra Irak Ekonomisi Ve Irak Petrollerinin Irak Ekonomisindeki Yeri Ve Geleceği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortadoğu Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009, ss. 19-22.

³⁶ Sait Yılmaz, *Irak Dosyası*, Kum Saati Yayın Dağıtım, İstanbul 2011, ss. 59-62.

Savaşın alevlenmesinde 1979 yılında gerçekleşen İran Şii devrimiyle başa gelen Ayetullah Humeyni'nin Irak Şii'lerini Saddam'ı devirmeye teşvik etmesi ve Irak'tan kaçan Saddam aleyhtarları Kürtlere kucak açmasının da etkisi vardır.³⁷ Bu savaş iki ülkede yaklaşık bir milyon kişinin hayatını kaybetmesine, iki milyon insanın yaralanmasına veya sakat kalmasına neden olmuştur. Başlarda Irak yanlısı olan Amerika her nedense daha sonra İran'ı desteklemiştir. Savaşın ilginç bir sonucu da Saddam Hüseyin'in hem içte hem de dışta prestijinin artmasının yanında İran Şii rejiminin başlarda muhalif sesler yükselmesine rağmen sonralarda halkın desteğini almış olmasıdır.³⁸ Savaştan en karlı çıkanlar batılı devletler olmuştur. Zira iki Müslüman ülke birbiriyle savaşırken ihtiyaç duydukları ölüm makinelerini batılı devletlerden satın almışlar, onlara ciddi gelir imkânı sunmuşlardır. Savaşın bu kadar uzun sürmesinin alt nedenlerinden biri silah ihracatçısı başta batılı devletler olmak üzere toplamda 40 civarında ülkenin savaşı fırsata çevirmiş olmasıdır. Nitekim savaş verilerine bakıldığında aynı ülkelerin iki ülkeye de silah ve mühimmat sattığı görülmektedir.³⁹ Öldüren Müslüman olduğu gibi ölen de Müslümandır. Bunun dışında her iki ülke, savaşmakla kendi içişlerine müdahale edilmesine ve dahası Irak'ta olduğu gibi topraklarının gayrimüslimler tarafından işgal edilmesine zemin hazırlamışlardır.

Saddam sekiz yıl süren İran savaşından ders çıkarmamış olacak ki; 1990 yazında Osmanlı Devleti'nde Kuveyt'in Irak'ın bir parçası olmasını bahane ederek Kuveyt'i işgal etti. Tarihe "Körfez Krizi" olarak geçen bu işgal, Ortadoğu'da özellikle petrol konusunda çıkarları olan ve devletlerarası dengeleri sarsacağını öngören, başta ABD olmak üzere, batılı devletleri harekete geçirdi. İşgalin başladığı 2 Ağustos 1990'da Birleşmiş Milletler, Irak'tan işgal ettiği topraklardan kayıtsız şartsız çekilmesini istedi. 6 Ağustos'ta Irak'a geniş kapsamlı ambargo uygulama kararı aldı. Batılı devletler Irak'a silah ihracatını durdurdu. ABD Akdeniz'e ve Basra Körfezine savaş gemileri gönderdi. Türkiye de krizde tarafını Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapatarak

³⁷ Burcu Şahin Bilgin, *Amerika'nın Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak'ta Devlet İnşa Süreci*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, ss. 28-29.

³⁸ Abdulkadir Kahraman, *Irak'ın Geçmişi, Bugünü Ve Geleceği Üzerine Muhtemel Senaryolar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, ss. 36-37.

³⁹ Michael Flitner, "Ticaret Olarak Savaş İran ve Irak'a Silah İhracı", çev. Meriç Gök, *Orta Doğu Dosyası Filistin Ayaklanması İsrail İran ve Irak*, Ragıp Zarakolu (der.), Alan Yayıncılık, İstanbul 1988, ss. 220-221.

göstermiş oldu. Bu kadar uluslararası baskı ve yaptırımlara rağmen Saddam yönetimi işgalden vazgeçmeyerek 28 Ağustos 1990'da Kuveyt'i topraklarına ilhak ettiğini ilan etti. 11 Ağustosta Mısır'da gerçekleşen Arap Birliği toplantısında Suudi Arabistan'a farklı Arap ülkelerinden belirli sayıda asker gönderilmesine karar verildi.⁴⁰

Ne yaptırımlar ne de arabuluculuk faaliyetleri Saddam yönetimini vazgeçirmemiştir. Körfez krizi başından itibaren barışçıl yollarla çözülmeye çalışılmıştır. Alınan kararlar her seferinde biraz daha sertleşiyor, Irak'ın tepkisi bekleniyordu. Nihayet 30 Kasım 1990'da 15 Ocak 1991 tarihine kadar Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi, çekilmediği takdirde uluslararası müttefik güçlerin askeri müdahalesinin zorunlu olduğu şeklinde bir karar yayınlandı. Bir buçuk aylık bir süre sonunda Irak, Kuveyt'ten çekilmediği gibi her türlü duruma hazır olduklarını belirten açıklamalar yaptı. 17 Ocak 1991 sabahı saatler 02.30'u gösterirken Suudi Arabistan'dan kalkan yüzlerce Amerikan ve İngiliz uçağı Irak'ın askeri hedeflerini bombalamaya başladı. Kuveyt'te bulunan 42 tümenlik Irak kuvvetlerine lojistik desteğin önünü kesmek için ilk hedefte askeri üsler ve radar sistemleri vardı. Çöl Fırtınası adı verilen harekât 24 Şubata kadar devam etti. Bu süre zarfında Irak'ın herhangi bir saldırı yapacak gücü kalmamıştı. ABD 22 Şubatta Kuveyt'ten tamamen çekilmesi için Irak'a 24 saat süre verdi. Buna karşılık Irak Kuveyt'in yüzlerce petrol kuyusunu ateşe verdi. 24 Şubat sabahı başlayan kara harekâtından bir gün sonra Irak kuvvetleri direnç göstermeden Kuveyt'ten çekildi. 28 Şubatta ABD başkanı Bush, Kuveyt'in tamamen kurtarıldığını ilan etmiştir. Irak'ın ateşkes şartlarının tamamını kabul etmesinin ardından Sovyet Rusya'nın talebiyle BM, 2 Mart 1991'de ateşkes kararı aldı. Ateşkes, Irak'ın Kuveyt üzerindeki tüm hak iddialarından vazgeçmesinin yanında savaş tazminatı ve esirlerin serbest bırakılması gibi şartları içeriyordu. Askerlerin bir kısmı teslim olurken Irak kuvvetlerinin verdiği kaybın 50-60 bin civarında olduğu, müttefik kuvvetlerin kaybının ise 8-16 bin arası olduğu tahmin edilmektedir.⁴¹

Körfez Savaşının bir başka neticesi Irak topraklarının savaşta kullanılan ağır silahlardan dolayı radyoaktif maddelerle kirlenmiş olmasıdır. BM'nin savaş sonrası

⁴⁰ Rıfat Uçarol, *Siyasî Tarih 1789-2014*, ss. 1203-1204.

⁴¹ Armaoğlu, 20. Yy. *Siyasî Tarihi 1914-1995*, ss. 1051-1053.

Irak'a uyguladığı ambargodan dolayı bu maddelerin temizlenmesi için gerekli araç, gereç ve uzmanlar Irak'a girememiştir. Savaşın bıraktığı radyoaktif maddeler bu topraklarda yaşayan başta çocuklar olmak üzere bütün insanların sağlığını ciddi bir şekilde etkilemiştir. Kanser vakaları, sakat doğumlar beyin tümörü gibi radyasyona bağlı sağlık problemlerinde büyük artışlar gözlemlenmiştir. Bu açıdan baktığımızda Körfez Savaşı bölge halkını ve gelecek neslini tehdit eden olumsuz izler bırakmıştır.⁴² Körfez Savaşıyla hemen hemen eşzamanlı olarak Irak'ın kuzey ve güney bölgelerinde Saddam rejimine karşı isyan hareketleri başlamıştı. Bu bölgelerde yaşayan Şiiler ve Kürtler devlet binalarına saldırıp çalışanlara işkence yaparak bir kısmını öldürdüler. Kuveyt'ten çekilen ordunun geri gelmesiyle isyanları bastırma çalışmaları başladı. Güvenlik güçleri sert bir şekilde müdahale ederken operasyonlar sırasında birçok insan katledildi. İran'daki Iraklı silahlı mültecilerin ve Kürt tarafındaki Celal Talabani liderliğindeki güçlerin de eylemlere katılmasıyla olayların boyutu daha da büyüdü. Bunun üzerine BM Güney Irak ve Kuzey Irak'ı uçuşa yasak bölge ilan ederek burada yaşayan insanları korumaya çalıştı. Ancak bu karar kuzey ve güneyde merkezi otoriteyi ortadan kaldırdığı için yerel güçlerin devletleşme sürecini başlattı.⁴³

Irak'ın Körfez Savaşı öncesinde edindiği kitle imha silahlarını tespit ve imha etmek için BM tarafından bir komisyon kurulmuştu. Irak yönetimi savaşın hemen sonrasında bu komisyonun çalışmasına izin vermese de daha sonra 20 Kasım 1997 tarihinde ABD'nin baskıları sonucunda izin verdi. 1998'in 14 Ocağında Irak yönetimi komisyonun çalışmasını tekrar engelledi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın çabalarıyla tekrar anlaşma sağlanırken 1998'in Kasım ayında Saddam rejimi komisyonu yine engelledi. Bunun üzerine 16 Aralık 1998'de ABD ve İngiltere Basra Körfezinde bulunan gemilerindeki uçaklarla Bağdat'ı vurdular. Aralıklarla devam eden bombardımanlar Saddam'ı değiştirmede. Bu arada ABD 2001 yılında 11 Eylül saldırılarından dolayı Afganistan'da sürdürdüğü terörle mücadele kapsamına Irak'ı da dahil etti. 2002 yılının Ekim ayında kitle imha silahlarının denetimine izin vermemesinden dolayı ABD'nin Irak'a saldırabileceğini ilan etti. 13 Kasım 2002'de Irak yönetimi BM'in araştırma konseyinin serbestçe çalışmasını kayıtsız şartsız kabul

⁴² Yılmaz Dikbaş, *Amerika'nın Irak Yalanları*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2002, s. 27.

⁴³ Ahmet Emin Dağ ve Assad Hamid Sulaiman, *Irak Raporu*, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul 2015, ss. 5-6.

etti. Konsey Saddam'ın sarayları da dâhil olmak üzere her yeri araştırmak üzere çalışmalarına 3 Aralıkta başladı. Aynı gün Saddam, Kuveyt halkından özür diledi. Konsey başkanı 9 Ocak 2003 tarihinde iki aylık inceleme sonucunda hiçbir kitle imha silahına rastlanmadığını açıkladı. Bu açıklama ABD'nin Irak'a saldırması için en büyük bahanesini ortadan kaldırmasına rağmen Amerika işgal için ısrarlıydı. 17 Mart 2003'te Saddam ve ailesinin 48 saat içerisinde Irak'ı terk etmelerini aksi halde savaş başlatacağını açıkladı. 19 Martta Irak Devrim Komuta Konseyi, Baas Partisi ve Meclis bu ültimatomu reddetmesinin ardından 20 Mart 2003'te İngiliz ve ABD kuvvetleri Irak'a hem karadan hem de denizden saldırılara başladı.⁴⁴

Dönemin ABD Başkanı Bush, Irak'a yapılan operasyonun uzun sürebileceğini, operasyonun hedefinin Irak'ı silahsızlandırmak, Irak lideri Saddam Hüseyin'in teröre verdiği desteği kesmek ve Irak halkını kurtarmak olduğunu açıkladı.⁴⁵ Dünya kamuoyuna bu açıklamalar yapılsa da ABD'nin Irak işgalinin altında yatan gerçek sebepler çok başkaydı. Saddam eğer ABD'nin siyaseti doğrultusunda hareket etmiş olsaydı, diktatöryasını devam ettirecekti.⁴⁶ Uluslararası birçok çevrede dillendirildiği gibi bu işgalin altında yatan gerçek sebepler şu şekilde sıralanabilir;

1. Ortadoğu bölgesinin, doğal kaynakları ve zenginlikleriyle bölge içinden veya dışından herhangi ABD karşıtı bir devletin kontrolüne girmesinin önlenmesi.
2. Bölge petrolünün kontrol altına alınması.
3. İsrail'in varlığının ve güvenliğinin korunmasıdır.⁴⁷

9 Nisan 2003'te ABD askerleri Bağdat'a girdi. Kuzeyde Kürt peşmergelerle hareket eden Amerikan askerleri Musul ve Kerkük şehirlerini aldılar. Böylelikle Saddam'ın otoritesi çözülmüş oldu. Amerikalı idareci Paul Bremer, Baas Partisi ve eski rejimin tamamen lağvedildiğini açıkladı. BM Amerika'nın başkanlığındaki geçici konseyi destekleyen açıklamalar yaparak tüm ekonomik yaptırımları kaldırdı.⁴⁸ 13

⁴⁴ Rıfat Uçarol, *Siyasî Tarih 1789-2014*, ss. 1207-1213.

⁴⁵ "Bush: Savaş uzun sürebilir" <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/bush-savas-uzun-surebilir-135592>, (21.11.2018).

⁴⁶ Abdulkadir Kahraman, *Irak'ın Geçmişi, Bugünü Ve Geleceği Üzerine Muhtemel Senaryolar*, s. 47.

⁴⁷ Şafak Özşimşir, "2003 ABD-Irak Savaşı ve Nedenleri", <http://www.tuicakademi.org/2003-abd-irak-savasi-ve-nedenleri/>, (21.11.2018).

⁴⁸ Behçet Kemal Yeşilbursa, "Geçmişten Günümüze Irak Meselesi", ss. 1315-1343.

Aralık 2003'te Saddam Hüseyin, memleketi Tikrit'teki saklandığı yerde, ABD kuvvetlerinin yaptığı bir şafak operasyonu ile yakalandı. 24 yıl demir yumrukle yönettiği dönem içerisinde kendisine görkemli saraylar yaptıran Saddam'ın iki metrelik bir çukurda yakalanışı ilginç bir durumdu.⁴⁹

Baasçıların lağvedilmesi ve Saddam rejiminde devlet kademelerindekilerin yönetimden uzaklaştırılması bu görevlerde çoğunluğu oluşturan Sünniler için büyük bir darbe hükmünde oldu. Görevlerini Şii'lere kaptırmamak isteyen Sünniler ABD güçlerine karşı tavır aldılar. Bununla beraber Amerika'nın idari ve askeri görevlerde Şii'lere ve Kürt milislere ağırlık vermesi Irak'ta günümüze kadar devam etmekte olan mezhepsel ve etnik çatışmaların kışkırtıcısı oldu. İlerleyen süreçte mezhepsel farklılık ülkeyi iç savaşa doğru götürmekteydi. 22 Şubat 2006'da Şii'lerin kutsal mekânı el-Askeriye Camisine yapılan bombalı saldırı, alevlenmekte olan mezhepsel yangını üst seviyeye çıkardı. 2006 yılında her ay 3000 civarında Iraklı öldü. Amerika'nın 2003'te Irak'ı işgalinden sonra ölen Iraklı sayısı bir milyonu geçmişti. Amerikan askerlerinin Ebu Gureyb hapishanesindeki mahpuslara uyguladığı işkenceler ve kötü muameleler Irak halkının tepkilerine neden oldu. Irak'taki Amerikan kuvvetleri mezhep çatışmasının ortasında kalmış, her iki taraf da çıkan olaylarda Amerika'nın taraf olduğunu düşünerek ABD'ye karşı cephe almaya başlamıştır. Amerikan yönetimi ülkenin içine girdiği iç savaşı bastırabilmek için geçici çözümler bulmuşsa da 2011 yılında ABD kuvvetlerinin Irak topraklarından çekilmesiyle mezhepsel çatışmalar tekrar alevlenerek halen günümüze kadar devam etmekte olan istikrarsızlığa neden olmuştur.⁵⁰

⁴⁹ Abdulfettâh Bedevî, “‘Ameliyyetu'l-Fecri'l-Ahmar’”, <https://www.almazryalyoum.com/news/details/600459>, (21.11.2018).

⁵⁰ Burcu Şahin Bilgin, *Amerika'nın Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak'ta Devlet İnşa Süreci*, ss. 41-42.

2. İKİNCİ BÖLÜM

IRAK ROMANI VE AHMED SA‘DÂVÎ

2.1. Irak Romanının Gelişimi

Tarih boyunca birçok medeniyet ve kültüre beşiklik etmiş olan Mezopotamya toprakları üzerinde binlerce ilim ve fikir adamı yetişmiştir. Özellikle Abbasiler döneminde burada yetişmiş olan büyük fikir adamlarının birçok alanda vermiş oldukları eserler bugün de ilim dünyasına ışık tutmaktadır. 1258 yılında Moğolların Bağdat’ı işgaliyle Arap edebiyatında farklı bir döneme girilmiştir.⁵¹ Kaynaklarda özelde Irak bölgesi, genelde bütün Arap âleminde bu dönemin Arap edebiyatı için çok verimli olmadığı hatta bu dönemde Arap edebiyatının gerilediği bilgisine yer verilmiştir. Bu dönem, Arap âlemini birçok açıdan etkileyecek olan Napolyon’un Mısır’ı işgali ve sonrasında yaşanan gelişmelerle son bulmaktadır.⁵²

Uzun yıllar hilafetin merkezi konumunda olan Bağdat, günden güne parlaklığını kaybederek küçük bir şehir görünümüne girmiştir. 1509 yılında Safevilerin topraklarına ilhak ettiği bölge 1534’te Osmanlı Devletine dâhil edilmiş, 1639’daki kısa süreli bir el değiştirmenin dışında 1918 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. İnhitat döneminde Arap âleminin genelinde olduğu gibi Irak’ta da edebiyat, zühd şiirleri vb. dini edebiyatın dışında geleneksel dil çalışmaları ve bir takım ıslah çalışmalarını ihtiva ediyordu. Nesirde zengin bir seci görülürken belagat ve makamata yüksek seviyede itibar ediliyordu.⁵³

Osmanlı düşmanlığıyla bilinen yazarlardan olan Muhammed Mustafa Heddâra *Dirâsât fi’l-Edebi’l-‘Arabiyyi’il-Hadîs* kitabında bu dönemde Türkçenin resmi dil olmasından dolayı Arapça üzerinde ciddi bir etkisinin olduğunu, bu nedenle Arap toplumunda cehaletin yayıldığını ve toplumun kültürel bakımdan gerilediğini ifade etmektedir.⁵⁴ Edebiyatçı şair Zeki Mübârek’e göre Irak’ta Türkçenin dışında Osmanlı öncesinde özellikle Farsçanın da Arapça üzerinde baskısı vardı. Bu iki dil asırlar

⁵¹ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2012, ss. 11- 12.

⁵² Ahmet Savran, *XIX. Yy. Osmanlı Dönemi Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1991, s.34

⁵³ Savran, *XIX. Yy. Osmanlı Dönemi Yeni Arap Edebiyatı*, s.124.

⁵⁴ Muhammed Mustafa Heddâra, *Dirâsât fi’l-Edebi’l-‘Arabiyyi’il-Hadîs*, Dâru’l-‘Ulûmu’l-‘Arabiyye, Beyrut 1990, s. 15.

boyunca Arapça üzerinde etkisini sürdürmüştür. Bu süre zarfında bu dillerin olumsuz etkilerinden Arapçayı Irak'ta mevcut olan mezhepsel farklılık mücadelesinin Arapçayla yapılması korumuştur. Mübârek'e göre Irak'ın Osmanlı Devletinden ayrılarak bağımsızlığını kazanması aynı zamanda Arapçanın da bağımsızlığını kazanması anlamına gelmektedir.⁵⁵

Bu ve benzeri görüşlerin tamamen düşmanca duygularla ifade edildiği ortadadır. Zira İngiliz ve Fransız gibi sömürgeci Avrupa ülkelerinin boyunduruğu altında daha az bir süre yaşayan Arap ülkelerinde sömürgeci devletlerin dillerinin neredeyse ikinci anadil seviyesinde biliniyor olması, söz konusu devletlerin politikasını yansıtırken iddia edildiği gibi Osmanlı Devleti'nin sömürgeci ülkeler gibi kültürleri de kapsayan yayılcı bir politikası olsaydı; Irak gibi yüzyıllarca Osmanlı hâkimiyetinde kalan ülke halklarının Türkçeyi çok iyi biliyor ve konuşuyor olması gerekirdi. İki dil arasındaki karşılıklı etkileşim kıyaslandığında durumun tam tersi olması; yani Türkçenin Arapçadan daha çok etkilenmiş olması başka bir açıdan bu görüşümüzü desteklemektedir. Dolayısıyla bazı Arap yazarların bu konudaki yargılarının gerçeği yansıtmaktan uzak olduğunu ve görüşlerinin altında İngiliz sevgisi gibi bir takım menfi duygular barındırdığını düşünmekteyiz.⁵⁶

1800'lü yıllarda Irak edebiyatında genel olarak şiir türünün daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu asrın şairleri genellikle şiirlerini edebî değerini pek dikkate almadan benzer ifadelerle sultanı veya mahallî idarecileri öven şiirler yazmışlar, özgürlük teması dışında bir takım üzücü olaylara şiirlerinde yer vermişlerdir. Ayrıca şiirlerde sûfilik, Abbâsî aşk temaları ve şarap teması görülmektedir. Salih et-Temîmî (1776 – 1845), Abdulkâfî el-'Umerî (1790 – 1862), Abdulgaffâr el-Ahras (1805 – 1875), İbrahim Tabâtabâ'î (1832 – 1901), Haydâr el-Hillî (1831 – 1887), el-Habbûbî (1850 – 1916), Cemîl Sıdkî ez-Zehâvî, (1863 – 1936), Abdulmuhsin el-Kâzımî (1870 –

⁵⁵ Zeki Mubârek, "el-Edebu'l-'Arabiyyi'l-Hadîs fi'l-'Irâk", *Mecelletu'r-Risâle*, 404, Kahire 1941, ss. 372-376.

⁵⁶ Ahmet Savran, müsteşrik Carl Brockelmann'ın Arap dünyasının Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra 1798'e kadarki dönemde eser verdiği tespit edilen yazarların 600 sayfalık bir listesini oluşturduğunu Ömer ed-Desûkî'den nakleder. Tespit edilemeyen yazarların da olduğu dikkate alınırsa Türkçenin Arapça üzerinde olumsuz etkisi olduğunu savunmanın mesnetsiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Savran, *XIX. Yy. Osmanlı Dönemi Yeni Arap Edebiyatı*, s. 31.

1935), Ma'rûf er- Rusâfî (1875 – 1945) bu dönemde yaşayan ve eserler veren Iraklı önemli şahsiyetlerdir.⁵⁷

Şiir türünde alışılmış eski üsluptan sıyrılma belirtileri daha çok yirminci yüz yılın başlarında kendini gösterir. İlk olarak Suriyeli Ermeni şair Rizkullâh Hassûn (1825 – 1880) tarafından denenen fakat daha sonra unutulmuş mürsel şiir, Irak'ta tekrar ortaya çıkmıştır. Cemîl Sıdkî ez-Zehâvî bu yeni tarzı tekrar ihya ederken daha sonraları Iraklı şairler Bedr Şâkir es-Seyyâb ve Nâzik el-Melâike, Arap serbest şiirinde kendilerini ispat etmişlerdir.⁵⁸

2.1.1. On Dokuzuncu Yüzyılda Irak Nesri

19. yüzyılın ilk yarısında Arap nesrinde edebî değeri yüksek eserlere pek rastlanmaz. Yeni dönemin başlarında Arap nesri birkaç dar konuya sıkışıp kalarak toplumun ilgi ve ihtiyaçlarına değinmekten uzaktı. Eserlerde aynı zamanda sunî güzelleştirme çabaları gözden kaçmıyor ve bu durum eserlerin sanat değerini düşürüyordu.⁵⁹

Irak ve Şam ülkelerinde başta el-Harîrî'nin (ö. 516/1122) *Makamatı* olmak üzere eski eserler taklit ediliyordu. Böyle yapanların başında aynı zamanda *Ruh 'ul-Meânî* tefsirinin sahibi Iraklı Mahmud el-Alûsî (1802 -1854) gelmektedir. Alûsî'nin nesirlerinde mübalağa ve tekellûf bir hayli kendini göstermektedir. Yapmış olduğu seyahatlerde gördüğü sıradan olayları tekellüflü bir seci ile ve abartılı bir üslupla anlatmıştır. Bu üslup, oğlu Abdullah el-Alûsî'de (ö. 1874) de değişmemiş, o da babası gibi ağır secilere ve yapmacık istiarelere başvurmuştur. Bağdat'ın yağmurlu bir gecesini anlattığı makalesinde bu tekellüfleri görmek mümkündür.⁶⁰

On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Arap nesrinde olumlu hareketlenmeler de olmuştur. Nitekim Lübnanlı yazar Nâsîf el-Yazîcî (1800 -1871) bu dönemde makamat türünü yeni bir üslubla ihya etti. Yazîcî'yi başka nesirciler takip etti. Başlangıç dönemlerinde her ne kadar kayda değer eserlerden bahsedilemese de yeni gelişmelerin

⁵⁷ Savran, XIX. Yy. *Osmanlı Dönemi Yeni Arap Edebiyatı*, s.124.

⁵⁸ Zafer Ceylan, "Modern Arap Edebiyatında İlk Serbest Şiir Deneyimleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi* 55, 1 2015, s. 187.

⁵⁹ Rıdvan Bağbânî, "Tatavvuru'n-Nesri'l-'Arabî", <https://www.diwanalarab.com/تطور-النثر-العربي>, (24.06.2019).

⁶⁰ Ömer ed-Desûkî, *Neş'etu'n-Nesri'l-Hadîs ve Tetavvurihi*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire 2007, ss. 45 – 46.

emekleme dönemi olması açısından bu süreç önem arz etmektedir. Ayrıca gazeteler, özelde Irak nesrinin genelde tüm Arap nesrinin gelişiminde en önemli etken olmuştur.⁶¹

Mısır'da başlayan yenileşme hareketlerinin yansımaları Irak'ta eşzamanlı olarak görülmemektedir. I. Dünya savaşının sonunda Irak'ta özellikle de şiir ve hikâye alanında büyük gelişmeler yaşandı. Başlarda eski şairleri şekil ve muhteva bakımından taklit eden şairler, II. Dünya savaşının başlamasından sonra yeni bir akıma yöneldiler. Bu akımın etkisiyle şiir, hem şekil bakımından değişmiş hem de içerik olarak halka daha çok yaklaşmıştı. Şiirler öncekilerden farklı olarak artık insanların acılarını, endişelerini ihtiva ediyordu. Irak hikâyeciliğinin ortaya çıkması ise Mısır ve Lübnan'dan sonra başlamıştı. Bu gelişmelerin amilleri Mısır ve Lübnan'dakilerle benzerlik göstermekteydi. Tercüme hareketleri ve gazeteler gibi hikâyeciliğin gelişmesine yardım eden faaliyetler çerçevesinde Iraklı yazarlar romantizm ve realizm gibi akımlardan etkilenmeye başlamıştı.⁶² Bununla birlikte Irak romancıları batı romanlarından ziyade Mısır'da yazılan romanlardan etkilenmişlerdi.⁶³ Merhum Azmi Yüksel'in tercüme ettiği edebiyat eleştirmeni ve akademisyen Sabrî Hâfız'ın bir makalesinde; Mahmûd Ahmed es-Seyyid, (1903 – 1937) ve Enver Şa'ûl (1904 – 1984) gibi şahsiyetlerin yaptığı çevirilerin Irak özelinde yeni türlerin gelişimine katkıları olduğu ifade edilmektedir.⁶⁴

2.1.2. Irak'ta Roman

Sabrî Hâfız Arap romanının gelişiminde önemli yeri olan nesir türlerinden kısa öykünün izleri Arap edebiyatındaki geleneksel anlatı türlerinde bulunuyor olsa da modern anlamda kısa öykünün on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında geliştiğini ve yirminci yüzyılın ilk yarısında olgunluğa eriştiğini söylemektedir. Ayrıca 1900'lü yılların başlarında Abdulilah Ahmed'in Kuttâbu'r-Ru'yâ adını verdiği bir grup yazarın makame biçiminden sıyrılmaya çalışarak *Tenvîru'l-Efkâr* dergisinde 1909 yılında eserlerini yayımlamaya başladıklarını, daha sonra başka yayın organlarında eserler

⁶¹ Rıdvan Bağbânî, "Tatavvuru'n-Nesri'l-'Arabî".

⁶² Abdulkadir Hasan Emîn, *el-Kısas fi'l-Edebi'l-'Irâğıyyi'l-Hadîs*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beyrut Amerikan Üniversitesi, Beyrut 1955, ss. 1-2.

⁶³ Muhammed Hâdî Murâdî, Âzâd Mûnisi, Kâdir Kâdirî ve Rahîm Hakpûr, "Lemhatun an Zuhûru'r-Rivâyeti'l-'Arabîyye ve Tetavvurihâ", *Dirâsâtu'l-Edebi'l-Mu'âsir*, 6/4, 1971, s. 109.

⁶⁴ Sabrî Hâfız, "Modern Arap Kısa Öyküsü I", çev. Azmi Yüksel, *Nüşa* 3/9 2003, s. 79.

neşreden yazarların 1921'e kadar söz konusu çalışmalarını sürdürdüklerini ve bu yazarların Irak kısa öyküsünün gelişimine önemli katkıları olduğunu belirtmiştir.⁶⁵

Arap romanın ortaya çıkışı konusunda da edebiyat tarihçileri ve eleştirmenlerin iki görüş üzerinde yoğunlaştıkları görülür: Birincisi, roman türünün Avrupa ile kültürel etkileşim neticesinde Arap edebiyatına girdiğini, bu sebeple Arap edebiyatında romanın tamamen yeni bir tür olduğunu savunarak, bu türün Arap edebiyatının geçmişiyle bağlarını tamamen koparıırken; ikinci görüş, Arap romanının tarih boyunca süregelen Arap halk hikâyeleri, *ahbâr*, *siyer* ve *makamat* gibi Arap nesrinin devamı olarak günümüze ulaşan doğal uzantısı olduğunu savunmaktadır.⁶⁶ Özellikle *makamat* gibi eski türlerin hikâye vb. yeni edebî türlere etkisinin hiç olmadığını iddia etmek doğru olmayacağı⁶⁷ gibi bütünüyle roman türünü klasik edebî türlere dayandırmak da doğru olmayacaktır.

Genel görüşe göre zaman, mekân ve figürler gibi temel unsurları içermesi bakımından modern anlamda ilk Arap romanı Muhammed Huseyn Heykel'in (1888 – 1956) *Zeyneb* (1914) adlı eseridir.⁶⁸ Bu tarihlerden çok uzak sayılmayacak bir zamanlamada, 1919 yılında Süleymân Feyzi, (1885 – 1951) Irak romancılığı için önem arz eden, halkı uyarıcı manada yazdığı *er-Rivâyetu'l-Îkâziyye*⁶⁹ (Uyarı Romanı - 1919), eserini neşretmiştir. Bu eserin modern anlamda roman özelliklerini taşımadığı konusunda genel bir kanaat vardır.⁷⁰ Eserin adı الرواية (Roman) kelimesini içermesine rağmen öğretici bir üslupla halkı uyarma maksadı güden bir tiyatro eseri olduğu da savunulmaktadır.⁷¹ Ancak söz konusu eserin Irak'taki ilk roman yazma girişimi olduğu, önemli edebiyat eleştirmenleri tarafından kabul edilmekte ve eserin kıymeti takdir edilmektedir.⁷²

⁶⁵ Sabrî Hâfız, "Modern Arap Kısa Öyküsü I", s. 78.

⁶⁶ Fâdıl Sâmîr, "er-Rivâyetu'l-Îrâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nadç", *Cerîdetu'l-Medâ*, 18 Ağustos 2004, s. 7.

⁶⁷ Abdulkadir Hasan Emîn, *el-Kısas fi'l-Edebi'l-Îrâgiyyi'l-Hadîs*, s. 47.

⁶⁸ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Ankara 1997, s. 78.

⁶⁹ Süleymân Feyzî, *er-Rivâyetu'l-Îkâziyye*, Dâru Kanâdîl, Bağdat 2020.

⁷⁰ Safa' Ziyâb, "er-Rivâyetu'l-Îkâziyye Merraten Uhrâ", <https://alsabaah.iq/18713/>, (29.05.2020).

⁷¹ Alî Muhammed Hâdî er-Rabî'î, *Muhammed Mehdi el-Basîr: Râidu'l-Mesrahi't-Tarîdi fi'l-Îrâk*, Dâru'n-Neşr li'l-Câmiât, Babil 2013, ss. 81 – 83.

⁷² Safa' Ziyâb, "er-Rivâyetu'l-Îkâziyye Merraten Uhrâ".

Edebiyat eleştirmeni Fâdıl Sâmir, bazı araştırmacıların Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in (1903 – 1937) çalışmalarını Irak'ta romanın öncülleri olarak kabul ettiğini dile getirmektedir. Feyzi'nin çalışmasına yakın tarihlerde es-Seyyid'in yazmış olduğu *Fî Sebîli'z-Zevâc* (Evlilik Uğruna - 1921) ve *Elfu Leyletin ve Leyle* hikâyelerinden esinlenerek yazdığı nakledilen⁷³ *Masîru'd-Du'afâ*⁷⁴ (Zayıfların Kaderi - 1922) eserleri bu araştırmacılara göre roman türünde yazılan ilk eserlerdir. es-Seyyid'in *Celâl Hâlid*⁷⁵ (1928) adını verdiği İngiliz işgalinde Irak'tan Hindistan'a kaçan yirmi yaşında bir gencin anılarının anlatıldığı diğer eseri, ilk ikisine nispeten daha olgun görünmesine rağmen Irak'ta ilk dönemlerde yazılan bu eserlerdeki basitlik ve saflık gözden kaçmamaktadır.⁷⁶ Bununla birlikte eleştirmen Necm Abdullâh Kâzım, yukarıda adı geçen bütün çalışmaların istenilen olgunluk düzeyine ulaşmadığını, hepsinin sadece roman yazma çabalarından ibaret olduğunu belirtmektedir.⁷⁷ Irak'ta romancılar ve hikayeciler başka Arap ülkelerinde olduğu gibi romantik dönemden geçtikten sonra realizme yöneldiler.⁷⁸

İki Dünya Savaşı arasında Irak romanı adına çok az şahsiyetten bahsedilebilir. Zü'n-Nûn Eyyûb (1908 – 1996) bu süre aralığında eser veren nadir şahsiyetlerdendir. Daha önce öykü türünde birçok denemesi bulunan yazar, eserlerinde siyasî meseleler, ahlaki çöküş, akraba kayırma, ikiyüzlülük vb. sosyal konularla yakından ilgilenmiş ve bürokrasiyi şiddetle eleştirmiştir. Ayrıca memleketin ezilmiş grubu olarak gördüğü kadınlar ve köylülerin kıymetinin takdir edilmesi, durumlarının iyileştirilmesi için köklü değişiklikler gerektiği konularını eserlerinde ele almıştır.⁷⁹ Zü'n-Nûn Eyyûb, sanat bakımından önceki roman girişimlerine göre daha gelişmiş olan *ed-Duktûr İbrâhîm* adlı romanını 1939 yılında yayımlamıştır.⁸⁰ Tarihçi yazar İbrahim Halîl el-'Allaf, eleştirmen yazar Yûsuf Nemr Ziyâb'ın bu roman ile Irak romanının sanat değeri bakımından daha olgun seviyeye ulaşarak yeni bir merhaleye girdiğini söylediğini nakleder. Ayrıca romancı ve öykü yazarı Suheyl İdrîs'in Eyyûb'un Irak'ta toplumsal

⁷³ Abulilâh Ahmed, *el-Edebu'l-Kıssâ fî'l-'Irâk*, Dâru'l-Muharriri'l-Edebî, Cize 2015, s. 125.

⁷⁴ Mahmûd Ahmed es-Seyyid, *Masîru'd-Du'afâ*, İtimâd Yayınevi, Kahire 1922.

⁷⁵ Mahmûd Ahmed es-Seyyid, *Celâl Hâlid*, Dâru Sutûr, Bağdat 2017.

⁷⁶ Fâdıl Sâmir, “er-Rivâyetu'l-'Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nade”.

⁷⁷ Safa' Ziyâb, “er-Rivâyetu'l-'Îkâziyye Merraten Uhrâ”.

⁷⁸ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, çev. Bedrettin Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 77.

⁷⁹ Sabrî Hâfiz, “Modern Arap Kısa Öyküsü I”, s. 89.

⁸⁰ Fâdıl Sâmir, “er-Rivâyetu'l-'Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nade”.

meselerini edebiyata yansıtma konusunda öncülerden olduğunu, Irak öykücülüğünün ikinci aşamasının bu şahsiyetle başladığını ifade ettiğini İbrahim Halil makalesinde belirtir.⁸¹

Fâdıl Sâmîr aynı makalesinde aynı yıl içerisinde roman türünde eser veren bir başka ismin Abdulhak Fâdıl (1911 – 1992) olduğunu ifade ederek Abdulhak Fâdıl'ın 1939 yılında neşredilen *Mecnûnân* (İki Deli) romanı bu dönemde az olan Irak romanına taze kan olmasının yanında bir takım kusurları barındırdığını, söz konusu eserde yazarın etkili bir dil kullanmakla beraber kurgu bakımından Irak gerçeklerinden uzak, polisiye bir konuyu tercih ettiğini belirtir. Ona göre *Mecnûnân* romanında tesadüfî olayların bir hayli yoğun olması ve yazarın sık sık romana müdahalesi, eserin sanat kalitesini düşürmüştür.⁸² Ayrıca romanda Irak'ın o günkü şartlarından çok uzak unsurlara yer vermesiyle romanı gerçekçilikten uzaklaştırması ve o dönemin okurunu mümkün olmayan hayali bir âleme götürmesi⁸³ romana yapılan bir diğer olumsuz eleştiridir.

İkinci Dünya Savaşının başlaması edebî çevreleri de olumsuz yönde etkilemiş olacak ki; savaş yıllarında Irak romanında beklenen gelişme olmamış, kırklı yılların Irak'ında birkaç eser dışında roman yazılmamış, yazılanlar da pek önemli kabul edilmemiştir. Bu meyanda Zu'n-Nûn Eyyûb'un *el-Yed ve'l-Ard ve'l-Mâ'* (El Toprak ve Su - 1948) eseri, Ca'fer el-Halîlî'nin (1904 – 1985) *Fî Kurâ'l-Cinn* (Cin Köyünde - 1948) romanını, Abdullah Niyâzî'nin *Nihâyetu Hub* (Bir Aşkın Sonu - 1949) romanı bu dönem zarfında yazılan romanlardır.⁸⁴

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra revaçta olan hürriyet ve demokrasi rüzgârlarının etkileri Irak edebiyatını da yeni ufuklara taşımış; bazı günlük, haftalık gazeteler ve mizah dergileri edebî eserlere geniş sayfalar ayırmıştır.⁸⁵ Ellili yıllarda Abdülmelik Nûrî ve Fuâd et-Tekerli gibi önemli şahsiyetler kısa öykü türüne parlak bir dönem yaşatmıştır. Ayrıca serbest şiir Bedir Şâkir es-Seyyâb (1926 – 1964), Nâzik el-Melâike

⁸¹ İbrâhîm Halîl “el-‘Allâf, el-İntihâziyyetu'l-‘İlmiyye ve Rivâyetu'd-Duktûr İbrâhîm li Zi'n-Nûn Eyyûb”, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=544501&r=0>, (30.05.2020).

⁸² Fâdıl Sâmîr, “er-Rivâyetu'l-‘Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nadç”.

⁸³ Abdülilâh Ahmed, *el-Edebu'l-Kıssâ fi'l-‘Irâk*, s. 271.

⁸⁴ Fâdıl Sâmîr, “er-Rivâyetu'l-‘Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nadç”.

⁸⁵ İbrâhîm ed-Dâkûkî, “Irak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 19, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1999, s. 107.

(1923 – 2007) ve Abdulvehhâb el-Beyâtî (1926 – 1999) gibi çok önemli şahsiyetlerle önemli bir gelişime göstermiştir. Ancak aynı dönemin Irak romanı için pek parlak geçtiği söylenemez. Bu yıllarda da çok az sayıda ve önceki on yılın uzantısı mahiyetinde soluk romanlar yazılmıştır. Abdullâh Niyazi'nin *Enâhîd* (Anâhîd - 1953) romanı, Hamdî Alî'nin *Şeyhu'l-Kabile*'si (Kabile Şeyhi -1952), Murtazâ eş-Şeyh Huseyn'in *Kıssatun mine'l-Cenûb* (Güneyden Bir Hikâye -1953) romanı, Enîs Zekî Hasen'in *el-Ahtabût* (Ahtapot - 1959), Hâzim Murâd'ın *et-Tâihetu't-Tâihe* (Şaşkın Şaşkın - 1958), Edmûn Sabrî'nin *el-Hâletu 'Atıyye* (Atiye Teyze - 1958) Abdulmesîh Belâyâ'nın *Sebyu Bâbil* (Bâbil Esareti - 1955) romanları ellili yıllarda çıkmıştır. Bu eserler genel olarak Irak romanının gidişatında önemli bir etki bırakmamıştır.⁸⁶

Genel görüşe göre Irak romanı sanat ve teknik anlamda olgunluğuna altmışlı yıllarda ulaşmıştır. Özellikle bir isim Irak romanında bu yıllarda eserleriyle ön plana çıkmaktadır. Büyük önem arz eden bu şahsiyet Gâib Tu'me Fermân (1927 – 1990)'dır. Gâib Tu'me Fermân'ın başarısı romanlarının yapı olarak üç temel unsura dayanmasından ileri gelmektedir. Öncelikle yazar gazetecilik yaptığı için halk kültürünü yakından tanımakta, halkın beklentilerini ve sosyal meselelerini yakinen bilmektedir. İkincisi, Bağdatlı yazar, gençliğinde Kahire'de eğitim görürken eserlerinde mahallî unsurlara yoğun bir şekilde yer veren Necîb Mahfûz'la görüşmüş ve onun üslubundan oldukça etkilenmiştir. Mahfûz, eserlerinde günlük hayatın sosyal gerçeklerini anlaşılır ve kolay bir üslupla yansıttığı gibi Fermân da eserlerinde benzer bir üslup seçmiştir. Romanlarını başarılı kılan etkenlerden üçüncüsü, Gâib Tu'me Fermân'ın anlatıda ve kişiler arası diyaloglarda sanatsallığın öneminin farkında olmasıdır.⁸⁷

Ellili yıllarda öyküler yazan Gâib Tu'me Fermân'ın altmışlı yıllarda iki önemli romanı çıkmıştır. Bunlar *en-Nahle ve'l-Cîrân* (Hurma Ağacı ve Komşular - 1966) ve *Hamse Asvât* (Beş Ses - 1967) eserleridir. Eserleriyle Irak romancılığına gerçek anlamda bir sanat geleneğini kazandıran yazar, ilerleyen yıllarda eser vermeye devam ederek birçok yazar ve eleştirmenin övgüsüne mazhar olmuştur. *el-Mehâd* (Doğum Sancısı -1974), *el-Kurbân* (Kurbân - 1975), *Zılâl ala'n-Nâfîze* (Pencerenin Üzerinde

⁸⁶ Fâdıl Sâmir, “er-Rivâyetu'l-İrâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nade”.

⁸⁷ Yâsîn en-Nasîr, “Gâib Tu'me Fermân, Mevâkıf ve Zikrayât 'anhu”, *Cerîdetu'l-Medâ*, 10 Kasım 2007, s 11.

Gölgeler - 1979), *Âlâmu's-Seyyid Ma'rûf* (Ma'rûf Beyin Acıları - 1980), *el-Murtecâ ve'l-Mueccel* (Umulan ve Ertelenen - 1986), *el-Merkeb* (Sandal - 1989) romanlarının dışında yazarın Rus edebiyatından yaptığı önemli çevirileri bulunmaktadır.⁸⁸

Ğâib Tu'me Fermân'ın muteber edebî çevreler tarafından Irak'ın ilk gerçek romanı kabul edilen *en-Nahle ve'l-Cîrân* eseri ikinci dünya savaşı yıllarında Bağdat'ın bir halk mahallesinde yaşayan bir grup fakirin çektiği sıkıntıları konu edinmektedir.⁸⁹ Gurbet teması romanlarında önemli bir yer işgal eden yazarın romanlarında zaman ve mekân unsurlarının etkili bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Muhtemelen bu durum Fermân'ın uzun süre yurt dışında yaşamak zorunda kalmasının eserlerine yansımalarıdır.⁹⁰

Altmışlı yıllar, başka yeni nesil Iraklı genç yazarların cüretkâr roman denemelerine tanık olmuştur. Bu yıllar Irak romancılığının eski iptidai üslubun kırılmasıyla roman dilinin gelişmesi ve romanı ağırlaştıran bir takım unsurlardan kurtulmanın zamanlarıdır. Bu yıllarda birbirinden farklı akımların etkisiyle eser veren, Irak romanını zenginleştiren yazarlar ile romanları şöyle sıralanabilir:

Fâdıl el-'Azâvî - *Mahlûkâtü Fâdıl el-'Azâvî'l-Cemîle* (1969).

Muhammed Abdulmecid - *'Urât fî'l-Mutaha* (1969).

Burhân el-Hatîb - *Dabâb fî'z-Zahîra* (1968).

Munîr Muhammed - *Raculân 'ala's-Selâlim* (1968).

Abdulmecîd Lutfî - *er-Ricâl Tebkî bi Samt* (1969).

Muvaffak Hıdır - *el-Medîne Tahtedînu'r-Ricâl* (1960).

Yâsîn Huseyn - *ez-Zukâku'l-Mesdûd* (1966).

Enîs Zeki Hasen - *es-Secîn* (1961).

Hâzîm Murâd - *el-Hubb Akvâ* (1967).

⁸⁸ Semâh Âdil, "Ğâib Ta'me Fermân, Essese li'r-Rivâyeti'l-'Irâkıyye ve Kâveme el-Ğurbe bi't-Ta'rih livatanîh", <https://kitabab.com/cultural/غائب-طعمة-فرمان-أسس-الرواية-العراقية-و/>, (01.05.2020)

⁸⁹ Selâm İbrâhîm, "er-Rivâyetü'l-'Irâkıyye: Rasadu'l-Harâbî'l-'Irâkî fî Ezmâni'd-Diktâtûriyye ve'l-Hurûb ve'l-İhtilâl ve Sultatu't-Tavâif", *Tebeyyun*, 2, 2012, s. 3.

⁹⁰ Nâcîm el-Ma'mûrî, "ez-Zamân ve'l-Mekân fî Rivâyâtî Ğâib Ta'me Fermân", *Cerîdetu'l-Medâ*, 10 Kasım 2007, s 11.

Şâkir Hasbâk – *el-Eyyâmu'l-Mudîe* (1961), *el-Hakdu'l-Esved* (1966).

Abdurrazzâk el-Matlabî – *ez-Zâmiûn* (1968).⁹¹

Irak romanı altmışlı yıllarda kalite yönünden verimli bir dönem geçirmesine rağmen Irak'ın geleceğine nispetle az sayıda eser verildiği görünmektedir. Yukarıda görüldüğü gibi yetmişli yıllara kadar neşredilen eserleri kolayca saymak mümkündür. Iraklı şair ve yazar Mâzin Ma'mûrî makalesinde, önemli eleştirmen Abdulilah Ahmed'in Irak romanının bu durumunu “yavaş fakat Irak romanının ikinci aşamasına kadarki süreçte güzel eserlerle dolu bir dönem” şeklinde yorumladığını nakleder.⁹² Her şeye rağmen altmışlı yıllarda yaşanan olumlu gelişmeler sonraki yılları iyi yönde etkilemiştir. Yetmişli yıllarda birçok Iraklı romancı yetişerek eserler vermiş, Irak romanının olgunlaştığını çalışmalarıyla ispat etmişlerdir. Bazı hususi şahsiyetlerin tek başına birçok eser verdiği görülmektedir. Nitekim Abdurrahmân er-Rabî'î (d. 1939) bu yıllarda altı roman yazmaya muvaffak olmuştur.⁹³

Yûsuf es-Sâîğ (d. 1946), Cihâd Mecîd (d. 1947), Ahmed Halef (d. 1943), Necîb el-Mânî' (1926 – 1991) Semîra el-Mânî' (d. 1935) Abdurrazzâk el-Matlabî (d. 1943) Abdulemîr Mu'alla (1942 – 1997) 'Azîz es-Seyyid Câsim, Şemrân el-Yâsirî (d. 1926) Abdulhâlık er-Rikâbî (d. 1946) bu yıllarda eser veren Iraklı yazarlardan bazılarıdır.⁹⁴

Bu yıllarda kısa öykü türünde ön planda olup daha sonra romancılığıyla tanınan Fuâd et-Tekerlî'yi (1927 – 2008) de burada zikretmek gerekir. et-Tekerlî 1948 yılında öğrencilik yıllarında yazdığı *Basaka fî Vechi'l-Hayât* (Hayatın Yüzüne Bir Tükürük) romanını dönemin sosyal şartlarını uygun görmediği için, yetmişli yıllarda yazdığı *er-Rac'u'l-Ba'id* (Uzak Dönüş) romanını başka sebeplerden dolayı yazdığı yıllarda yayımlamamıştır. Eleştirmenlerin çoğu daha önce kısa öykü türünde eserler veren et-Tekerlî'yi yeni gerçekçi akımın temsilcileri arasında sınıflandırmakta ve özellikle yirminci yüzyılın son elli yılının Irak tarihini çok iyi yansıttığını belirtmektedirler. Yazar, 1963 Şubat devriminden sonra orta tabaka bir ailenin sosyal meselelerini konu

⁹¹ Fâdıl Sâmir, “er-Rivâyetu'l-İrâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nade”.

⁹² Mâzin Ma'mûrî, “er-Rivâyetu'l-İrâkiyye:et-Tahavvulât ve'l-Muncizu's-Seriy”, <https://www.almayadeen.net/investigation/916775>, (01.06.2020).

⁹³ Mebrûk Mûsâ el-Hamâdîn, *er-Rivâi Nakiden Abdurrahmân Mecîd er-Rabî'î Numûzecen*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mu'te Üniversitesi, Mu'te 2011, s. 7.

⁹⁴ Fâdıl Sâmir, “er-Rivâyetu'l-İrâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nade”.

alan *er-Rac‘u’l-Ba‘îd* romanını 1980 yılında, ilk yazdığı *Basaka fî Vechi’l-Hayât’ı* yarım yüzyıl sonra 2000 yılında yayımlamıştır.⁹⁵

Irak romanı yetmişli yılların sonu ve seksenli yılların başında farklı bir ivmeye girmiştir. Saddam Hüseyin’in 1979 yılında resmen Irak’ın başına geçmesi birçok alanda olduğu gibi edebî çevreleri de etkilemiştir. Çalışmamızın giriş bölümünde değindiğimiz gibi Saddam Hüseyin 1980 yılında bir takım bahanelerle ülkesini İran’la savaşa sürüklemiş ve bu savaş sekiz yıl gibi uzun bir süre devam etmiştir.⁹⁶ Bu gelişmeler Mâzin Ma‘mûrî’nin Irak romanının gelişim sürecinde sahte taktik roman dönemi olarak adlandırdığı ikinci dönemin başlangıcıdır.⁹⁷

İran savaşı ve yoğun idari baskıdan dolayı yazarların bu dönemde Irak içinde roman yazması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Zira halkın gündemi Irak’ı tehdit eden savaşla meşgul iken yazarların memleket meselelerinden uzak konularda eserler vermesi mantıklı değildi. Halkı ilgilendiren muhalif ya da eleştiri konumunda Irak’ın gündemine ilişkin konulara değinilmesi durumunda da karşılarında Baas partisi dışında siyasî faaliyet yapanları idam etme yasası çıkaracak kadar ilerlemiş bir diktatörlük sistemi vardı. Dolayısıyla bu olumsuz şartlar Iraklı yazarların önemli bir kısmının yetmişli yıllardan başlayarak Irak’ı terk etmesine neden olmuştur. Fâdıl el-‘Azâvî, ‘Âliye Memdûh (d. 1945), Selâm ‘Abbûd (d. 1950), Heyfâ’ Zengene (d. 1950), ‘Ârif ‘Alvân (1941 – 2017), Burhân el-Hatîb (d. 1944) bunlardan bazılarıdır. Zuheyr el-Cezâirî, Selîm Matar (d. 1956), Alî Abdulâl (d. 1956), Necm Vâlî (d. 1956) gibi şahsiyetler mevcut rejime muhalefetlerinden dolayı savaşın hemen öncesinde Irak’tan ayrılmak zorunda kalan yazarlardır. Bunların dışında Cenân Câsim Halâvî (d. 1956), Şâkir el-Anbârî (d. 1958), Hamîd el-‘Ikâbî (1956 – 2017), Selâm İbrâhîm (d. 1954) gibi başka şahsiyetler Irak dağlarındaki muhalif silahlı gruplara katılarak rejime tepkilerini göstermişlerdir. Kuveyt’in işgali ve ambargo döneminde de başka yazarlar

⁹⁵ ‘Avâd Alî, “Kâtib Şahsiyyâtuh Tuânî el-Hayra ve’l-Kalak ve’t-Tevk ile’l-Hurriyye”, *Cerîdetu’l-‘Arab*, 2 Ağustos 2015, s. 7. (26. 05. 2020).

⁹⁶ Chaten Mahdî, *II. Körfez Savaşından Sonra Irak Ekonomisi ve Irak Petrollerinin Irak Ekonomisindeki Yeri ve Geleceği*, ss. 19-22.

⁹⁷ Mâzin Ma‘mûrî, “er-Rivâyetu’l-‘Irâkiyye: et-Tahavvulât ve’l-Muncizu’s-Seriy”.

Irak'ı terk etmiştir. Faysal Abdulhasen (d. 1942), Hediye Huseyn (d. 1956), Alî Bedr (d. 1979) ve Sinân Antuvân (d. 1967) bu dönemde Irak'tan ayrılan yazarlardır.⁹⁸

Iraklı yazarların birçoğunun bir şekilde ülke dışına hicret ettiği ve Irak halkının diktatörlük, savaş, ambargo, Amerikan işgali ve yeni rejim oluşturma çabaları gibi birçok sıkıntı yaşadığı 1980 – 2010 arası dönem, eleştirmen yazar İsmâil İbrâhim 'Abd'a göre Irak romanının teknik bakımdan daha da geliştiği bir dönem olmuştur. 'Abd'ın "Irak romanının inşa sonrası dönemi" dediği bu dönemde romancılar modern romanın özelliklerine sahip eserlerinde geleneksel kalıplardan çıkarak kasıtlı bir şekilde yeni teknikler içeren romanlara yönelmişlerdir. Bu dönemde yazılan romanlardaki yorum gücünün gelişmesine de dikkat çeken İsmâil İbrâhim 'Abd makalesinde bu dönem romanının sahip olduğu özellikleri maddeler halinde göstermiştir.⁹⁹

Kendisi de Iraklı bir romancı olan Selâm İbrâhîm, Saddam döneminde yazılan romanları "Baskı altında yazılan" ve "Sürgünde yazılan" metinler, şeklinde iki bölümde irdelemiştir. Baskı altında yazılan romanlar başlığı altında "Savaş romanları" adını verdiği birinci grup romanlar, edebî değer taşımaktan uzak olmasının yanında savaşı desteklemektedir. Dönemin Kültür ve Medya Bakanlığı tarafından yayınlanan *Kâdisiyyetu Saddâm* (1984) adlı hikâye ve roman mecmuası bunlardandır. Baskı altında yazılan romanlardan ikinci grupta yazarlar, halkın bu dönemde çektiği sıkıntılara kapalı imalar yaparak tarihi ve efsanevi metinlere yönelmişlerdir. Muhammed Hudayr'ın (d. 1942) *Basariyâsâ*, (1996) Mahmûd Cendârî'nin *el-Hâfât* (1989) ve Abdulhâlık er-Rikâbî'nin *Kable en Yuhalliga 'l-Bâşik* (1990) romanı bu tarz romanlardır. Bu dönemde baskılar şiddetlendikçe yazmak daha zorlaştığı için yazarların kapalı imalar içeren romanlara sığınmaları bazılarında romanın olay ve şahıslarını anlaşılmayacak dereceye getirmekte bir bakıma gerçeklikten uzaklaştığı izlenimi vermektedir. Er-Rikâbî'nin *er-Râvûk* (1986) ve *Men Yeftehu Bâbe't-Tılsım* (1982) eserleri, Lutfiye ed-Düleymî'nin *Men Yerisu 'l-Firdevs'i* (1989) ve *Husûfu Burhâni 'l-Kutbî* (2000) romanları bu özellikleri taşımaktadır. Mehdî 'Îsâ es-Sakr'ın

⁹⁸ Selâm İbrâhîm, "er-Rivâyetu'l-'Irâkiyye: Rasadu'l-Harâbi'l-'Irâkî fî Ezmâni'd-Diktâtûriyye ve'l-Hurûb ve'l-İhtilâl ve Sultatu't-Tavâif", s. 5.

⁹⁹ İsmâil İbrâhim 'Abd, "Kırâatun fî Tatavvuri Tekânâti'r-Rivâye fî'l-'Irâk", <http://newsabah.com/newspaper/161939>, (03.04.2020).

(d. 1927) *Beyt 'alâ Nehri Dicle* (2006) ve *Surâhu'n-Nevâris* (1997) romanları ise siyasî sebepler açıkça zikredilmeksizin işaret yoluyla insan ve sosyal hayata karşı yapılan savaşa ima eden istisnai romanlardır.¹⁰⁰

Devletin kendi organlarıyla *Kâdisiyyetu Saddâm* (Saddam'ın Mukaddes Müdafası) gibi hikâye ve roman mecmuaları neşretmesi bu dönemde edebiyatın da bir nevi siyasî figür olarak kullanıldığını göstermektedir. Rejimi destekleyen bu savaş romanları hariç yukarıda zikredilen diğer romanlarda yazarlar bir taraftan halka mesaj vermeyi hedeflerken diğer taraftan dönem rejiminin hassasiyetlerini dikkate almak zorundaydılar. Bu durum ifadelerinde onları bir bakıma kısıtlarken başka bir yönden teknik kabiliyetlerini geliştirmelerine neden olmuştur. Bu hassasiyetler ve özel şartlar bağlamında yazarların romanlarında yeni tekniklere yönelmeleri eleştirmen İsmâil İbrâhim 'Abd'in görüşünü destekler niteliktedir.

Selâm İbrâhim'in "Sürgünde yazılan metinler" başlığını verdiği ikinci grup romanlar ise baskı altında yazılanlara nispeten daha özgür bir şekilde yazılmıştır. Bunlar, özellikle doksanlı yılların başlarında büyük bir ivme kazanarak iki binli yılların başlarında zirveye ulaşmıştır. Bu romanlar baskıdan uzak olmanın verdiği özgürlük sayesinde Irak halkının yaşadığı sıkıntıları açık bir şekilde işlemişlerdir. Sürgünde yazılan romanlarda yazarlar tutuklanma ve savaş temalarının dışında sürgünde yaşayan insanların çektiği kültürel ve sosyal problemleri de romanlarında ele almışlardır. Birçoğu o zamanların Irak şartlarında yazılması imkânsız olan bu eserler ile yazarları şöyle sıralanabilir:

Şâkir el-Anberî – *el-Kelîmâtî's-Sâhirât, Elvâh, Leyâlî el-Kâkâ, Bilâd Sa'îde*.

Cenân Câsim Halâvî – *Yâkûketî, Leylu'l-Bilâd, Durûb ve Ğubâr, Emâkin Hârâra*.

'Âliye Memdûh – *Habbâti'n-Neftâlîn ve el-Ğulâme*.

Selâm 'Abbûd – *Emîru'l-'Ukhuvân, Zubâbetu'l-Kiyâme*.

Necm Vâlî – *el-Hubb fî Hayyi't-Turb, Mekân İsmuhu Kemît, Tellu'l-Lahm, Sûratu Yûsuf, Melâiketu'l-Cenûb*.

¹⁰⁰ Selâm İbrâhim, "er-Rivâyetu'l-'Irâkiyye: Rasadu'l-Harâbi'l-'Irâkî fî Ezmâni'd-Diktâtûriyye ve'l-Hurûb ve'l-İhtilâl ve Sultatu't-Tavâif", ss. 6 - 7.

Zuheyr el-Cezâirî – *Hâfetu'l-Kiyâme, el-Hâif ve'l-Muhîf*.

Selîm Matar – *Îmraetu'l-Kârûra, et-Tev'em*.

Fâdîl el-'Azâvî – *Âhuru'l-Melâike ve'l-Eslâf*.

Hamza el-Hasen – *Senevâtu'l-Harîk, el-E'zel*.

Sinân Antuvân – *Î'câm, Vahduhâ Şeceratu'r-Rummân*.

Mahmûd Sa'îd – *Nihâyâtu'n-Nehr, Kable'l-Hubb..Ba'de'l-Hubb*.

Burhân el-Hatîb – *el-Cenânu'l-Muğlaka, Bâbilu'l-Feyhâ'*

Selâm İbrâhîm – *Ru'yâ'l-Gâib, el-İrsî, el-Hayât Lahza, Fî Bâtını'l-Cahîm*.¹⁰¹

2003 yılına gelindiğinde Irak, siyasî tarihinde köklü bir değişim yaşamıştır. Otuz yıldır demir yumrukla devleti yöneten Saddam Hüseyin devrilerek rejimi yıkılmış, sonrasında Irak, farklı bir karmaşanın içine girmiştir. Bu dönemde ülkeyi sarsan bu değişimlerin halka etkilerini bir tarafa bırakarak kültür dünyasına baktığımızda olumlu yönde büyük etkilerinin olduğunu görmekteyiz. Rejimin yıkılması siyasî anlamda birçok sıkıntıların kaynağını oluşturan otorite boşluğuna neden olurken diğer yandan Irak dâhilindeki ediplere de göreceli bir özgürlük ortamının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yıllar gerek mahallî gerek küresel platformlarda daha cesur romancıların ortaya çıkışına tanık olmuştur. Bu dönemde yazılan eserlerde yazarlar Irak'ta siyasî ve sosyal parçalanmaya neden olan Amerikan işgalini romanlarında bir hayli işleyerek Irak'ın sıkıntılarına tercümanlık etmişlerdir.¹⁰²

Son dönemlerin önemli eleştirmenlerinden Iraklı Necm Kâzım *Yüz Yılda Irak Romanı 1919 – 2019* projesi kapsamında yaptığı çalışmada şaşırtıcı sonuçlara ulaşmıştır. Daha önce 95 yıl içerisinde yazılan Irak romanları çalışmasında roman sayısının 1200'ü geçtiğini hatırlatan yazar, son zamanlarda bu sayıya her yıl birçok yeni romanın eklendiğini ifade etmiştir. 2003 yılı öncesinde her on yılda 20 – 30 roman ancak yazılırken 2003 yılından sonra neredeyse her yıl altmıştan fazla roman

¹⁰¹ Selâm İbrâhîm, “er-Rivâyetu'l-İrâkıyye: Rasadu'l-Harâbi'l-İrâkî fî Ezmâni'd-Diktâtûriyye ve'l-Hurûb ve'l-İhtilâl ve Sultatu't-Tavâif”, ss. 6 - 7.

¹⁰² Mervân el-Cebûrî, “er-Rivâyetu'l-İrâkıyyetu'l-Cedîde Kıssatu Tahavvulât beyne 'Asrayn”, <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2016/3/28/الرواية-العراقية-الجديدة-قصة-تحولات>, (05.06.2020).

yayımlandığı bilgisini vererek Irak'taki siyasî değişimlerin roman patlamasına yol açtığını ifade etmiştir.¹⁰³

Necm Kâzım'ın *Fihristu'r-Rivâyeti'l-'Irâkıyye* adında önceden yaptığı çalışmada sadece 2003 ile 2014 yılları arasındaki sadece dokuz yıllık dönemde 470 adet roman yazıldığına işaret edilmiştir. Son yıllarda Iraklı romancılar tarafından birçok eser verilirken Irak romanı hem Arap âleminde hem de uluslararası yarışmalarda kazanılan ödüllerle kalitesini ispat etmiştir. Nitekim İn'âm Kececî (d. 1952), Abdulkerîm el-'Ubeydî ve çalışmamıza konu olan Ahmed Sa'dâvî gibi Iraklı yazarların eserlerinin muteber ödüllere layık görülmesi Irak romanının en yüksek seviyeye ulaştığını göstermektedir.¹⁰⁴

¹⁰³ Mirzâ el-Huveylidî, “Necm Kâzım: et-Tahavvulâtı's-Siyâsiyye Encebet Tafrâ Rivâiyye fî'l-'Irâk”, <https://aawsat.com/home/article/784306/8> *د-نجم-كاظم-التحول-السياسية-أنتجت-طفر-روائية-في-العراق*, (03.06.2020)

¹⁰⁴ Mâzin Ma'mûrî, “er-Rivâyetu'l-'Irâkıyye: et-Tahavvulât ve'l-Muncizu's-Seriyy”.

2. 2. Ahmed Sa‘dâvî’nin Hayatı ve Eserleri

2.2.1. Hayatı

Ahmed Sa‘dâvî 1973 yılında Irak’ın başkenti Bağdat’ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini doğduğu şehirde yapan yazar, yükseköğrenimi için Bağdat Öğretmen Enstitüsüne girerek 1993 yılında buradan mezun oldu. Mezuniyetinin hemen ardından zorunlu askerlik görevini yerine getirmek için orduya katılan Sa‘dâvî, 1995 yılında askerlik hizmetinden terhis oldu. Öğretmenlik diploması olmasına rağmen eğitim – öğretim alanında hiç çalışmadığını ifade eden yazar, askerlik hizmetinin ardından ülkesinin uluslararası ambargoya maruz kaldığı bu zor dönemde gazetelerin arka planındaki farklı görevlerle çalışma hayatına başladı. Bu gazetelerde dil denetmenliği ve gazete tasarımcılığı gibi farklı teknik bölümlerde çalışan Sa‘dâvî, 2000’li yıllara kadar bu görevlerine devam etti.¹⁰⁵

2000 yılında Bağdat’ta özel bir reklam şirketinin yeni fikirler bölümünde çalışan¹⁰⁶ yazar, Amerikan işgali ve Saddam rejiminin yıkılmasından sonra daha güçlü bir şekilde tekrar gazeteciliğe geri döndü. Birçok ulusal ve uluslararası medya kuruluşlarında muhabirlik görevi yaptı. 2004 yılında Bağdat Üniversitesi İletişim Fakültesinin tertip ettiği gazetecilik ödüllерinin röportaj dalında en iyi Arap muhabiri ödülünü kazandı.¹⁰⁷ 2005 – 2007 yılları arasında BBC’nin Bağdat muhabirliği görevini yürüttü. Daha sonra merkezi Almanya’nın Berlin şehrinde bulunan MICT medya ajansının Bağdat temsilcisi olarak aynı mesleğine devam etti. Çeşitli medya kuruluşları için televizyon programı ve belgesel hazırlama işlerinde çalıştı. Dizi ve film senaryoları yazdı.¹⁰⁸ 2019 yılında birkaç arkadaşıyla beraber Bağdat’ta Menşûrâtü Nâbü adını verdikleri bir yayınevi kurdular.¹⁰⁹

Kendisi gibi memleket meselelerini dillendiren birçok gazeteci ve yazarın faili meçhul cinayetlere kurban gitmeleri üzerine yazar Sa‘dâvî doğup büyüdüğü memleketi Irak’tan ayrılmak zorunda kalarak İstanbul’a yerleşti. Ahmed Sa‘dâvî memleketinden fiziki olarak uzak olmasına rağmen Irak’la irtibatını hiç koparmadı. Irak’ın derdiyle dertlenmeye devam etti, halen de Irak meselesi ile ilgisini

¹⁰⁵ Ahmed Sa‘dâvî, *Kişisel Görüşme*, 17 Temmuz 2020.

¹⁰⁶ Ahmed Sa‘dâvî, ”Kitâbî el-Evvel”, <https://al-akhbar.com/Kalimat/217792>, (23.06.2020).

¹⁰⁷ Ahmed Sa‘dâvî, *Kişisel Görüşme*.

¹⁰⁸ “Ahmed Sa‘dâvî” <https://www.kataranovels.com/novelist/أحمد-سعداوي>, (19.08.2020).

¹⁰⁹ Ahmed Sa‘dâvî, *Kişisel Görüşme*.

sürdürmektedir. Ahmed Sa'dâvî bu çalışmanın yapıldığı an itibariyle İstanbul'da ikamet etmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

2.2.2. Edebî Kişiliği

Ahmed Sa'dâvî, mensup olduğu nesil itibariyle Baas rejimi diktatörlüğü, sekiz yıllık İran savaşı, Körfez Savaşı, uzun yıllar Irak'a karşı sürdürülen uluslararası ambargo, Saddam'ın devrilmesi, Amerikan işgali, mezhepsel ve etnik çatışmalar gibi Irak'ın yaşadığı birçok sıkıntı silsilesi dönemini bizzat yaşamış ve yaşamayı sürdürmektedir. Bu olaylar bütün Irak halkında olduğu gibi Sa'dâvî'nin hayatında da derin izler bırakmıştır.

Yaşadığı dönemin Sa'dâvî'yi birçok açıdan olumsuz etkilemiş olması muhakkaktır. Ancak verdiği eserlere bakıldığında yazarın edebî kişiliğinin gelişiminde bu olumsuzlukların olumlu katkısının olduğu gözden kaçmamaktadır. Edebiyat ve edebî metin toplumun tarihi değildir ancak bunlarda toplumdaki yansımalar ve toplumsal gerçeklikler bulunabilir.¹¹⁰ Sa'dâvî'nin eserlerindeki temel ilham kaynağı memleketi Irak'tır. Irak'ın sıkıntılarını derinden hissederek yazar eserlerinde bunları edebî bir üslupla belgelendirerek Irak'ın yaşadığı sıkıntıları ulaştığı kitlelerin hafızasında daha kalıcı hale getirmiştir.

Edebî bir metnin iletişimi doğal dil düzeyindeki gibi sınırlı değildir.¹¹¹ Irak'ta yaşanan gerçekler uzun yıllar dünya gündemini meşgul etmiş, televizyon, gazete gibi yayın organlarında Irak, manşetleri ve ilk gündemi oluşturmuştur. Edebî bir eserin muhataplardaki etkisi ile aynı olayı bir haber olarak okumak ya da duymanın muhatapta bıraktığı etki kıyaslandığında elbette edebî türün daha kalıcı olduğu kesindir. Sa'dâvî'nin eserlerini okuyan kimse de edebiyatın bu önemli gücünü tasdik edecektir.

Kaydettiği önemli başarılarının ardından Ahmed Sa'dâvî, farklı zamanlarda televizyon programlarına ve konferanslara katılır. Kitapseverlerle bulunduğu programların birinde edebî görüşlerine dair bilgiler verirken edebî kişiliğinin gelişiminde en önemli unsurun okumak olduğuna dikkat çekerek;

¹¹⁰ Hilmi Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, Hece Yayınları, İstanbul 2002, s. 48.

¹¹¹ Mehmet Rifat, *Roman Kurgusu ve Yapısal Çözümleme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s. 15.

“*Kitap, kişiliğimizdeki köklü değişimin kaynağıdır.*” der. Böylece yazar, hem şahıs olarak hem de toplumların gelişmesinde okumanın büyük etkisinin olduğunu, gerek geçmişte yaşanmış gerekse günümüzde yaşanmakta olan olayları değerlendirebilme ve anlama kabiliyetinin olgunluğa erişmesi için okumanın kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu vurgular. Eski eserleri okurken eskide hapsolmayıp gelişen dünyanın verilerini dikkate alarak hareket etmenin yerinde olacağına, Kur’ân-ı Kerîm ve Hadis gibi dinimizin temel kaynaklarının da bunu teyit ettiğine (Şuarâ 26/74, Zuhurf 43 /22) dikkat çeker.¹¹² Okumanın insanın şahsi ufkunu genişlettiğini ifade eden Sa’dâvî, insanın okurken şahsi kimliğinden bir derece uzaklaşarak metnin içine girdiğini, mesela okurun okuduğu romanın kahramanıyla empati yaptığını savunur. “Ben bir erkek olarak Madam Bovary’yi okuduğumda kendimi onun yerine koyuyor, onun gözüyle dünyaya bakıyorum” diyen yazar; dini, ırkı, kültürü farklı olan insanların bakış açısıyla dünyaya bakabilmenin insanın hem şahsi hem de edebî kimliğini geliştireceğine inanır.¹¹³ Bu bağlamda yazarın edebî kişiliğinin gelişiminde en önemli payın birçok alanda şahsi okumaları olduğunu söylemek mümkündür.

Fransız yazar Jean-Paul Sartre, hiçbir yazarın hayat tecrübelerinden tamamen sıyrılarak yazamayacağını ifade etmek bağlamında “Yazar yaşadığı dönemin niteliklerini taşıdığı oranda bağımlıdır” der.¹¹⁴ Sa’dâvî de “İnsan, bildiğini, hayat tecrübelerini yazar. Her romancının eserinde kesinlikle şahsi hayatından kesitler vardır” diyerek her hangi bir romanın yazarının şahsi hayatından bağımsız düşünülmemeyeceğini vurgular.¹¹⁵ Romanlarında genel olarak Irak gerçeklerini ve özellikle kendi neslinin tanık olduğu dönemi ele alması bunun en açık delilidir.

¹¹² Şuarâ, 26/74: قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ "Hayır, ama biz babalarımızı böyle yaparken bulduk" dediler. Zuhurf, 43/22: قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّهُتُونَ "Hayır! Onlar sadece, "Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz" dediler. Ayetlerde eski kavimlerin atalarını körü körüne taklit etmeleri eleştirilmektedir. Sa’dâvî, onların durumlarını zamana hapsolmak olarak yorumlamıştır.

¹¹³ Ahmed Sa’dâvî, “el-Kuvvetu’t-Tağyîriyye li’l-Kırâe”, <https://www.youtube.com/watch?v=DfnkGnBY3L8>, (04.07.2020).

¹¹⁴ Tzvetan Todorov, *Eleştirinin Eleştirisi*, çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 51.

¹¹⁵ Ahmed Sa’dâvî, “Halkatu Etrâfi’l-Hadîs er-Rivâi Ahmed Sa’dâvî”, <https://www.youtube.com/watch?v=nnWIVGiVS9s>, (04.07.2020).

Eserlerinin genelinde bu meyanda tavır sergilemesi, yazarın toplumsal gerçekçiliği önemseydiğini göstermektedir. Irak halkının tam anlamıyla birlik olamayışı, toplumdaki dinî ve etnik farklılıkların, gerek fertler gerekse gruplar tarafından hoşgörü ile karşılanmaması yazarın eleştirilerinde önemli yer tutmaktadır. Farklılıkların ülkeyi ayrıştırıcı olmaması gerektiğini savunan Sa‘dâvî’nin vatanseverlik hissiyatıyla yaptığı bu eleştiriler onun ülke bütünlüğünü önemseydiğini göstermektedir.

Yazarın edebî kimliğini daha yakından tanıyabilmek için birinci kaynaktan; yazarın kendi ağzından bilgiler almanın daha doğru olduğunu düşünerek farklı zamanlarda gerek Arap âleminde gerekse uluslararası seviyede yayın kuruluşlarının yaptıkları röportajlar arasında 2018’de el-Hurra haber ajansı ile yaptığı kapsamlı röportajını buraya almayı uygun gördük. Sa‘dâvî bu röportajında edebî görüşleri, romancılığı, Irak romanına bakışı, edebî eleştiri, eserlerinin başarısı gibi birçok konuda düşüncelerini kapsamlı bir şekilde ifade eder.¹¹⁶

2.2.3. Röportajı

- Daha önce Arap Booker ödülünü kazanan *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının Uluslararası Booker ödülünde kısa listeye ulaşması ne anlama geliyor? Bu Ahmed Sa‘dâvî ve genel anlamda Irak romanı için ne ifade ediyor?

Ahmed Sa‘dâvî: Bunun tarihi bir olay olduğunu söyleyebiliriz. Bunun Irak romanı için eşi görülmemiş bir mesele olmasının yanı sıra bu ödülle ilk kez bir Arap romanı bu seviyeye ulaşmış oldu. Bu, sadece romancı Ahmed Sa‘dâvî’nin tanınması değil, genel olarak uluslararası seviyedeki bir ciddiyetle Irak romancısının bir nevi tanınması anlamına gelmektedir. Zira ben orta kültür bir çevreye mensubum.

- Bunu edebiyat âleminde aynı şey olmasa da bireysel bir başarı; bir roman ya da bir romancının başarısı olarak görenler var. Peki, Ahmed Sa‘dâvî olarak Irak romancılığını nesnel bir şekilde, duygusal bir bağ kurmaksızın nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ahmed Sa‘dâvî: Memlekete ön yargısız ve duygusal olmadan bakıldığında Irak romanının görüntüsü çılgılık içinde ve gelişmekte olduğu görülüyor. Birçok gözlemci,

¹¹⁶ “Ahmed Sa‘dâvî: Nektub ‘Alâ Damânâtine’ ş-Şahsiyye”, <https://www.alhurra.com/choice-alhurra/2018/05/02/مؤلف-فرانكشتاين-في-بغداد-أحمد-سعداوي-نكتب-ضماناتنا-الشخصية>, (05.07.2020).

eleştirmen ve edebiyat tarihçisi Irak tarihinin 2003'ten sonra edebî yönden bir kalkınmaya tanık olduğunu tasdik ediyor. Bu kalkınmanın bir bölümü göreceli bir özgürlük ortamının oluşmasından ileri gelmiştir. Romanın ancak özgür bir ortamda gelişebileceğini biliyoruz. Bunun için son 15 yılda yaklaşık 600 roman yayınlandı. Bu, özellikle 2003 öncesi yıllarda Irak'ta roman üretim hızının yavaş olduğunu dikkate alırsak, benzeri görülmemiş bir sayıdır. O zamanlar yılda bir ya da iki romanın çıktığını görüyorduk. Iraklı romancılar Fuâd et-Tekerlî ve halen hayatta ve yazmakta olan Abdulhâlık er-Rikâbî gibi parmakla sayılabiliyordu. Irak romanı büyük bir patlamaya tanık oldu. Bugün birçok Irak romanının, yarışmalara girdiğini ve ödüller kazandığını görüyorum. Sadece Ahmed Sa'dâvî değil. Arap ödüllerinde yarışan başka romancılar da var. Booker dönemlerinden hiçbirinde Iraklılara ait birkaç romanın bulunmadığı bir dönem rastlamıyoruz. Gerek Arap âleminde gerek uluslararası düzeyde ödüller alan çok sayıda eser var. Mesela geçen yıl Hasen Bilâsim *Independent Ödülünü*¹¹⁷ kazandı ve başka birçok roman birçok dile tercüme edildi. Elbette bu, daha önce görülmemiş ve gurur verici bir durum. Bu bağlamda, *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının Booker'a girmesi şaşırtıcı ya da garip bir durum değil ancak Irak romanının bugünkü genel gidişatının doğal sonucudur.

- Irak romanının üretimindeki bu patlamanın nitel değil de nicel olduğunu düşünmüyor musunuz?

Ahmed Sa'dâvî: Herhangi bir özgün alanda kalite miktardan kesinlikle daha azdır. Bu, şaşırtıcı değildir. Edebiyat kaliteyi tarihe yazar, edebiyat tarihi yazılan bütün eserleri değil, gelişmiş eserleri tarihe kaydeder. Biz şiir kültürüyle tanınırız. Her nesilde onlarca ismimiz var. Eleştirmenlerin tasnifine göre ben doksan kuşağının şiir neslindenim. Elliden fazla şairimiz olduğunu hatırlıyorum. Onlardan sadece bir ya da iki teşebbüs kaldı. Bundan dolayı edebî eserlerin çok olması normaldir, ancak iyi eserler ve seçkin eserler kalır ve edebiyat bunları tarihe geçirir.

¹¹⁷ İngiltere'de yayınlanan Independent Gazetesinin organize ettiği, daha sonraları uluslararası Man Booker Ödülü ile birleştirilen edebiyat yarışması. Nick Clark, "Independent Foreign Fiction Prize to join forces with Man Booker International for new award", <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/independent-foreign-fiction-prize-to-join-forces-with-man-booker-international-for-new-award-10371253.html>, (08.06.2020)

- Eleştiri konusunda ne düşünüyorsunuz? Son yıllarda Irak romanının seyriyle paralel bir eleştiri hareketi olduğunu söylemek mümkün müdür?

Ahmed Sa‘dâvî: Irak’ta ya da Irak dışındaki eleştiri konusu ile ilgili iki amil var. Birinci amil, bilgi dünyasının, sosyal medyanın açılması ve medyanın yaygınlaşması nedeniyle elit tabakanın dağılmasıdır. Eski elitler dağıldı; sayılı seçkin bir grup insanın dergilerde veya kültür sayfalarında yaptığı hüküm verme, inceleme ve değerlendirme yetkisi de, bu otoriteyle birlikte bugün gerçekten dağılmıştır. Okurlar iletişim araçlarında artık kendileri konuşmakta ve okudukları eserleri kendileri değerlendirmektedirler. Bu durum hem Irak’ta hem de Arap âlemi ve dünya genelinde bir boyuta ulaşmıştır. Irak eleştirisinin zayıf olduğu özel bir boyut var. Zira maalesef, yeterli olgunluğa erişmiş eleştirmenlerimiz henüz ortaya çıkmadı. Bunda siyasî durumun baskısının da etkisi var. Edebiyat eleştirisi alanında parlayan isimlerin birçoğu siyasî yorumcu ve analist oldular. Siyasî konuları yorumlamak edebî metinleri okumak ve incelemekten daha cazip görünüyor. Ama bu arada, Dr. Abdullâh İbrâhîm ve Dr. Hâtem es-Sakr gibi önemli eleştirmenlerimiz olduğunu da unutmamamız lazım. Bu isimler hala faal bir şekilde yazmaktalar. Fakat daha önce de söylediğim gibi, bunların etkisi dönem değiştiğinden dolayı azaldı. Bugün kaliteli okuyucuların otoritesi, okuyucuları yönlendirme konusunda, muhtemelen önceki yıllardaki geleneksel eleştirmen otoritesinden daha etkilidir.

- Romancının içindeki eleştirmen hakkında ne dersiniz? Ahmed Sa‘dâvî çağdaş Irak romanını değerlendiriyor mu? Onda gördüğü kusurlar var mı?

Ahmed Sa‘dâvî: Genel olarak kusurları tespit etme yeteneğim yok. Çok çeşitli çalışmalar ve tek bir alanda veya ortamda toplanmayan farklı deneyimler var. Açıkçası, kusurları tespit edemiyorum. Muhtemelen bundan eleştirmenler anlıyor. Fakat şahsen roman çalışmalarının daha çeşitli olmasını ve anlatım tarzlarının yenilenerek roman yazmanın belirli bir veya iki biçimle sınırlı olmamasını temenni ediyorum. Umarım edebiyat âlemi daha çok çeşitlenir. Polisiye, romantik, sosyal gerçekçi veya tarihsel romanlarının olması beni mutlu edecektir. Umarım roman dünyası da daha çok çeşitlenmeye meyleder.

- Okurlar, *Frankeştayn fî Bağdâd* ve *Bâbu’t-Tabâşîr* adlı romanlarınızın özellikle 2003’ten sonraki Irak gerçekleriyle sadık bir bağının olduğuna

dikkat çekiyor. Bu durum genel olarak Irak romanı için de geçerli mi? Irak romanı, konu edindiği Irak gerçeklerini yansıtma konusunda dürüst müdür?

Ahmed Sa‘dâvî: Roman sanatı sonuçta bir hayal ürünüdür ve hayali bir buluştur. Dolayısıyla roman sonuçta hayale aittir. Hangi roman olursa olsun kaynağı hayaldir. Ancak romanın hammaddesi gerçeklerden inşa ediliyor. Romanda yansıtılan gerçeklik görüntüsü, neticede yazarın gerçeğe bakış açısını temsil eder. Dolayısıyla bunun gerçeğin güvenilir bir yansıması olduğunu söyleyemeyiz. Bu, yazarın bakış açısını, yazarın gerçeklerden gördüklerini ve bu yazarın gerçeği yansıttığını düşündüğü olaylardan seçtiklerini temsil eder. Ancak genel okur için, roman sanatı özel durumlara ve belirli bireylere odaklanır ve böylece sosyal ve siyasî tecrübeleri aktarır. İşte bu, okur için gerçek olayların önemli olan kısmıdır. Genel siyasî olaylar, rejimin çöküşü, işgal, terörle mücadele, Musul’un Işid tarafından düşürülüşü önemli değildir. Önem arz eden, romanı gerçekçi kılan veya kılmayan ya da gerçeğe yakın kılan şey, bu umumi olaylar değil; daha ziyade romanın malum bir kişinin insani tecrübelerini birine ya da bir grup insana iletme gücüdür. Okuru duygusal ve psikolojik ortaklığa ikna etme yeteneğidir. Mesela senin bir okuyucu olarak duygusal ve psikolojik yönden bu bireyin faaliyetine katılmandır.

- Genel olarak, başta sınırlı özgürlük alanından ve özgün çalışma üzerindeki olumlu etkisi hakkında konuştunuz. 2003 yılından bugüne siyasetin roman üzerindeki etkisini nasıl görüyorsunuz? Irak’ta siyasî keşmekeşe benzer durumlar olduğunu söyleyenler var. Eğer doğruysa, romancı bu gerçeklikten faydalandı mı?

Ahmed Sa‘dâvî: Roman için tercih edilen bir gerçeklik yok. Belki de şu sözleri hatırlarsak: “Yeryüzü şairin ayakları altında titrediğinde daha iyi terennüm eder.” Şüphesiz, karmaşa gerçekliğin çelişkilerini ortaya çıkarır. Muhtemelen böylelikle akıllı ve parlak romancının faydalanacağı örnekler ve görüntüler ortaya çıkacaktır. Ama sonuçta, roman gerçeği takip eden ve ondan sonra gelen bir söylemdir. Daha çok gerçek üzerine yapılan bir yoruma benzer. Roman geçmişin, geçen ve tarihe dönüşen şeylerin bir nevi yeniden yazılmasıdır. Irak romanının bugün, tarihle bağlantılı olması ve siyaset, tarihi olayların önemli bir aktörü olmasından dolayı elbette roman, kendini - tabii sanatsal seçenekleri çerçevesinde - siyasî olayları düşünmeye ve onlar hakkında yorum yapmaya eşgüdümlü ve onlara yönelmiş bulur. Ama sonuçta bu, sanat türünün

bel kemiği değildir. Bugün tüm dünya demeçlere şahitlik ediyor. Dünyada bugün çelişkiler, derin sorunlar içermeyen ve insanların yorum yapması gereken olayları ihtiva etmeyen bir bölge bulunmuyor.

Şahsen, yıllardır sürekli olarak belirli bir konu hakkında konuşuyorum, bu da gerçeklerin akımıyla sürüklenerek heyecana kapılma tehlikesidir. Gerçekler şiddetleniyor ve biz her gün kışkırtıcı olaylarla karşı karşıya kalıyoruz. Romancı, Çehov'un "Herhangi bir olay ya da gerçek karşısında yazarın yapması gereken cerrahın morgdaki bir cesede muamelesi gibi olmalıdır" tavsiyesine uymalıdır. Olaylar sizde duygusal olarak ölmelidir. Böylelikle gerçekler karşısında duygusallığa kapılmadan sanata daha sadık olmak için onlar üzerinde çalışır ve onları kesip biçersiniz. Romancının gerçekler karşısında heyecanlanması, hemen heyecana kapılmak, yazmak için zararlıdır. Yazar sakın ve soğukkanlılıkla onlara yaklaşabilmek için kapısını gerçek olaylara geçici olarak kapatmalıdır. Sürüklenmemeniz ve romanınızı siyasî bir yayına veya duygusal bir söyleme dönüştürmemeniz için bunun önemli bir görev olduğunu düşünüyorum. Böylece romancı sahneyi daha kapsamlı bir şekilde düşünebilir ve sahnenin tepesinden ona bakabilir. Bugün gerçekleşmekte olan veya dün olmuş bitmiş bir olayı daha geniş tarihi bir bağlamda görebilir. Daha önce meydana gelen ve daha sonra gerçekleşecek benzer olaylar çerçevesinde onu düşünür ve böylece romancı, duygusal perspektiften daha bilimsel bir bakış açısına sahip olur.

2003'ten önce, bazı Iraklı yazarlar, düşünce eserleri ve özgün eserler hakkında o zamanki otorite tarafından getirilen kısıtlamalara uygun olmayan eserlerini gizlemek zorunda kaldılar. 2003'ten sonra, bireysel hükümet otoritesinin parçalandığı bir aşamaya girdik. Bu dönem, partiler, silahlı gruplar ve suç örgütlerinin de içinde olduğu çoklu bir otoriteye dönüştü. Iraklı romancı ya da yazar özgürce yazmak için yeterli güvenliğe sahip midir? Tabiri yerindeyse bu otoritelerle mayınlanmış gerçekle nasıl başa çıkılır?

İlk başta göreceli özgürlük ortamından bahsettim ve genel özgürlük ortamı demedim. Kesinlikle mevcut özgürlük, göreceli bir özgürlüktür. Rejim polislerinin korkusundan kurtulduk, ancak bugün tehdit, devletin zayıflığı nedeniyle, yasaların olmaması veya zayıflığından dolayı silahlı grupların yayılmasından ve silah bulundurmaktan kaynaklanıyor. Irak'ta aşiret otoritesi, silahlı grupların otoritesi ve sivil devlet polisinin otoritesi olmak üzere ilan edilmemiş üç otorite arasında bir

hayatımız var! Güvenliğinizi kim garanti edecek? Kişisel garantinizle konuşur ve yazarsınız. Bu tarafa ya da diğerine ne zaman dokunacağınızı veya size yumuşak davranıp davranmayacağını bilemezsiniz. Kesinlikle bir risk var.

Geçtiğimiz yıllarda, tehlikeyi hissettiğimiz birçok durum oldu. Öldürülen ve tutuklanan arkadaşlar, görüş ve duruşları nedeniyle tasfiye edilen gazeteciler var. Bunlar akılda tutulması gereken şeyler, onları görüyoruz. Elbette, yazarken, çalışırken hareket ederken bunları aklınızdan çıkaramazsınız. Biz, halka açık bir yerde oturduğumuzda, daima sokaktaki herhangi birinin bize ateş edip kaçacağını, kimsenin onun peşine düşmeyeceğini ve hiç kimsenin hakkımızı almayacağını unutmuyoruz. Bir parti merkezi güvenliği tarafından öldürölüp kanı heba olan gazeteci arkadaşımız, Muhammed Budeyvî eş-Şemrî veya dairesinden tasfiye edilen ve şu ana kadar kimin yaptığını kimsenin bilmediği Hâdî el-Mehdî arkadaşımızda da durum böyle olmuştur. Kesinlikle bu atmosfer endişe vericidir; yazarken ve fikrinizi ifade ederken sizi bir iki kez düşündürür. Ama genel olarak korku, yazarların seçeneklerini sınırlayan tek şey gibi görünmüyor. Şayet edebî, sanatsal yazılardan veya gazetecilik hakkında hatta sosyal medyada yorum seviyesinde ifadelerden bahsedersek birçok cüretli, riskli, pervasız, macera veya sıkıntıyla karışık şeyler görürüz. Bazı özel durumlarda fazla gizlenmekten sıkılır, korkmadan kayıtsızca konuşursunuz. Şahsen, romanlarımda birçok şey işledim. Romanlarımı her kim dikkatle okursa, bugün mevcut olan faal güçlere ve yaptıklarına işaret eden birçok mesaj bulacaktır.

- *Frankeştayn fî Bağdâd* romanını tamamladıktan hemen sonra, hem Arap hem de uluslararası seviyedeki bu başarıyı ummuş muydunuz?

Ahmed Sa‘dâvî: İngiliz yayınevinin Uluslararası Booker Ödülü’ne katıldığını bilmiyordum. Ancak uzun listenin açıklanmasından birkaç gün önce, Twitter’da, bir Alman gazetecinin romana övgüsünün yanında Booker uzun listesine romanın girmesini umduğunu ifade eden bir tweetini okudum. Elbette romanın İngilizce baskısı yayınlandığında, Amerikan ve İngiliz gazetelerinde hakkında birçok şey yazıldı ve roman, Amazon’da en çok satanlar arasında yer aldı. Roman büyük yankı uyandırdı ve bir İtalyan gazetesi roman hakkında “Bağdat canavarı Amerikan eleştirmenlerini ve okurlarını kuşattı” başlıklı bir makale yazdı. Yani roman başarılıydı. Ama Alman gazetecinin tweetini okuyana kadar romanın Booker’ın uzun listesine girdiğini bilmiyordum. O zaman İngiliz yayıncıma yazarak sordum: Böyle bir durum gerçekten

oldu mu? Bana “Evet; onu aday gösterdik ve kazanmasını bekliyoruz” dedi ve ekledi:
“Eğer uzun listede görünmezse benim için sürpriz olur.”

2.2.4. Eserleri

2.2.4.1. Şiirleri

“Biz şiir kültürüyle tanınıyoruz”¹¹⁸ diyerek Irak edebiyatında şiirin önemli bir yer tuttuğuna dikkat çeken Ahmed Sa‘dâvî edebî hayatına şiirle başlamıştır. Sa‘dâvî’nin ilk şiir kitabı *el-Vesenu’l-Ğâzî* (Gazlı Put) 1997 yılında çıkmıştır. İkinci şiir kitabı *Necâtun Zâide* (Fazladan Kurtuluş) adlı eserini iki yıl sonra 1999 yılında çıkaran yazarın üçüncü kitabı *Iydu’l-Uğniyyâti’s-Seyyie* (Kötü Şarkılar Bayramı) 2001 yılında okuyucuyla buluşmuştur. Yazar son şiir kitabı *Sûratî ve Ene Ahlüm* (Ben Uyurken Resmim) kitabını 2002 yılında tamamlamıştır.¹¹⁹ Ancak kendisiyle yaptığımız görüşmede yazar bu son şiir kitabını yayınlamadığını belirtmiştir.¹²⁰ Ahmed Sa‘dâvî’nin bu dönemde şiir türünde azımsanamayacak nicelikteki eserleri, onun kaynaklara doksanlı yılların şiir nesli arasında kaydedilmesine sebep olmuştur. Söz konusu nesil dönemin zor ekonomik şartlarında kimi taksi şoförlüğü kimi el sanatlarıyla hayatlarını kazanırken işten arta kalan vakitlerde Dicle Nehri kenarlarında bulunan kahvehanelerde bir araya gelerek edebî sohbetler yapmaktadırlar.¹²¹

Doksanlı yıllar Irak’ta uluslararası ambargo uygulaması olduğundan kitapların matbaalarda basılması pek kolay değildir. Eserlerin kitap şeklinde basılması devlet tarafından yapılırken yazarların kendi kitapları için yaptıkları girişimler, genel olarak yetkililerin alaycı üslubuyla olumsuz yanıt bulmaktadır. O yıllarda Irak dışından gelen az sayıda eser fotokopi yoluyla çoğaltılarak Iraklı okurlarla buluşmaktadır. Ahmed Sa‘dâvî o yıllarda odasının “hayalet kitaplar” olarak adlandırdığı bu kitaplarla dolu olduğunu ifade etmektedir. 1997 yılında yazdığı *el-Vesenu’l-Ğâzî* ve 1999 yılında yazdığı *Necâtun Zâide* adlı şiir kitapları herhangi bir matbaada basılmayarak bizzat yazar tarafından fotokopi yoluyla çoğaltılmıştır. Ekonomik şartlar bu yolla ancak 25 – 100 arası nüsha basımına imkân vermiştir. Yazarın üçüncü kitabı *Iydu’l-Uğniyyâti’s-*

¹¹⁸ “Ahmed Sa‘dâvî: Nektub ‘Alâ Damânâtine’ş-Şahsiyye”, <https://www.alhurra.com/choice-alhurra/2018/05/02/مؤلف-انكشائين-في-بغداد-أحمد-سعداوي-تكتب-ضماناتنا-الشخصية>, (22.06.20)

¹¹⁹ Abdurrazzâk Bukibbe, “Ahmed Sa‘dâvî, el-Kitâbe bi’d-Dem”, <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2014/5/1/أحمد-سعداوي-الكتابة-بالدم>, (22.06.2020).

¹²⁰ Ahmed Sa‘dâvî, *Kişisel Görüşme*.

¹²¹ Alî Sa‘dûn, *Cedelu’n-Nassı’t-Tis’înî*, Dâru Ğıdâ, Ammân 2017, ss. 60 - 62.

Seyyie kitabı İspanya - Madrid'deki Daru'l-Elvâh yayınevi tarafından yine fotokopi yoluyla sınırlı sayıda çoğaltılmıştır.¹²²

Çalışmamızın "Irak Romanı" bölümünde işaret ettiğimiz gibi bu dönemdeki yazar ve şairlerinin eserleri dönemin hassasiyetleri dikkate alınarak yazılmıştır. Özellikle Irak içinde eser veren yazar ve şairler, dönemin sıkıntılarını rejimin tehditlerinden dolayı açıktan yazamamışlar, ima ve işaretlerle yetinmişlerdir. Nitekim Ahmed Sa'dâvî'nin de bu dönemde yazdığı şiirlerde aynı hassasiyet dikkat çekmektedir. Yazarın şairlik tarafını başka çalışmalara havale ederek burada *Sûratî ve Ene Ahlûm* kitabından bir şiir örneği¹²³ ile yetineceğiz.

لا أشرب الماء

لأنه يذكرني بالدموع.

لا أكل الثمار

لأنه تشوية للطبيعة.

لا أسحب شهيقاً من هواء

لأنني سأعيدُه على أية حال.

لا أملك شيئاً في هذا العالم

غير معرفتي به..

وأنا أزهدُ فيها الآن.

¹²² Ahmed Sa'dâvî, "Kitâbî el-Evvel".

¹²³ Ahmed Sa'dâvî, "Mine'l-Mecmû'ati's-Şi'riyye Sûratî ve Ene Ahlûmü"
http://www.elwatandz.com/r_ation/16751.html, (06.07.2020).

لأنك لست ألد من هذه الحياة

أيها الموت

لا بد من سبيل ثالث.

Su içmem

Zira bana gözyaşlarını hatırlatıyor.

Meyve yemem

Çünkü o doğayı tahriftir.

Havayı solumam

Her halukarda geri vereceğim.

Bu dünyada hiçbir şeyim yok

Onu tanımam dışında...

Ve şimdi bu dünyada yapayalnız bir hayat yaşıyorum...

Sen bu hayattan daha lezzetli olmadığın için

Ey ölüm!

Üçüncü bir yol olmalı.

2.2.4.2. Öyküleri

Çok yönlü bir yazar olan Ahmed Sa'dâvî kısa hikâye türünde de eserler vermiştir. Gerek Irak'ta gerekse diğer Arap ülkelerinde neşredilen gazete ve süreli yayınlarında farklı zamanlarda Sa'dâvî'nin çeşitli öyküleri yayımlanmıştır. Bu meyanda *el-Lu'ab fi'l-Ğurafi'l-Mucâvira* (Yan Odalarda Oyunlar) adını verdiği

hikâye mecmuasının büyük bir bölümü söz konusu yayın organlarında neşredilmiştir.¹²⁴

Yazarın öykü türünde çıkan diğer kitabı *el-Vechu'l-Ârî Dâhile'l-Hulm* (Rüyadaki Çıplak Yüz) 2018 yılında Dâru'r-Râfideyn yayınevi tarafından eşzamanlı olarak Beyrut ve Bağdat'ta . Muhtevasında on kısa hikâye bulunan *el-Vechu'l-Ârî Dâhile'l-Hulm* hakkında yazar: “Bu kitap hikâyeler mecmuası değil hikâye kitabıdır” demektedir. Bağdat'ın on ayrı mahallesinde geçen on ayrı hikâyeyi barındıran eser, iç savaşın ve çatışmaların Bağdatlılar üzerindeki yansımalarını konu edinmektedir. Kitapta bulunan kısa öyküler tür bakımından da çeşitlilik arz etmektedir. Hikâyelerin bazıları toplumsal gerçekçi bir üslupla sunulurken bazıları polisiye hikâye özelliği taşımaktadır. Fantastik hikâyelerin de yer aldığı kitapta bilim kurgu öyküleri de bulunmaktadır.¹²⁵ *el-Vechu'l-Ârî Dâhile'l-Hulm* eserindeki hikâyelerin bazılarının elli sayfayı bulması gibi birtakım özelliklerinden dolayı bazı eleştirmenler eseri kısa roman veya uzun hikâye olarak değerlendirmişlerdir.¹²⁶

2.2.4.3. Diğer Çalışmaları

Yazarın hayatı bölümünde Ahmed Sa'dâvî'nin filmler için senaryo yazdığından bahsedilmişti. Yazarın günümüz dünyasının vazgeçilmezleri arasına giren görsel medya programlarında da imzası bulunmaktadır. Sa'dâvî'nin senaryosunu yazdığı çalışmalardan birincisi, 2009 yılında Irak devlet televizyonunda yayınlanan, Körfez Savaşı ve sonrasındaki intifada hareketlerini konu alan otuz bölümlük *Dayâ' fî Hafri'l-Bâtın* (İç Kuyuda Kayboluş) dizisidir. Yazarın senaryosunu yazdığı ikinci çalışma, Saddam Hüseyin'in devrilmesine kadar Irak'ın Necef kentinde yaşanan olayları ele alan ve otuz bölümden oluşan *Vâdi's-Selâm*¹²⁷ dizisidir. Bir diğer televizyon çalışması

¹²⁴ Hızâm Yûsuf Tâhir, “Rivâyetu Bâbi't-Tabâşîr li Ahmed Sa'dâvî Hel Yeftah Bâben li 'Âleminin Erhab”, <http://newsabah.com/newspaper/119532>, (23.06.2020).

¹²⁵ Minnetullâh el-Ebyad, “Ahmed Sa'dâvî: el-Vechu'l-Ârî Dâhile'l-Hulm Yedummu Kısas Ahya' Muhtelifa bi Bağdâd”, <http://gate.ahram.org.eg/News/2015146.aspx>, (23.06.2020).

¹²⁶ Bedîa Zeydân, “el-Vechu'l-Ârî Dâhile'l-Hulm li Ahmed Sa'dâvî Muşevvehu'l-Harb fî Ahyâi Bağdâd”, https://www.al-ayyam.ps/ar_page.php?id=12f702b4y318177972Y12f702b4, (24.06.2020).

¹²⁷ Selâm Vadisi anlamına gelen Vâdi's-Selâm Necef şehrinin eski adlarından biridir. Hz. Ali (R.A)'nın şehadet mahalli olmasından dolayı Meşhed olarak da adlandırılan Necef'te büyük bir mezarlık bulunmaktadır. Mustafa Öz, “Necef”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006, s. 486.

Matlûbe Aşâriyye (Aşiret İsteği) adlı komedi filmidir. Yazar kendisiyle yaptığımız görüşmede birçok belgeselin senaryosunu yazdığını da belirtmiştir.¹²⁸

Ahmed Sa'dâvî aynı zamanda profesyonel bir karikatüristtir. Yazarın Mısır'da yayınlanan *Ahbâru'l-Edeb* dergisinin 2000 yılında çıkan son sayısında Mısırlı önemli yazarların makaleleriyle birlikte *Ra'sî* (Başım) adlı eseri yayımlanmıştır. Bu eserinde Sa'dâvî, başın vücutla ilgisini anlatan düşündürücü kırk adet karikatür çizmiştir.¹²⁹ Söz konusu Mısır dergisi, Sa'dâvî'yi okurlarına bir yazar olarak değil; "Iraklı ressam" olarak tanıtmıştır.¹³⁰

Ahmed Sa'dâvî Irak halkının yaşadığı sıkıntıları dünyaya duyurabilmek için iki ayrı ortak çalışmaya katılmıştır. Bu çalışmalar *Curûh fî Şeceri'n-Nahîl* (Hurma Ağacındaki Yaralar) ve *el-Mekânu'l-'Irâkî* (Iraklı Mekân) adlı eserlerdir. Lübnanlı yazar Emîn Ma'lûf'un takdimi ve on beş farklı yazarın katkısıyla hazırlanan *Curûh fî Şeceri'n-Nahîl* adlı eser 2007 yılında Riyâdu'r-Rays yayınevi tarafından Lübnan'da basılmıştır.¹³¹ Eser farklı ırk, din ve mesleklere mensup Iraklıların savaş, hapis, baskı vb. gerçek hayat tecrübelerini birinci ağızdan okurlara ulaştırmayı hedeflemektedir. Ahmed Sa'dâvî bu çalışmaya *Sûra li Cesed Nâkıs* hikâyesiyle katkıda bulunmuştur.¹³² Yazarın iştirak ettiği diğer ortak çalışma *el-Mekânu'l-'Irâkî* Beyrut Stratejik Çalışmalar Enstitüsü tarafından 2008 yılında yayımlanmıştır.¹³³ Bu çalışmaya da yazar Bağdat'taki Sevra semti hakkında bir makalesiyle katkıda bulunmuştur.¹³⁴

2.2.4.4. Romanları

Ahmed Sa'dâvî 2019 yılı sonuna kadar beş tane romana imza atmıştır. Bu romanlar ve yayınevleri yazılma sırasına göre aşağıdaki gibidir:

1. *El-Beledü'l-Cemil* (Güzel Ülke), Irak Kültür Müdürlüğü, Bağdat, 2004.
2. *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* (Ya Düşler, Ya Oynar Ya da Ölür) el-Medâ Yayınları, Dimaşk, 2008.

¹²⁸ Ahmed Sa'dâvî, *Kişisel Görüşme*.

¹²⁹ Hızâm Yûsuf Tâhir, "Rivâyetu Bâbi't-Tabâşîr li Ahmed Sa'dâvî Hel Yeftah Bâben li 'Âlemin Erhab".

¹³⁰ Ahmed Sa'dâvî, *Kişisel Görüşme*.

¹³¹ "Curûh fî Şeceri'n-Nahîl"

http://www.elrayyesbooks.com/index.php?route=product/product&product_id=223, (24.06.2020).

¹³² Alî es-Sûdânî, "Mukâvemetu Udabâu'l-'Irâk ve Mihnetu Nisfi's-Sûra", <https://al-akhbar.com/Opinion/180591>, (24.06.2020).

¹³³ Hızâm Yûsuf Tâhir, "Rivâyetu Bâbi't-Tabâşîr li Ahmed Sa'dâvî Hel Yeftah Bâben li 'Âlemin Erhab".

¹³⁴ Ahmed Sa'dâvî, *Kişisel Görüşme*.

3. *Frankeştayn fî Bağdâd*, (Frankeştayn Bağdat'ta), Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut 2013.
4. *Bâbu't-Tabâşîr*, (Tebeşir Kapısı), Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut - Bağdat 2017.
5. *Müzekkirâtü Dî*, (Dî'nin Notları), Menşûrâtü Nâbü, Beyrut - Bağdat 2019.

Çalışmamızda Sa'dâvî'nin romancılığını irdeleyebilmek için yazarın ilk üç romanı şekil ve muhteva bakımından derinlemesine tahlil edilmiştir. İlk üç romanı hakkında gereken bilgiler ilgili bölümlerde ayrıntılı bir şekilde sunulacağından burada yazarın bu türdeki son iki eseri *Bâbu't-Tabâşîr* ve *Müzekkirâtü Dî* romanları hakkında kısa bilgiler vermeyi uygun gördük.

2.2.4.4.1. Bâbu't-Tabâşîr

Yazarın 2016 yılında yazdığı ve 2017 senesinde okurla buluşan *Bâbu't-Tabâşîr* romanı 384 sayfadan oluşmaktadır. Roman kendi içinde birçok küçük bölümden oluşan, farklı isimler verilmiş 21 ana bölümden oluşmaktadır.¹³⁵ Kurgusu bakımından hem fantastik hem de gerçekçi unsurlar içeren *Bâbu't-Tabâşîr* romanı Irak'ın yakın tarihinde gerçek dünyaya paralel, farklı âlemler arasında yolculuk yapan Alî Nâcî adında bir kahramanın serüvenini anlatmaktadır.

Alî Nâcî, 2003 yılındaki Amerikan işgalinden birkaç ay önce Irak hapisanelerinden birinde cezasını çekmekte olan bir mahkûmdur. İşgalin ardından rejimin düşmesiyle ilan edilen genel af neticesinde serbest kalarak Arapça yayın yapmakta olan bir Kürt radyo kanalında gazeteci olarak siyasî programlar yapmaktadır. Yaptığı program daha çok siyasîlerin yolsuzlukları üzerine yoğunlaşmakta ve bunları gün yüzüne çıkarmayı hedeflemektedir. Programlarında yaptığı eleştiriler bir takım güç sahibi siyasî oluşumlara hakaret derecesine varmıştır. Bu, Irak'ın o günkü şartlarında intihar etmekle hemen hemen eşdeğer bir durumdur.¹³⁶ Büyük olasılıkla yaptığı programdan dolayı bir akşam iş yerinden çıktığında suikasta uğrar. Başından aldığı yara sonucunda hastaneye kaldırılan Alî Nâcî üç ay komada

¹³⁵ Ahmed Sa'dâvî, *Bâbu't-Tabâşîr*, Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut - Bağdat 2017.

¹³⁶ Sûmer Şehâde, "Bâbu't-Tabâşîr li Ahmed Sa'dâvî: Avâlimu'l-'Irâkı'l-Muvâziye", <https://diffah.alaraby.co.uk/diffah/books/2017/8/27/الموازاة-عوالم-العراق-الموازاة>, باب-الطباشير-ل-أحمد-سعداوي-عوالم-العراق-الموازاة (28.06.2020)

kaldıktan sonra uyanır. Tedavisi henüz tamamlanmadığı için dört ay daha hastanede kalmak zorundadır. Hastanede geçirdiği ilk üç ay zarfında komada bulunan Alî Nâcî'nin zihin dünyası Irak'ın yaşamış olduğu olaylarla doludur. Alî Nâcî'nin koma sürecinde zamanları birbirinden farklı olan yedi ayrı âlemde yaşadığı yedi ayrı hikâye anlatılmaktadır. Bu hikâyeler ve yedi âlem Irak Müzesinden çalınan, Sümerlilerden kalma tarihi bir çömlekte bulunan yedi tılsıma dayandırılmaktadır. Söz konusu tılsımları Irak tarihi eserler uzmanı yaşlı Doktor Vâsîf tercüme etmiştir.¹³⁷

Yedi tılsımdan her biri Alî Nâcî'yi tılsımlarla ortaya çıkan yaşlı bir adamın kırmızı tebeşirle çizdiği farklı bir kapıya götürür. Yaşlı adam el işaretiyle Alî Nâcî'den kapıyı açmasını ister. Kapı açıldığında Alî Nâcî her seferinde farklı bir âleme girmektedir. Alî Nâcî bu şekilde yedi ayrı âleme girer. Bu âlemlerin her biri gerçekte ilintili ve Irak'ın gerçekleriyle paralel özellikler göstermektedir. Bir bakıma bu âlemler Irak'ın yaşadığı bir takım olayların farklı bir şekilde gelişmesi varsayımları üzerine kurgulanmaktadır. Bu âlemler, Kusay b. Saddam Hüseyin'in âlemi, Çolak Fâlih'in âlemi, askeri darbe âlemi, şirketler birliği âlemi, puslu âlem, sanal ve gerçek âlemlerdir.¹³⁸

Birincisindeki varsayımda Amerika 2003 yılında Irak'ı işgal etmemiş, Saddam Hüseyin 2010 yılına kadar ülkeyi yönetip kendi isteği ile liderlikten çekilerek yaptırdığı meşkûk bir seçimle yönetimi oğlu Kusay'a bırakmıştır. Kusay'ın yönetimindeki Irak'ta Alî Nâcî Bağdat radyosu müdürlüğü görevini yapmaktadır. Başka bir âlemde tarafların yaptığı bir anlaşma ile Irak, bir kolu olmayan bir başkanın yönetimi altında üç bölgeye bölünmüş ve böylelikle iç savaş bitmiştir. Diğerinde Alî Nâcî Irak ordusunda önemli bir rütbede olan ve halkın önemli bir kesiminin desteğini alarak darbe yapan bir komutanın danışmanlığını yapmaktadır. Başka bir paralel âlemde Saddam, 2002 yılında sarayına yapılan bir hava saldırısında ölür. Bazı petrol şirketleri birleşip Sümerlilerin tılsımlarını kullanarak Irak halkını kontrol altına alır. Şirketler birliği Irak petrolüne hâkim olmakla kalmayıp tılsımların itaat ettirici

¹³⁷ Usâme Muhammed es-Sâdık, "Sâmerrâu's-Sabâh Fıkratu Safhati Kitâb Kitâbu Babi't-Tabâşîr", <https://www.youtube.com/watch?v=p3KQY6cJVhM>, (28.06.2020).

¹³⁸ Usâme Muhammed es-Sâdık, "Sâmerrâu's-Sabâh Fıkratu Safhati Kitâb Kitâbu Babi't-Tabâşîr".

özelliğini kullanarak yirmi milyon Iraklının Irak'ı kendi istekleriyle terk etmelerini sağlarlar.¹³⁹

Romanı değerlendiren eleştirmen yazar Üsâme Muhammed es-Sâdık, romanı anlayabilmek için iki defa, notlar tutarak okuduğunu beyan ederek olaylar ve kişiler arasındaki bağların bir derece karmaşık olduğunu ifade etmiştir. Yazarın bu bağları dikkatle dokunduğunu ekleyen es-Sâdık, kahraman kadrosu bakımından zengin bir eser olan *Bâbu't-Tabâşîr* romanında şahısların sosyal ve kültürel statüsüne muvafık olarak konuşturulduğunu vurgulamıştır.¹⁴⁰

2.2.4.4.2. Muzekkirâtü Dî

Muzekkirâtü Dî romanı¹⁴¹ çalışmamızın sonlarına yaklaştığımız bir zamanlamada, 2019 yılının Kasım ayında Nâbü yayınlarından çıkmıştır. 400 sayfalık geniş bir hacme sahip olan roman, 31 bölümden oluşmaktadır.¹⁴² Yazarın roman türünde yazdığı eserlerin beşincisi olan *Muzekkirâtü Dî*'nin konusu, önceki birçok eserinde olduğu gibi yine Irak'ın son dönemlerde yaşadığı sorunlardır. Sa'dâvî bu eserinde Irak'ın yaşadığı Körfez Savaşından başlayarak, ambargo, etnik - mezhepsel kavgalar ve son olarak Işid gibi ciddi sorunlara, bu dönemi yaşayan genç bir kızın penceresinden bakmakta ve baktırmaktadır. Daha önceki bazı çalışmalarında olduğu gibi *Muzekkirâtü Dî* romanın kurgusunda da yazar fantastik unsurlarla gerçek olayları mezcederek okura sunmaktadır.¹⁴³

Başkahraman olarak erkek karakterleri gördüğümüz önceki romanlarından farklı olarak yazarın bu eserinde başkahraman Diyâlâ adında Iraklı bir genç kızdır. Dî romanda Diyâlâ'ya arkadaşlık etmekte olan Dîfâlûn adında bir meleğin isminin kısaltmasıdır. Bu melek, 15 yaşından itibaren yaşadığı olayları, hayallerini, duygularını, düşüncelerini günlüğüne yazmakta olan Diyâlâ'nın yazdıklarını takip etmektedir.¹⁴⁴

¹³⁹ Sûmer Şehâde, "Bâbu't-Tabâşîr li Ahmed Sa'dâvî: Avâlimu'l-'Irâkı'l-Muvâziye",

¹⁴⁰ Usâme Muhammed es-Sâdık, "Sâmerrâu's-Sabâh Fıkратu Safhati Kitâb Kitâbu Babi't-Tabâşîr".

¹⁴¹ Ahmed Sa'dâvî, *Muzekkirâtü Dî*, Nâbü Yayınları, Bağdat 2019.

¹⁴² "Muzekkirâtü Dî Rivâye Cedîde li Aahmed Sa'dâvî",

<https://www.almodon.com/culture/2019/11/15/مذكرات-دي-رواية-جديدة-لأحمد-سعداوي/>, (02.07.2020).

¹⁴³ "Muzekkirâtü Dî, Yevmiyyât Fetât Bağdâdiyye ani'l-Hurûb", <https://www.almuraqeb-aliraqi.org/2019/12/03/151175/>, (04.07.2020)

¹⁴⁴ "el-Ekser Mebân", <https://www.nabupub.com/>, (04.07.2020).

Sa‘dâvî *Muzekkirâtü Dî* romanıyla genelde Irak’ın yaşadığı siyasî karmaşanın topluma yansımalarına ışık tutarken özel olarak başkahraman Diyâlâ ile Irak’ın sıkıntılı yıllarını yaşayan kadınların hissiyatına tercüman olmaktadır.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇ ROMANIN TAHLİLİ

3.1. El-Beledü'l-Cemîl Romanı

3.1.1. Romanın Tanıtımı

Çocukluğunda İran – Irak (1980 – 1988) savaşına, gençliğinde Körfez Savaşına (1990 – 1991) tanık olan Bağdatlı yazar Ahmed Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl* romanında doksanlı yılların Irak'ından bir kesit sunmaktadır. Roman, Körfez Savaşında yaralandıktan sonra tedavisinin ardından memleketi Bağdat'a dönen Hilmi adında Iraklı bir gencin serüvenini anlatmaktadır. Yazar romanda Hilmi'nin hayal ve gerçek dünyasında yaşadığı birçok şeyi anlatırken okuyucuya farklı mesajlar vermeyi hedeflemektedir.

Iraklı eleştirmen ve yazar Ziyâ el-Cübeylî *el-Beledü'l-Cemîl* romanı hakkında:

“*el-Beledü'l-Cemîl* romanı, sadece Hilmi ile Nedâ, Nâdiye veya Nûd arasındaki bir aşk hikâyesi değil, açlık ve ambargo döneminin çalınan insanının hikâyesidir.”¹⁴⁵ der.

Her roman kendi içinde tarihsel, toplumsal ya da ekonomik unsurların geniş bağlamında tartışmalar içerir.¹⁴⁶ Sa'dâvî'nin roman türündeki ilk kitabı olan *el-Beledü'l-Cemîl* romanında Irak'ın girdiği iki savaşın toplumda ve fertlerde etkilerini satır aralarından okumak mümkündür. Savaşlar genel manada Irak'ı birçok yönden etkilerken özelde Hilmi gibi sıradan bir vatandaşı hayallerine kadar etkilemiştir. Kitabın tanıtımlarından birinde denildiği gibi:

أحلام الإنسان هي أبرز ضحايا الحرب التي تجعل الحلم كابوساً لا تستطيع الهروب منه.

“*İnsanın hayalleri, düşü kendisinden kaçamayacağı kâbusa çeviren savaşın en bariz kurbânıdır.*”¹⁴⁷

¹⁴⁵ Ziyâ el-Cübeylî, “Kırâatun fî Rivâyeti'l-Beledi'il-Cemil”, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=62721&r=0/>, (28.07.2019).

¹⁴⁶ Yıldırım B. Doğan, Roman Yazmak Okumak, Um-Ag Vakfı yayınları, Ankara 2014, s. 116.

¹⁴⁷ “*el-Beledü'l-Cemîl*”, <https://www.abjjad.com/book/2174387888/2493548783/البلد-الجميل/reviews>, (28.07.2019).

Ahmed Sa‘dâvî *el-Beledü’l-Cemîl* romanının yazılma ve okuyucuyla buluşma serüveni hakkında bir makalesinde bazı bilgiler vermektedir. Söz konusu makalede yazar, romanı 2000 yılının sonu 2001 yılının başlarında yazdığını söyler. O yıllarda Bağdat’ta bir reklam şirketinde çalışmakta olan Sa‘dâvî Dicle Nehri ve Ebu Nuâs Caddesine bakan odasında roman yazmak için elverişli bir ortam bulmuştur. Romanı bitirip 2002 yılının ortasında yayımlanması için Irak Kültür Müdürlüğüne takdim eder. Bir süre sonra inceleme kurulu roman hakkında olumlu rapor yazar. Yazar romanın yayımlanmasını beklerken 2003 yılı başlarında Amerika Birleşik Devletleri Saddam rejimini yıkarak ülkeyi işgal eder. Ülke büyük bir devrim yaşarken Sa‘dâvî romanın yayımlanmasından ümidini kesmiştir. Bir yıl sonra kültür müdürlüğünün yeni kurulan heyeti kitabı incelediğini ve yayımlanmasını uygun gördüğünü bildiren başka bir rapor yazar. *el-Beledü’l-Cemîl* romanı nihayet 2004 yılının yaz mevsiminde kısmen okuyucuyla buluşmuştur. Ancak romanın baskısı yazarın kendi ifadesiyle berbattır. Yazarın arkadaşlarından aldığı bilgiye göre kitabın birçok nüshası basımevinin rutubetli depolarında kalmış ve gün yüzüne hiç çıkarılmamıştır.¹⁴⁸

Irak Kültür Müdürlüğünün Bağdat’ta bulunan basım evinden çıkan bu ilk baskı 189 sayfadan oluşmaktadır.¹⁴⁹ Romanın ikinci baskısı 13 yıl sonra, 2015 yılında merkezi Beyrut’ta bulunan Menşûrâtü’l-Cemel yayınevinden çıkmıştır. Bu baskı yazarı memnun edecek bir şekilde 221 sayfa olarak yayımlanmıştır. Bu çalışmada verilen dipnotlarda romanın bu baskısı esas alınmıştır.¹⁵⁰

el-Beledü’l-Cemîl romanı okura üç ana bölümde sunulur. İlk bölümüne herhangi bir isim verilmemiş olan romanın ikinci bölümü **أنا... وحلوم** (Ben ve Hallûm), üçüncü bölümü **الهارب** (Kaçak) ismini taşır. Aynı zamanda her bölüm kendi içinde sayılar verilerek birçok bölüme ayrılmış, adeta bir senarist ustalığıyla birer film sahnesi şeklinde okuyucuya sunulmuştur.

Yazar, birinci bölümün tamamını romanın başkahramanı Hilmi’nin diliyle, ikinci ve üçüncü bölümün büyük bir kısmını Hilmi’nin arkadaşı ‘İydân’ın diliyle

¹⁴⁸ Ahmed Sa‘dâvî, ”Kitâbî el-Evvel”.

¹⁴⁹ “el-Beledü’l-Cemîl”, <https://www.goodreads.com/book/show/18628536>, (28.07.2019).

¹⁵⁰ Ahmed Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, Menşûrâtü’l-Cemel, Beyrut, 2015.

anlatır. Kullanılan teknik itibariyle yine bu bölümlerde Hilm'inin kalemiyle yazılan hatıralar yer alır. Romanın birinci bölümü daha çok romantik bir üslupla, ikinci ve üçüncü bölümleri gerçekçi bir üslupla yazılmıştır.

Yazarın romanı nasıl yazdığını anlatması, romanın içinde yazma edimi ile ilgili sorunlar konusunda düşünce üretmesi şeklinde tanımlanabilen,¹⁵¹ romanın yazılmasında kahramanların katkısının olduğu üstkurmaca (metafiction) yöntemi, *el-Beledü'l-Cemîl* romanında dikkat çekmektedir.¹⁵² Bu ve benzeri birkaç özelliği bakımından eser, postmodern¹⁵³ roman türü dâhilinde değerlendirilir.

el-Beledü'l-Cemîl romanı yazarın ilk romanı olmasına rağmen 2005 yılında Dubai'de düzenlenen Sadâ yarışmasında¹⁵⁴ en iyi roman ödülünü kazanmıştır. Bu romandan önce şiir kitapları olan Ahmed Sa'dâvî Arap âlemi başta olmak üzere uluslararası platformlarda adını ilk defa bu roman sayesinde duyurmuştur.

Daha sonra yazdığı *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının şöhreti her ne kadar diğer eserlerinin önüne geçse de *el-Beledü'l-Cemîl* romanı yazarın ilk ve başarılı roman deneyimi olması açısından önem arz eder.

3.1.2. Olay Örgüsü:

Ahmed Sa'dâvî *el-Beledü'l-Cemîl* romanını üstkurmaca (metafiction) tekniğini kullanarak yazmış olduğunu daha önce belirtmiştik. Üstkurmaca, bir edebî eserde oluşturulan kurmacanın gerçek olmadığını, bu kurmacanın da içinde başka bir kurmaca içerdiğini gösteren, “kurmacanın örtülü veya açıkça bozulup başka bir kurmacaya yer vermesiyle oluşan postmodern bir anlatı şeklidir.”¹⁵⁵ Dolayısıyla bu tekniğin kullanıldığı romanlarda kurmaca içinde kurmaca, başka bir ifadeyle hikâye içinde hikâye vardır.

¹⁵¹ Şaban Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s. 253.

¹⁵² Cemâl Muzaffer, “Kırâatun fî Rivâyeti'l-Beledî'l-Cemîl”, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=81210&r=0>, (28.07.2019).

¹⁵³ Postmodernizm: Kendinden önceki bütün sanat teori ve geleneklerine karşı çıkan; din, ideoloji, felsefî ekollerin inşa ettiği veya etmeye çalıştığı gerçeğin çok ötesinde, gerçek ile gerçekdışının, gerçek ile kurmacanın iç içe olduğu, akıl ve mantığın zorlandığı bir fantezi ve imajlar dünyası sunan akım. İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 175.

¹⁵⁴ Birleşik Arap Emirlikleri'nde yayınlanan مجلة الصدى (Sadâ Dergisi) tarafından düzenlenen, o yıllarda uluslararası seviyede muteber kabul edilen bir yarışma.

¹⁵⁵ Yusuf Aydoğdu, “Postmodern Anlatıda Bir İmkân Olarak Üstkurmaca (Metafiction) ve Murathan Mungan Öykülerine Yansımaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/52, Ekim 2017, s. 57 – 68.

el-Beledül'-Cemîl romanı, başkahramanı Hilmi'nin yazdığı hikâye kesitleriyle başlar. Bu kesitler romanın birinci bölümünü oluşturmaktadır. Birinci bölümün romanın geriye kalan kısmıyla olay örgüsü bakımından doğrudan güçlü bir bağlantısı görülmemekte, bu bölüm daha çok Hilmi'nin iç dünyası hakkında bilgi vermektedir. Romanın ikinci ve üçüncü bölümü Hilmi'nin arkadaşı 'Iydân tarafından yazılmaktadır. Bu bölümlerde yer yer Hilmi'nin mektuplarına da yer verilir. Dolayısıyla *el-Beledül'-Cemîl* romanı Hilmi'nin yazdığı hikâye ile 'Iydân'ın Hilmi hakkında yazdığı hikâyeden oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle yazar romanını romanın kahramanlarına anlattırıştır. Hilmi'nin yazdığı hikâye ile romanın diğer kısımları arasında dolaylı bağlantılar kurulabilir. Nitekim gazeteci yazar Cemal Muzaffer iki hikâye arasında ilginç bağlantılar olduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁶

3.1.2.1. Romanın I. Bölümü (Hilmi'nin Yazdığı Hikâye)

Olayların yeri ve zamanı zikredilmeyen hikâyede Nûd adında bir kıza âşık olan bir gencin hayatından üç kesit anlatılmaktadır. Bu kesitlerden birincisinde âşık gencin tanıştığı farklı milletlerden kadınları Nûd'a benzettiği, ikincisinde yabancıları oldukları büyük bir batı şehrinde Nûd ve âşık gencin bir akşam evde iken kendilerini midnight çetesi olarak adlandıran bir grubun gasp teşebbüsüne maruz kalmaları gibi sıradan olaylar anlatılmaktadır.

Üçüncü ve diğerlerine nispeten daha uzun olan son kesitte ise Nûd, genç adamla birlikte olduğu bir gün ona kendisini yalnız hissettiğini söyler. Genç adam Nûd'u mutlu etmek için elinden geleni yaptığı halde buna muvaffak olamaz. Beraber yaptıkları birçok eğlendirici faaliyete rağmen Nûd hala kendisini yalnız hissetmeye devam eder. Genç adam bunun sebebinin Nûd'un hafızasını kaybetmesine bağlar. Bir gün genç adama balkondan görünen şehrin kenarındaki جبال المخلص (Kurtarıcının Dağları) adı verilen dağ silsilesini gösterir. Bu sırada aralarında şöyle bir diyalog geçer:

- Bak! Oradaki, ikincisi... Pembe renkli olan o dağ.... Görüyor musun onu?
- Evet.

¹⁵⁶ Muzaffer, "Kırâ'etün fî Rivâyeti'l-Beledi'il-Cemîl".

- Burada, bu şehirde ona “yalnızlık dağı” ya da “suyu yaratanın dağı” diyorlar. Efsane der ki, ilk su damlası bu dağın zirvesinde yaratılmıştır. Kimsenin nasıl başladığını bilmediği eski bir ritüel var... Birçok insan yine de mantığa ters düştüğü için gizlice onun peşinde koşuyor. Kendisini aşırı yalnız hisseden kimse dağın eteğinden zirvesine kadar tırmanır. Yeni bir umutla aşağıya inmek üzere zirvede yalnızlık kısılcısından kurtulduğunu düşünür.

- Nasıl böyle bir hisse kapılabilir?

- Bu bir tecrübe meselesidir. Öğrenmek için denemen gerekir.

Bu diyalogun ardından dağa tırmanmaya karar verirler. Ertesi gün otobüsle gidebilecekleri son noktaya kadar gittikten sonra dağın eteğine varıp tırmanmaya başlarlar. Nûd yürüyüş esnasında birkaç defa yorulduğunu, daha fazla yürüyemeyeceğini söyler. Her seferinde genç geri dönmeyi teklif etse de biraz dinlendikten sonra yine Nûd’un talebiyle tırmanmaya devam ederler. Bu sırada kendilerinden önce birinin de dağa tırmandığını fark ederler. Çok geçmeden o kişinin benzer bir maksat için tırmanan, genç bir kız olduğunu görürler. Dağa tırmanış serüvenine bu yabancı arkadaşla devam ederler. Yeni arkadaşın onlara eşlik etmesi kendileri için büyük bir motivasyon olmuştur. Ancak bir süre sonra Nûd yine artık devam edemeyeceğini dile getirir. Aralarında şu diyalog geçer:

Nûd: Yapamayacağım!

Genç adam: Pekala, sen biraz dinlen, sonra geri dönelim.

Karşılaştıkları yabancı kız (Zirveye bakarak üzüntüyle): Çok kısa bir mesafe kaldı!

Genç adam: Bu mesafeyi tamamlamayı pek istemiyoruz. Biz sadece bu dağa tırmanmak istedik. Belirli bir yüksekliğe ulaşmamızın bir önemi yok.

Nûd (Genç adama kararlılıkla bakarak): Ben burada kalıp dinleneceğim sonra size yetiştirim. Senin zirveye ulaşman lazım unutma!

Genç adam, gönülsüzce, Nûd’u orada bırakarak ve sırf onu memnun etmek için yabancı kızla yola devam eder. Yolda giderken ara sıra arkasına bakarak Nûd’un her an onlara yetişebileceğini ummaktadır. Tırmandıkça bulutların üstüne çıktıklarını ve yeryüzündeki insanlardan daha yukarıda olmanın farklı bir haz olduğunu hissederler.

Nihayet dağın zirvesine ulaşırlar. Genç adam, dağın zirvesine ayak basmakla aya ilk adımı atan Neil Armstrong'un yaşadığı duyguları hissettiğini düşünür. Ayrıca dünyadan ve her şeyden kopma lezzetini tattığını söyler. Yanındaki yabancı kız ise ondan daha çok sevinmiştir.

Zirveye çıkmanın mutluluğu sıradanlaşmaya başladığında genç adam, tırmandıkları mesafeye bakar ve bir taraftan hala Nûd'un gelebileceğini düşünmektedir. Yabancı kız kendisini toparlayarak güzel manzarayı izlemek için kayanın üstüne oturmuştur. Genç adam kıza doğru yaklaştığında dağın diğer tarafındaki harika manzarayı görür. Gördüklerini ufukla birleşmiş yeşil bir orman denizine benzetirler. Manzarayı seyrederken aralarında şu diyalog geçer:

Genç adam: Bunun hepsinin orman olması mümkün değil!

Yabancı kız: Ne düşünüyorsun? Bu ormanın adı nedir?

Genç adam: Orman mı o?

Yabancı kız: Bilmiyorum... (Sanki bir kitaptan okur gibi) Bu ormanın ismi yoktur. Her kim bu yere ulaşırsa ona yeni bir isim verir. Bu seyahati yapan herkes, ona kişisel ve başkası için bir anlam ifade etmeyen bir isim verme hakkı kazanır.

Genç adam: Bu bilgiyi nereden öğrendin?

Yabancı kız (Gülerek): Sahiden mi soruyorsun? Şimdi uydurdum.

Genç adam: Böyle bir isimlendirme hakkı verilmiş olsa ismini ne koyardın?

Yabancı kız: "Genişliği ufka uzanan yeşil orman" diye isimlendirirdim onu.

Genç adam: Bense bu ormana "Nûd" derdim.

Bu diyalogun ardından kız sessizce ağlamaya başlar. Kızın ağladığını henüz fark etmemiş olan genç adam Nûd'un geç kaldığını, kendisinin hemen dönmesi gerektiğini söyler. Kızdan bir cevap alamayınca yanına yaklaşır ve onun ağladığını görür. Onu teselli etmeye çalışırken kendisi de ağlamaya başlar. Dağa "suyun yaratanın dağı" adının verilme sebebini ağlamasıyla ilişkilendirir. Sarılıp beraber ağlarlar. Beklenmedik bir şekilde soyunarak sevişirler. Kıza artık inmeleri gerektiğini söylese de kız yalnızlığı henüz bitmediğini söyleyerek inmeyi reddeder. Kızı orada yalnız bırakma konusunda tereddüt etse de Nûd'u düşünerek hemen yola koyulur.

Nûd'u bıraktıkları yere vardığında orada olmadığını görür. Çantaları ordadır. İçine doğan korkunun ardından aklına birçok olumsuz ihtimal gelir. Düşmüş olabileceği, kendini bir kayadan atmış olabileceği vs. Olumlu düşünmeye çalışarak gecikmesinden dolayı tek başına şehre inmiş olabileceği ihtimaliyle şehre döner. Aklında bir an önce oturdukları daireye varmak ve Nûd'un iyi olduğundan emin olmak düşüncesi vardır. Eve ulaştığında Nûd'u evde bulamaz. Bu arada güneş çoktan batmış, karanlık her tarafı kaplamıştır. Dışarı çıkıp sokaklarda bağıra bağıra Nûd'u arar fakat bulamaz. Rastladığı kadınların yüzlerinde Nûd'u gördüğünü zanneder. “Nûd!...Nûd!” diye onlara seslenir; kadınlar ondan uzaklaşıp giderler. Aklına Nûd'un bir seferinde ona problemi tamamen çözmekten bahsettiği gelir. Aralarında geçen söz konusu diyalogu hatırlayıp “Bahsettiğin çözüm bu muydu?” diyerek şehrin caddelerinde ağlaya ağlaya onu arar. Onu ararken hızla giden bir araba genç adama çarpar ve genç adam çarpmanın etkisiyle bayılır.

Gözlerini açtığında Şam lehçesiyle Arapça konuşan bir hastane personelini görür. Şamlı adam ona nereye gitmek istediğini sormaktadır. Genç adam titrek bir sesle ülkesine gitmek istediğini ifade eder.

3.1.2.2. Romanın II. ve III. Bölümü

el-Beledü'l-Cemîl romanının ikinci ve üçüncü bölümü Iraklı, Hilmi adında bir gencin doksanlı yıllarda yaşadığı olay ve durumları konu edinir. Romanın bu bölümleri Hilmi'nin hapse düşen arkadaşı 'İydân tarafından hapishanede yazılmıştır. Hilmi, Bağdat'ın bir kenar mahallesinde oturan kalabalık bir ailede, yetmişli yılların başlarında dünyaya gelmiştir. Ekonomik durumu iyi olmayan ailesinin en büyük erkek çocuğudur. Lise yıllarında derslere karşı ilgisiz olmasından dolayı eğitim sürecinde pek parlak bir öğrenci olmamıştır. Bulunduğu çevredeki çoğu gencin aksine sarışın ve beyaz tenli olması onu arkadaşlarından biraz farklı kılmıştır.

Hilmi'nin ailesi Irak toplumunun genel özelliklerini taşımaktadır. Çekirdek ailesi ile beraber evlerinde, babaannesi Kısmet de yaşamaktadır. Kısmet Nine tek başına yürüyemeyecek kadar yaşlı, Arap geleneklerine ve İslam dinine bağlı, hatıralar ile dolu bir kadındır. Amcası Gânim'in evi kendi evlerinin hemen bitişiğindedir. Hilmi aynı zamanda amcasının kızı Nâdiye ile beşik kertiğidir.

Lise yıllarından itibaren Hilmi kitap okumayı çok sevmekte, aynı zamanda gerçek âlemde yaşadıklarını ve bunların iç dünyasındaki karşılıklarını yazıya dökmektedir. Gelecekte bu yazma eyleminin kendisini rahatlattığını fark edecektir. Lise matematik defteri Hilmi'nin hayalleri, hüznüleri, olumlu – olumsuz hissettiği duygularıyla doludur. Lisedeki sınıf arkadaşı 'İydân ile sıkı dostluğu vardır. Hilmi yazdıklarının çoğunu 'İydân'a hitaben kaleme almıştır.

Üniversiteye giremeyen Hilmi askere gitmeye karar verir. O yıllarda Irak, Körfez Savaşına girişmiştir. Giriş bölümünde anlatıldığı gibi; Irak'ın Kuveyt'i kendi topraklarına ilhak etmesi üzerine başta Amerika olmak üzere batılı devletler Irak'a karşı cephe almıştır. İlerleyen süreçte Suudi Arabistan'dan kalkan yüzlerce Amerikan ve İngiliz uçağı Irak kuvvetlerini bombalamaya başlamıştır. Bombalanan askeri birliklerin birinde bulunan Hilmi, maruz kaldığı saldırılardan yaralı olarak kurtulur. Diğer esirlerle birlikte Suudi Arabistan'da bulunan ve Amerikan personelin çalıştığı bir hastanede tedavi edilir. Tedavisi sırasında kendisiyle ilgilenen Amerikalı hemşire Nudit Erika Harrison ile duygusal bağlar kurar. Kaldığı odada, kendisi gibi esir olan Müsâfir adında bir askerle tanışır.

Tedavisi tamamlanıp taburcu olduğunda memleketi Bağdat'a geri döner. Romadaki nesnel zaman tam olarak burada başlamaktadır. Ailesi, akrabaları ve komşuları sevinçlerini ifade etmek için mahalleye gelişi sırasında onun için güzel bir karşılama merasimi düzenlerler. Kurbânlar kesilir, komşulara dağıtılır. Hilmi ailesiyle uzun uzun hasret giderir.

Kısmet Nine'nin Hilmi'nin sağ salim dönmesi üzerine bir adağı vardır. Renkli bir genç kız elbisesi giyip uzun süredir çıkmadığı evden çıkacak, sokağın başına kadar yürüyüp gelecektir. Hilmi'nin geldiği ilk günlerde bu adağını yerine getirmek istemiş fakat ailesi buna izin vermemiştir.

Körfez Savaşının izleri hem vücudunda hem de ruhunda etkisini sürdürürken Hilmi sivil hayata tekrar alışmaya çalışmaktadır. Gün geçtikçe, aldığı yaradan dolayı geçirdiği cerrahi ameliyat yeri iyileşmiştir. Uzun süre memleketinden uzak kalmanın etkilerini yavaş yavaş üzerinden atarken artık çalışma hayatına atılması gerektiğini fark eder. Zaten başta babası olmak üzere ailesi de onun evde boş oturmasından rahatsız olmaya başlamıştır. Bu durumun şuurunda olan Hilmi farklı iş tecrübelerine teşebbüs eder.

Körfez Savaşı Irak'ı ekonomik açıdan çok sarsmıştır. Savaşın ardından uygulanan ambargo Irak halkının geçimini daha da zorlaştırmıştır. Bu zorluklar içinde zaten çelimsiz bir vücuda sahip olan Hilmi'nin kendine uygun bir iş bulması kolay değildir. Cam üfleme, pamuk işleme atölyesi vb. işlere girmiş fakat bu işlere bir türlü alışamamıştır. Sonunda mahalleden arkadaşı Cemil Geytân'ın vesilesiyle bir şekerleme imalathanesine girer. Burada da çalışma koşulları çok kolay değildir ancak önceki iş tecrübelerini dikkate alarak sebat etmeye karar verir.

Şekerleme imalathanesinde Nedâ adında bir kızla tanışır ve ona karşı duygusal bağlar kurmaya başlar. Bu kız, daha önce annesinin nehir kenarında görüp ona güzelliğinden sitayişle bahsettiği, kendileriyle aynı sokakta oturan kızdır. Taş fırın ustası olan babası, Nedâ'nın eğitimini çalıştığı süre boyunca desteklemiş ancak çalışma şartları gözlerini kaybetmesine neden olduktan sonra Nedâ, üniversite eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Bir süre sonra babası vefat etmiş, kardeşi Sâmi'nin de evden uzaklaşmasından dolayı evin geçimi ailenin en büyük çocuğu olan Nedâ'nın omzuna kalmıştır.

Nedâ da Hilmi'nin kendisine olan ilgisini hissetmiş ve ondan hoşlanmıştır. Hilmi'nin ailesiyle gelip dayısından kendisini istemesini beklemektedir. Uzun bir süre geçmesine rağmen Hilmi'nin bu konuda herhangi bir adım atmadığını gören Nedâ tepki olarak Hilmi'ye biraz soğuk davranır. Hilmi de Nedâ ile evlenmek için can atmaktadır ancak onun evlilik konusunda ilgi duymasa da beşik kurtmesi bir nişanlısı vardır. Başta ninesi Kısmet olmak üzere ailesi, Hilmi'nin amcasının kızı Nâdiye ile evlenmesini istemektedir. Hilmi bir gün Nâdiye'ye kendisini bir kız kardeş olarak gördüğünü, kendisinin başka bir kızı sevdiğini söylediğinde Nâdiye hayal kırıklığına uğrar. Hilmi durumu ailesine de açar fakat ailesi konuya pek sıcak bakmaz.

Bu sırada Hilmi bir iş günü sabahı yataktan çıkamayacak derecede hastalanır. İki gün boyunca işe gidemez. Üçüncü gün imalathaneye gittiğinde önceden arkadaşı Cemil'in başına gelen durumun kendi başına da geldiğini yani işten çıkarıldığını öğrenir. Böylelikle Hilmi hem işsiz kalmış hem de mahallede dedikodu çıkmasından korktukları için sadece iş yerinde görüşebildiği Nedâ'dan uzak kalmıştır.

Tekrar iş aramaya koyulan Hilmi çarşıda dolaşırken eski arkadaşı 'İydân'a rastgelir. Eski dostunu beklediği samimiyette bulmasa da bu karşılaşma Hilmi'yi çok sevindirmiştir. Hilmi eski dostundan halini hatırını sormasını ve onunla dertleşmesini

beklerken ‘İydân onu edebiyatseverlerin meclisi olan Ümmü Gülsüm kahvehanesine götürür. Kendisini bir anda edebî bir mecliste bulan Hilmi arkadaşına askerliğini, “Nûd” dediği sevdiği kız Nedâ’yı, içinde bulunduğu işsizlik vb. sıkıntıları anlatmayı hedeflemiştir. Ancak ‘İydân, uzun bir aradan sonraki bu ilk buluşmalarında kahvehanedeki arkadaşlarıyla beraber sadece edebiyattan, şiirden ve Hilmi’nin pek anlamadığı bazı edebî terimlerden bahsetmiştir. Hilmi’ye “iyi bir şair olmak istiyorsan çok okumalısın” demiştir. Ertesi gün tekrar Ümmü Gülsüm kahvehanesinde buluşmak üzere anlaşırlar.

Hilmi belirlenen zamanda, yanına yazdıklarını da alarak kahvehaneye gelir. ‘İydân’ı beklerken eski yazdıklarından bazılarını inceler. Hoşlanmadığı bir takım yazılarını yırtar. O sırada yanındaki masada nargile içen, kır saçlı, yaşlı bir adam onu izlemektedir. Bir süre sonra ‘İydân geldiğinde önceki güne göre daha samimi bir şekilde sohbet ederler. Daha sonra ‘İydân Hilmi’yi yan masada oturan yaşlı adam Rasûlülkâtib’le tanıştırır. Bu zat neşredilmiş kitapları olan değerli bir ediptir. Eşinden boşanmış, çocukları onu her nedense reddetmişlerdir. ‘İydân Rasûlülkâtib ile Hilmi’yi tanıştırdıktan sonra, Hilmi’nin hikâye yazdığından bahseder ve yazdıklarını Rasûlülkâtib’e uzatarak değerlendirmesini talep eder. Rasûlülkâtib kısaca bir göz attıktan sonra daha derinlemesine incelemek istediğini söyleyip Hilmi’ye dönerek yazdıklarından hiçbir şeyi yırtmamasını tavsiye eder.

İş bulma çabaları bir taraftan devam ederken Hilmi Nedâ’yı özlemektedir. Onun otobüse bindiği durakta beklemeyi düşünür fakat vazgeçer. Aradan günler geçmesine rağmen iş bulamadığı gibi Nedâ’yı da görememiştir. Nedâ da bu durumdan muzdariptir. O da Hilmi’yi aklından çıkaramamaktadır. Geçen birkaç haftanın ardından Nedâ artık dayanamayarak Hilmi’nin evine doğru yürümeye karar verir. O sırada evden çıkmakta olan Hilmi’yle karşılaşır. İkisi de tesadüfi olmayan bu karşılaşmadan memnun olmuştur. Ayrıca Nedâ her şeyi göze alarak Hilmi’yle evlenmek için gelmiştir.

Hilmi ile Nedâ düğün töreni yapmadan evlenirler. Hilmi yanına az miktarda şahsi eşyalarını alarak annesi ve kardeşleriyle yaşayan Nedâ’nın evine taşınır. Aldığı bu radikal karar ailesini hoşnut etmez. Ancak sevdiğinin hasretiyle tutuşan Hilmi hayatının kadınıyla birlikte yaşamaktadır. O zamana kadar “Her şeyin bir sonu vardır” diye düşünen Hilmi, artık o “son”a ulaştığını düşünür. Nedâ işi bırakmıştır bütüngen

evdedir. Uzun zamandır kurduğu hayalin bittiğini, bu yaşadıklarının gerçek mutluluk olduğunu düşünür.

Hilmi bir taraftan iş arayışlarını sürdürürken bir taraftan da ‘İydân ve arkadaşlarıyla görüşmeye devam etmektedir. Bir gün ‘İydân ve arkadaşları Hilmi’yle görüşmek için eve gelir. Hilmi’nin odasında görüşürler. Nedâ bu görüşmeden rahatsız olmuştur. Hilmi’ye bu rahatsızlığını ifade etmekle beraber bundan sonra edebiyata dair hiçbir şey duymak istemediğini söyler.

Ümmü Gülsûm kahvehanesinde edebiyatseverlerle tekrar bir arada iken Rasûlülkâtib Hilmi’nin hikâye kitabını okuduğunu, hikâyeyi fazla romantik bir üslupla yazdığını, gerçekçi bir üslup kullanması gerektiğini biraz da sert bir dille Hilmi’ye aktarır. Hikâyenin sonunda bazı değişiklikler yapması halinde hikâyenin gerçekçiliğinin artacağını söyler. Bu sohbetin ardından Hilmi hikâyesini ‘İydân’a verir.

Günler geçtikçe Hilmi’nin işsiz kalması evin geçimi daha da zorlaştırmıştır. Bu durumdan rahatsız olan Nedâ Hilmi’ye izin verirse tekrar şekerleme imalathanesinde işe girmek istediğini söyler. Ancak Hilmi, bu isteğine kesin bir dille karşı çıkar. Ayrıca imalathanede işten çıkarılanların geri dönemeyeceğini hatırlattığında Nedâ, imalathane sahibinin bayanları böyle durumlarda tekrar işe aldığını söyler.

‘İydân bir gün Hilmi’ye “gece yarısı çetesi” adını verdiği arkadaşlarıyla beraber gizli bir operasyon yapacaklarını söyler. Operasyonun sonunda ihtiyaçları olan sermayeye kavuşacaklarını ifade eder. İçeriği hakkında pek bilgi veremese de Hilmi söz konusu operasyonun meşru olmadığını bilmektedir. Ekonomik durumlarını dikkate alarak bu işe katılmaya meyletse de bir taraftan da çekinmektedir. ‘İydân Hilmi’ye operasyonun cuma gece yarısında yapılacağını bildirir.

Hilmi cuma günü yapılması planlanan operasyona hazırlanmak için her zamankinden daha erken bir vakitte, ikindi vakti eve döner. Geldiğinde Nedâ’yı evde bulamaz. Kısa bir süre sonra kapı açılır ve Nedâ nefes nefese eve gelir. Hilmi Nedâ’ya neden dışarıya çıktığını sorar. Nedâ imalathaneye iş başvurusu için gittiğini söylediğinde Hilmi, bu durum karşısında çok sinirlenmiştir. Nedâ, Hilmi’nin yüzünde öfke belirtilerini gördüğünde aralarında şöyle bir diyalog geçer:

- Ne yapmak istiyorsun? Beni dövmek mi istiyorsun?! Ha! Döv Hadi!... Kardeşlerim var! Annem hasta, onun çalışmasını istemiyorum. Bunu sana her gün söyleyecek miyim?
- Ailene... Kardeşlerine.. Ben bakarım... Burada erkek benim demedim mi sana?! Anlıyor musun beni? Bundan sonra evden çıkmayacaksın.. Duyuyor musun beni? Akşam aç yatarsanız, gel bana söyle! Anlıyor musun?

Bu diyalogun ardından Hilmi'nin Nedâ ile evlenmek istediğinde annesinin “İmalathanede çalışan kızların hepsi kahpe” dediğini hatırlar. Dışarı çıkıp biraz dolaştıktan sonra eve tekrar döner. Dolaptan atkısını almak için odaya girdiğinde her şey az önce bıraktığı gibidir. Nedâ yerde hıçkırarak ağlarken ona ciddi bir ses tonuyla şöyle der:

- Çıkacak mısın? İkinci kez çıkıp o sarhoş arkadaşlarına gidersen bir daha dönme! Anlıyor musun?
- Kapıyı kapatacağım ve hemen onlara gideceğim!

Hilmi dışarı çıkar ve içinden bu yaşananların gerçek olup olmadığını sorgular. Bir an için rüyada olduğunu düşünür. Ama gerçek olduğunun farkındadır. Bu arada ‘İydân ile yapacakları operasyon vakti yaklaşmıştır. Onlara katılmakta tereddüt ederek amaçsızca cadde ve sokaklarda dolaşır fakat onların yanına gitmez. Eve döner. Kapıyı çalar, Nedâ’ya seslenir. Fakat Nedâ kapıyı açmadığı gibi cevap da vermez. İçinden bu yaşananların bir kâbus olduğunu düşünür. Nedâ’nın imalı bir şekilde “Hafızam yok” dediğini hatırlar. Bu gece olup biteni de unutacağını düşünür. Saatler ilerlerken üşümeye başlamıştır. Nedâ kapıyı açmayınca babasının ya da amcasının evine gitmek aklına gelir ancak bu durum kendisi için zilletten başka bir şey olmayacaktır.

O gece eve giremeyince bir otele gider. Otelci Hilmi’ye kirli elbiseleriyle horlayarak uyuyan, şişman, oldukça kıllı bir adamın kaldığı dar bir oda verir. Hilmi daha sonra görünüşünden çok hoşlanmadığı bu adamla tanışır. Hatta bu adam çalıştığı ekmek fırınında onun iş bulmasına vesile olur. İlerleyen günlerde Hilmi ‘İydân ve arkadaşlarını görmek için Ümmü Gülsûm kahvehanesine gider. Kahvehaneyi işleten kişiye onları sorduğunda ‘İydân ve arkadaşlarının o gecedan sonra kahvehaneye uğramadığını öğrenir. Kahvehane sahibi Rasûlülkâtib’in kahvehanede biraz oturduktan sonra kısa bir süre önce oradan ayrıldığını söyler.

Bir iş çıkışı eski mahalle ve iş arkadaşı Cemil Geytan'ın çalıştığı yer olan Nahda terminaline gider. Orada çalıştığını hanımından öğrenmiştir. Uzun bir süre terminalde dolaşır fakat Cemil'i bulamaz. Biraz dinlenmek için sigarasını yakıp otururken birisi omzuna dokunur. Bu kişi Suudi Arabistan'da kaldığı hastanedeki oda arkadaşı Mûsâfir'dir. Bu tesadûf ikisini de çok sevindirmiştir. Mûsâfir evlendiğinden, çocuklarından ve işinden bahseder. Kayın pederinin etek fabrikası olduğunu ve kendisinin orada çalıştığını söyler. Mûsâfir ile karşılaşması ona hastanedeki günlerini ve Amerikalı hemşireyi hatırlatmıştır.

Nedâ, Hilmi'yle yaşadığı o üzücü gecenin ardından uzun bir süre geçmesine rağmen Hilmi gelmediği için çok üzgündür. Zaten Hilmi, Nedâ'yı bu şekilde cezalandırmak istemektedir. Nedâ durumun böyle olmasında kendi annesinin de payı olduğunu düşünmektedir. O gece kapıyı açmadığı için pişmanlık duymaktadır. Hilmi'nin ailesine geri dönmüş olabileceği ihtimalini düşünerek merakını gidermek için küçük kız kardeşini Hilmi'nin babasının evine haber almak için gönderir. Kardeşinin getirdiği haber Hilmi'nin ailesinin Nedâ'ya duyduğu öfkeyi de içermektedir. Kardeşine kapıyı açan meçhul şahıs "Gitsin onu arasın, nerde kaybettiye orada bulur" demiştir.

Amerikalı hemşire Nudit Hilmi'ye bir mektup yazar. Mektupta hastanede yaşadıklarının neticesi olan çocuklarını doğurduğunu, kocasının ise çocuğun gerçek babası olduğunu zannettiğini ifade eder.

Hilmi gece otele döndüğünde oda arkadaşının içki içtiğini görür. Hilmi'ye de içtiğinden teklif ettiğinde önce reddeder sonra kabul eder. Sarhoş olmuştur. O gece rüyasında o zamandan çocukluğuna kadar uzanan kâbusla karışık birçok hayat sahnesini görür. Bu hayalle karışık kâbusların birinde Nedâ ve yabancı bir genç tatlı sohbet ederek yürürlerken peşlerinden koşar yetişemez. Sahne değişir Nedâ bu kez şekerleme imalathanesinde imalathane sahibinin kucagında gülmektedir. Babası, annesi, ninesi ve aile efradından birçok şahsiyeti ona karşı hoşlanmayacağı şekilde davranırken görür. Tedavi gördüğü hastane, askeri birlik, Amerikan uçaklarının bombaladığı an, lisedeki sınıfı vs. geçmişte yaşadığı birçok ortam kâbus ve hayal karışımı olarak gözünün önünden geçmiştir. Ertesi gün öğle vakti gözlerini açtığında kalkmak ister ancak vücudundaki ağırlardan dolayı kalkamaz. Tekrar uykuya dalar. İkinci kez gözlerini açtığında şişman oda arkadaşını görür. Arkadaşı ona gece çok

içtiğini ve “Nud, Nedâ, Nâdiye” adında kadın isimlerini sayıkladığını söyler. Bunları duyduktan sonra Hilmi tekrar uykuya dalar.

Rüyalar devam etmektedir. Uykudan ara sıra uyandığında bir şeyler işitir. Uyandığı aralarda otel sahibi ile oda arkadaşı arasında geçen şu diyalog kulağına gelir:

- Otelimde hasta veya ölüleri istemiyorum!
- Onu ben tedavi ediyorum. Oda kirasını sana ödemiyor muyuz? Problem nedir?
- Kalk çocuk! Kalk çocuk! Ekmek fırınına bıraktım. Seni de işten kovdular. Fırın sahibiyle kavga ettim. Nerdeyse onu fırına atacaktım. Allah korumasaydı... Çocuk kalk!
- Duyuyor musun beni? Çocuk! Kalk!... Uyan çocuk... Kalk!... Seni de Kovdular... Kalk!... Kalk!

‘İydân ve arkadaşlarının o geceki operasyonları planladıkları gibi yolunda gitmemiş ve hapse düşmüşlerdir. Hapiste ‘İydân kitaplarını ve notlarını karıştırırken daha önce arkadaşı Hilmi’den aldığı defteri eline alır. Başından sonuna kadar okuduğunda bir taraftan kendisine tanıdık gelen olaylara şaşırmış, diğer taraftan Hilmi’nin hikâye üslubunu beğenmiştir. Rasûlülkâtib’in Hilmi’ye hikâyenin sonunu değiştirmesi gerektiğini söylediğini hatırlar. Buna neden gerek olduğunu sorgular. Defterin boş yapraklarına romanın devamını oluşturan ikinci ve üçüncü bölümleri yazar. Hilmi’nin kız kardeşi Sena’nın kocası ve aynı zamanda amcaoğlu Muhammed, çalıştığı inşaat iskelesinden düşüp hastaneye kaldırılmıştır. Bu haber üzerine Kısmet Nine, Nadiye ve çocuklar dışında bütün aile fertleri panikle hastaneye koşarlar. Kısmet Nine bu son gelen haberden dolayı da çok üzülmüştür. Aklına ailesinin başına gelen bütün bu kötülüklerin sebebinin yerine getirmediği adağı olduğunu düşünür. Evde kimsenin olmamasını fırsat bilerek Nâdiye’nin çamaşır kurutma ipinden düşmüş olan renkli elbisesini giyerek güçlkle evden çıkar ve adağını yerine getirir.

3.1.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı

“Anlatılan dünya anlatı kişinin dünyasıdır ve anlatıcı tarafından dile getirilir.”¹⁵⁷ Anlatıcı, romancı ile okuyucu arasındaki ara kişidir. Bu kişi romanda

¹⁵⁷ Paul Riceur, *Zaman ve Anlatı: Üç*, çev. Mehmet Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 164.

geçen olayları, durumları, kişileri, duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarmayı sağlar.¹⁵⁸ Romanda anlatıcı, romanın içinden biri olabileceği gibi romanın dışından biri de olabilir. Anlatıcı romanda olup biten olayların dışında kalan ve onlara sadece tanıklık eden biri ise buna “gözlemci anlatıcı” denir. Bu anlatıcı tipinin en önemli özelliği üçüncü tekil şahıs “O” dilini kullanmasıdır.¹⁵⁹ Diğer taraftan roman olaylarını anlatan kişi roman kahramanlarından biri ise buna “kahraman anlatıcı” ya da “özne anlatıcı” denir. Böyle anlatıcı tipini barındıran romanlarda birinci tekil şahıs “Ben” dilinin kullanıldığı görülür.

Ahmed Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl* romanında anlatıcı türlerinin her ikisini de kullanmıştır. Bu çoklu anlatıcı özelliği ve romanın nasıl oluştuğunun hikâyesini barındırması postmodern romanlarda kullanılan üstkurmaca (metafiction)¹⁶⁰ tekniğinin kullandığını gösterir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa *el-Beledü’l-Cemîl* romanında anlatıcı bakımından şöyle bir tablo ortaya çıkar. Roman, hikâyenin başkahramanı Hilmi ve onun arkadaşı ‘İydân’ın gördükleri, yaşadıkları ve yazdıklarından oluşur. Bu kahramanların “ben” dilini kullandıkları yerler “özne anlatıcı” tipine örnekler oluştururken bu bölümlerin dışında kalan yerler “gözlemci anlatıcı” türüyle okura aktarılır.¹⁶¹

Özne anlatıcı:

Hikayeyi anlatma yükü gözlemciden alınarak kendi başına gelenleri anlatan bir karaktere verildiğinde hikaye aktarma tekniklerinden bazıları terkedilmiş olur ve bakış açısı da karakterin penceresiyle sınırlanır.¹⁶² Yazar, özellikle romanın birinci bölümü Hilmi’nin hikâyesinde ve mektuplarında genel olarak birinci tekil şahıs “ben” dilini kullanmaktadır. Az da olsa ‘İydân’ın ifadelerinde de bu anlatıcı tipine rastlanır. Bu da “özne anlatıcı” tipine örnek oluşturur.

¹⁵⁸ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014 s. 102.

¹⁵⁹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2009, s. 103.

¹⁶⁰ Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, s. 253; Aydoğdu, “Postmodern Anlatıda Bir İmkân Olarak Üstkurmaca (Metafiction) ve Murathan Mungan Öykülerine Yansımaları”, s. 57– 68.

¹⁶¹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 100.

¹⁶² Philip Stevick, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara 1988, s. 120.

قلت لها مبتهجا وأنا أتعلق بطرفي شالها الطويل وأسحبها إلي مثل صيد ثمين: "أنا أحاول

أن أتعلم منك" ..

“(Hilmi) *Uzun şalından tutup değerli bir av gibi onu kendime çekerek mutlu bir şekilde ona “Senden birşeyler öğrenmeye çalışıyorum” dedim.*”¹⁶³

فتحت الكيس البلاستيكي وأخرجت الكتب جانبا، ثم تلقفت مخطوطاتي، قلبتها من دون اهتمام ورميتها على الفراش. بعدها رفعت دفترا غريبا، فتحته وعرفت في الحال أنها (ملاك وحيد) القصة التي أعطاني إياها حلمي ولم يسألني عنها ثانية.

“(İydân) *Naylon poşeti açtım ve kitapları bir tarafa koydum. Sonra kendi yazdıklarımı kapıp değersiz şeyler gibi yatağın üzerine attım. Daha sonra elime geçen bir defteri açtığımda onun Hilmi'nin bana verip bir daha sormadığı 'Tek Melek' adlı hikâye olduğunu anladım.*”¹⁶⁴

“Ben” dilinin kullanıldığı bu bölümlerde okur, olayları ve durumları karakterlerin gözüyle görmektedir. Dolayısıyla okur, olaylara ve durumlara karakterin onlara vukufiyeti kadarıyla hâkimdir.

Gözlemci anlatıcı:

تنظر من خلف ستارة السطح إلى الزقاق، وترى ندى بتورتها السوداء، وقميصها الفضاض،

وهي تسير بكعب عال وحقيبة جلدية حمراء، حتى تنعطف عند ركن دكان أبي ناجي...

“(Nâdiye) *Çatı perdesinin arkasından sokağa bakar. Nedâ'yı siyah eteği ve tuniği içinde, kırmızı deri çantası ve yüksek topuklu ayakkabısıyla Ebu Nâci'nin dükkânının yanındaki köşeden dönerken görür.*”¹⁶⁵

Yazar, romanını kahramanlarına anlattırmasına rağmen “gözlemci anlatıcı” tipini kullandığı birçok yerde, yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, kendi duygularını katmadan nesnel ifadeler kullanmıştır. Ayrıca romanın ikinci ve üçüncü bölümlerini

¹⁶³ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.10.

¹⁶⁴ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.209.

¹⁶⁵ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.88.

anlatan ‘İydân anlattığı kişilerin iç âlemine girmekte ve onların duygularını aktarmaktadır. Bu anlatıcı tipi her şeyi bilme, tüm kahramanların farklı zaman ve mekânlarda yaptıklarına, hissettiklerine vakıf olma özelliğinden dolayı “ilahi” karakterli anlatıcı¹⁶⁶ olarak da tanımlanır. Bu bakımdan romandaki “gözlemci anlatıcı” birçok yerde ilahi konumlu bir anlatıcı özelliğine bürünmektedir.

سلمه حلمي الدفتر، وأحس بالدماء تتدفق في رأسه وهو يشاهد صديقه يقلب الأوراق، إنه

يقرأ اسمه الآن، يستغرق في قراءة بعض الأسطر ثم يقلب الصفحات، ويرفع رأسه إلى حلمي:

- هذه قصص؟

*“Hilmi defteri ona verdi. Arkadaşının sayfaları çevirmesini izlerken kan beynine sıçradı. Şimdi ismini okuyor, bazı satırları okumaya dalıyor sonra sayfaları çeviriyor ve başını kaldırıp Hilmi’ye “ Hikayeler bunlar mı?” diye soruyor.”*¹⁶⁷

Gözlemci anlatıcı türünün kullanıldığı bazı romanlarda anlatıcı kendini açıkça belli eder. Roman olayları akarken aniden araya girip okuyucuya sorular sorar, onunla sohbet eder. Bu anlatıcı türüne “meddah anlatıcı” denir.¹⁶⁸ Ahmed Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl* romanında üstkurmaca tekniğiyle bu anlatıcı türünü ustalıkla kullanır. ‘İydân, romanın üçüncü ve son bölümünün başında şöyle bir giriş yapar:

كنت أريد أن أنهى القصة بشكل أفضل، لكنني في الحقيقة لا أعرف ماذا يعني (أفضل).

واعتقد لوضعي النفسي علاقة بالأمر. ربما لم يكن جائزاً أن يحظى بطلي بنهاية لم أحظ بها أنا.

فمثلما انتهى بي الأمر إلى الاختلاء مع نفسي، كان عليه أن يختلي مع نفسه أيضاً، أو داخل نفسه،

لا فرق. وهل تستطيع الكتابة أن تعالج شيئاً أو تغيره؟

“Hikâyeyi daha iyi bir şekilde bitirmek istiyordum. Ancak ‘daha iyi’nin ne demek olduğunu gerçekten bilmiyorum. Sanırım psikolojik halimin bu durumla ilgisi var. Belki de kahramanımın benim sahip olmadığım bir sona sahip olması doğru

¹⁶⁶ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 106; Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001, s.25.

¹⁶⁷ Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s.133.

¹⁶⁸ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 104.

olmazdı. Nasılki bende kendimle yalnız kalmakla sona ermişse onun da kendisiyle veya kendi içinde – fark etmez - yalnız kalmış olabilir. Yazmak bir şeyi düzeltebilir veya değiştirebilir mi?’’¹⁶⁹

3.1.4. Zaman

Roman, gerçeğe en fazla benzer, alışılmış, sıradan, gündelik olana en fazla yaklaşmış olandır.¹⁷⁰ Roman geniş bir zamana yayılan duygu, düşünce, olay, olgu ve durumların sergilendiği bir zaman sanatıdır. Romanda zaman olgusunu değerlendirirken üç ayrı kavramdan söz etmek gerekir. Bunlar, romanın zaman çerçevesini oluşturan “nesnel zaman”, olayların cereyan ettiği “vaka zamanı” ve romanda geçen olayların birisi tarafından öğrenilip okuyucuya “anlatılma zamanı”dır.¹⁷¹

El-Beledü'l-Cemil romanını zaman bakımından değerlendirildiğinde onun postmodern romanların özelliğini ihtiva ettiğini görebiliriz. Kesin ve nesnel zaman ölçüleri yerine belirsiz ve öznel zaman anlayışıyla yazılması bu tür romanların karakteristik özelliğidir.¹⁷² Başka bir ifadeyle postmodern romanlarda zamansal farklar, sıralamalar altüst edilir, birbirine dönüştürülebilir, iç içe verilebilir, hatta bazen vaka zamanı belirsizleştirilir.¹⁷³

Özellikle romanın birinci bölümünde Hilmi'nin yazdığı hikâyede olayların yaşanma zamanına dair hiçbir işaret yoktur. Önce, sonra, sabah, akşam gibi zaman bildiren kelimeler kullanılsa da bu bölüm Hilmi'nin hayal dünyasında gerçek takvim zamanından soyutlandırılmıştır.

Romanın ikinci bölümünden itibaren yazar, zaman konusundaki kapalılığı biraz aralar. Ancak yine de net tarih vermekten uzak durur. Olayların anlatılma sırası romanda tam olarak kronolojik değildir. Muhtemelen yazar, romandaki olayları birleştirerek zaman bakımından çözümlemeyi okuyucunun dikkatine havale eder.

¹⁶⁹ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.205.

¹⁷⁰ Riceur, *Zaman ve Anlatı: Üç*, s. 32.

¹⁷¹ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, ss. 117 – 118.

¹⁷² Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 91.

¹⁷³ Gamze Somuncuoğlu Özet, “Postmodern Roman’da Anlatıcı, Zaman Ve Mekân Yapısı”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer 2012, p. 2275-2286.

El-Beledü'l-Cemil romanında nesnel zaman Hilmi'nin askerden dönüşü ve sonrasında yaşanan gelişmelerle ilişkilendirilebilir. Hilmi'nin 1991 yılında Körfez Savaşında yara alması romanda açık olarak ifade edilir. Romanda takvim zamanının açık olarak ifade edildiği birkaç yerden birisi budur:

يتكى على فريضة الباب ويسحب قدميه بخذلان، ويستشعر ألما في ركبته اليسرى وكأن
الرصاصه التي اخترقتها في ال(91) مازالت هناك.

“(Hilmi) kapıya yaslanır ve çaresizce ayaklarını çeker. 91 yılında giren kurşun sanki hala ordaymış gibi sol dizinde bir acı hissediyor.”¹⁷⁴

Hilmi'nin Suudi Arabistan'da Amerikan hastanesindeki tedavisinin ardından Bağdat'taki mahallesine bir taksi ile dönüşünün anlatıldığı sahnenin giriş cümleleri şu şekildedir:

الهواء الفاتر لأخريات الربيع ينساب بهدوء حتى أنه لا يكاد يحرك سعفات النخيل المزروع
في الجزرات الوسطية أو في باحات البيوت الضيقة...

“İlkbaharın sonuna doğru ılık hava tüm sakinliğiyle kendini göstermeye başlıyor. Öyle ki; neredeyse hava, refüjlere ya da evlerin dar avlularına dikilmiş hurma ağaçlarının dallarını hareket ettirmiyor.”¹⁷⁵

Bu örneklerden yola çıkarak romandaki nesnel zamanın başlangıcı 1991 yılının Mayıs ayı civarı olduğunu söyleyebiliriz. Hilmi'nin sivil hayata alışma çabaları, farklı iş girişimleri ve şekerleme imalathanesindeki nispeten uzun soluklu işi ilerleyen zamanlarda olur.

Yazar, *el-Beledü'l-Cemil* romanında, zaman bağlamında artsürümsel öyküleme (geriye dönüş), eşsürümsel öyküleme ve önsürümsel öyküleme yöntemlerini kullanır. Başka bir deyişle yazar, bazen geriye dönüşlere yer verirken, bazen romanın içinde olan kahramanların diliyle, olaylara eş zamanlı bir anlatım sergiler. Bazen de gelecekte olması muhtemel olay veya durumlar hakkında tahminlerde bulunur.

¹⁷⁴ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.113.

¹⁷⁵ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.38.

Yazarın romanda kullandığı zamanda geriye dönüşler iki şekilde karşımıza çıkar. Bunlardan birincisi, romanın nesnel zamanı içerisinde geriye dönüşlere başvurulmasıdır. Hilmi'nin Nedâ ile yaptığı kavgada annesinin sözünü hatırlaması bu geriye dönüş yöntemine örnek teşkil eder:

سمعها تنشج باكية، فتداعت روحه مثل ركام خاوٍ، وتذكر كلام أمه البارد (كلهن قحاب)،

فردد بخفوت ناظرا إليها والدموع تنحدر على خديه (عاهرة...عاهرة....)

“(Hilmi) onun (Nedâ'nın) hıçkıra hıçkıra ağladığını duydu. Ruhü içi boş bir yığın gibi çöküverdi. Annesinin o soğuk sözünü hatırladı; ‘Onların hepsi kahpe!’. Gözyaşları yanakları üzerinde süzülürken, ona bakarak, alçak bir sesle tekrar etti: ‘Fahişe!...Fahişe!..’.”¹⁷⁶

Yazarın kullandığı geriye dönüş yöntemlerinden ikincisi; romanın nesnel zamanının dışına çıkılması şeklindedir. Hilmi'nin geçmişine ait bilgiler, dedeleri, ninesi, babası, amca ve halaları vs. ile ilgili hayat kesitleri romandaki nesnel zamanın dışına çıkarak yapılan geriye dönüş yöntemiyle anlatılmaktadır.

اشتغل كشاش في بداية مقامه حمالا، ثم في أعمال تنظيف وحفر، ورغم رهافة عوده ورقة

بدنه، تحمل راضيا هذه القسمة....

“Keşâş (Hilmi'nin Dedesi) ilk başta hamal olarak, sonra temizlik ve hafriyat işlerinde çalıştı. Zayıf fiziğine ve sıska vücuduna rağmen kismetine razı olarak tahammül etti...”¹⁷⁷

Yukarıda belirttiğimiz gibi *el-Beledü'l-Cemil* romanının büyük bir kısmı romanın kahramanlarının diliyle anlatılmaktadır. Hilmi ve ‘İydân’ın romanın nesnel zamanı içerisinde olan olayları anlatması zaman bakımından eşsürümsel anlatım yöntemine örnektir.

¹⁷⁶ Sa‘dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.175.

¹⁷⁷ Sa‘dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.66.

نظرت إلى قصة صديقي التي كتبها عني كما افترضت ذلك، ومررت سريعاً على الحكاية التي كتبها عنه في الصفحات البيضاء الفارغة من الدفتر....

“Arkadaşımın benim hakkımda yazdığını varsaydığım hikâyeye baktım, hemen defterdeki boş beyaz sayfalara onun hakkında yazdığım hikâyeye geçtim....”¹⁷⁸

Yazarın romandaki nesnel zamandan sonraki geleceğe yönelik anlattığı, olması muhtemel olaylar veya durumlara dair bilgiler ise önsürümsel öyküleme yöntemine örnek teşkil eder.

ربما استفاق من الحمي استجابة لرجاء الغول كثير الشعر أو سلك طريق العودة بعد لقائه بكلب حكايات جدته الأسود. أتخيله الآن مع ندى أو نادية أو نود، ينتظر ولادة طفله التي تشبه حتما الجدة العجوز قسمة....

“Belki de Hilmi, bu karabasandan saçlı sakalı birbirine girmiş hortlağın arzusuna boyun eğerek uyanmıştır. Ya da ninesinin hikâyelerindeki siyah köpeklerle karşılaştıktan sonra dönüş yolunu tutmuştur. Şimdi onu Nedâ, veya Nâdiye ya da Nûd’la beraber ve kesinlikle Kısmet Nineye benzer bebeğini beklerken hayal ediyorum...”¹⁷⁹

Yazarın zaman bildiren bazı kelimeleri parantez içinde kullanarak onlara kurgunun içinde farklı bir mana kazandırması dikkat çekmektedir.

ها هو الآن بينهم، ليس عليه سوى أن يعمل ويجمع المال ليتزوج. .. ولكن ليس الآن...

“İşte o (Hilmi) şimdi aralarında. Evlenmesi için sadece çalışması ve para biriktirmesi gerekiyor.. Fakat şimdi değil...”¹⁸⁰

ولا يميز حلمي ما يقوله الأب، لكنه يشعر أن (الآن) قد انتهى! فقد نبهه أبوه قبل يومين إلى ضرورة أن يقتصد في مصاريفه، ثم سأله عن عمله في المحلج...

¹⁷⁸ Sa‘dâvî, el-Beledü ‘l-Cemîl, s.215.

¹⁷⁹ Sa‘dâvî, el-Beledü ‘l-Cemîl, s.215.

¹⁸⁰ Sa‘dâvî, el-Beledü ‘l-Cemîl, s.47.

“Hilmi babasının dediklerini ayıramıyordu. Fakat o (şimdi)nin bittiğini hissediyordu. Zira babası iki gün önce harcamalarında tutumlu olması zarureti konusunda onu uyarmış ve sonrasında pamuk işletmesindeki işini sormuştu..”¹⁸¹

El-Beledü'l-Cemîl romanının tamamına bakıldığında romanda geriye dönüşlerle Hilmi'nin dedesinin babası Mesrut'tan başlayan ve Hilmi'nin askerden gelmesiyle sonrasında yaşadıkları zaman aralığında yaşanan birçok olayın anlatıldığı görülür. Mesrut'un Hilmi'nin üç kuşak önceki dedesi olduğu dikkate alınırsa roman zamanın 1900'lü yılların başlarından 1990'lı yılların ortalarına kadarki, bir asra yakın bir zaman dilimini kapsadığı söylenebilir.

3.1.5. Mekân

Roman türünde mekânlar, vaka zincirinde ifade edilen olayların sahneleri konumundadır.¹⁸² Yazar, mekân unsurunu roman ile ulaşmak istediği hedefe göre kullanır. Vermek istediği mesaja göre mekân unsuruna farklı işlevler yükler.¹⁸³

“Güzel ülke” anlamına gelen “البلد الجميل” romanında her şeyden önce, romanın ismiyle mekân unsuruna vurgu yapılır. Romanın içeriğiyle ona verilen isim arasındaki münasebet değerlendirildiğinde aralarında bir tezaadın olduğu gözden kaçmaz. Zira nerdeyse romanın başından sonuna kadar romana yoğun bir karamsarlık hâkimdir. Muhtemelen yazar bu tezatla okuyucunun zihninde soru işareti bırakmak istemektedir.

Bir sözün ya da kavramın gerçek ve mecaz anlamı dışında tamamen tersini kastetme sanatına ta'riz denir.¹⁸⁴ “İroni” kavramıyla da ifade edilen ta'riz, sözün tersini anlatan bir olaydır.¹⁸⁵ Bu bağlamda düşünüldüğünde *el-Beledü'l-Cemîl* romanının isimlendirmesi ve içeriği arasında ta'riz sanatının kullanıldığı söylenebilir. Bu bağlamda yazar, dönemin yöneticilerine “Politikalarınızla oluşturduğunuz güzel ülke işte bu!” mesajını bu ironi ile ima etmektedir. Irak romanının gelişimini anlattığımız

¹⁸¹ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.72.

¹⁸² Aktaş, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, s. 142.

¹⁸³ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 133.

¹⁸⁴ Hüseyin Gönel, “Nükte ve Nüktenin Aracı Olan Edebî Sanatlar”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/4 Fall 2011, p.163-182, TURKEY.

¹⁸⁵ Arzu Karadikme, “İroni” Kavramı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2006, s. 2.

bölümde değindiğimiz gibi; Baas rejimi diktatörlüğü döneminde ülke içinde yaşayan yazarlar eleştirilerini ancak ima ile yapabilmıştır.

Mekân unsuru bakımından *el-Beledü'l-Cemîl* romanının birinci bölümünü ayrı, ikinci ve üçüncü bölümlerini ayrı değerlendirmek gerekir. Romanın birinci bölümünde olayların nerede geçtiği hakkında net bir bilgi verilmez. Bu belirsizlik zaman konusuna benzer bir şekilde daha çok postmodern romanlarda rastlanan bir özelliktir.¹⁸⁶ Olayların nerede geçtiği belirtilmese de birinci bölümdeki kahramanın ifadelerinden olayların bir batı ülkesinde geçtiği anlaşılır.

زارتني صديقتي الفرنسية. دخلت إلى شقتي أخيراً يا نود...

“Fransız arkadaşım beni ziyaret etti. Sonunda daireme girdi Nûd!...”¹⁸⁷

لقد حدث كل هذا سابقاً يا نود. حدث الشيء نفسه مع صديقتي الدانماركية، والسويدية، والاسبانية، ومع صديقتي الصينية، ذات الشعر الداكن....

“Nûd, bunların hepsi daha önce oldu. Aynı şey Danimarkalı, İsviçreli, İspanyol ve koyu saçlı Çinli kız arkadaşım ile de oldu.”¹⁸⁸

قلت لهم إنني غريب هنا وأنا لا أكاد أصرف شيئاً، أنا لا أعرف حتى ما هي نقود بلدكم...

“Onlara ‘Ben burada yabancıyım, neredeyse hiçbir şey harcamıyorum ve ülkenizin parasının ne olduğunu bile bilmiyorum’ dedim..”¹⁸⁹

أين يمكن أن تكون قد ذهبت، إنها مثلي لا تعرف أحدا في هذه المدينة....

“(Nûd) Nereye gitmiş olabilir! O da benim gibi, bu şehirde kimseyi tanımaz...”¹⁹⁰

Hilmi’nin yazmış olduğu bu bölüm daha çok romantik bir üslupla yazılmıştır. Romanın bu bölümünde mekân unsuru bu romantik üsluba destek verici nitelikte

¹⁸⁶ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 99.

¹⁸⁷ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.8.

¹⁸⁸ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.12.

¹⁸⁹ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.24.

¹⁹⁰ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.30.

kullanılır. Hikâyede kendisini yalnız hisseden Nûd, bu histen kurtulmak için efsanevi bir dağa çıkmak istemiştir. Dolayısıyla bu dağa farklı bir mana yüklenmiştir.

هنا في هذه المدينة.. يسمونه جبل العزلة أو جبل خالق الماء... تقول الأسطورة إن أول قطرة ماء خلقت عند قمة هذا الجبل.... عندما يشعر أحد ما بعزلة شديدة، فإنه يرتقي سفح هذا الجبل حتى يصل إلى قمته، وهناك سيجد خلاصه من سجنه لينزل بأمل جديد...

“Burada, bu şehirde ona “yalnızlık dağı” ya da “suyu yaratanın dağı” diyorlar. Efsane der ki, ilk su damlası bu dağın zirvesinde yaratılmıştır. Kendisini aşırı yalnız hisseden kimse dağın eteğinden zirvesine kadar tırmanır. Yeni bir umutla aşağıya inmek üzere zirvede yalnızlık kısılcısından kurtulduğunu düşünür.”¹⁹¹

Dağın zirvesine doğru tırmanan genç adam yeryüzünden uzaklaştıkça dünyanın dertlerinden uzaklaştığını hissetmiştir. Bu durum karamsar bir ülke ve halk profilinin çizildiği romanın geneli için düşünüldüğünde ülke dertlerinden kurtuluşun ancak ülkeden uzaklaşmakla mümkün olacağına işaret eder.

Daha gerçekçi bir üslupla yazılan romanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde olayların büyük bir kısmı Bağdat’ta geçer. Romanın bu bölümlerinde Bağdat’ta gerçekte var olan semt, mahalle, cadde, çarşı ve benzeri yer isimleri zikredilir. Bu durum romanın gerçekçiliğini artırır.

لم يكن يتوقع أن يرى الحياة على احتدامها السابق، وكأن شيئاً لم يحدث. لقد كان يسمع هناك أن بغداد محيت من على الخارطة، وأن أطنان المواد المتفجرة جعلتها هباءً منثوراً...

“Hayatı eski hararetinde görmeyi ummuyordu. Sanki hiçbir şey olmamış gibiydi. Oradayken Bağdat’ın haritadan silindiğini, tonlarca patlayıcı maddenin onu toz duman ettiğini duyuyordu...”¹⁹²

¹⁹¹ Sa‘dâvî, el-Beledü’l-Cemîl, s.19.

¹⁹² Sa‘dâvî, el-Beledü’l-Cemîl, s.38.

تبدو الشوارع مزدحمة بسيارات الركاب الكبيرة المملوطة بأوحال المياه الطافحة من
المجاري... أشخاص يركبون إلى الكاظمية والعلاوي والنهضة والباب الشرقي والساحة وباب
المعظم....

“Caddeler kanalizasyonlardan patlamış suların çamurlarına bulanmış otobüslerle dolup taşmaktaydı... el-Kazimiyye’ye, el-‘Allâvi’ye, en-Nahda’ya, el-Bâbu’ş-Şarkî’ye, es-Sâha ve Bâbu’l-Mu‘zam’a gitmek için araçlara binen insanlarla...”¹⁹³

أثارتني بسطات الكتب الكثيرة المتوزعة بين الأرصفة في شارع الرشيد حتى بداية شارع
المتنبي.

“er-Rašîd caddesindeki kaldırımlar arasında el-Mutenebbî caddesinin başına kadar, yayılmış birçok kitap sergisi beni heyecanlandırdı.”¹⁹⁴

أوقف على عجل، خارج الكراج، سيارة أجرة يقودها سائق عجوز معتم الوجه، وقال له
بلهفة وحنين: لمدينة الثورة.. الجواد.

“Garajın dışında, çabucak, meymenetsiz bir ihtiyarın sürdüğü taksiyi durdurdu. Telaşla ve sabırsızlıkla ‘Sevra şehrine.. Cavâdır’a’ dedi.”¹⁹⁵

Romanda mekân unsuru olayların dekoru olmasının yanında şahısların içinde bulundukları çevreyi algılayış biçimlerini, ruhsal, ekonomik durumlarını, karakterlerini açıklama yolunda okuyucuya imkânlar sunabilir.¹⁹⁶ Yazarın *el-Beledü'l-Cemil* romanında mekân tasvirlerine çok yer vermesi, özellikle iç mekân tasvirleri dikkat çekecek niteliktedir. Yapılan tasvirlerde kahramanların yaşayış tarzlarına, kültürlerine hatta mezheplerine işaretler vardır.

¹⁹³ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.38.

¹⁹⁴ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.125.

¹⁹⁵ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.182.

¹⁹⁶ Mehmet Narlı, “Romanda Zaman ve Mekan Kavramları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/7, Mayıs 2002, s. 98.

يدخل حلمي إلى غرفة الجدة قسمة المليئة بالأغراض وصرر الملابس المكدسة، ويرفع بصره إلى بيت العنكبوت في الزاوية العليا فوق أكياس الرز والشاي والسكر المصفوفة على خزانة واطئة.

*“Hilmi ninesi Kısmet’in kişisel eşyaları ve istiflenmiş elbise bohçalarıyla dolu odasına girer. Gözünü yukarı köşede, alçak bir dolabın üstüne dizilmiş piring, çay ve şeker paketlerinin üzerindeki örümcek ağına doğru kaldırır.”*¹⁹⁷

كانت صورة كبيرة للإمام علي تشع في صالة بيت عمه غانم، وتواجهها على الجدار المقابل، صورة بنفس الحجم للإمام حسين وهو جاثٍ على ركبته اليمنى يحتضن جسد ابنه علي الأكبر، وقد غطا وجهه الباكي بيده...

*“İmam-ı Ali’ye ait büyük bir resim, Amcası Gânim’in evinin salonunda parılıyordu. Karşı duvarda aynı büyüklükte İmam-ı Hüseyin’in sağ dizinin üzerine oturup oğlu Aliyi’l-Ekber’i kucakladığı ve ağlayan yüzünü eliyle kapadığı bir resim onun karşısındaydı...”*¹⁹⁸

Romanda Hilmi için bazı iç mekânlar arzularının önüne geçtiği için olumsuz anlam taşımaktadır. Nitekim Hilmi sevdiği kız Nedâ ile çalıştıkları şekerleme imalathanesi dışında da görüşmek istemektedir. Ancak hem imalathanedeki mesai saatlerinin çokluğu hem de Nedâ’nın bazı çekinceleri yüzünden görüşmemektedirler.

ود لو كان لديه متسع من الوقت، ليتحدث معها بعيدا عن هذا المكان. لكنها رفضت عروضه السابقة وكأنها تخشى من شيء. شتم المعمل في داخله والعمل المبهض... إنه يريد الانعتاق ولو لفترة من هذه الضوضاء وهذا الوقوف الممض من الصباح وحتى المساء، يريد أن يرى الظهيرة

¹⁹⁷ Sa‘dâvî, el-Beledü’l-Cemîl, s.58.

¹⁹⁸ Sa‘dâvî, el-Beledü’l-Cemîl, s.112.

ليوم واحد على الأقل. وأن يجلس مع ندى تحت النهار ويفرغان باسترخاء ودونما عجل كل ما لديهما من كلمات.

*“Bu mekândan uzak bir yerde onunla konuşmak için daha geniş zamanı olmasını arzu etti. Fakat o önceki tekliflerini reddetmişti. Sanki bir şeyden korkuyordu. (Hilmi) imalathaneye ve bu yorucu işe içinden küfretti... Sabahtan akşama kadar devam eden bu gürültülü ve sıkıcı vaziyetten kısa bir süreliğine de olsa kurtulmak istiyordu. En azından bir öğlen vaktini görmek, Nedâ ile gündüz vakti oturup rahatça, acele etmeden, içlerinde konuşacak ne varsa dökmelerini istiyordu.”*¹⁹⁹

Giriştikleri meşru olmayan operasyonun ardından hapse düşen ‘İydân, hapishanenin Hilmi’yi ve çevreyi anlaması konusunda olumlu etkisi olduğunu düşünmektedir.

اكتشفت أنني هنا قادر على فهمه أكثر من أي مكان آخر. تهاوت صور وأشياء كثيرة كانت تشغلني في الخارج..

*“Onu(Hilmi’yi) başka yerlere nispeten burada daha çok anlayabildiğimi fark ettim. Dışarda beni meşgul eden birçok görüntü ve nesneler art arda yıkıldı.”*²⁰⁰

3.1.6. Kişiler

Roman kişileri hakkında eleştirmenlerin farklı görüşleri vardır; bazıları romandaki kişilerin hayalî insanlar olduğunu söylerken bir kısmı bunların gerçek kişiler olduğunu ya da gerçek kişilerden esinlenerek oluşturulduğunu savunmaktadır.²⁰¹

Hilmi:

el-Beledü’l-Cemîl romanının başkahramanı Hilmi, yetmişli yılların başlarında Bağdat’ta doğmuştur. 1973 Bağdat doğumlu olan romanın yazarı Ahmed Sa’dâvî’ye bu bakımdan benzerliği dikkat çeker. Ailesinin en büyük erkek çocuğu olan Hilmi, yaratılışı itibariyle dedesi Keşşâş’a benzer. Beyaz tenli, sarışın ve yakışıklı olmasının

¹⁹⁹ Sa’dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s.117.

²⁰⁰ Sa’dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s.211.

²⁰¹ Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, ss. 52 – 53.

yanında görüntüsü bir derece kızları andırır. O da dedesi gibi zayıf ve çelimsizdir. Hilmi, eğitim hayatında akademik olarak pek parlak bir öğrenci olamamıştır. Bu yüzden üniversite okumayı hiç düşünmez ve liseden sonra askere gitmeye karar verir.

Hilmi'nin askerde olduğu doksanlı yılların başı Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği ve tarihe "Körfez Krizi" olarak geçen hadisenin yaşandığı dönemdir. Başta Amerika olmak üzere petrol kaygıları olan batılı devletleri karşısına alan Saddam yönetiminin bu girişimi sonucunda 50-60 bin civarı Irak vatandaşı hayatını kaybetmiştir.²⁰² Hilmi, Körfez Savaşında, içinde bulunduğu askeri birliğe yapılan saldırıda bacağından ciddi bir yara alsa da sağ kalmayı başarır. Esirler arasında Suudi Arabistan'da bir Amerikan hastanesine kaldırılan Hilmi tedavisi sırasında Nudit Erica Harrison adında Amerikalı evli bir hemşire ile ilişki yaşar.

Bağdat'ta yaşayan ailesi Hilmi'nin savaşta başına bir şey gelmesinden çok korkmaktadır. Neyse ki yollarını gözledikleri Hilmi tedavisinin ardından Bağdat'a döner. Ailesinin Hilmi için ne derece kaygılandığını, dönüşündeki sevinçlerinden anlamak mümkündür.

كان اليوم الذي تلا وصوله يوما مميزا، كنس البيت عند الفجر ورشت أرجاؤه بالماء وفرشت
غرفة الضيوف بسجاجيد حمراء داكنة الزخارف من نسج سوق الشيوخ. ذبح الأب المتكرش ذو
الصلعة المملوحة خروفا، في بادرة لا تشهد العائلة مثلها كثيرا...

*"Ulaştığı günün ertesi ayrıcalıklı bir gün oldu. Ev tan vakti süpürüldü, çevresine sular serpildi. Misafir odası, koyu renk süslemeli, Suk'uş-Şuyûh dokumasından kırmızı halılarla döşendi. Göbekli, keli güzel baba ailenin daha önce benzerini pek görmediği bu olay üzerine bir kuzu kesti..."*²⁰³

Hilmi askerlik dönüşü ne yapacağı konusunda endişe etmektedir. Önünde belirlediği hiçbir hedefi yoktur. Askerlikten önce yaptığı tek şey bol bol okumak ve yazmak olan genç adam, döndüğünde de aynı şeyleri yapmaya devam eder.

²⁰² Armaoğlu, 20. Yy. *Siyasî Tarihi 1914-1995*, ss. 1051-1053.

²⁰³ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.41.

Arap kültüründe önemli bir gelenek olan amcakızıyla evlilik²⁰⁴ durumu Hilmi için de geçerlidir. Hilmi evlilik anlamında herhangi bir his taşımadığı amcasının kızı Nâdiye ile beşik kertiğidir. Ailesi, Hilmi tamamen iyileştikten ve bir işe girip para kazandıktan sonra Nâdiye ile evlenmesini beklemektedir. Hilmi iyileştikten sonra farklı iş denemeleri yapar. Ancak zayıf ve hassas vücudu her işi yapmasına imkân vermez.

لقد ترك العمل في محلج القطن قبل يومين، لأن المكابس الضخمة كادت تسبب له صمما

أكيدا كما يقول....

*“Pamuk işletmesindeki işi iki gün önce bırakmıştı. Çünkü dediğine göre büyük kompresörler onda nerdeyse kaçınılmaz bir işitme kaybına neden olacaktı...”*²⁰⁵

Ahmed Sa‘dâvî, Hilmi’nin iş arayışları ve tecrübeleri ile Körfez Savaşı sonrası Irak’ın ekonomik durumunu gözler önüne sermektedir. Zira savaşla yıpranmış olan Irak’a aynı zamanda uluslararası ciddi bir ambargo uygulanmaktadır. Hilmi, çalışma şartları zor da olsa bir şekerleme imalathanesinde çalışmaya başlar. Girdiği imalathane hakkında bilgiler verilirken şu ifadeler kullanılmaktadır:

المعامل الصغيرة والكبيرة تتنافس في شغل مساحة أكبر من اهتمام المتبضعين ورغم الوضع

الاقتصادي المغلق بسبب الحصار.

*“Küçük ve büyük imalathaneler, ambargo nedeniyle kapalı ekonomik duruma rağmen müşterilerin ilgisinden daha büyük pay alma çabasında rekabet ediyorlar.”*²⁰⁶

Ülkede ekonomik şartların zorluğu istihdam olanaklarını azaltmış, çalışma koşullarını acımasız hale getirmiştir. Öyle ki; işçilerin sosyal hakları hiç korunmamaktadır. Nitekim on iki saat mesaisi olan bir işte çalışan Hilmi hastalandığı için iki gün işe gidemez ve daha önce işten çıkarılan arkadaşı Cemil gibi o da işten çıkarılır.

²⁰⁴ Meryem Bulut, “Mardin’de Evlilikler”, *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Dergisi*, 17/66, 2011/2, s.70.

²⁰⁵ Sa‘dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.71.

²⁰⁶ Sa‘dâvî, *el-Beledü'l-Cemil*, s.115.

صباح هذا اليوم طلبني مدير المعمل ... وعرفت بسرعة لماذا طلبني مدير المعمل. لقد

تغيبت ليومين، وسيفصلني، وماذا غير ذلك؟ لن يفهم أنني كنت مريضا نوعا ما.....

*“Bu sabah imalathane müdürü beni istedi... Müdürün beni neden istediğini hızlıca öğrendim. İki gün işe gitmemiştim. Beni işten çıkaracak, başka ne olabilir? Bir tür hasta olduğumu anlamayacak...”*²⁰⁷

Hilmi mizaç olarak romantik bir ruha sahiptir. Romanın birinci bölümünde Hilmi'nin yazdığı hikâyede bunu görmek mümkündür. Her seferinde maşukunun dikkatini çekmeye ve içindeki derin hissiyatı ona ilan etmeye çalışan fakat bir türlü buna muvaffak olamayan bir aşığın çektiği sıkıntılar, Hilmi'nin hikâyesindeki ilk satırları oluşturur. Hoşlandığı kızlara “Nûd” diye hitap eden Hilmi'nin hikâyesi duygu yüklü, şiirsel terennümlerle başlar.

نود، أغنية التي رحلت. نصف تفاحتي، سمكة أيامي اللائبة في بحيرة صمتي، كلمتي التي

أكررها مرارا. لماذا أناول نفسي من يدي، وأسكر بلذة فقدك؟ لماذا أتيه وأنا بجوارك؟...

*“Nûd, göçüp giden şarkım, elmamın yarısı, suskunluk gölümde susuz günlerimin balığı, defalarca tekrar ettiğim kelimem! Neden kendimi elimle sana teslim ediyor ve seni kaybetmenin lezzetiyle sarhoş oluyorum? Niçin senin yanındayken şaşıyorum?...”*²⁰⁸

Hilmi'nin romantik ruhu, çalıştığı imalathanedeki işin ağır olmasına rağmen Nedâ ile beraber olabilmek için zorluklara katlandığını ifade ettiği şu cümlelerden de anlaşılabilir:

إن الدوام هنا ثقيل، أنت تعرفين، ولكني أشاغل نفسي بك، يكفي أنك موجودة معي تحت

سقف هذا المعمل، ليس شرطاً أن أراك، ولكنك موجودة، وأشعر بك، تستنشقين معي ذات الرائحة،

وتسمعين ما أسمع.

²⁰⁷ Sa‘dâvî, el-Beledü'l-Cemîl, s.123.

²⁰⁸ Sa‘dâvî, el-Beledü'l-Cemîl, s.7.

*“Burada işe devam etmek ağır, sen biliyorsun. Fakat ben kendimi seninle burada tutuyorum. Bu imalathanenin çatısı altında benimle beraber olman yeter. Seni görmem şart değil. Fakat sen varsın, seni hissediyorum. Benimle aynı kokuyu soluyor, benim işittiğimi duyuyorsun.”*²⁰⁹

Ahmed Sa‘dâvî Hilmi karakteri ile romantizm ile realizmin bir nevi karşılaştırmasını ve çatışmasını gösterir. Hilmi, hayatı boyunca duygu dünyasında “Nûd” dediği kadını aramaktadır. Aradığı kadın “Nûd”u önce Amerikalı hemşire Erika Harrison’ın ruhunda daha sonra Nedâ’nın ruhunda hisseder. Erika Harrison ile sadece tedavisi süresinde görüşen Hilmi taburcu olduktan sonra hastaneden ayrılmak zorunda kalır. Zaten başkasıyla evli olan Erika da Amerika’ya döner. Nedâ ile olan münasebetinde ise hedeflediği sona ulaşarak evlenir. Ancak bu defasında istediği mutluluk ile arasına ekonomik olumsuzluklar girer. Dolayısıyla hayatına giren iki kadınla münasebetinde kısa süre sonra hayatın gerçekleri duygu dünyasını altüst eder.

‘Iydân:

Hilmi’nin lise yıllarında beraber olduğu en samimi arkadaşıdır. Hilmi ile beraber yaşadığı birçok anı vardır. Ancak liseden sonra Hilmi askerden dönünceye kadar görüşemezler. Hilmi arkadaşı ‘Iydân’ı hiç unutmuyarak görüşmeseler de ona hitaben birçok mektup yazar. Daha önceki bölümlerde denildiği gibi *el-Beledü’l-Cemîl* romanının büyük bir kısmı Hilmi ile ‘Iydân’ın yazdıklarından oluşur.

‘Iydân liseden sonra tıp fakültesinde okumak ister ancak okuyamaz. Sosyoloji bölümünü okuyup mezun olan genç adam sonrasında çalkantılarla dolu bir hayat yaşar. Hilmi ile görüşemedikleri süre boyunca birçok işe girip çıkan ‘Iydân bir türlü istikameti tutturamaz. Hilmi ile yaptığı bir sohbet sırasında ‘Iydân hayatının bu kesitini şöyle özetler:

عملت في عشرة آلاف وظيفة، جربت كل الأعمال التي يقوم بها الإنسان لقد فقدت زوجتي

بسبب الفقر، تدمرت حياتي بسبب الحاجة، تسكعت، وأصبحت بوهيميا، ثم لبست لباس الذلة،

²⁰⁹ Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, ss.100 -101.

وغشيت وجهي بماء المهانة، ووسخت بدني وروحي ومرضت. أدخلني أناس لا أعرفهم إلى مصحة نفسية، وأخرجني أصدقاء قدامى، وساعدني صديق سافر منذ سنين على أن أرجع لنفسي.

“On binlerce işte çalıştım. İnsanın yapacağı her işi denedim. Karımı fakirlik yüzünden kaybettim. İhtiyaçlardan dolayı hayatım mahvoldu. Boş boş dolaşım. Bohemi²¹⁰ oldum. Sonra zillet elbisesini giydim. Yüzümü alçaklık suyuyla yıkadım. Vücudumu ve ruhumu kirlettim, hastalandım. Tanımadığım insanlar beni ruh hastanesine götürdüler. Eski arkadaşlarım beni çıkardı. Yıllardır yolculuk yapan bir arkadaşım kendime gelmem konusunda bana yardım etti...”²¹¹

‘İydân, düştüğü olumsuz durumdan kurtulmasına yardım eden arkadaşıyla beraber onun resim atölyesinde çalışmaya başlar. Sonra tekrar baba evine döner. Babası onu affetmiştir. Arkadaşıyla çok para kazanırlar fakat kazandıklarını bilinçsizce kullanıp kötü yola düşerler. Daha sonra bir kadını çok severek onunla evlenir. Bütün parasını onun için harcar. Evliliğinden dolayı arkadaşıyla beraber işi gereği yapmak zorunda olduğu seyahatlere çıkamaz. Ekonomik durumları kötüleşince eşiyle araları bozulur ve ayrılırlar. Sebebinin fakirlik olduğunu söyleyen ‘İydân onu nasıl kaybettiği konusunda bilgi vermemektedir. Bununla beraber yaşadıkları ona kadınlar hakkında şu cümleyi sarf ettirmiştir:

كل خراب في الرجل مصدره النساء.

“Erkekteki bütün harabiyetin kaynağı kadınlardır.”²¹²

Uzun bir aradan sonra gerçekleşen bu görüşmeye ‘İydân, Hilmi kadar sevinmez. Hâlbuki Hilmi ‘İydân ile karşılaştıklarında dertleşecek birini bulduğu için çok sevinmiştir. Yazar, ‘İydân karakteriyle insanın hislerini dertlerini paylaşacağı bir arkadaş olan ihtiyacını gösterir.

²¹⁰ Bohem: Yarınını düşünmeden günü gününe tasasız, derbeder bir yaşayışı olan (kimse veya topluluk). Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/>, (04.08.2019).

²¹¹ Sa‘dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, ss.166 -167.

²¹² Sa‘dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.145.

كلماته مع ذلك تدغدغ الهواجس القديمة لدى حلمي، إنه يدعو به بطريقة ما، لكي ينسى هذا

العالم البائس، يتحرر قليلا من المشاكل التي لا ولن تحل..

*“Bununla beraber (‘İydân’ın) konuşmaları Hilmi’nin eski takıntılarını okşuyordu. Bu sıkıntılı dünyayı unutmak, için bir şekilde onu çağırıyordu. Çözülmeyen ve çözülmeyecek olan problemlerden biraz kurtuluyordu.”*²¹³

Edebî meselelerin konuşulduğu bir çevre edinen ‘İydân, şiir yazmaya başlayarak Hilmi’yi de şiir yazmaya teşvik eder. Ancak anlaşılan o ki; eski gayrimeşru alışkanlıklarından tamamen vazgeçemez. Nitekim Hilmi’nin de katılmasını istediği fakat Hilmi’nin katılmadığı operasyon neticesinde hapse girer. Hapisteyken Hilmi’nin verdiği defteri okuyarak onu daha iyi anlar. Romanın ikinci ve üçüncü bölümünü ‘İydân hapisteyken yazar.

Ahmed Sa‘dâvî, ‘İydân karakteriyle Irak’ın doksanlı yıllarda maruz kaldığı olumsuz hayat koşullarının sadece hususi bir ferdi değil büyük bir nesli etkilediğine işaret eder. Uluslararası ambargonun neticesinde ağırlaşan hayat koşulları doksanlı yılların gençlerini karamsarlığa ve gayrimeşru işlere yöneltmiştir. Aynı zamanda Hilmi ve ‘İydân karakterleriyle söz konusu neslin bu hale gelmesine neden olan şartlar ve sorumluları dolaylı olarak eleştirilmektedir. Söz konusu eleştirinin açıktan yapılamaması yazıldığı dönemin hassas koşulları dikkate alındığını gösterir.

Nedâ:

Hilmi’nin hanımıdır. Esmer tenli, güzel bir kızdır. İlkokul döneminde Hilmi’nin nişanlısı Nadiye ile aynı sınıfta okumuşlardır. Öğrenim hayatında çalışkan bir kız olan Nedâ liseyi dereceyle bitirip üniversiteye girmeyi başarır. Babası ekmek fırını işleterek Nedâ’nın öğrenimine maddi manevi destek verirken gözünde uzun süre ateşe bakmaktan kaynaklanan bir sağlık sorunu oluşunca fırıncılığı bırakmak zorunda kalır. Nedâ’nın Sâmi adında bir erkek kardeşi vardır. Babası Sâmi’nin kendisinden sonra fırını işleteceğini ve evin geçimi sağlayacağını düşünürken Sâmi, Güzel Sanatlar Fakültesini kazanarak öğrenimine devam etmeyi tercih eder. Birinin çalışarak evi

²¹³ Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s.133.

geçindirmesi zaruretinden dolayı Nedâ, okulu bırakıp şekerleme imalathanesinde işe girmek zorunda kalır.

İş yerinde Hilmi ile tanışan Nedâ Hilmi’de başka erkeklerde görmediği bir masumiyet hisseder. Kendisine bakan erkeklerin niyetlerini anlamak için kendine has bir yöntem geliştirmiştir. Onlar gözlerini kaçırınca kadar keskin ve anlamsız bir yüz ifadesiyle onlara bakar, böylelikle karşı tarafın kötü niyetini anlar. Şimdiye kadar bakışlarında hiçbir zaman başkalarına teslim olmamıştır.

Hilmi’nin yakışıklılığının yanında ruhundaki romantizmden de etkilenen Nedâ Hilmi’nin bir an önce ailesiyle gelip kendisini istemesini bekler. Hilmi ise bu konuda ailesini ikna edememiş işten çıkarılması, durumu daha da zora sokmuştur. Nedâ bir gün duygularına hâkim olamayıp her şeyi göze alarak evlenmek için Hilmi’nin evine gider. Sonuçta evlenip hayallerini gerçekleştirirler. Ancak duyguların şiddeti hayatın gerçeklerini değiştirmez.

Evlendikten sonra çekilen ekonomik sıkıntılar Nedâ’yı tekrar işe başlamayı düşünmeye sevk eder. Bu düşüncesini Hilmi’ye açtığında Hilmi’den olumsuz tepki alır. Buna rağmen Hilmi’nin izni olmadan tekrar şekerleme imalathanesine iş başvurusu yapar. Durumu tesadüfen fark eden Hilmi’nin gururu incindiği için aralarında iplerin koptuğu aile kavgası yaşanır.

Ahmed Sa’dâvî Nedâ karakteriyle okura farklı mesajlar verirken Irak’ın yaşadığı ekonomik sıkıntıların ülkenin sosyal hayatına olumsuz etkilerine farklı bir açıdan vurgu yapar. Bu karakterle, duygularla alınan kararların sonucunda acıların kaçınılmaz olduğuna işaret eden yazar yine romantizm ile realizmin mücadelesine ima etmektedir.

Ayrıca Ortadoğu’da alışagelen kadın misyonu ile modern zamanın kadına yüklediği görev arasındaki farka bu karakterle dikkat çeker. Çocukluğundan beri okula giden, daha sonra çalışmaya başlayan Nedâ bir derece erkek cesareti kesp etmiştir. Dışarıya korkusuzca çıkmakta birçoğunu erkeklerin oluşturduğu işçilerin arasına tereddütsüzce girmektedir. Babasının hastalığı ve vefatının ardından Nedâ’nın evin geçimini yüklenmesini yazar durumun gerekçesi olarak romanda zikrederken Nedâ’nın okul yolunda veya işyerinde cinsel tacizlere maruz kalmasıyla modernizmin sosyal hayata olumsuz etkilerine dikkat çeker. Muhtemelen yazar modernizmin

Ortadoğu kadınına yüklediği misyonun bu coğrafyanın ruhuna uygun olmadığını bu şekilde Nedâ karakteri ile ifade eder.

Nâdiye:

Hilmi'nin beşik kertiği, aynı zamanda amcası Ğanim'in kızıdır. Hilmi askerden döndükten sonra o da tüm aile gibi Hilmi'nin kendisiyle evlenmesini ummaktadır. Ancak o Bağdat'a geldiğinde Nâdiye'ye beklediği ilgiyi göstermez.

نادية التي لا تقوى على الوقوف طويلا، تنظر إلى حلمي وهو يلعب الطاولة مع أخيها محمد. وتشعر أن غيبته قد أبعدته عنها، لم يكلمها منذ عودته بأي كلمة مما كانت تنتظر، كان يكلمها، ولكن ذلك يشبه كلامه كله ولا يشبه الكلمات في رأسها لا يشبه كلمات التلفزيون...

“Uzun süre ayakta duramayan Nâdiye, kardeşi Muhammed ile tavla oynayan Hilmi'ye bakar. Gözden kayboluşunun onu kendisinden uzaklaştırmış olduğunu hisseder. Döndüğünden beri onunla beklediği tarzda tek bir kelime konuşmamıştı. Onunla konuşuyordu fakat bu herkesle konuşmasına benziyordu. Ne kafasındaki konuşmalara benziyordu ne de televizyon konuşmalarına...”²¹⁴

Nâdiye ilkokuldan sonra diğer arkadaşları gibi ortaokula devam etmek istemiş ancak başta babası olmak üzere ailesi okumasına şiddetle karşı çıkmıştır. Hilmi okuldan geldiğinde Nâdiye'nin babası tarafından azarlandığını ve ağladığını görmüş fakat herhangi bir şey dememiştir. Nâdiye okumak konusunda ısrar edince babasının elinden amcası Salim onu alıp evine götürmüştür.

Çamaşır, bulaşık, ev temizliği vb. işler Nâdiye'nin günlük programını oluşturur. Amcakızı Senâ da onun gibi okumamış, abisi Muhammed ile evlenmiştir. Ancak Senâ kaderine razı olarak bu konularda hiç itiraz etmemiştir.

Nâdiye ikinci vakitleri evin damında konuştuğu komşu kızının nişan ve düğün törenlerini uzaktan izler. Esmer komşu kızı mutluluk içinde gelin arabasına biner. Diğer taraftan ilkokul arkadaşı Nedâ'yı güzel elbiselerle dışarda işe giderken görür. Bu manzaralar onun ruh âlemini etkiler.

²¹⁴ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.59.

Hilmi bir gece Nâdiye hamur yoğururken gelip ona karşı duyduğu hissiyatın bir kız kardeşten öte olmadığını ve kendisinin başka bir kızı sevdiğini söyler. Bunu duyan Nâdiye şok olur. Bu sahne romanda şöyle anlatılır:

نظرت إليه نادية مشدوهة وأحست بدوار، أغمضت عينيها، وغاب صوتها في حنجرتها
وشاهدت أطيافا قديمة تتجسد أمامها فيلما دائريا يبتدئ من حيث ينتهي...

*“Nâdiye ona (Hilmi’ye) şaşkın bir şekilde baktı. Başı döndü. Gözlerini kapattı, sesi boğazında kayboldu. Bittiği yerden başlayan dairesel bir film gibi önünde canlanan hayaller gördü....”*²¹⁵

Bu geceden sonra Nâdiye üzüntüsünden konuşamaz hale gelir. Hilmi dışında kimse bunun sebebini bilmez. Hilmi de durumuna üzülmüş bir taraftan da korkmuştur.

Yazar, Nâdiye karakteri ile duyguların gerçeklere yenilgisini bir kez daha göstermektedir. Romanda Nâdiye’yi bir duyguyla ifade etmek gerekirse bu duygu hayal kırıklığı olacaktır. Zira Nâdiye okumayı çok istemiş ailesi engel olmuştur. Yıllardır beklediği ve evlenmeyi hayal ettiği nişanlısı tüm hayallerini bir gecede yıkmıştır.

Kismet Nine:

Hilmi’nin ninesi Kismet kısa boylu ve seksenli yaşlardadır. Romandaki en etkili karakterlerdendir. Yaptığı fiillerden ziyade anlattıklarıyla romanda ön plandadır. Hilmi’nin ailesinin geçmişine dair bilgiler Kismet Nine kanalıyla okura aktarılmaktadır. Yazar, Kismet Ninenin aracılığıyla Hilmi’nin dedesi Keşşâş ve Keşşâş’ın babası Mesrut’un maceralarını efsanevi bir üslupla anlatmaktadır.

كانت يد مسروط معروفة في كل القرى، فما أن يرفعها حتى تفض أعتى المنازعات، وحين
يدخل أي مضيف بسحته الملائكية ... يقطع الجميع أحاديثهم وينهضون للترحيب به كبيرا
وصغيرا.... تمسد قسمة على رأس حلوم، وتكمل: إن مسروط كان كذلك منذ البداية.

²¹⁵ Sa‘dâvî, el-Beledü’l-Cemîl, s.112.

“Mesrût’un eli bütün köylerde bilinmekteydi. Elini ne zaman kaldırsa en inatçı kavgaları yatıştırır. Her hangi misafirlğe melek gibi çehresiyle girdiği zaman herkes konuşmasını keser ve küçük büyük onu selamlamak için ayağa kalkardı... Kısmet Hallûm’un başını okşar ve tamamlar: Mesrût, başından beri böyleydi.”²¹⁶

Kısmet Nine farklı inanışlara sahiptir. Odasını kimseye temizletmemesi ve kutsal saydığı odasındaki örümcek ağına kimseyi dokundurmaması bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Hilmi’nin sağlıklı gelmesine adadığı ilginç bir adağı vardır. Hilmi geldiğinde bu adağını gerçekleştirmek ister ancak ailesi izin vermez. Ama Kısmet Nine, başlarına gelen bütün musibetlerin nedeni olarak gördüğü adağını romanın sonunda gerçekleştirecektir.

وعرف حلمي فيما بعد أن الجدة تريد تنفيذ نذرها الذي قطعه على نفسها عصر يوم شتائي
...فيما لو عاد حلمي سالما بأن ترتدي ثوبا ملونا مما ترتديه الشابات الصغيرات وتسير في الزقاق
... بدون عباءة حتى تصل إلى دكان أبي ناجي ثم تعود إلى البيت.

“Hilmi daha sonra Ninesinin bir kış günü ikindi vaktinde kendi kendine söz verdiği adağını yerine getirmek istediğini öğrendi. Şayet Hilmi sağ salim dönerse küçük genç kızların giydiği renkli bir elbise giyecek, Ebu Naci’nin dükkânına kadar abasız bir şekilde sokakta yürüyecek ve sonra eve dönecektir.”²¹⁷ (s. 41-42)

Yazar, Kısmet Nine’nin odasındaki eşyalar ve resimlerin tasviri ile Irak kültürü hakkında bilgiler verir.

يشاهد صورا مختلفة ما زالت مرتبة كما رآها أول مرة في صغره.. صورة للإمام علي وولديه
الصغيرين، الحسن والحسين،... صورة للمسيح وهالة مدورة من نور أصفر تحيط برأسه، صورة
للمختار على فرسه البيضاء، التي تبدو بوضع جانبي لكن صدرالمختار يبدو بلقطة أمامية، ووجهه

²¹⁶ Sa‘dâvî, el-Beledü’l-Cemîl, s.55.

²¹⁷ Sa‘dâvî, el-Beledü’l-Cemîl, ss.41 -42.

مسترخ، يحمل في يد سيفه الذي يقطر دما ثخيناً. وفي اليد الأخرى رأس الشمر الملعون، الذي يقطر دما أيضاً...

“(Hilmi odada) hala, aynı küçüklüğünde ilk defa gördüğü gibi düzenlenmiş çeşitli resimler görür... İmam-ı Ali ve küçük çocukları Hasan ve Hüseyin’e ait bir resim... Başını çevreleyen sarı ışıktan yuvarlak halkasıyla beraber Mesih’in resmi... Yan vaziyette görünen beyaz atı üzerinde Muhtâr’a ait bir resim. Fakat Muhtar’ın göğsü ön planda, yüzü sakın görünüyor. Bir elinde koyu bir kan damlayan kılıcını taşıyor. Diğer elinde de aynı şekilde kan damlayan melun Şemr’in başını...”²¹⁸

Rasûlülkâtib:

Hilmi’nin ‘İydân vesilesiyle tanıştığı yaşlı şairdir. Kır saçlı, dik duruşlu, renkli ve temiz elbiseler giyen mümtaz bir şahsiyettir. Ümmü Gülsûm Kahvehanede nargile içip kitap okur. Hanımı ile boşanmış ve çocukları onu terk etmiştir.

Rasûlülkâtib’in edebiyat hakkındaki görüşleri dikkate değerdir. Hilmi bu şairin görüşlerinden etkilenmiştir. Hilmi’nin eskiden yazdığı bazı sayfaları yırttığını gördüğünde ona şöyle der:

كفانا ... كل شيء يمزقنا، علينا الا نمزق نحن أيضاً.

“Bize yeter.. Her şey bizi parçalıyor.. Ayrıca biz de parçalamamalıyız.”²¹⁹

Hilmi’nin şiirini okuyup değerlendirdikten sonra da şöyle demiştir:

الشعر يحتاج إلى حياة بأكملها... عليك تنفق حياة كاملة بكل تفاصيلها، من أجل عشرة أبيات

جيدة في النهاية..

“Şiir tam olarak bir hayat ister... Sonuçta kaliteli on beyit için tüm ayrıntılarıyla bir hayat harcaman gerekir...”²²⁰

²¹⁸ Sa‘dâvî, el-Beledü ‘l-Cemîl, s.108.

²¹⁹ Sa‘dâvî, el-Beledü ‘l-Cemîl, s.135.

²²⁰ Sa‘dâvî, el-Beledü ‘l-Cemîl, s.141.

Rasûlülkâtib karakteri *el-Beledü'l-Cemîl* romanında Irak'taki edebiyatı temsil eder. Bu karakter entelektüel görüşleri ve ispatlanmış kabiliyetine rağmen kendi ailesinden dışlanmış, onlardan uzakta yaşamak zorunda kalmıştır. Yazar, Rasûlülkâtib karakteriyle Irak Edebiyatının o yıllardaki durumunun da böyle olduğunu ifade eder. Diktatörlük döneminde edebiyatın ötelendiğine, desteklemesi gereken kurum ve kuruluşlar tarafından edebî faaliyetlere yeteri kadar ilgi gösterilmediğine işaret eder.

Diğerleri:

el-Beledü'l-Cemîl romanında yukarıda anlatılan karakterler dışında birçok yardımcı kahraman vardır. Hilmi'nin dedesi Keşşâş, babası Salim, amcası Ğânim, kız kardeşi Sena, amcaoğlu Muhammed, yeğeni Hallûm, Erika Harrison, arkadaşı Mûsâfir vs.

3.1.7. Romanda Kullanılan Teknikler

Romancının romanda olup bitenleri aktarma görevini verdiği anlatıcı, değişik üsluplarda yazılan ya da söylenen metinleri kullanarak anlatma işini gerçekleştirir.²²¹ Sanat veya edebiyatta anlatım biçimi anlatılacak olandan daha önemli olabilmektedir. Romancı, anlatacağını daha etkili hale getirmek için çeşitli tekniklere başvurur. Bu teknikler romana çeşitlilik, dinamizm ve derinlik kazandırmaktadır.²²² *el-Beledü'l-Cemîl* romanında Ahmed Sa'dâvî roman sanatında kullanılan birçok tekniğe yer vermiştir. Bu teknikler romanı başarılı kılan en önemli etkenlerden biridir.

Anlatma – Gösterme:

Roman anlatıma dayalı bir sanat olduğu için tahkiyeden (anlatma) vazgeçmek mümkün değildir. Roman yazarları anlatımı daha etkili ve gerçekçi kılmak için tahkiye tekniğiyle birlikte gösterme tekniğini de kullanmışlardır. Romanda özellikle kahramanların diyalog kurduğu yerlerde anlatma ve gösterme tekniği beraber kullanılmaktadır.²²³ *el-Beledü'l-Cemîl* romanında bu tekniklere fazlasıyla rastlanır.

أخرج فوطة قديمة وحائلة اللون ولفها حول رقبتة، وسمعتها تسأله بنبرة جادة:

²²¹ Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, s. 64.

²²² Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, ss.201 – 202.

²²³ Ahmet Mocan, “Yalnızız’da Anlatım Teknikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer 2012, p. 1834.

- هل ستخرج؟

نظر إليها بجبين مقطب وتشاغل بلف الفوطة. فوقفت باستقامة وعادت إلى كلماتها

المتلاحقة السابقة:

- إذا خرجت ثانية وذهبت إلى أصدقائك السكارى فلا تعد، أتفهمني؟

“Hilmi rengi solmuş eski bir peşkur çıkardı ve boynuna sardı. (Nedâ'nın) ciddi bir ses tonuyla ona sorduğunu işitti:

- Çıkacak mısın?

Hilmi atkıyı sararken ona kaşlarını çatarak baktı. Nedâ doğrularak ayağa kalktı ve peş peşe önceki sözlerine devam etti:

- Bir daha çıkıp o sarhoş arkadaşlarına gidersen bir daha dönme! Anlıyor musun beni?”²²⁴

Üstkurmaca (Metafiction):

Çalışmamızın olay örgüsü bölümünde de bahsedilen “üstkurmaca” adı üzerinde bir kurmaca biçimidir. Postmodern sanat türlerinin önemli özelliklerinden biri olan üstkurmaca, bir nevi romanın nasıl oluştuğunun hikâyesidir. Yazar romanın varoluş tarzı ve sürecini okuyucuya sezdirir.²²⁵ Bu hikâyeyle yazar, roman anlatıcısına da, bir anlatıcıdan bahsettirir ve böylece okurla arasındaki mesafeyi biraz daha artırır. Böylelikle asıl kurgunun dışında küçük bir hikâye daha olur.²²⁶

el-Beledü'l-Cemîl romanın birinci bölümü romanın başkahramanı olan Hilmi tarafından yazılmıştır. İkinci ve üçüncü bölümleri ise büyük oranda ‘İydân’ın anlatımıyla. Ahmed Sa’dâvî romanını kahramanlarına anlattırmakla kendisi ile okuyucu arasındaki mesafeyi böylelikle biraz daha artırmıştır. Ancak burada

²²⁴ Sa’dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.175.

²²⁵ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 56.

²²⁶ Özcan Bayrak ve Tahsin Yaprak, “Üstkurmaca ve Gerçeklik Bakımından Orhan Pamuk’un Masumiyet Müzesi Romanında Postmodern Unsurlar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/1, s. 54.

üstkurmacanın ustalıkla kullanıldığını söylemek gerekir. Bu kurgu yöntemi sayesinde romanın gerçekçiliği biraz daha artmıştır.

‘İydân hapse düştükten sonra Hilmi’nin hem kendisine hitaben yazdığı mektupları hem de diğer yazdıklarını okur. Hilm’nin yazdıklarından onun ruh dünyasını daha iyi anladığını düşünür. Yazma gereği hissedişini şu şekilde ifade eder:

علي أن أكتب، فإنني سأذوب وسط لغط من حولي، والإحساس بتقضي الوقت. كلهم يشعرون بثقل الوقت وأنا أشعر بخفته.... لا أريد أن أتذكر في كل لحظة أن يوم خروجي من هذا المكان يقترب ويقترب. ولأجل ذلك سأؤلف حكاية..

“Yazmam gerekiyor. Yoksa etrafımdaki gürültü ve vaktin geçtiği hissinin ortasında eriyeceğim. Onların hepsine zaman, ağır geçiyor gibi geliyor. Fakat ben zamanın hızla aktığını hissediyorum. Her an buradan çıkacağım günün gittikçe yaklaştığını düşünmek istemiyorum. Bundan dolayı bir hikâye yazıyorum...”²²⁷

Romanında Rasûlülkâtib Hilminin yazdığı hikâyeyi okuduktan sonra değerlendirmelerini aktarırken şöyle der:

عليك أن تغير النهاية ربما، كي تكون قصتك أكثر واقعية.... بدل أن تهرس البطل سيارة مسرعة، تمر السيارة بجواره من دون أن تصدمه، بعدها سيعود إلى شقته ويجد نود بانتظاره وهي مبتسمة....

“Hikâyenin daha gerçekçi olması için belki de sonunu değiştirmen lazım.. Kahramanı hızlı bir arabanın ezmesi yerine araba çarpmadan onun yanından geçer. Sonra kahraman dairesine dönecek ve Nûd’u gülerek onu beklerken bulacak...”²²⁸

Yukarıdaki kesitten anlaşılacağı gibi roman kahramanları romanın içinde başka bir hikâyeyi değerlendirmektedir. Kendileri birer kurgu mahsulü iken başka bir kurguyu eleştirmektedirler. Görüldüğü gibi *el-Beledü’l-Cemîl* romanı hikâye içinde hikâye içermektedir.

²²⁷ Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s. 37.

²²⁸ Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, ss.209 – 210.

Tasvir Tekniği:

Roman türünün olmazsa olmaz tekniklerinden biri olan tasvir tekniği yazarın *el-Beledü'l-Cemîl* romanında en çok kullandığı tekniklerdendir. Yazar özellikle de okuyucunun ilk defa okuyacağı kişi veya nesneleri ihtiyaç nispetinde bazen ayrıntılı bazen de kısa bir şekilde tasvir eder.

Hilmi'nin Bağdat'a geldiği gün romanda şöyle tasvir edilmiştir:

الشمس انكسرت خلف البنايات، أسراب من الطيور تحلق في دورات قصيرة تشابك ثم تنحل، وتهبط في دورانها، والهواء الفاتر لأخريات الربيع ينساب بهدوء حتى أنه لا يكاد يحرك سعفات النخيل المزروع في الجزرات الوسطية أو في باحات البيوت الضيقة..

“Güneş ışığı binaların arkasında kırılmış. Birkaç kuş sürüsü kısa sıralar halinde birbirine karışarak sonra çözülerek uçuşuyor ve dönerek iniyor. İlkbahar sonlarının yumuşak havası sakinleşmeye doğru meylediyor; o kadar ki hava neredeyse refüjlerde ya da evlerin dar avlularında dikilmiş hurma ağaçlarının dallarını hareket ettirmiyor”²²⁹

Kişi tasvirleri mekân tasvirlerine nispeten daha kısadır.

كشاش الهزيل والنحيل والوامض مثل بيضة مقشرة يسمع النواح والصراخ...

“Çelimsiz, zayıf ve kabuklu yumurta gibi parıldayan Keşşâş ağıt ve çığlıkları işitiyor...”²³⁰

ذبح الأب المتكرش ذو الصلعة المملوحة خروفا...

“Göbekli, keli güzel baba, bir kuzu kesti ...”²³¹

Ara bölümlerin giriş cümlelerinde hava durumu tasvirleri dikkat çeker.

كان الجو مشمساً، والسماء لا تشوبها أية نتفة بيضاء...

²²⁹ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.38.

²³⁰ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.51.

²³¹ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.41.

“Hava güneşliydi, gökyüzünde kıl kadar bir beyazlık yoktu...”²³²

هبطت الأمطار فجأة عند المغيب، كانت الغيوم تتكدس منذ يومين، ولكن أحدا لم يتوقع أن الرياح ستبطئ من سيرها، لتنزل السماء نعمتها على المدينة. استمرت الأمطار إلى ما بعد منتصف الليل.

“Gün batımında aniden yağmur yağdı. Bulutlar iki gündür toplanıyordu. Fakat hiç kimse semanın nimetini şehre indirmesi için rüzgârın hareketini yavaşlatacağını beklemiyordu. Yağmur gece yarısından sonraya kadar devam etti.”²³³

Mektup Tekniği:

Romanda anlatılan olayların bir kısmı mektup tekniği ile okura aktarılır. Hilmi'nin 'İydân'a yazdığı mektuplar ve Erika Harrison'un yazdığı mektup doğrudan okura sunulmuştur.

الرسالة الثانية:

أردت أن أكتشف مشاعر جميل حين ترك العمل. فتحت عيني ورفعت ساعتى اليدوية...

“İkinci Mektup:

“İşi bıraktığında Cemil'in duygularını anlamak istedim. Gözüümü açtım, kol saatimi kaldırdım...”²³⁴

لقد أنجبت ثمرتنا. السيد هاريسون أريكا يعتقد أن المولودة ابنته هل تتذكر تلك الليلة؟

ما زال خاتمك معي، يذكرني دائما أن لقاءنا لم يكن حلما.

نوديت هاريسون أريكا

ولاية ميشغان / الولايات المتحدة

²³² Sa'dâvî, el-Beledü'l-Cemîl, s.154.

²³³ Sa'dâvî, el-Beledü'l-Cemîl, s.143.

²³⁴ Sa'dâvî, el-Beledü'l-Cemîl, s.122.

“Meyvemizi dünyaya getirdim. Bay Harrison Erika bebeği kendi kızı olduğunu zannediyor... O geceyi hatırlıyor musun? Hala yüziüğün bende. Bana her zaman görüşmemizin rüya olmadığını hatırlatıyor.

Nudit Harrison Erika

Michigan / Amerika Birleşik Devletleri”²³⁵

Geriye Dönüş:

el-Beledü'l-Cemîl romanında nesnel zamanın öncesine uzanan olay ve durumlar hakkındaki birçok bilgi, geriye dönüş tekniği ile okura aktarılır. Nitekim Hilmi başta olmak üzere diğer kahramanlardan Nedâ ve Nadiye'nin geçmişine dair bilgiler bu teknik kullanılarak verilir. Dolayısıyla geriye dönüş tekniği *el-Beledü'l-Cemîl* romanında önemli bir yer tutmaktadır.

لم تكن صديقتها ولكنهما كانتا في صف واحد، وقد أخرجها مدير المدرسة ذات خميس في الاصطفاف الصباحي، وأوقفها أمام الطلبة، وقال إن زميلتكم فازت بالجائزة الأولى لمعرض النشاط المدرسي...

“(Nedâ Nâdiye'nin) arkadaşı olmamıştı fakat aynı sınıfta idiler. Bir Perşembe günü sabah sırasında okul müdürü onu çıkarmış, öğrencilerin önüne durdurmuş ve şöyle demişti: Okul etkinliği festivalinde arkadaşınız birincilik ödülünü kazanmıştır...”²³⁶

İç Diyalog Tekniği:

Roman kahramanının karşısında sanki biri varmış gibi kendi kendine konuşmasıdır.²³⁷ Nitekim Hilmi Nedâ ile iplerin kopmasına neden olan kavgasının ardından kendisiyle şöyle bir iç konuşma gerçekleştirmiştir:

- لا تتصور أنني شرير، أو شخص منحرف، أنا أقوم بذلك مكرهاً.

- مثل الاغتيالات الاسرائيلية للفلسطينيين!

²³⁵ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.216.

²³⁶ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.88.

²³⁷ Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, s. 282.

- يا الله ... لا تمزح معي. أين ذهب فكري؟

- “Benim kötü ya da sapık biri olduğumu düşünme. Ben bunu istemeden yapıyorum.
- İsraililerin Filistinlilere suikastları gibi!
- Allah Allah... Alay etme benimle. Aklın nerede?”²³⁸

Dış Monolog Tekniği:

Kahramanların muhataplarına imkân vermeden tek taraflı ve uzun soluklu nutuk çeker gibi konuşması dış monolog tekniği olarak adlandırılır.²³⁹ *el-Beledü'l-Cemîl* romanının birinci bölümünün neredeyse tamamına yakınında bu anlatım tekniği kullanılır. Hilmi'nin yazdığı bu bölümde Nûd'a âşık olan genç “ben” dilini kullanarak Nûd'a hitap ederek uzun uzun konuşur.

أنت لا تكثرين وترمينني كل مرة بإجابة باردة، تجعل السنة النيران التي تلهب شفتي، تلفت داخله إلى أعماقي. ولكنك بعيدة الآن، وأنا أثرثر وحدي، مسوراً بيقين مؤلم..

“Senin umurunda değil, her defasında soğuk bir cevapla beni savuşturuyorsun. Dudaklarımı tutuşturan ateşlerin dillerini, derinliklerime girerek sarıyorsun. Fakat şimdi sen uzaksın. Acı verici bir kesinlikle kuşatılmış olarak ben yalnız konuşuyorum...”²⁴⁰

زارتني صديقتي الفرنسية. دخلت إلى شقتي أخيراً يا نود...

“Fransız arkadaşım beni ziyaret etti. Sonunda daireme girdi Nûd!...”²⁴¹

İç Çözümleme (İnterior Analysis):

Romanlarda sıklıkla başvurulmuş bir anlatım yöntemi olan iç çözümleme tekniğinde anlatıcı, kahramanların iç dünyasını, duygu ve düşüncelerini bütün

²³⁸ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.176.

²³⁹ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 127.

²⁴⁰ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.7.

²⁴¹ Sa'dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, s.8.

çıplaklığıyla okuyucuya aktarır.²⁴² Bu çözümleme tekniğini bilinç akışından ayıran incelik kahramanın iç dünyasının anlatıcı tarafından anlatılmasıdır.

إنهما يتسلیان بالكتابة، لا يريدان أن يصبحا من المشاهير.. ولكن لا يبدو أن عيدان يفكر بهذه الطريقة الآن، أن لديه حماسة تكفي لتحويل كل السابلة في شارع الرشيد إلى شعراء. أحس حلمي بأن ما يبرر لقاءه مع صديقه قد تحدد ومنذ الآن بالكتابة فهما لم يتحدثا طوال جلستهما الخاصة بشيء آخر غير الكتابة والنشر والشعر..

“Onlar yazmakla oyalanıyorlardı. Meşhur olmak istemiyorlardı... Fakat ‘İydân şimdi bu şekilde düşünüyor görünmüyor. Onun er-Raşîd caddesinden geçen herkesi şaire çevirmeye yetecek şevki var. Hilmi onunla görüşmesinin şu andan itibaren yazmakla sınırlanmış olduğunu ortaya çıkardığını hissetti. Zira özel oturmaları boyunca yazmak, yayınlamak ve şiirden başka bir şey konuşmadılar.”²⁴³

Bilinç akışı tekniği:

Romanda bilinç akışı tekniği ile yazar kahramanın kafasından geçen düşünceleri, çağrışımları, planları, düzenli düzensiz zıplamaları okura aktarır.²⁴⁴ *el-Beledü'l-Cemîl* romanında bu teknik Hilmi'nin otel odasında kaldığı son gece rüya ile gerçek arasında gidip geldiği, çocukluğuna kadar uzanan birçok hayat sahnesi arasında zıplamalar yaptığı bölümde karşımıza çıkar.

3.1.8. Romana Dair Dikkatler ve Eleştiriler

Ahmed Sa‘dâvî’nin roman türünde ilk eseri olan *el-Beledü'l-Cemîl* romanının başarısı muteber müesseseler tarafından tasdik edildiği önceki bölümlerde zikredilmişti. Sa‘dâvî *el-Beledü'l-Cemîl* romanında doksanlı yılların Irak’ından bir kesit sunar. Dünya kamuoyunun adını daha çok savaş ve krizlerle duymaya alıştığı Irak’a *el-Beledü'l-Cemîl* romanı, başka bir açıdan baktırmaktadır.

²⁴² Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 129.

²⁴³ Sa‘dâvî, *el-Beledü'l-Cemîl*, ss.134 – 135.

²⁴⁴ Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, s. 255; Mustafa Karabulut, “Yusuf Atılgan’ın ‘Aylak Adam’ Romanında Anlatım Teknikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter 2012, p.1378.

Yazıldığı ve neşredildiği dönemde henüz baskıcı Baas rejimi yıkılmadığı için ülkenin olumsuz şartlarına yapılan eleştiriler bir derece kapalı bir üslupla yapılmıştır. Yazarın daha sonraki romanlarıyla *el-Beledü'l-Cemîl* romanı bu bakımdan farklılık gösterir.

Romanda olayların her aşamasında savaştan doğrudan bahsedilmez. Karakterler silah, bomba gibi savaşın somut göstergeleriyle sürekli iç içe değildir. Zaman bölümünde denildiği gibi roman Körfez Savaşından sonraki süreci anlatır. Özellikle o dönemde Irak'a uygulanan uluslararası ambargonun etkileri kahramanların yaşadığı olumsuzluklarla gösterilir. Romanda Irak'ın girdiği savaşların fertlerden başlayıp domino etkisiyle ülkenin geneline yayılan karamsar bir tablo oluşturduğu anlaşılır. Bu durum romanın genelinde görülen gerçekçi üsluba hizmet etmektedir. Nitekim yazar roman hakkında kendisiyle yapılan bir röportajında şunları söylemektedir:

بأمكنني القول انني سعت في هذه الرواية ضمن اطار رؤيتي العامة الى انجاز رواية تستفيد

من ارث الرواية الواقعية بكل تأويلاتها

*“Bu romanda genel görüşüm çerçevesinde gerçekçi roman geleneğinin tüm yorumlarından istifade eden bir roman oluşturmaya çalıştığımı söyleyebilirim.”*²⁴⁵

el-Beledü'l-Cemîl romanında sayılar verilerek ayrılan bölümlerin her biri birer film sahnesini andırır. Geçmişinde senaryo yazarlığı da yapan Ahmed Sa'dâvî için bu durum elbette şaşırtıcı değildir. Bu bölümlerde anlatılanlar tam bir kronolojik sırayı takip etmemez. Dolayısıyla kurgu parçalarını birleştirmek okuyucunun idrakine ve dikkatine havale edilmiştir. Ayrıca romanda kurgu açısından bazı konularda kapalılık vardır ve bu kapalılık neredeyse romanın sonuna kadar sürer.

Okuyucu romanın büyük bir bölümünü okumuş olsa bile aklındaki soru işaretlerini uzun bir süre gideremez. Mesela romanın birinci bölümü ile diğer iki bölümü arasında ilgi kurmaya çalışan okuyucu bu ilgiyi kuramaz. Aralarında doğrudan ilginin olmadığı ve olmayacağı ancak ilerleyen bölümlerde anlaşılmaktadır.

²⁴⁵ Âmir Hamza, “Ba'de Fevzihi bi'l-Câizeti'l-Ûlâ bi Müsâbakati's-Sadâ el-Îmârâtiyye fî Hakli'r-Rivâye Ahmed Sa'dâvî”, <https://www.almadapaper.net/sub/10-523/p15.htm>, (25.08.2019).

Ayrıca romanın ikinci bölümünden itibaren yer yer ortaya çıkan ve yazdıklarıyla ilgili yorum yapan anlatıcı, roman kahramanlarından ‘İydân olduğu romanın sonlarında anlaşılır. ‘İydân romanın bu bölümlerini hapse girdikten sonra kaleme almıştır. Ancak ‘İydân’ın hapse girdiğine ve roman olaylarını orada yazdığına işaret eden bilgi 221 sayfadan oluşan romanın 187. sayfasında verilmektedir. Dolayısıyla *el-Beledü’l-Cemîl* romanını anlamakta okuyucunun dikkatine çok iş düşmektedir.

Ahmed Sa’dâvî *el-Beledü’l-Cemîl* romanında hem genel Arap kültürüne hem de Irak’a has bir takım mahallî unsurlara yer verir. Mahallî unsurların romanda kullanımı Arap edebiyatında Necib Mahfuz’u aklı getirmektedir.

كانت العرب تسمى عبيدها بأسماء مملوحة، وأبناءها بأسماء مستقبحة، معللة ذلك بأن

عبيدهم لهم وأبناءهم لأعدائهم...

“Araplar, kölelerin kendilerine; çocuklarının ise düşmanlarına ait olmasını sebep göstererek kölelerine güzel isimler; çocuklarına ise çirkin isimler veriyorlardı.”²⁴⁶

دخل حلمي إلى غرفة الضيوف وشاهدها تحت المروحة المتباطئة تدخل يدها في الماء

الساخن لإنجاة العجين وعيناها مصوبتان إلى التلفزيون.

“Hilmi misafir odasına girdi, onu (Nâdiye’yi) yavaş çalışan pervanenin altında gözleri televizyonda, incâne hamuru için elini sıcak suya daldırırken gördü.”²⁴⁷

Birinci alıntıda yazar genel olark Arap kültüründen bahsederken ikinci alıntıda içinde hamur yoğrulan bir leğen türünün daha çok Iraklılar tarafından kullanımına yer vermiştir.

3.1.8.1. Kurgu

Romanın olaylarını giriş gelişme ve sonuç açısından değerlendirildiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkar: Hilmi’nin askerlik hizmetinden dönüp iyileşinceye kadarki olaylar silsilesi giriş bölümünü, imalathanede işe girmesi, Nedâ ile tanışması

²⁴⁶ Sa’dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s.49.

²⁴⁷ Sa’dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s.111.

ve sonrasında yaşanan gelişmeler gelişme bölümünü, Nedâ ile yaptığı sözlü kavga sonrasında uzaklaşması sonuç bölümünü oluşturur.

Romancı roman dünyasındaki her şeye karşı okuyucuda ilgi uyandırmak mecburiyetindedir.²⁴⁸ *el-Beledü'l-Cemîl* romanında bir takım çatışma ve düğümlere de yer verilir. Çatışma ve düğümler özellikle roman türünde kullanılan, okuyucuda merak, endişe, korku ve heyecan gibi hislerin uyanmasına vesile olan gerilim unsurlarıdır. Bunlardan zıtlıkların karşı karşıya getirilmesiyle ortaya konan gerilim unsuruna çatışma, olayların nereye varacağı, nasıl çözüleceğinin bilinmezlik haline düğüm denir.²⁴⁹ Daha önce bahsedildiği gibi Hilmi'nin romantik dünyası ile gerçek dünya birbiriyle çatışma içindedir. Hilmi'nin Nedâ'ya olan aşkı ile aile ve çevresinin onun amcakızı Nâdiye ile evlenme beklentisi yine birbiriyle çatışmaktadır. Diğer taraftan Hilmi'nin çelimsiz vücuduyla ambargoya maruz Irak şartlarında çalışma zarureti ve zorluğu farklı bir yönden bir çatışmaya örnek teşkil eder.

el-Beledü'l-Cemîl romanında gerilim unsuru olarak olayların düğümlendiği, durumlar da vardır. Mesela, Hilmi'nin iyileştikten sonra ne iş yapacağı konusunda herhangi bir fikre sahip olmaması, Nedâ ile evlenmesine mani olan durumları Hilmi'nin nasıl bertaraf edeceği, evlendikten sonra içine düştükleri olumsuz ekonomik şartlardan ne şekilde kurtulacakları gibi birçok düğüm bunlardan bazılarıdır.

el-Beledü'l-Cemîl romanı net bir sonuca sahip değildir. Bu, modern romanlarda sıkça rastlanan bir özelliktir. Yazar, başkahraman Hilmi'yi yaşadığı olayların ardından dar bir otel odasında hasta, yarı baygın halde bırakmıştır. Acaba Hilmi ölmüş müdür? Yoksa iyileşip hayatına kaldığı yerden devam mı etmiştir? Hanımı Nedâ'ya geri dönmüş müdür? Bu ve benzeri onlarca soru cevapsız bırakılmıştır. *el-Beledü'l-Cemîl* romanı bu bakımdan da postmodern roman özelliği taşır.

3.1.8.2. Dil ve Anlatım

el-Beledü'l-Cemîl romanını dil ve anlatım yönünden değerlendirildiğinde Ahmed Sa'dâvî'nin sade ve anlaşılır bir dil kullandığı görülür. Yapısı itibarıyla Arapçanın uzun cümleler kurmaya elverişli bir dil olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak *el-Beledü'l-Cemîl* romanının geneline baktığımızda Sa'dâvî uzun cümleler

²⁴⁸ Stevick, *Roman Teorisi*, s. 59.

²⁴⁹ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 201.

kurmayı tercih etmez. Eserde başından sonuna kadar ifadeler tekellüfsüz, akıcı bir üslupla okura aktarılırken kelimeler ustaca seçilmiştir.

Yazar romanın genelinde fasih Arapçayı kullanır. Ancak diyalogların bazılarında mahallî lehçe olan Irak lehçesine yer verir. Muhtemelen yazar bunu romanın gerçekçi üslubunun bir zarureti olarak görmektedir. Nitekim bir röportajında halk dili kullanmak konusunda:

لا استطيع تجاهل حقيقة ان اللغة المحكية او العامية هي لغتي الام، والعربية الفصيحة هي

لغة تعلمتها

“Konuşulan dilin veya ammicenin ana dilim, fasih Arapçanın öğrendiğim dil olduğu gerçeğini bilmezlikten gelemiyorum”²⁵⁰ demiştir.

Mahallî lehçenin kullanıldığı yerlere dikkat edildiğinde bunların sıradan halkı temsil eden karakterlerin konuştuğu diyaloglar olduğu görülür. Nedâ ile annesi arasında şöyle bir diyalog geçer:

- وينه هذا اللي تكولين عليه؟ مو كلتي راح يجيب أهله ويجي؟
- لقد ترك العمل.
- يعني شنو؟
- لا أعرف
- لازم تعرفين، إنتي مو تكولين عنه خوش ولد؟
- “Bahsettiğin bu (çocuk) nerede? Ailesinin gelmesi gerektiğini söylemedin mi?
- İşı bıraktı.
- Ne anlama geliyor?
- Bilmiyorum.

²⁵⁰ Âmir Hamza, “Ba‘de Fevzihi bi’l-Câizeti’l-Ûlâ bi Mûsâbakati’s-Sadâ el-Îmârâtiyye fî Hakli’r-Rivâye Ahmed Sa‘dâvî”.

- Bilmen gerekir. Sen onun hakkında iyi çocuk demiyor muydun?²⁵¹

Yukarıdaki diyaloga dikkat edilirse eğitim görmüş biri olan Nedâ'nın konuşmalarının fasih, annesinin ise ammice konuştuğu görülür. Aynı şekilde Hilmi'nin 'İydân ve Rasûlülkâtib ile yaptığı diyaloglarda tamamen fasih Arapça kullanılmıştır. Yazarın böyle bir farklılığı gözetmesi eğitim ve kültürün konuşmalara yansıdığına işarettir.

- هذا رسول الكاتب، تعرفه؟

- لا..

- إنه شاعر مهم، ألم تقرأ له سابقاً؟

- لا.. أنا أراه للمرة الأولى.

- “Bu Râsûlülkatib, onu tanıyor musun?
- Hayır..
- O önemli bir şairdir. Daha önce onu hiç okumadın mı?
- Hayır.. Onu ilk kez görüyorum.”²⁵²

el-Beledü'l-Cemîl romanında akıp giden kurgunun arasına düşündürücü birçok orijinal cümle yerleştirilmiştir. Bu etkileyici ifadeler yazarın zihin dünyasının genişliğine ve dili kullanma konusundaki ustalığına işaret etmektedir.

لا تملك الجرأة الكافية أو الرغبة لنطق سؤال كهذا. ولكن، أليس هناك في العادة نهاية ما؟

أليس من المفروض أننا نرغب في النهاية فتحضر إلينا حالا؟ أم أننا ننتظر النهاية، وننتظر، وننتظر

حتى نصحو ذات يوم على حقيقة أننا غدونا أنفسنا.. تلك النهاية التي نبحت عنها؟

“(Nâdiye) böyle bir soruyu sormak için yeterli cesarete veya arzuya sahip değildi. Fakat genelde bir son yok muydu? Bizim o “son”u istememiz ve onun da hemen bize gelmesi gerekmez miydi? Yoksa o sonu beklememiz, beklememiz, ta ki

²⁵¹ Sa‘dâvî, el-Beledü'l-Cemîl, s.126.

²⁵² Sa‘dâvî, el-Beledü'l-Cemîl, s.131.

aradığımız o “son”un kendimiz olduğu gerçeğini bize anlatacakları güne kadar beklememiz mi gerekli?”²⁵³

3.1.8.3. İsimlendirmeler

Ahmed Sa’dâvî, roman kahramanlarının isimlerini gelişigüzel seçmemiş, verdiği isimlerle okuyucuya bir takım mesajlar vermiştir. Şüphesiz bu durum, romanı sanat bakımından daha zengin kılan bir unsur olmuştur.

Romanın başkahramanı olan Hilmi’nin adı “yumuşak huylu, halim selim olmak” anlamına gelen Arapça حَلْم “h-l-m” kökünden gelmiştir.²⁵⁴ Hilmi حَلْمِي kelimesi bu fiilin mastarı olan حَلَم “yumuşak huyluluk, müsamaha, hoşgörü” kelimesinden türetilmiş ism-i mensubdur. Dolayısıyla حَلْمِي kelimesi “yumuşak huyluluğa, hoşgörüye ait, hoşgörüyle ilgili” anlamlarına gelmektedir. Romandaki Hilmi karakteri fiziksel olarak zayıf bir vücuda, bir derece kızı andıran beyaz bir simaya sahiptir. Davranışları itibarıyla de yumuşak huylu olduğundan tam olarak ismiyle müsemma olduğu söylenebilir.

el-Beledü’l-Cemîl romanında Hilmi karakteri Irak’ta muasırı olan bir nesli temsil eder. Bu karakterin temsil ettiği nesil eskilere nispeten daha yumuşak ve çelimsizdir. Muhtemelen yazar, bu karaktere yüklediği bu özellikler ile yeni nesillerin daha çok ilgiye muhtaç olduğuna, savaşların olumsuz etkilerine karşı yeterli tedbirler alınmazsa bu neslin belirsiz bir sona doğru akıp gitmekte olduğuna işaret eder.

Hilmi’nin romanda temas kurduğu kadınlar Nedâ, Nâdiye ve Nudit Erika Harrison karakterlerini bir arada değerlendirmek yerinde olacaktır. Romanın birinci bölümünü oluşturan kendi hikâyesinde âşık gencin farklı kadınlarda sevdiği kadından izler bulması Hilmi karakterinin de taşıdığı bir özelliktir. Başka bir deyişle Hilmi hikâyesinde kendini yazmıştır. Hilmi hoşlandığı özellikleri barındıran kadınlara “Nûd” demektedir. ‘İydân’ın yazdığı bölümlerde bu ismin lügat manası şu şekilde tahlil edilmektedir.

²⁵³ Sa’dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, ss.105 – 106.

²⁵⁴ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, “حَلْم”, *Lisânü’l-‘Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr, Dârü’l-Maârif, Kahire ty. 2/980.

ملاك وحيد .. هل هي إمراة برزخية ما بين تحققها واستحالتها .. إن (Node) تعني

بالانكليزية المأزق، أو نقطة اللقاء، أو نقطة تقاطع مدارين.

*“Tek melek.. Acaba o gerçekliği ve imkânsızlığı arasında olan berzahi bir kadın mıdır? (Node) İngilizce’de çıkmaz, buluşma noktası veya iki yörünge nin kesişme noktası anlamlarına gelir.”*²⁵⁵

Hilmi önce Erika Harrison’a sonra Nedâ’ya “Nûd” der. Bu bağlamda düşünüldüğünde “Nûd” Hilmi’nin çıkmazı ve hayallerinin kesişim noktasıdır. Nedâ ile evlendiğinde hedeflediği sona yani buluşma noktasına ulaştığını düşünmüştür. Hâlbuki sonrasında hayatın gerçekleri Nedâ’yı “Nûd”luktan çıkarmıştır.

Yazar Nûd figürü ile insanın ulaşmak istediği hayallerin gerçek dünya ile çatıştığına işaret eder. Zira insan mutluluğu ararken kendisine hedef bir nokta belirler ve o noktaya ulaşmak için bütün hissiyatını sarf eder. Sonunda gün gelip hedefine ulaştığında bakar ki aslında ulaştığı şey aradığı mutluluk değildir.

Nedâ ندى kelime anlamı itibariyle “çiy, ıslaklık, şebnem” anlamlarına gelmektedir.²⁵⁶ Bilindiği gibi şebnemler çiçek ve otların üzerinde geçici bir süre bulunur. Doğan güneşle birlikte buharlaşıp havaya yayılır. Hilmi’nin Nedâ ile mutluluğu, hayatın gerçeklerinin sıcaklığına dayanamayıp buharlaşmıştır.

ندأ - يندو “seslenmek, çağırmak” fiilinin ism-i faili olan نَادِيَةٌ kelimesi çağıran, davet eden” anlamlarına gelir. Nitekim romandaki Nâdiye karakteri hayalleri ve duygularıyla Hilmi’yi ısrarla çağırmıştır. Hilmi’den bu çağrıya olumlu cevap bulamayınca suskunluğa bürünmüştür. Yazar bu karakterle masumane hissiyatla insanı çağıran nice kalplerin insandan aldıkları olumsuz cevapla artık seslenemeyeceklerini, susacaklarını ifade eder.

²⁵⁵ Sa‘dâvî, *el-Beledü’l-Cemîl*, s.212.

²⁵⁶ İbn Manzûr, “ندى”, *Lisânü’l-‘Arab*, 6/4386.

3.2. İnnēhû Yahlûmû ev Yel‘abû ev Yemûtû Romanı

3.2.1. Romanın Tanıtımı

İnnēhû Yahlûmû ev Yel‘abû ev Yemûtû (Ya Düşler, ya Oynar ya da Ölür) romanı, İran – Irak savaşı (1980 – 1988) sıralarında dünyaya gözlerini açan, Körfez Savaşı, ambargo dönemi, Saddam rejiminin yıkılması ve ardından Amerikan işgaline tanık olan Nedim adındaki bir gencin, 1980 ile 2004 yılı arasında yaşadığı dönemin zihin, hafıza ve hayal dünyasına yansımalarını konu edinir.²⁵⁷

Romanın büyük bir bölümünü Nedim’in varsayımları, hayalleri, rüyaları ve geçmişte yaşadığı hatıraları oluşturur. Romanda varsayımlar, hayaller, rüyalar gerçek hayatla birlikte sunulmakta hatta bazen birbirine karışmaktadır. *İnnēhû Yahlûmû ev Yel‘abû ev Yemûtû* romanı Irak’ın sıradan bir vatandaşını temsil eden bir kahramanın bir bakıma kamerasından Irak’ın yaşadığı trajik çeyrek asrına ışık tutar.

İnnēhû Yahlûmû ev Yel‘abû ev Yemûtû romanının 199 sayfadan oluşan ilk baskısı 2008 yılında Dımaşk’taki el-Medâ yayınlardan çıkmıştır.²⁵⁸ el-Cemel yayınlardan çıkan romanın ikinci baskısı 207 sayfadan oluşmaktadır. Çalışmamızda romana yapılan atıflar bu baskıya göre yapılmıştır.²⁵⁹

İnnēhû Yahlûmû ev Yel‘abû ev Yemûtû romanı sekiz ana bölümden oluşur. Kendi içinde birçok ara bölüme ayrılan ana bölümlere verilen adlar şu şekildedir:

Birinci bölüm: كتاب الأقنعة (Maskeler kitabı)

İkinci bölüm: تعطيل الحكاية (Hikâyeyi devre dışı bırakmak)

Üçüncü bölüm: رياح التغيير (Değişim rüzgarları)

Dördüncü bölüm: حميد وهاميت (Hamid ve Hâmît)

²⁵⁷ Nâzik el-Bedîr, “Ahmed Sa’dâvî Yahlumu ve Yemûtu Beyne’l-Hunâ ve’l-Hunâk, Kırâât”, <http://thaqafat.com/2015/07/27144>, (26.04.2020).

²⁵⁸ “İnnēhû Yahlûmû ev Yel‘abû ev Yemûtû”, <https://www.goodreads.com/book/show/15716183>, (03.08.2020)

²⁵⁹ Ahmed Sa’dâvî, *İnnēhû Yahlûmû ev Yel‘abû ev Yemûtû*, Menşûrâtü’l-Cemel, Beyrut, 2015.

Beşinci bölüm: الأوهام الرحيمة (Merhametli kuruntular)

Altıncı bölüm: أوراق (Evraklar)

Yedinci bölüm: أخطاء (Hatalar)

Sekizinci bölüm: الإقامة في الـ (هنالك) (Orada oturmak)

Her bölümün başında genelde bölümden alınmış bir paragraf bulunur. Bu paragrafla yazar okuru okuyacağı bölüme zihinsel olarak hazırlar. Üçüncü ve sekizinci bölümlerin başlarında bölüm içeriğinde olmayan fakat mana bakımından muhteva ile ilgili başka kaynaklardan alıntılar yer alır.

Yazarın birinci romanı *el-Beledü'l-Cemîl*'de olduğu gibi *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* romanında da iki ayrı anlatıcı vardır. Yine benzer şekilde roman hikâyesinin hikâyesini barındırdığı için postmodern romanların karakteristik özelliklerinden biri olan üstkurmaca tekniği ile yazılmıştır.

Roman, yazarın 2010 yılında Beyrut'un dünya kitap başkenti seçilmesi münasebetiyle kırk yaş altı en iyi kırk genç Arap romancı arasına seçilmesine vesile olmuştur.²⁶⁰ Yazarın roman türünde ikinci eseri olmasına rağmen bu başarıyı göstermesi dikkate değerdir.

3.2.2. Olay Örgüsü:

Saddam rejiminin 2003 yılında yıkılmasının ardından Amerikan tanklarının Bağdat sokaklarını işgal ettiği sahnelerle başlayan *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* romanı genel olarak değerlendirildiğinde bir olay romanı olmaktan ziyade durum romanı olma özelliği gösterir. Zira roman kahramanlarının olay hareketliliği çok yoğun değildir.

Nedim, Bağdat'ın Sevrâ mahallesinde ikamet eden Buneyye ve Yarallah adlarındaki anne babanın iki çocuğundan biridir. Çocukluğunda anne ve babasından ihtiyaç duyduğu sevgi ve şefkati göremediği için üzülmemektedir. Babası daima

²⁶⁰ Abdurrazzâk Bûkibbe, "Kâlû 'an Sa'dâvî", <https://almadapaper.net/view.php?cat=104944>, (07.05.2020).

somurtkan ve konuşmalarında küfür vb. galiz tabirler eksik olmayan biridir. Nedim, evleri arasında sadece bir duvar bulunan komşusunun çocuğu ve arkadaşı Mustafa el-Fîlî'ye gıpta eder. Zira Mustafa'nın babası oğluyla gayet ilgili ve ona kibar davranmaktadır. Mustafa'nın eğitimini ve kitap okumasını itina ile yakından takip etmektedir. Nedim'in hayatında okuduğu ilk kitabı da Mustafa'nın babası vermiştir.

İran savaşında Mustafa'nın babası mevcut hükümet tarafından cepheye çağrılır ve bir süre sonra öldüğü haberi ailesine bildirilir. Duvarın arkasından Mustafa'nın ağlama seslerini duyan Nedim de çok üzülür ve o da duvarın arkasında ağlar. Babasının ölümünden sonra Mustafa arkadaşlarıyla oyunlara katılmamaya başlar ve gün geçtikçe okul başarısı düşer.

Mustafa büyüyüp delikanlı olduğunda dine temayülü artar. Mahalledeki söylentilere göre rejimin bölge sorumlusu Yoldaş Dâhil Mustafa'yı aşırı dinci, dış kaynaklarla bağlantısı olduğu gerekçesiyle onu, önce parti binasına sonra da karakola götürmüştür. Daha sonra Mustafa karakolda gördüğü orantısız güç içeren muameleden dolayı belinden altı felç olur ve tekerlekli sandalyeye mahkûm olarak hayatını sürdürür. Nedim her hangi bir işte çalışmadığı zamanlarda Mustafa'nın günlük gezintilerinde ona yardım eder. Tekerlekli sandalyesinde itekleyerek onu gitmek istediği yerlere götürür. Kitaplara düşkünlüğünden dolayı başta kitapçılar olmak üzere birçok yere beraber gittikleri için Nedim Mustafa'yı taşımaktan artık sıkılmıştır.

Nedim'in varsayımlarında kendisini başkalarının yerine koyarak yani empati yaparak kurduğu hayaller önemli bir yer tutar. Bunlardan birinde kendini Mustafa'nın yerine koyar. Varsayımına göre Nedim, 8 Şubat Grubu adında gençlerden oluşan ve rejime muhalefet eden bir grupta bulunmaktadır. Yaptıkları bir gösterinin ardından arkadaşlarıyla beraber tutuklanır. Karakola götürülerek sorguya çekilir. Kendisinin 2004 yılından geldiğini ve ne yaparlarsa yapsınlar kendisinden bilgi almayacaklarını söyler. Sorguya çeken polislerin Nedim'e şiddet uygulayarak omurilik kemiğini kırmaları neticesinde Nedim tekerlekli sandalyede yaşamak zorunda kalır.

İran savaşı sırasında hemen hemen her gün cepheye ölmüş askerler Irak bayrağıyla sarılmış tabutlarla Bağdat'a getirilir. Savaşta kaybedilen asker sayısı beklentinin hayli üzerindedir. Cenaze evi olduğuna alamet olarak duvarlarına siyah bayrak asılan evlerin sayısı gün geçtikçe çoğalmıştır. Nedim ve mahallesindeki

çocuklar birçok kez oğullarının bayrağa sarılı tabutu üzerinde ağlayan anne görüntülerine tanık olur.

Askerlik yaşına gelen gençlerden bazıları o günlerde, ailelerinin de yardımıyla askerlik hizmetinden kaçmaya çalışırlar. Hatta ev ev dolaşan hükümet yetkililerine görünmemek için kanalizasyon çukurlarına gizlenen gençler olur. Ancak mevcut rejim bu konuda son derece sert bir tavır takınarak bu tarz girişimde bulunanları kendi mahallelerinde, insanların gözü önünde cezalandırır. Nedim ve arkadaşları mahalleden bir gencin savaştan kaçtığı için tutuklandıktan sonra çocukların futbol oynadığı mahalle sahasına getirilerek infaz edilmesine tanık olurlar.

Hükümet adına Bağdat'taki 38. bölgeden sorumlu Yoldaş Dâhil adamlarıyla gelerek bıyıkları terlemiş gençleri tespit etmek ve askere almak maksadıyla bölgeye ara sıra gelir. Artık Nedim de gençlik belirtileri görünmeye başlar. Sıra Nedim'lerin evine gelmeden önce Nedim annesi Buneyye'nin bilgisi dâhilinde tandır fırınının içine uzanır. Buneyye üzerine çalı ve odunlar atarak oğlunu kamufle eder. Dâhil ve adamları gelip bütün odaları ararlar. Buneyye yaptıkları planı adamların anlama ihtimalini tümüyle yok etmek için tandırdaki odunları yakar. Neyse ki ateş ciddi bir boyuta ulaşmadan adamlar giderler ve Nedim sağ salim tandırdan çıkar.

Babası Yarallah İran – Irak savaşının bitmesini çok ister fakat bitiş ilanından iki gün önce bilincini kaybederek ilanı duyamadan bir hafta sonra vefat eder. Annesi Buneyye Amerikan işgaline kadar yaşar. Ağabeyi Hamid İran'la yapılan savaş sırasında Irak ordusunda bir süre görev yapar.

Kerîme adında Kürt kökenli bir ailenin kızına âşık olan Hamid, onunla evlenmek ister. Babası Yarallah Kürt kökenli olan ailesini Saddam'ın er geç ülkeden çıkaracağını söyleyerek Hamid'in isteğine karşı çıkar. Asker olarak görev yaptığı için her an ölebileceğini ve kızlarını dul bırakacağını düşünen kızın ailesi de Hamid'e kızlarını vermeyerek başkasıyla evlendirirler. Hamid bu duruma çok üzülen içki içmeye başlar.

Nedim'in varsayımlarından birinde Hamid savaş sırasında diğer askerlerle beraber, sırtında muhabere cihazıyla Mavt Dağına tırmanmaktadır. O sırada yukarıdan atılan bir topçu bombasının Hamid'in yakınındaki bir kayaya isabet etmesiyle kopan kaya parçası Hamid'in sağ bacağına kalçasına yakın yerden keser. Uzun süre hastanede

kalan Hamid'e protez bacak takılır ancak o takma bacakla dolaşmaktan rahatsız olarak koltuk değneği kullanmayı tercih eder. Babası Yârallah, Hamid hastanede yatarken Kerime'yle evlenmemiş olmasının isabetli olduğunu ona söyler.

Hamid hastanede Hamdân adında kendisi gibi bir bacağını kaybetmiş bir askerle tanışır. Sol bacağını kaybeden Hamdân Hamid'e nispeten daha fazla hayatın içindedir. Duygularını anlayacak birini bulduğunu düşünen Hamid Hamdân'la uzun uzadıya sohbet eder. Hamid'in sakat kalma varsayımı üzerine Nedim ağabeyinin pasaportunu alarak Amman'a gittiğini hayal eder. Bu hayalinde Ürdün sınırındaki görevliler pasaportun kendisine ait olmadığını söyleyerek Nedim'i ülkelerine almazlar.

Savaştan sonra Hamid bulduğu ilk fırsatta Irak'tan ayrılarak bir batı ülkesine gitmeyi düşünür. Doksanların başlarında bu maksatla biriktirmiş olduğu parayla çıkardığı pasaportla Hamid bu hayalini gerçekleştirir. Gitmeden önce kardeşi Nedim'i bir kenara çekerek ona anneleri Buneyye vefat edinceye kadar Bağdat'ta kalmasını daha sonra Irak'ta bağlayıcı bir şey kalmayacağı için onu yanına alacağını söyler.

Nedim hayat planını ağabeyi Hamid'in bu sözü üzerine yapmıştır. Hayallerinin büyük bir bölümünde annesi Büneyye'nin yakın bir zamanda ölmesi ve ağabeyinin pasaport ve uçak için gereken meblağı göndererek Hamid'in yanına gitmek ve yeni bir hayat kurmak vardır. Ancak işler Nedim'in planladığı gibi gitmez. Hamid önce Amman'a oradan da meçhul bir yere giderek Nedim ve annesiyledaha sonra hiç iletişim kurmaz.

Doksanların başlarında Körfez krizi patlak vermiş, Irak Kuveyt'e girmiştir. Bu süreçte Saddam yönetimi eli silah tutan gençleri icbarla silahaltına alır. Varsayımlarının birinde Nedim 1991 yılında Kuveyt'ten çekilme emri geldiğinde Kuveyt sınırında olan askerlerden biridir. Emir geldiğinde kendi imkânlarıyla hızlı adımlarla yürüyerek Basra'ya geçmeye çalışırken sınır civarında ölen Irak askerlerinin cesetlerini yiyen köpekleri görür. Basra'ya ulaştığında sınır kapısında Saddam'ın duvara asılı gülen resmine ellerindeki silahlarla ateş açan subaylara tanık olur.

Nedim aynı zamanda çok kitap okumakta ve hayallerini ve zihin dünyasını çalıştığı yerdeki bilgisayara yazmaktadır. Hatırat olma özelliği taşıyan yazdıkları romanın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Nedim bir gün ağabeyi Hamid'i rüyasında görür. Ağabeyi içki masasında alkol alırken ona eşlik eder. Hamid rüyada Nedim'e "Abbûd" diye hitap eder. Nedim'in bir başka varsayımında Abbûd Hamid'in İran savaşında birlikte olduğu askerlerden biridir. Abbûd, Irak'ın daha önce girmiş olduğu el-Muhammera'dan çekilmesine neden olan 1982 yılındaki savaşta ölen altmış bin Iraklı askerden biridir. Savaşta ölen Abbûd'un cesedi el-Huveyze bataklıklarına düşer. Nedim'in hayalle karışık varsayımlarına göre Abbûd'un cesedini bataklıkta balıklar yer. Büyük bölümü Irak topraklarında olan bataklıkta cesedi yiyen balıklar, Iraklı balıkçılar tarafından avlanır. Bu balıklar, Ebû Nuâs Caddesindeki balık lokantalarına ulaşarak Hamid'in sofrasına gelir.

Nedim'in varsayımlarında İran'da esir kalan otobüs şoförü arabası bomba tuzağı olarak kullanılmak için çalınan taksici ve daha birçok savaş mağduru Iraklı vardır. Nedim, ağabeyi Hamid'in yurtdışına gitmekle zorla askere alınmaktan da kurtulduğunu düşünür. Nedim Hamid'in Amerika'ya gittiği varsayımı üzerine onun yaşama ihtimali olan hayat tarzı ve başına gelebilecek olaylar hakkında uzun uzun makaleler yazar.

Nedim'in varsayımlarına göre Hamid Amerika'nın kuzey eyaletlerinin birinde duvar boyacısı olarak çalışmakta ve yaşadığı bölgedeki insanlara benzer bir hayat yaşamak için özel bir gayret sarf etmektedir. Sabahları erkenden kalkan Hamid, soğuk duş alıp kahvaltı yaptıktan sonra evinin yakınındaki parkta yirmi dakika spor yapar. Ardından evine dönüp iş elbiselerini giyerek bisikletiyle işe gider. Kendisi gibi mülteci olan arkadaşlarıyla boya işlerinde çalışır. Öğle yemeği için arkadaşlarıyla beraber sürekli aynı Çin lokantasına giderler. Orada garson olarak çalışmakta olan Bosna Hersekli Liyubliyâna adında bir kıزدan hoşlanır. Kaçamak bakışlarla geçen öğle yemeğinin ardından işine geri döner. Akşamları iş arkadaşlarından biriyle evindeki televizyon karşısında oturarak geç vakte kadar içerler. İlerleyen zamanlarda Liyubliyâna ile münasebetlerini geliştiren Hamid onu kaldığı eve götürerek ilişkiye girer. İlerleyen zamanlarda evlenip Bosna Hersek'e beraber gideceklerdir.

Nedim'in varsayımında Hamid Amerika'dayken Irak'ı hatırlatan her şeyden kaçır. Çevresinde kim olduğunu soranlara kendisini farklı şekillerde tanıtır. İnsanlar ona isminin baş harfi olan ح harfini incelterek ve son harfi sertleştirerek هامت diye

hitap ederler. Komşularından yaşlı bir kadının onun Iraklı olduğunu bir vesileyle fark etmesine Hamid çok üzülür. Bu yaşlı kadın Amerika'nın Irak'ı bombaladığı günlerde üzgün olduğunu belirterek ülkesi namına Hamid'den özür diler.

Amerika'nın 2003 yılında Saddam rejimini yıkması ve Irak'ı işgal etmesinin ardından televizyon haberlerinde dünya gündemin birinci sırasını Irak almıştır. Her akşam haberlerde Amerikan bombardımanlarından dolayı Irak'taki ölü ve yaralıların gösterildiği sahneler Hamid'i çok rahatsız eder. İzlediği son haberlerde Bağdat'taki bir hastanede çekilen görüntülerde yaralıların arasında muhabir, Amerika'ya beddua ve küfürler eden yaşlı bir kadına mikrofonu uzattığında Hamid'in canı iyice sıkılır. Zira görüntülerdeki yaşlı kadın öz annesi Buneyyedir.

Zaten Nedimin varsayımlarından ibaret olan Hamid'in Amerika'daki yaşamında, her ne kadar kaçmak istese de sürekli ona kimliğini hatırlatan vicdani bir tarafı vardır. Nedim ağabeyi Hamid'in vicdanına benzer bu tarafını anlatımlarında kişiselleştirmiştir. Vicdanı her nereye giderse gitsin sürekli Hamid'i takip ederek ne yaparsa yapsın onu izler. Yaptığı yanlışları eleştirir ve her seferinde ona aslını hatırlatır. Vicdanının kendisine çektiği bu azaptan dolayı son derece bunalan Hamid intihara bile teşebbüs eder. Son anda intihardan vazgeçen Hamid yaşadığı psikolojik bunalımdan kurtulmak ve kaçmak için Amerika'nın farklı eyaletlerini gezerek çalışan bir sirkin malzemelerini taşıyan kamyon şoförlüğü işine yönelir.

Birçok kez iş değiştiren Nedim Bağdat'ın matbaa ve basımevlerinde dizgici olarak çalışır. Son çalışmakta olduğu basımevindeki patronuna işten ayrılacağını söyler. Patronu işi bırakmamasını tavsiye etse de Nedim işi bırakmaya kararlıdır. Patronu her nedense kendisine yakın gördüğü Nedim'i evine davet eder ve son olarak beraber bir şeyler içmeyi teklif eder. Mutsuz görünen patronunun evi hiç de Nedim'in tahmin ettiği gibi değildir. Daha çok bekâr evini andıran evde oturduklarında içmeye başlarlar. Sarhoş olan patronu Nedim'e hayat hikâyesini anlatır.

1980 yılında İran savaşında asker olan bu adam İran'da yıllarca esir olarak kalmış ve ülkesine ancak 20 yıl sonra gelebilmiştir. Askere giderken evli ve bir çocuğu olan şahıs, Irak'a döndüğünde başta hanımı olmak üzere bütün ailesinin kendisinden tamamen ümit kestiklerini görür. Kız kardeşi ailesinden kalan evi satarak hanımıyla paylaşmıştır. Bir süre sonra çocuğu ölmüş ve hanımı başkasıyla evlenerek tamamen

farklı bir hayat kurmuştur. Adamın hayata dair hiç beklentisi olmadığı her halinden anlaşılmaktadır.

2003 yılında Saddam rejimini yıkan ABD güçleri Bağdat sokaklarını tanklarıyla işgal etmiştir. Nedim ülkesinin sokaklarını işgal eden Amerikalıları gördüğünde onları kendi ülkelerinde görmeyi temenni ettiğini düşünür. Ülkede güçlü bir otorite kalmamasından dolayı birkaç ay içinde irili ufaklı radikal örgütler Bağdat sokaklarına hâkim olmaya başlar. Irak her geçen gün daha fazla karmaşanın içine dalmaktadır.

Doksanlı yılları annesinin vefatını bekleyerek ve Hamid'in verdiği sözü yerine getirmesini umarak geçiren Nedim, takvimler iki binli yılları gösterdiği halde Buneyye'nin hala ölmemesinden ve Hamid'in hiç aramamasından dolayı üzülür. On yıl hayaller, rüyalar, kâbuslar ve varsayımlarla geçtikten sonra Nedim 2003 yılının bir bahar sabahı komşularının evine düşen bir Amerikan füzesinin sesiyle uyanır. Füzenin neden olduğu tahribattan dolayı komşularının duvarı Buneyye'nin üzerine düşer ve yaşlı kadın ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılır.

Buneyye bu olayın ardından hasta olarak yatağında birkaç ay daha yaşar. Bu süre zarfında Nedim, bir taraftan annesinin bakımıyla meşgul iken diğer taraftan da iş arar. Bir gün Riyahu't-tağyîr gazetesinin ilanında gazeteye sekiz dizgici birden alınacağı ilanını okur ve hemen bu işe başvurur. Müracaat sırasında aynı işe başvuran yaşça büyük biri daha vardır. Gazete sorumluları işe alınanların içinde ikisinin de olduğunu söyler. Bu zat Nedim'in simasında bir donukluk hissetmiştir.

Adı belirtilmeyen bu şahsa Nedim, önceki sekiz dizgicinin nasıl aynı anda işi bıraktığını sorar. Aynı gün içerisinde Nedim ürkütücü gerçeği öğrenir ve durumu bilmeyen yaşça büyük arkadaşına iş çıkışında söyler. Gazetede çalışan önceki sekiz dizgici öğle yemeği için aynı kahvehaneye oturup bir şeyler atıştırırken kimliği belirsiz kişiler tarafından uzun namlulu silahlarla taranmışlar ve hepsi orada ölmüşlerdir. Gazete yönetimi olayın yayılmasını önlemek için çalışanları uyarmıştır. Haberi duyan arkadaşları endişelenir.

İlerleyen günlerde Nedim ve diğer gazete çalışanları rutin bir çalışma temposuna girer. Bu arada sürekli çevreden süikast ve ölüm haberleri gelmektedir. Rejim yıkıldıktan sonra bu tarz olaylar Bağdat'ta ve Irak genelinde sıradan hale gelmiştir. Arkadaşı öğle aralarında dinlenirken Nedim'le sohbet eder.

Buneyye hasta olarak birkaç ay evde yattıktan sonra vefat eder. Nedim'in hayat planını üzerine kurguladığı şartlardan biri olan annesinin ölümü nihayet gerçekleşmiştir. Ancak Nedim artık eskisi kadar hayata karşı umutlu değildir. Bir süre sonra yıllarca Buneyye'nin ölümünü beklediği için kendini suçlu hisseder. Gazetede ki yeni arkadaşına annesinin vefat ettiğini üzümlere anlatır.

Nedim'in arkadaşı Mustafa, tekerlekli sandalyesiyle artık kendi başına gidebilmeyi öğrenmiştir. Bu ona özgüven kazandırdığı için Bağdat sokaklarında tek başına gezmeye başlamıştır. Nedim en son görüştüklerinde Mustafa'nın hayata daha umutlu baktığını fark eder. Ancak iki gün sonra Mustafa, kendini aniden silahlı bir grubun Amerikan askerleriyle çatıştığı bir sokakta bulur. Atılan kurşunlardan birinin ona isabet etmesiyle Mustafa orada hayatını kaybeder. Nedim bu haber üzerine hem çok üzölür hem de arkadaşını yalnız bıraktığı için vicdan azabı hisseder.

Sürekli benzer işlerin yapıldığı dizgi mesaisinin bitiminde yaşça büyük arkadaşları kendilerini kürek mahpuslarına benzetmektedir. Yeknesak geçen üç aylık iş temposunun ardından Nedim'in arkadaşı yaşça büyük olduğu ve İngilizce bildiği için dizgi şefliğine terfi eder. Diğer dizgicilerin idarecisi konumunda olduğu için Nedim ve diğer çalışanların çalışmalarını takip eder. Aynı zamanda dizgi bölümündeki tüm bilgisayarların bakımıyla da ilgilenmektedir. Terfi ettiği bu görev sayesinde arkadaşlarının iş disiplinini de görme imkânı bulur. Çalışanlardan bazılarının ara sıra bilgisayarda oyunlar oynayıp sohbet ettiğini fark ederken Nedim'in işini gayet ciddiyetle yaptığını görür.

Nedim'in büroda olmadığı bir gün bilgisayarların bakımıyla meşgul iken Nedim'in kullandığı bilgisayarda gazete ile ilgili olmayan bir dosya olduğunu fark eder. Ne olduğunu anlamak için dosyaya girdiğinde Nedim'e ait yetmiş sayfayı aşkın hikâyeye benzeyen hatıratlar olduğunu görür. Her nedense içeriğini merak edip o anda okuyamayacağını düşünerek çıktısını alır ve evrak çantasına atar. İçinden Nedim'den izin almadan yaptığı bu işin aptalca olduğunu düşünür.

Dizgi şefi, gazetede çalışanlarından Saddam rejimi yıkıldıktan sonra ailesiyle beraber Bağdat'a dönen Lorsan adında bir kıza ilgi duyar. Gazetenin çeviri bölümünde çalışan otuz yaşlarındaki Lorsan'ın babası, Saddam rejimi öncesi resmi bir görevde iken rejiminin tehdidinden dolayı yıllar önce Ürdün'e ve sonrasında Avrupa'ya kaçmıştır. Daha sonra rejimin Bağdat'ta bulunan güzel evine el koyduğu haberini

almıştır. Otuz yıl civarı bir aradan sonra rejimin yıkılmasıyla Bağdat'a tekrar gelen ailesi evini geri almıştır. Yıllar sonra memleketine dönen ailesi, kızlarının Iraklı biriyle evlenmesini ve Bağdat'ta yaşamasını istemektedir. Irak kültürüne yabancı kalmaması için anne ve babası kızlarına Irak'a ait yöresel yemeklere kadar herşeyi öğretmeye özen göstermişlerdir. Ancak kızları Lorsan'ın bütün arkadaşları Irak dışındadır.

Lorsan'la evlenmeye niyetlenen dizgi şefi istişare etmek için Nedim'e fikrini sorar. Nedim bu soruya soruyla cevap vererek; yaklaşmakta olan iç savaşa işaret ederek Irak'ta kalmak istediğine emin olup olmadığını sorar. Böyle bir soru karşısında dizgi şefi, bu konuda Nedim'le çok farklı düşündüklerini anlar. Lorsan dizgi şefini ailesiyle tanıştırır. Ailesi, Bağdat'ta yaşamak isteyen biriyle tanıştıkları için memnundur. Ancak dizgi şefi, Lorsan'ın kısa süreliğine gezmek için gelen bir turist gibi görüldüğünü düşünmektedir.

Buneyye öldükten sonra Nedim'in taşrada yaşayan babasının amcası ve oğlu, ailesiyle beraber Bağdat'a gelerek yalnız kalan Nedim'le beraber yaşamaya başlamışlardır. Nedim bu birliktelikten hiç hoşlanmaz fakat itiraz edemez. Dahası Nedim'i kızlarıyla evlendirmeyi ve Bağdat'taki evi satıp köye yerleştirmeyi düşünmektedirler. Bütün bu gelişmelerden dolayı Nedim'in kafası çok karışıktır.

Bir gün Riyahu't-tağyîr gazetesinin matbaa çalışanları kimliği belirsiz şahıslar tarafından kaçırlır. Aynı gün mesai bitimine yakın gazetenin dizgi bölümüne ait internete bağlı olan bilgisayarlar ciddi bir siber saldırısına maruz kalır. Bulaştırılan virüs nedeniyle bilgisayarların ekranı kararmış ardından kaleşnikof silahı olan bir resimle birlikte ekranda "I love Bin Ladin" yazısı görünmüştür. Bakım için gelen mühendis saldırıdan dolayı söz konusu bilgisayarlardaki bütün bilgilerin silindiğini söyler. O gün yaşanan gelişmelere tanık olan Nedim çok üzgün görünmektedir. Mesaiden birkaç saat gecikmeli olarak Nedim'le beraber çıkan dizgi şefi arabasıyla Nedim'i evine bırakmayı teklif eder. Ancak kafası çok karışık ve üzgün görünen Nedim şefin ısrarına rağmen bu saatte eve dönmek istemediğini söyleyerek bu teklifi kabul etmez.

O günden sonra Nedim Riyahu't-tağyîr gazetesine hiç gelmez. Kendisine ulaşılabilir bir telefon numarası da bırakmamıştır. Dizgi şefi daha sonra Nedim'in çalıştığı bilgisayardan çıkarmış olduğu hatıratları arabasının torpidosunda gördüğünde büyük bir pişmanlık duyar. Nedim'in o gün üzülmesinin önemli bir nedeni yazmış

olduğu sayfalarca hatıratını kaybettiğini düşünmesi olduğunu anlar. Ona hatıratlarının kendisinde olduğunu söylemediği için çok pişmandır. Ayrıca Lorsan ve ailesinin radikal örgütlerin bölgeyi etnik olarak temizlemek maksadıyla yaptıkları tehditlerden dolayı evlerinden taşındıklarını, babasının hastalandığını ve annesinin üzüntüden sürekli ağladığını öğrenir.

3.2.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı

İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü romanının genelinde “ben dili”nin kullanıldığı birinci tekil şahıs anlatıcı tipi hâkimdir. Roman sanatında üçüncü tekil şahıs; “o” dilinin kullanıldığı anlatıcı tipine nispeten genel olarak az kullanılan birinci tekil şahıs anlatıcı tipiyle yazar, lirik sıcaklığı yakalamaya çalışır.²⁶¹ *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* romanında birinci tekil şahıs kullanılan yerlerde yazar, anlatıcıların olaylar ve durumlar karşısında hissettiklerini en sıcak ve samimi bir üslupla yansıtmaktadır.

قضيت التسعينيات كلها وانا أمرن نفسي على الهجرة المؤبدة. اختزلت حياتي بوضع محطات

وكبستها مع بعضها.

*“Doksanların tümünü kendimi ebedi göçe alıştırarak geçirdim. Hayatımı birkaç durakla sınırladım ve birbirine sıkıştırdım.”*²⁶²

Romanın tamamında anlatıcı olarak iki ana kahraman vardır. Romanın büyük bir bölümü başkahraman Nedim’in diliyle, geriye kalan kısmı dizgi şefinin diliyle okura aktarılır. Birinci tekil şahıs anlatıcı tipinin kullanıldığı bu bölümler ilahi karakterli anlatıcının sahip olduğu her şeyi bilme özelliğinden mahrumdur. Okur, olay ve durumları anlatıcı karakterin onlara ihatası kadarıyla bilebilir. Nedim, babası Yârallah’ın İran savaşına karşı tutumundan şöyle bahseder:

²⁶¹ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, s. 47.

²⁶² Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 9 -10.

كان ينتظر أن تنتهي الحرب، ولا أعرف مالذي يخطط له مع نهاية الحرب، ولماذا بالتحديد يرغب بنهاية الحرب، هل من أجل الآخرين، أم من أجل حميد، الذي يخدم في وحدة عسكرية مقاتلة.

“Savaşın bitmesini bekliyordu. Savaşın sonunda kendisi için ne planladığını bilmiyordum. Neden tam olarak savaşın bitmesini istiyor? Başkaları için mi, yoksa savaşan bir askeri birimde hizmet eden Hamid için mi?”²⁶³

Olay örgüsü bölümünde belirttiğimiz gibi *İnnehû Yahlümû ev Yel‘abû ev Yemûtû* romanının büyük bir bölümü Nedim’in varsayımları, hayalleri, rüyaları ve geçmişi hatırlamalarından oluşur. Bu bölümlerin bazılarında anlatıcı olan Nedim üçüncü tekil şahıs anlatıcı tipini kullanır ve buralarda bir derece taraflı- gözlemci bir üslup sergiler. Bu varsayımlardan olan Hamid’in İran savaşında yaralanma sahnesi Nedim tarafından şu şekilde anlatılır:

كان حميد يحمل جهاز المخابرة مرتقيا مع رفاقه جبل مأوت للمرة الألف ربما، حين سقطت قنبلة مدفعية على مسافة من أعلى الجبل، ولم يكن هذا أمرا حسنا، لأن هذه القنبلة التي لم تؤذ بشظاياها أحدا أرسلت إلى حميد قطعة كبيرة من الصخر ضربت فخذه الأيسر، وألقته مع ساقه المعلقة في جيب غائر على كتف الجبل.

“Hamid, arkadaşları ile birlikte belki de bininci kez Mavt dağına tırmanarak istihbarat cihazını taşıyordu. O sırada biraz uzaktaki dağın tepesinden bir topçu bombası düştü. Bu hiç de iyi bir şey olmadı. Çünkü bu bomba parçalarıyla kimseye zarar vermemiş, ancak Hamid’in sol uyluğuna çarpan büyük bir kaya parçasını fırlatmıştı. Hamid’i bacağıyla beraber dağın omzundaki girintili bir oyuga atmıştır.”²⁶⁴

Anlatıcının her zaman bir insan olması gerekmez. Kişilik kazandırılmış herhangi bir varlık da romanda anlatıcı rolü üstlenebilir.²⁶⁵ *İnnehû Yahlümû ev Yel‘abû ev*

²⁶³ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel‘abû ev Yemûtû*, s. 9.

²⁶⁴ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel‘abû ev Yemûtû*, s. 70.

²⁶⁵ Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, s. 31.

Yemûtü romanında Hamid'in Amerika'daki farazi hayatında bir nevi vicdanının sesini temsil eden bir varlık kendisini takip eder. Bu varlık kendisini Hamid'e refakat eden bir hayalet olarak tanıtır ve Hamid'in Amerika'daki hayatından kesitleri anlatır.

لا أريد أن أربكم. ولكنني مجرد طيف يرافق حميد في حله وترحاله. وقد منحت داخل

هذه الحكاية سلطة أن أروي قصته بدلا منه، لأنني ربما الشخص الأكثر حرية.

*“Sizi telaşlandırmak istemem. Ama ben sadece Hamid'in her işinde ona refakat eden bir hayaletim. Bu hikâye içinde bana onun yerine hikâyesini anlatma yetkisi verildi, çünkü belki de ben en özgür kişiyim.”*²⁶⁶

Yazar, “ben dili” kullanmanın kendini kısıtladığının farkındadır. Bunun için Hamid'e eşlik eden bu hayalete dışardan bakarak anlatma kabiliyeti vermiştir. Bunun gerekçesini okurla paylaşmaktan da geri durmamıştır.

الحكاية الجيدة تحتاج إلى راويا حرا، لا يخشى من شيء أو من أحد.. أليس كذلك؟

*“İyi bir hikâyenin hiçbir şeyden veya kimseden korkmayan, özgür bir anlatıcıya ihtiyacı vardır.. Öyle değil mi?”*²⁶⁷

Hamid'in bu vicdani hayaleti yer yer gözlemci olarak olayları anlatırken kurguda sürekli yanında olduğu için “ben” dilini, daha doğrusu “biz” dilini kullanır.

كان ينتظر ذلك الرجل الذي حدثه عن السيرك الجوال. وقد ألغى فجأة مواعده معه بسبب

انشغال طارئ. لذا بدا كئيبا ومضغوطا..

عبرنا شارع (جاينيز ريفر) بخطوات خدرة، وبقينا نتسكع على الرصيف المقابل...

*“(Hamid) Gezici sirkten bahseden o adamı bekliyordu. Adam sıradışı bir meşgale nedeniyle aniden onunla randevusunu iptal etti. Bu yüzden keyifsiz ve stresli görünüyordu..”*²⁶⁸

²⁶⁶ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 109.

²⁶⁷ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 109.

²⁶⁸ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 109.

“Chinese River caddesini uyuşmuş adımlarla geçtik ve karşı kaldırımında dolaşıp durduk...”²⁶⁹

Her ne kadar bu hayalet Hamid’in bir parçası olsa da Hamid’in içinden geçenleri tam olarak bilmez. İlahi karakter taşıyan anlatıcı tipinin her şeyi bilme özelliğinden mahrumdur. O da dışardan gözlemleriyle onun hakkında yorum yapar.

ها أنذا أكتب وصيتي. لأنني سأموت غدا شر ميتة يا أمي، حتى أنه اشترى نهار البارحة سكين مطبخ عريضة، رغم عدم حاجته لها. وهذه كلماتي الأخيرة..

“İşte vasiyetimi yazıyorum. Çünkü yarın kötü bir şekilde öleceğim, anne! Dün ihtiyacı olmadığı halde (Hamid) büyük bir mutfak bıçağı satın aldı. Bunlar benim son sözlerim...”²⁷⁰

3.2.4. Zaman

Romanda zaman kavramını araştırmak, bir bakıma yazarın içinde yaşadığı tecrübe dünyasını, yazdığı roman dünyasını ve o zamandan bu güne uzanan ilişkiler dünyasını incelemektir.²⁷¹ *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü* romanın sonuna yazar “Bağdat 2004 Sonbahar – 2008 Yaz” notunu ekleyerek romanın yazılma aralığına işaret etmiştir. Dört yıl kadar bir süre zarfında yazılan romanın nesnel zamanı 2003 yılının başları ile 2004 yılının sonlarıdır. Roman, ABD güçlerinin Irak’a girdiği 2003 yılı Mart ayında Nedim’in Amerikan askerlerini Bağdat sokaklarında gördüğü sahnelerle başlar.

بدل أن يرسل لي حميد من مدينته المجهولة التي يقيم فيها، تذكرة طائرة. جاء هؤلاء الجنود وملؤوا شوارعنا بعجلاتهم المدرعة..

“Hamid, yaşadığı meçhul şehirden bana bir uçak bileti göndereceğine; bu askerler geldi ve sokaklarımızı zırhlı tekerlekleriyle doldurdu...”²⁷²

²⁶⁹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 110.

²⁷⁰ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 137.

²⁷¹ Stevick, *Roman Teorisi*, s. 231.

²⁷² Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 7.

İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü romanında nesnel zamanı her ne kadar iki yıl civarı gibi kısa bir zaman dilimi oluştursa da romanda anlatılan olayların zamanı 1980'ler ile 2005 yılı arasını kapsar. Daha çok başkahraman Nedim'in merkezinde teşekkül eden roman, onun hafızası ve hayal gücünün geçmiş ve gelecek arasındaki zamanlarda yolculuğu ile anlatılır.

إنني الآن لست ذلك الشخص الذي عذبتموه في الـ91، إنني قادم من المستقبل، أنا أسكن

في 2004، ولقد جئتُ إلى هنا لغرض في نفسي..

*“Ben şimdi 91 yılında işkence yaptığınız kişi değilim, gelecekte geliyorum, 2004'te yaşıyorum ve buraya bende saklı bir maksat için geldim..”*²⁷³

İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü romanında olayların sunumu zaman bakımından kronolojik sırayı takip etmez. Özellikle romanın büyük bir bölümünü oluşturan Nedim'in zihin ve hayal dünyasındaki hatıralar ve varsayımlar 80'li yıllar ile 2000'li yıllar arasında sadece tek yönlü bir seyir izlemez. Sözgelimi doksanlı yıllara dair hadisenin ardından seksenli yıllara geri dönebilir.

Romanda gerçek olayların arasına Nedim'in hayal gücünün kurguladığı olaylar serpiştirilmesi nedeniyle bazen olay zamanını tespit etmek zorlaşır. Dolayısıyla romanı zaman – olay ilişkisi bakımından anlamak konusunda okurun dikkatine çok iş düşer.

Nedim ağabeyi Hamid veya başka kahramanların geçmişte yaşadığı olaylara geri dönüşler veya varsayımlar ile o zamanlarda yaşanan bir takım olayları anlatır. Bunlar Irak'ın gerçekte müdahil olduğu bir takım olayları da içerir.

ورغم أن ثلاثة أشياء كبيرة قد حدثت في هذا الشهر من العام 1982، إلا أن حميد تجاهلها.

الرئيس زار مدينتنا واسماها باسمه، وغزت إسرائيل جنوب لبنان في عملية (السلام من أجل الجليل)

ثم أقدمت إيران على أوسع عملية عسكرية لها تحت اسم (بيت المقدس) استعادت بموجبها

الشوش وديزفول وخرمشهر، وشارفت على انتزاع خوزستان كلها من أيدينا.

²⁷³ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 60.

“1982’nin bu ayında üç büyük şey olmasına rağmen, Hamid onları bilmezden geldi. Reis şehrimizi ziyaret edip şehre adını verdi. İsrail (el-Celil için barış operasyonu) kapsamında Güney Lübnan’ı işgal etti. Sonra İran (Beytu’l-Makdis) adı altında en geniş askeri operasyonunu başlattı ve bununla eş-Şuş, Deyzful ve Hürremşehr’i geri aldı ve tüm Kuzistan’ı elimizden koparmayı başardı.”²⁷⁴

İran – Irak savaşının alevlenmesine neden olan önemli olaylardan birisi Saddam yönetimindeki Irak’ın 1980 yılında İran topraklarına girerek ilerlemesi olur. Önemli merkezlerden biri olan el-Muhammera bölgesi bu taarruz neticesinde Irak’ın kontrolüne girer. 1982 yılında İran’ın yoğun bir baskıyla kaybedilen bölgeleri geri alma çabalarında iki taraf da büyük kayıplar verir.²⁷⁵

Nedim’in İran savaşına dair varsayımlarının birinde çok kayıpların verildiği, tarihe Muhammera savaşı olarak geçen bu savaşa katılan Abbûd adındaki bir askerin ruhuna bürünerek bu savaşta verilen kayıplara işaret eder.

كنت واحدا من ال60 ألف قتيل الذين سقطوا في المعارك الضارية التي انتهت بخروجنا من المحمرة. أنا واحد من هؤلاء النكرات ال60 ألفا الذين دخلوا التاريخ ذائبين في رقم موحد. إنهم ال60 ألف قتيل الذين خسروهم الجيش العراقي للإحتفاظ اليأس بالمحمرة.. لا أكثر.

“Muhammera’dan çıkışımızla sona eren şiddetli savaşlarda öldürülen 60.000 kişiden biriydim. Birleştirilmiş bir sayının içinde tarihe eriyerek dâhil olan 60.000 meçhulden biriyim. Onlar, Irak ordusunun Muhammera’yı ümitsizce tutmak için kaybettiği 60.000 maktüldür.. Başka bir şey değil.”²⁷⁶

Savaş temasının yoğunlukla işlendiği *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü* romanında Irak’ın Kuveyt’i işgali ve ardından 1991 yılında çıkmak zorunda kalması Nedim’in hayallerinde yerini alır.

²⁷⁴ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, ss. 18 – 19.

²⁷⁵ Muhammed Suheyl Takkûş, *Târîhu’l-‘Irâkı’l-Hadîs ve’l-Mu’âsır*, Dâru’n-Nefâis, Beyrut 2015, s. 357.

²⁷⁶ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 19.

أصبحت أكثر صلابة مع تراكم الأيام والأشهر والسنوات. كنت عقب انتهاء حرب الـ 91

أسحب أقدامي بثقل، يائسا من الطريق الطويل..

“Gün, ay ve yılların birikimi ile daha sağlam hale geldim. 91 savaşı bittikten sonra, uzun yoldan ümitsizce ayaklarımı ağır ağır çekiyorum...”²⁷⁷

Iraklı kimliğinden kaçmaya çalışan fakat bir taraftan Irak’taki ailesi ve halkının yaşadığı trajediye üzülen Hamid’in Amerika’daki hayatında gece ve gündüze farklı manalar yüklenir. Hamid gündüzleri kendini işine vererek kendinden kaçır, akşam ve geceleri ise alkole sığınır.

كان النهار نسيانا، والليل تذكر... ولأن النهار نسيان مطبق، فقد كنت لا أثق إلا بالنهار، وكانت الثرات والزجاجات الفارغة تكنسها الرياح الصباحية وضوء البارد..

“Gündüz unutmak, gece hatırlamaktı... Gündüz tam bir unutmak olduğu için sadece gündüze güveniyordum. Gevezelik ve boş şişeleri sabah rüzgârları ve soğuk ışık süpürüyordu.”²⁷⁸

Zaman değişse de Irak halkı için değişmeyen tek şeyin savaş olgusu olduğu, ilginç bir karakter olarak romana dâhil olan dizgi şefinin ifadeleriyle romanda eleştirilir. Irak vatandaşı olan dizgi şefi 1984 yılında Çekoslovakya’da bir eğitim bursu kazanarak Irak’tan ayrılmıştır. Arada yaşadıklarından bahsedilmeksizin 20 yıl sonra, 2004 yılında Irak’a tekrar döner. Döndüğünde gördüğü manzaraları şu cümlelerle ifade eder:

لقد توقف الزمن بطريقة ما كل هذه المدة، المزاج ونبرة الصوت، وردود الأفعال شبه الغريزية

لهذا وذاك. شاهدت الأصدقاء يجلسون على تخوت المقاهي، وكأنني تركتهم للذهاب إلى التواليت

ليس إلا.

²⁷⁷ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 87.

²⁷⁸ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, ss. 113 – 114.

“Bu kadar süre zarfında zaman, bir şekilde durmuştu. Bu ve o andaki ruh hali, ses tonu ve tepkiler, yarı içgüdüsel. Kahvehane oturaklarında oturan arkadaşlarımı sanki sadece tuvalete gitmek için bırakmışım gibi gördüm...”²⁷⁹

3.2.5. Mekân

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanında mekân kapsamı Bağdat’ın Sevra Sementinin 38. Şeridinden Kuzey Amerika’ya kadar uzanmaktadır. Romanın merkezindeki kahraman Nedim, Bağdat’ın kenar mahallelerinden biri olan eski adı Sevra veya Saddam şehri, günümüzdeki adıyla Sadr Şehri’nde ikamet eder. Romanda Nedim’in hayal dünyasının kurgulamasıyla gerçekleşen olaylara sahne olarak birçok yer adı geçer. Yani bir kurgu ürünü olan romanın kahramanı hayal dünyasında mekânları da kurgulamıştır.

Bağdat’ın Sokak ve caddeleri, savaş cepheleri, Kuzey Amerika’nın geniş caddeleri gibi açık mekânlar roman olaylarına sahne olduğu gibi; Nedim’in yıkılmak üzere olan evi, Riyâhu’t-Tağyîr gazetesi binası ve Hamid’in Amerika’daki bekâr evi gibi birçok kapalı mekân roman olaylarına sahne olmuştur. Bağdat’ın birçok semti, cadde ve sokağı adlarıyla geçer.

أعمل على الآلة الكاتبة في مكاتب قرب المحاكم ودوائر التجنيد أو في مطابع شارع

الرشيدي...

“Mahkemelere ve askerlik şubelerine yakın ofislerde baskı makinelerinde veya er-Raşîd caddesindeki matbaalarda çalışıyorum...”²⁸⁰

يسميني الأهالي في منطقة (ستورمز وايت) التي أسكنها باسم أكثر خفة: هاميت.

“İnsanlar beni ikamet ettiğim (Storms White) bölgesinde daha hafif bir adla çağırıyor: Hâmî. ”²⁸¹

Her ne kadar kahraman açısından kurgusal mekânlardan ve olaylardan bahsedilse bile *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* romanı gerçek mekânlardan ve

²⁷⁹ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 155.

²⁸⁰ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 9.

²⁸¹ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 111.

yaşanmış olaylardan bahseder. İran – Irak savaşına sahne olan mekânlar ve bu mekânlarda yaşananların sanal veya varsayım olduğunu söylemek romanın yazılma amacına elbette ters düşer.

Nedim'in hayal ve varsayım dünyasında olaylar kronolojik bir sırayı takip etmediği gibi bu olayların sahnelerinde mekânsal bir ardışıklık da söz konusu değildir. Zira Nedim'in zihin dünyası Sevra mahallesindeki bir olaydan bahsettikten sonra İran savaşındaki bir cepheye intikal edebilmektedir. Savaşta öldükten sonra göle düşen bir askerin ardından Hamid'in içki sofrasına geçebilmektedir.

أنا الآن لست ذلك الذي غطس في ليل الهور المأساوي، أنا شخص أو شيء جديد، حافظت

على بقائي من خلال الذاكرة الليلية لموائد حميد السباعية في أبي نؤاس وشارع السعدون..

“Şimdi ben bataklıkların trajik gecesine dalmış olan kişi değilim. Yeni bir kişi veya bir şeyim. Nedim'in Ebû Nuâs ve Sa'dûn caddesinde Hamid'in yedili sofrasına ait gece hafızası vesilesiyle hayatta kalmayı sürdürdüm..”²⁸²

Nedim ağabeyinin verdiği söz üzerine geleceğe dair planlarını, doğup büyüdüğü Bağdat'tan çıkmak ve bir batı ülkesinde yaşamak üzerine kurgulamıştır. Ağabeyi Hamid'in ona gittiği yer hakkında her hangi bir bilgi vermemesine rağmen Nedim onun hep Amerika'da yaşadığını tasavvur eder. Bundan dolayı yıllarca Amerika'ya gidiş onun hayallerinin önemli bir parçası olur.

ولم أكن أتوقع أن أرى هؤلاء الشباب حليقي الوجوه هاهنا أبدا. كنت أحلم كل مساء،

وبشكل لا إرادي، أن حميد سيرسل بطلبي، وأني سأشاهد هؤلاء الأغراب هناك، في مدنهم هم،

وليس في مدينتي أنا.

تخيلت مرارا كل التفاصيل... أنا أهبط منه مع مسافرين من شتى الأجناس هناك في شمال

أمريكا..

²⁸² Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abû ev Yemûtü*, s. 25.

“Bu yüzü traşlı adamları burada görmeyi hiç beklemiyordum. Her akşam, gayriihtiyari Hamid’in isteğini göndereceğini ve bu yabancıları kendi şehrimde değil, kendi şehirlerinde göreceğimi hayal ettim.”²⁸³

“Her detayı defalarca hayal ettim... Farklı uyruklu yolcularla beraber orada Kuzey Amerika’da uçaktan iniyorum.”²⁸⁴

Romanda, yer bildiren هنا “bura, burası” ve هناك “ora, orası” kelimelerine romanın dokusuna uygun farklı manalar yüklenmiştir. Romanın birçok yerinde bu iki kelimenin sürekli vurgulandığı görülür. İran – Irak savaşına yapılan Nedim’in geriye dönüşlerinde “orası” olan İran ve İranlı askerler ile “burası” olan Irak ve Iraklı askerler karşılaştırılır.

مثلما صنعت قذائف المرسله برتابه من (هنا) تصنع القذائف المرسله من (هناك)، تماما مثل لعبة باسكتبول جنونية..

“Art arda (bura)’dan gönderilen füzelerimin yaptığını, (oradan) gönderilen füzeler de yapıyor. Tıpkı çılgın bir basketbol oyunu gibi.”²⁸⁵

Bu kelimelerin kullanıldığı başka bir yerde, Nedim’in Irak’tan ayrılan ve kimliğinden kaçan ağabeyi hakkında düşündükleri şu cümlelerle anlatılır.

في الحقيقة كل هذه الحوادث تتعلق بال(هناك) بالنسبة لحמיד، وجلستنا الداخلة في عود أبدي لا ينتهي تتعلق بال(هنا)، لكنه يريد بشكل غامض أن يكون في ال(هناك)!

“Aslında, tüm bu olaylar Hamid için (orası) ile ilgilidir. Bitmeyen, sonsuz dönüşümüze dâhil olan oturduğumuz (bura) ile ilgilidir. Fakat o esrarengiz bir şekilde (orada)’da olmak istiyor.”²⁸⁶

Hamid’in kaçtığı “burası” Irak ve Irak gerçekleridir. Hamid, mekân bağlamında mutsuzluğu temsil eden Irak’tan kaçarak Nedim’in varsayımıyla Kuzey Amerika’ya

²⁸³ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtü*, s. 8.

²⁸⁴ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtü*, s. 7.

²⁸⁵ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtü*, s. 23.

²⁸⁶ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtü*, s. 19.

yani “ora”ya kaçır. Nedim’in tasavvurunda Hamid, “ora”da, görünüşte, “bura”daki yani Irak’taki olumsuzlukların olmadığı bir hayat sürer.

Yazar ve şair Bâsim el-Ensâr, roman hakkında yazdığı bir makalesinde romandaki birçok karakterin birer kurgu ürünü olduğundan yola çıkarak yazarın “ora” ifadesini hayali şahısların veya ölümlerin mekânı için; “bura” ifadesini de gerçek dünya ve insanları için kullandığını da ifade eder.²⁸⁷

Farklı güçlerin Irak üzerinde otorite kurma mücadeleleri neticesinde Irak’ta yaşananlar, kendi halkına Irak’ı ötekileştirmiş, öz memleketleri Irak’tan onları soğutmuştur. Nedim’in sürekli Irak’ı terk etmek istemesinin sebebi budur. Zira Nedim doğduğundan beri ülkenin birinci gündemi savaş olduğu için hem çevresi hem kendisi için Irak, ölüm, korku, tehdit, baskı gibi olumsuzluklar anlamına gelir.

لا أسير الآن في البغداد التي تعرفونها، إنها مدينة أخرى تنتمي إلى (هنالك) الذي كتب عنه
نديم في أوراقه الملقاة.

“Şimdi ben bildiğiniz Bağdat’ta yürümüyorum. O, Nedim’in boşır çıkan evraklarında yazdığı “oraya” ait başka bir şehirdir.”²⁸⁸

تتسع دائرة الأصدقاء على الماسنجر، وتضييق على الأرض، خصوصاً في هذه الأيام، حيث
الخروج من البيت هو انتحار محتمل على يد العصابات المسلحة المنتشرة في كل مكان.

“Arkadaş çevresi messengerda genişlerken yeryüzünde daralıyor. Özellikle evden ayrılmanın her yere yayılmış silahlı çetelerin eliyle muhtemel bir intihar anlamına gelen bu günlerde.”²⁸⁹

Romanda ikinci anlatıcı konumunda olan dizgi şefi Çek Cumhuriyeti’nden ayrılıp Irak’a dönme durumunu ifade ederken bu kararın hayatı sonlandırma ile eşdeğer olduğunu ifade eder.

²⁸⁷ Bâsim el-Ensâr, “Ahmed Sa’dâvî Yumârisu Lu‘aben ‘Adîde fî İnnêhû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü”, *Kuttâbu’l’Irâkî*, <http://www.iraqiwriters.com/INP/view.asp?ID=1444>, (25.04.2020).

²⁸⁸ Sa’dâvî, *İnnêhû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 202.

²⁸⁹ Sa’dâvî, *İnnêhû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 199.

ما الذي جعلني أقرر فجأة أن أنهي هذه الحياة، وأعود إلى بغداد؟

“Bağdat'a dönerek aniden bu hayatı sona erdirme kararı almama neden olan nedir?”²⁹⁰

Irak’la benzer bir kaderi paylaşan Bosna halkından biri olan ve Amerika’ya sığınan mültecilerden Liyubliyanâ, Hamid’le evlendikten sonra Bosna’ya geri döndüğünde BM tarafından ülkesinin Sırpılar ile Bosnalılar arasında bölündüğünü görür. Bu durumun neden olduğu sorunlardan şikâyet eden Liyubliyanâ’nın şu ifadesi de mekân unsurunun romandaki bu işlevine dikkat çeker.

لماذا علينا التفكير دائما بأن البقاء في المنفى يحوى مشاكل أقل؟

“Neden hep sürgünde kalmanın daha az problem içerdiğini düşünmek durumundayız?”²⁹¹

3.2.6. Kişiler

Nedim:

İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü romanının büyük bölümünün anlatıcısı ve romanın başkahramanı olan Nedim Bağdat’ın kenar mahallelerinden biri olan Sevrâ mahallesinde yaşar. Doğumu hakkında kesin bir tarih verilmemekle birlikte satır aralarında verilen tarihi olayların işaretiyle Nedim’in yetmişli yılların ortalarında doğduğu anlaşılır. 1990 yılında gerçekleşen Körfez Savaşı sırasında Nedim’in 13 – 14 yaşlarında olduğu söylenebilir.

اختفى مصطفى الفيلي في بيته قبل انتهاء عاصفة الصحراء.. بينما كنت أدرس في ستي

الأخيرة من الإعدادية..

“Mustafa el-Filî, Çöl Fırtınası’nın bitiminden önce evinde kayboldu... Ben ortaokulun son yılında okurken...”²⁹²

²⁹⁰ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 152.

²⁹¹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 199.

²⁹² Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 61.

Nedim geldiği nesil itibariyle İran Savaşı, Körfez Savaşı, Saddam'ın düşmesi ve Amerikan işgaline tanık olmuştur. Çocukluk ve gençlik dönemini ülkesinin içinde olduğu böyle zorlu süreçlerde geçiren Nedim'in ruh dünyası oldukça karamsardır. Daha çok iç dünyasının anlatıldığı romanda Nedim'in fiziksel özelliklerine pek değinilmez. Bunun sebebi muhtemelen romanın genel dokusunda Nedim'in fiziksel özelliklerinin bir işlevi olmamasıdır.

Uzun yıllar annesinin ölümünü beklemesi ve temenni etmesinden de anlaşılacağı üzere ailesinden ihtiyaç duyduğu şefkat ve ilgiyi görememiştir. Bu sebeple komşularının çocuğu Mustafa'nın yerinde olmayı temenni etmiştir. Romanın genelinde ağabeyinin Nedim'in hayatındaki en etkili şahsiyet olduğu görülür. Zira Nedim, kişiliğinin oluştuğu dönemi Hamid'i düşünmekle geçirmiş, geleceğini Hamid'in bir vaadi üzerine planlamıştır.

Nedim karakteriyle Sa'dâvî, onun temsil ettiği neslin, yaşadığı dönem itibariyle mağduriyet derecesini okura aktarır. Başka bir ifadeyle yazar, Irak halkının bu dönemde yaşadığı trajediyi Nedim'in penceresiyle gösterir.

Nedim, romanda birçok Irak vatandaşıyla empati yapar. Yani onların ruh ve cesetlerine bürünerek onların neler yaşadığını hisseder. Bazen İran savaşına katılan bir asker, bazen Bağdat caddelerinde otobüs kullanan bir şoför, ya da yıllarca süren esaretten sonra ülkesine döndüğünde herkesin kendisinden ümit kestiğini gören bir Irak vatandaşı olur. Dolayısıyla Nedim yaşadığı dönemin mağdur Irak halkının tamamını temsil eder.

أنا لسان هذه الحكايات جميعا...

“Ben bu bütün hikâyelerin diliyim..”²⁹³

Bu dönem nesli küçük vaatlere kanar, yaşadıklarından dolayı ülkesini sevmez, fırsatını bulsa terk etmek için can atar. Kurduğu hayaller suya düştüğü için hayal kırıklığına uğrar. Sa'dâvî Nedim'in akıbeti hakkında kesin bir bilgi vermemekle Karamsar ve ümitsiz olan bu neslin akıbetinin belirsizliği halen devam etmekte olduğunu vurgular.

²⁹³ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 22.

Hamid:

Nedim'in ağabeyi olan Hamid'in kardeşinden on yaş civarı büyük olduğu anlaşılır. Hamid, Nedim'in hafızasında, rüyalarında ve varsayımlarında her zaman vardır. Savaş cephelerinde, Bağdat sokaklarında, içki sofrasında, Amman'da Kuzey Amerika'da son olarak Bosna'da bulunmuştur.

Hamid sadece ülkesi Irak'tan değil aynı zamanda Iraklılıktan, Irak kültüründen ve kendisinden kaçmaya çalışır. Ne var ki bu kaçış onu problemlerden kurtarmaz. Unutmaya çalıştığı gerçekler bir türlü yakasını bırakmaz ve gittiği her yerde onu takip eder.

Hamid karakteri, Irak halkının yurtdışına çıkan kesimini temsil eder. "Burası" ve "orası" kavramlarının kıyaslandığı birçok yerde "burada"ki insan ile oradaki insan kıyaslanırken Hamid genelde "orada"dır.

Bu karakter ile yazar muhtemelen Irak gerçeklerinden kurtulmak için çırpınan fakat bir türlü başaramayan Nedim karakteriyle aynı maksatla yurtdışına kaçmış birini kıyaslayarak gerçeklerden kaçılmayacağına vurgu yapar. Değişimin kendinden kaçarak ya da mekân değiştirerek olmayacağına, bunun gerçek çözüm olmayacağına işaret eder.

Dizgi Şefi:

Romanın hemen hemen son çeyreğinde ortaya çıkan bu karakter romanın ikinci anlatıcısı konumundadır. Romanın oluşum hikâyesi bu gizemli karakterin vesilesiyle anlaşılır. Nedim'le yolları Riyâhu't-Tağyîr gazetesinde kesiştikten bir süre sonra haberi olmadan Nedim'in bilgisayarından çıktısını aldığı hatıratları dizgi şefinin elinde kalır. Dizgi şefi, Nedim'in yarım bıraktığı hikâyesini daha doğrusu ülkesinin yaklaşık yirmi beş yılına ışık tutan hikâyeyi tamamlar.

1984 yılında Çekoslovakya eğitim bursunu kazanarak orada bir yıl okuduğunu belirten Irak vatandaşı bu karakter, 2004 yılında Saddam rejiminin yıkılmasının hemen akabinde Irak'a geri döner.

كنت الناجي الوحيد من بين زملائي، لأنني حصلت على بعثة دراسية العام 1984 إلى

تشيكوفاكيا.

“Arkadaşlarım arasında kurtulan tek kişiydim, çünkü 1984'te Çek Cumhuriyeti'ne burs kazandım.”²⁹⁴

Kazandığı eğitim bursunu okurken Çek dilini öğrenmekte zorlanması ve sınavlarda başarısız olmasıyla bursu iptal edildiği için bir yıl sonra Irak'a geri dönmek zorunda kalır. Beraber okuduğu arkadaşlarıyla vedalaşma sahnelerine de uzun uzun yer verilen romanda, bu karakterin Irak'a dönüşünde ilginç bir şekilde zaman 2004 yılını gösterir.

تم توديعي في المطار مثل شهيد، مثل تابوت يتقدم إلى خانة البضائع في الطائرة العائدة الى
دياري.

“Havaalanında uğurlanmam bir şehit gibi, memleketime dönen uçağın kargo odasına ilerleyen bir tabut gibi yapıldı.”²⁹⁵

لقد توقف الزمن بطريقة ما كل هذه المدة.. ثثرة متصلة خلال النهار والليل حول السياسة
وإلقاء القبض على الرئيس بعد اختبائه في حفرة عفنة منذ دخول الأمريكان لبغداد..

“Bu kadar süre zarfında zaman, bir şekilde durmuştu... Amerikalılar Bağdat'a girdikten sonra konuşmalar gece gündüz sürekli siyaset ve reisin kokuşmuş bir delikte saklanması ardından yakalanması üzerine idi..” (s. 155)

Arada kalan yirmi yıllık süre bu karakter için sanki hiç yaşanmamış gibidir. Ayrıca bu karakterin bazı ifadelerinden esrarengiz bir takım özellikleri olduğu anlaşılır.

أنا شخص منقسم بين عالمين..

“Ben iki alem arasında bölünmüş bir kişiyim.”²⁹⁶

²⁹⁴ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 151.

²⁹⁵ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 154.

²⁹⁶ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 188.

الأشخاص الذين أجلس معهم الآن نصفهم من الموتى والآخرين متخيلون، وإنّ الفضاء الذي نتحرّك فيه هو مزيج من الهنا والهناك، مثلما هي خلطة الحلم المناسبة.

“Birlikte oturduğum kişilerin yarısı ölü ve diğerleri hayalidir. İçinde hareket ettiğimiz ortam, “bura” ve “ora”nın bir karışımıdır. Tıpkı uyumlu rüyanın karışımı gibi...”²⁹⁷

Abbûd:

İran’ın kaybettiği bölgeleri geri alma çabaları kapsamında yapmış olduğu Muhammera operasyonunda ölen altmış bin Iraklı askerden biridir. Abbûd, Nedim’in rüyalarında ve varsayımlarında aralıklarla yer alır. Ailesi el-Kayyâra bölgesinde oturan Abbûd siyah tenlidir. Irak’ın İran tarafına ilerleyebilmek için feda ettiği alt yüz askerle beraber mühimmat deposunun yanında bulunduğu bir sırada İranlılar saldırıya geçer. Bu olaydan sağ olarak kurtulan Abbûd üç parmağını bu saldırıda kaybeder.

Dicle Nehrinin genişleyip bataklıklar oluşturduğu bir bölge olan Muhammera bölgesindeki bir başka saldırıdan kurtulamayan Abbûd’un cansız bedeni Huveyze gölü sularına gömülür. Nedim’in varsayımlarında ya da hayallerinde Abbûd’un cesedi gölün etçil balıkları tarafından yenilir.

Irak ile İran topraklarının ortasında kalan Huveyze gölündeki bu balıklar Iraklı balıkçılar tarafından avlanarak Bağdat’ın balık restoranlarına getirilir. Askerlik hizmetine çağrılmadan önce bu balıkçılarda çalışmakta olan Abbûd balık pişirmekte uzman bir gençtir. Abbûd cesedini yiyen balıkların pişirilmek üzere bu lokantalara getirilmesiyle eski çalıştığı yere tekrar gelmiş olur.

من الأسماك وإلى الأسماك نعود. هكذا يقول الكتاب المقدس لطائفتي، طائفة الـ 60 ألفا...

“(Balıktan balığa geri dönüyoruz) Altmış binlik bölüğüm için İncil böyle diyor.”²⁹⁸

Abbûd, siyasîlerin ya da dünya kamuoyunun pek önemsemediği, tarih kitaplarına sadece “altmış bin ölü” olarak geçen Iraklıları temsil ettiği gibi aynı

²⁹⁷ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 204.

²⁹⁸ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 21.

zamanda İran - Irak savaşında ölen yaklaşık bir milyon insanı temsil eder. Bu askerler netice itibariyle dönemin yanlış siyasetinin Kurbânı olmuştur.

أنا مجرد شخص من أهالى المعقل بالبصرة. ربما كنت أقيم في قلعة صالح، أو في المحمودية. بالإمكان أنني رجل من بعقوبة، من أطرافها، من المقدادية أو دلي عباس، أنا مواطن شروقي من مدينة الثورة ببغداد...

*“Ben sadece Basra kalesinin insanlarından biriyim. Belki Kal‘atu Salih’de ya da Mahmûdiye’de ikamet ediyordum. Ba‘kuba çevrelerinden Mikdâdiyye veya Delî Abbâs’tan biri de olabilirim. Ben Bağdat’ta es-Sevra şehrinden bir doğulu vatandaşım.”*²⁹⁹

Buneyye ve Yârallah:

Nedim’in anne ve babasıdır. Oğullarına her nedense ihtiyaç duydukları şefkati göstermemişlerdir. Oğullarının şiddetle memleketlerini terk etmek istemelerinde muhtemelen onların da etkisi vardır. Zira büyük oğulları Hamid yurtdışına gittikten sonra ailesini ne arar ne de sorar. Nedim’in hayatta kalan annesi hakkında düşündükleri dikkate alındığında sevgi konusunda büyük bir sorun olduğu anlaşılır. Dolayısıyla Hamid ve Nedim’e Irak’ı sevdirecek bir aile sıcaklığı yoktur.

Yârallah İran savaşının bitmesini uzun yıllar temenni eder bittiği haberini duymadan vefat eder. Nedim onu hayattayken genelde somurtkan ve sürekli problemi olan, hiçbir zaman şaka yapmayan biri olarak tanımlar. Buneyye, kocası hayattayken sık sık onunla ağız kavgası yapan, ağzından argo kelimeler eksik olmayan ve sigara kullanan bir kadındır. Yaşı gayet ileri olmasına rağmen Amerikan uçaklarından atılan füzedan dolayı üzerine duvar düşünceye kadar ev işlerini yapabilmıştır.

Romanın ikinci baskısının kapağında bulunan parmakları iç içe geçmiş, kınalı yaşlı kadın elleri muhtemelen Buneyye’ye aittir. Buneyye’ye ait uzuvların romanın kapağına konulmasının nedeni roman kurgusunda düğüm karakteri olmasıdır.

Nedim’in yurtdışına gitme hayalinin ön şartı annesinin bir an önce ölmesidir. Nedim annesinin daha erken öleceğini düşünürken yaşlı kadın ölüme karşı direnmiştir.

²⁹⁹ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 19.

Amerikan işgalinde Nedim'in bu beklentisi gerçekleştiğinde Nedim düşüncelerini şöyle ifade eder:

مات. ولكني لم أكن ذلك الشخص الذي كنت أنتظره، غدوت قانطا وحزيناً، وكأنني من

قتلها، باستجابي للموت طوال هذه السنين.

“Öldü. Ama ben o beklediğim kişi değilim. Umudumu yitirdim, üzgünüm. Böyle yıllar boyunca ölümünü beklemekle onu öldüren kişi sanki benim..”³⁰⁰

Mustafa el-Fîlî:

Nedim'in evinin hemen yanındaki evde yaşayan komşusunun çocuğu Mustafa, Nedim'in okul arkadaşıdır. Evleri ile arasında sadece bir duvar bulunan Mustafa Nedim'e nispeten daha ilgili bir aileye sahiptir. Mustafa'nın sağlıkçı olan babası oğluyla yakından ilgilenir. Çocukluğunda bu hali gören Nedim, Mustafa'nın yerinde olmayı çok temenni eder.

İran savaşında hükümet tarafından cepheye çağrılan Mustafa'nın babasının öldüğü haberi ailesine bildirildiğinde Mustafa, babasının ölümüne uzun süre ağlar. Duvarın arkasından Mustafa'nın ağladığını duyan Nedim de bu ölümüne üzüldüğü ağlar. İlerleyen günlerde okul başarısı, babasının ölümünden sonra düşen Mustafa, arkadaşlarının oyunlarına katılmamaya başlar.

Dindar bir yönü de olan Mustafa, daha sonra radikal bir dini gruba mensup olduğu iddiasıyla dönemin güçleri tarafından karakola götürülür. Burada gördüğü muamele neticesinde belinden altı felç olur. Hayatını tekerlekli sandalyede sürdürmek zorunda kalan Mustafa, Bağdat sokaklarında gezerken işgalci Amerika güçleriyle radikal bir grubun çatıştığı sırada atılan bir kurşuna hedef olur.

Mustafa'nın gördüğü bu vahşi muameleyi okura aktarmakla yazar dönemin idarecilerinin ne kadar da acımasız olduğunu göstermek ister. Vatansever insancıl babasının akıbeti ile de nice hamiyet sahibi insanların siyasî ihtiraslara Kurbân edildiği vurgulanır.

Lorsan:

³⁰⁰ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 168.

Saddam öncesi dönemde önemli bir diplomat olan babası Raûf Mâlik, ters düştüğü Saddam yönetimi geldiğinde yurtdışına kaçmak zorunda kalmıştır. Bağdat'ın en güzel konumlarından birinde bulunan evine Saddam rejimi tarafından el konulmuştur.

Lorsan, babasının sürgünde olduğu bu yıllarda dünyaya geldiği ve büyüdüğü için Irak'tan uzak kalır. Otuz yıl sonra Saddam devrilince tekrar Bağdat'a dönen ailesiyle birlikte gelen Lorsan, doğmadığı ve büyümediği Irak'ta anne ve babasının istekleri doğrultusunda bir hayat sürer. Her ne kadar ailesi ona Irak kültürüne uzak kalmaması için birçok şey öğretmiş olsalar da Lorsan'ın tüm arkadaşları yurtdışında olduğu için orada yaşamak ister. Ailesi ise onun Bağdatlı biriyle evlenerek orada yaşamasını arzu eder.

Riyâhu't-Tağyîr gazetesinde tercüme bölümünde işe başlayan Lorsan, dizgi şefi ile tanışır ve ailesiyle tanıştır. Başlarda onunla evlenmeye niyeti olan dizgi şefi, Lorsan'ın ailesinin istediği gibi biridir. Ancak dizgi şefinin sonralarda evlilik konusunda kafası karışmıştır. İlerleyen zamanlarda Lorsan ve ailesi Bağdat caddelerine hâkim olmaya başlayan radikal grupların tehditlerinden korktukları için evlerinden ayrılmak zorunda kalırlar.

Liyubliyânâ:

Hamid'in Amerika'da öğle yemeklerini yediği Çin lokantasında garson olarak çalışan Liyubliyânâ Bosna Hersek'te yaşanan Sırp zulmünden kaçarak Amerika'ya yerleşmiştir. Amerika'ya geldiğinde örtüsünü çıkardığı ve kot pantolon giydiği bilgisine de yer verilen Liyubliyânâ daha sonra Hamid'le evlenerek Bosna'ya geri döner. Bosna'ya döndüğünde BM'nin kararıyla her şeyin Sırp ile Boşnaklar arasında bölündüğünü görür. Çekilen sıkıntılardan dolayı çocuk doğurmama kararı alır.

Yazar, Bosnalı Liyubliyânâ adlı karakter ile kendi ülkesinde yabancı olma ve olumsuzlukları yaşama durumunun sadece Irak halkı için söz konusu olmadığına, aynı kaderi paylaşan başka toplumlar da bulunduğuna işaret eder.

Yoldaş Dâhil:

Baas rejiminin politikalarının halk tabakasındaki icraatçılardan biridir. Öncelikli görevi sorumlu olduğu bölgeyi kolağan ederek zorunlu askerlik hizmetinden kaçanları

tespit etmektir. Cepheye asker temin etmek için ev ev dolaşarak gerekirse bıyığı yeni terlemiş gençleri de askere göndermektir. Bunun dışında rejime ait başka görevleri de vardır.

Yoldaş Dâhil ve adamları mahallenin askerden kaçan gençlerinden Necm ‘Abdu Muhâvî’yi yakalayarak çocukların futbol oynadığı mahalle sahasında direğe bağlayıp mahalle halkının gözü önünde infaz ederler. Mustafa el-Fîlî’nin de felç olmasına sebep olan tutuklanmasında bu karakterin dahli vardır.

Yazar bu karakterle dönemin icraatlarına ve icraatçılarına dikkat çekerken rejimlerini muhafaza etme uğruna halka her türlü zulmü reva gördüklerini gözler önüne serer.

Diğerleri:

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanı şahıs kadrosu bakımından oldukça kalabalıktır. Bu şahsiyetler başkahraman Nedim merkezinde onun hayatına ve zihin dünyasına dâhil olan kişilerdir. Basımevi sahibi, taksici, otobüs şoförü, yoldaş Çâsib, uzun Selman vs.

3.2.7. Romanda Kullanılan Teknikler

Hatırat Tekniği:

Hatırat yazarın yaşadığı, tanık olduğu ve işittiği olaylar çerçevesinde hayatını anlattığı otobiyografik bir edebî tür³⁰¹ olmasının yanında aynı zamanda birçok romanda kullanılan bir anlatım tekniğidir. Bu teknik sayesinde yazar kahramanı doğrudan okuyucuyla baş başa bırakır. Okur roman âlemine daldığında tamamen kahramanın gözüyle dünyayı görür, hisleriyle olayları ve durumları algılar. Diğer kahramanların da silueti anlatıcı kahramanın zihnindeki kadardır.

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanı nerdeyse baştan sona hatırat romanı olma özelliği taşır. Zira anlatıcılar Nedim, dizgi şefi ve Hamid’in hayaleti, olan biteni kendi pencerelerinden okura aktarır.

Romanda Nedim’in bazı hatıratı tarihleriyle birlikte verilir. Nedim makalesini yazdığı tarihi üstüne yazar.

³⁰¹ İbrahim Özen, “Hatıratın Hikâye ve Roman Türüyle İlişkisi”, *TÜBAR* XLI / 2017-Bahar, s. 234.

دخلت الدبابات الأمريكية إلى بغداد من جهة حي الرشاد شمال شرقي العاصمة، وهو حي

شهير...

“Amerikan tankları, başkentin kuzeydoğusunda, meşhur bir mahalle olan er-Reşâd mahallesinden Bağdat'a girdi.”³⁰²

Üstkurmaca (Metafiction):

Önceki romanının tahlilinde değinildiği gibi, edebî bir eserde hikâyenin hikâyesini anlatma tekniği olan üstkurmaca roman türü için alışılmış kalıpları yıkan modern üstü bir anlatım biçimidir.³⁰³ *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* romanında da hikâyenin nasıl oluştuğu hikâye edilir.

Ana hatlarıyla romanın hikâyesi şu şekildedir: Nedim doksanlı yıllardan itibaren yaşadıklarını, hatıralarını, hayallerini ve varsayımlarını çalıştığı yerlerdeki bilgisayarlara yazar. İş yerleri değişse de Nedim yazmayı sürdürür. Son olarak 2003 yılında girdiği Riyâhu't-Tağyîr gazetesinde çalıştığı bilgisayara yazdığı hatıratlara tesadüfen karşılaşan dizgi şefi Nedim'in haberi olmadan çıktılarını alır. Bir süre sonra bilgisayarlardaki bilgiler radikal bir örgütün siber saldırısı sonucu kaybolur. Dizgi şefinin bu hatıratlara kendi yaşadıklarını ve düşüncelerini eklemesiyle roman oluşmuştur.

Görüldüğü gibi yazar böyle bir kurguyla hikâyeyi oluşturmakla okurla arasına biraz daha mesafe koymuştur. Yani Sa'dâvî'yi satır aralarında görmek biraz daha zorlaşmıştır. Ayrıca bu teknik romanın gerçekçiliğini daha da artırmıştır. Zira kahramanlar her ne kadar birer kurgu ürünü ise de yaşananlar gerçektir.

Bu tekniğin özelliklerinden biri de anlatıcının okurla konuşmasıdır. *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* romanında Sa'dâvî'nin anlatma görevini verdiği şahsiyetler okura sorular sorar, okurla konuşur.

³⁰² Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 174.

³⁰³ Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, s. 253; Aydoğdu, “Postmodern Anlatıda Bir İmkân Olarak Üstkurmaca (Metafiction) ve Murathan Mungan Öykülerine Yansımaları”, ss. 57 – 68.

الحكاية الجيدة تحتاج إلى راويا حرا، لا يخشى من شيء أو من أحد.. أليس كذلك؟ الأمر

معكم سيغدو مثل كابوس صغير، ولكنني لا أشعر به، لأنني لا أخشى على شيء.

“İyi bir hikâyenin hiçbir şeyden veya kimseden korkmayan, özgür bir anlatıcıya ihtiyacı vardır.. Öyle değil mi? Durum sizin için küçük bir kâbus olacak. Fakat ben öyle hissetmiyorum, çünkü hiçbir şeyden korkmuyorum.”³⁰⁴

أنتم تعرفون الآن بالطبع أنني أتحدث الآن بلسان غدا لساني من دون رغبة مني..

“Şimdi siz elbette biliyorsunuz ki şimdi ben kendi isteğim dışında dilim olan bir dille konuşuyorum.”³⁰⁵

İktibas – Montaj Tekniği:

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanında birçok kaynaktan alıntılara veya önemli şahsiyetlerin sözlerine yer verilmiştir. Yapılan bu alıntılar elbette romanın dokusuna uygun olarak, anlatımı daha etkili kılacak bir mahiyet taşır. Aynı zamanda bu alıntılar yazarın beslendiği kültür çeşitliliğine ve birikimine işaret eder.

Yazar *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* romanında birkaç dini kaynaktan doğrudan alıntı yapar. Huveyze Gölüne düşen Iraklı askerlerin cesetlerinin balıklar tarafından yenilmesi ile ilgili bölümde bir nükte olarak İncil’den şu alıntıyı yapar:

من الأسماك وإلى الأسماك نعود. هكذا يقول الكتاب المقدس لطائفتي، طائفة الـ 60 ألفا...

“(Balıktan balığa geri dönüyoruz) Benim altmış binlik bölüğüm için İncil böyle diyor.”³⁰⁶

Ahmed Sa‘dâvî romanın üçüncü bölümünün başında Hinduizm’in felsefî ve mistik yapıdaki kutsal kitap mecmuası olma özelliği taşıyan Upanişadlar’dan³⁰⁷ alıntı yapar. Yazarın Hinduizm kaynaklarına aşinalığı dikkate değer bir durumdur.

³⁰⁴ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 109.

³⁰⁵ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 197.

³⁰⁶ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 21.

³⁰⁷ Hinduizm’in kutsal kabul ettiği üç temel kitap mecmuasından biridir. Milattan önce VIII. yüzyıl ile milattan sonra VI. Yüzyıl arasında ortaya çıkan bu öğreti kitapları 200 ayrı kitapçıktan oluşmaktadır. Kürşat Demirci, “Hinduizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 114.

كل ما هو هنا هو هناك، وكل ما هو هناك هو هنا أيضا، وكل من يفرق ما بين الأمرين، فإنه

يتنقل من موت إلى موت.

الأوباشياد الهندية

“Burada olan her şey orada var. Orada olan her şey de burada vardır. Bu iki şey arasında ayırım yapan herkes ölümden ölüme doğru hareket ediyor demektir. Hint Upanişadları”³⁰⁸

Sa’dâvî, Kur’ân-ı Kerîm’den doğrudan tam bir ayet almak yerine bazı ayetlerde geçen kelimeleri kurgunun gidişatına uygun olarak montajlar.

لم أفكر أنني في يوم ما، ونتيجة إصراري على التقدم، سأتحول إلى عصف مأكول.

“İlerlemeye kararlılığımın bir sonucu olarak bir gün bile, yenik ekin sapına dönüşeceğimi hiç düşünmemiştim.”³⁰⁹

Yukarıdaki kesitte عصف مأكول ifadesi Kur’ân-ı Kerîm’de fil suresinde geçen ³¹⁰ ayetinin فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ bir parçasıdır.

جملة الإرادة الجماهيرية، فباسمها تقاد الجماهير دائما إلى جهنم وبئس المصير..

“(Cumhurun iradesi lafı) onun adına, cumhur her zaman cehenneme sürüklenmiştir. Orası ne kötü varış yeridir.”³¹¹

Yukarıdaki kesitte جهنم وبئس المصير ifadesi³¹² Kur’ân-ı Kerîm’de beş ayrı yerde geçer.

أنا الصوت الذي كان في رأس حميد، وتجسد أمامه الآن بشرا سويا.

³⁰⁸ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtü*, s. 99.

³⁰⁹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtü*, s. 38.

³¹⁰ Fil, 105/5.

³¹¹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtü*, s. 178.

³¹² Âl-i İmrân, 3/162; Enfâl, 8/16; Tevbe, 9/73; Mülk, 67/6; Tahrîm, 66/9.

“Ben Hamid'in kafasında olan ve şimdi önünde tastamam bir insan şeklini almış bir sesim.”³¹³

Yukarıdaki kesitte geçen بشرا سويا ifadesi³¹⁴ Meryem suresi 17. ayette geçer.

لا تهربوا رجاء حين تجمعكم صدفة منحوسة بشخصي الرجيم...

“Talihsiz bir tesadüf sizi melun şahsiyetimle bir araya getirirse lütfen kaçmayın.”³¹⁵

اليأس الداكن هو ما يمنعني من العودة إلى هذا الكرسي الرجيم.

“Koyu umutsuzluk, bu lanetli sandalyeye geri dönmemi engelleyen şeydir.”³¹⁶

Yukarıdaki iki kesitte geçen الرجيم kelimesi bilindiği gibi, istiâzede şeytanın sıfatıdır. Bu sıfat birinci alıntıda Hamid’in hayaleti için; ikinci alıntıda Nedim’in varsayımındaki tekerlekli sandalye için kullanılır.

لقد ركبت إلى السماء، واختفيت فيها مثل مسيح لا يرجى له النزول في يوم موعود. ونزل

حميد من طائرة البان أميركان 331 إلى هذه المدينة الشمالية، مثل مبعوث من الرب.

“Gökyüzüne bindim, vaat edilmiş bir günde inmesi beklenmeyen bir Mesih gibi gizlendim. Hamid Pan Amerikan Hava Yolları 331 uçağından Allah tarafından gönderilmiş bir elçi gibi bu kuzey şehrine indi.”³¹⁷

Yukarıdaki paragrafta kurgusal bir alıntı söz konusudur. Hem Hristiyanlıkta hem de İslam dininde var olan Hz. İsa (A.S)’ın yeryüzüne tekrar geleceği inancına³¹⁸ atıf yapılarak kurgu montajı yapılır.

İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü romanında bazı ilim adamlarının sözlerine de atıflar yapılır.

³¹³ Sa’dâvî, İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü, s. 109.

³¹⁴ Meryem, 19/17.

³¹⁵ Sa’dâvî, İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü, s. 119.

³¹⁶ Sa’dâvî, İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü, s. 94.

³¹⁷ Sa’dâvî, İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü, s. 141.

³¹⁸ Faruk Gün, “Mehdilik İnancı Üzerine Bir İnceleme”, Artuklu Akademi, 2017/4(1), ss. 103 - 104.

ها أنذا أرتقي سلالم الطائرة الضخمة، مسكونا بداء التلفت، رغم أن المتلفت لا يصل كما

يقول الشافعي..

“İşte, uçağın devasa merdivenlerine geriye bakınma hastalığıyla çıkıyorum.
Şafi’î’nin ‘geriye bakan ulaşamaz’ demesine rağmen...”³¹⁹

كان شخص ما في داخلي يخبرني بعدم إمكانية السباحة في النهر مرتين..

“İçimdeki biri bana, nehirde iki kez yüzülemediğini söylüyordu.”³²⁰

Yukarıdaki kesit Heraklitos’a ait meşhur bir sözdür.

الكل غير حقيقي، وإذا كان حقيقيا فسيكون تراجيديا سخيفة.

“Hiç kimse gerçek değil, eğer gerçekse saçma bir trajedi olacak.”³²¹

Yukarıdaki kesit Romen asıllı, 20. yüzyılın düşünürlerinden biri olan deneme yazarı ve ahlakçısı Emil Michel Cioran’a³²² ait bir cümledir. Yazar, romanın sekizinci bölümüne bu alıntıyla başlar.

Bilinç Akımı:

İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü romanında Nedim’in zihin dünyasında geçen olayların yer aldığı bölümlerin bazılarında Nedim’in bilinçaltı devreye girer. Nedim herhangi bir işle meşgul iken gördüğü bir şeyin yaptığı çağrışımla, başka bir konuya intikal eder.

أخذ جاسم مشروبه ودعاني بمرح لشراء شيء على حسابه، فتذكرت حميدا، والليالي التي

كان يدخل فيها إلى البيت متعتعا بسكر ثقيل، قبل أن يلتحق صباحا بوحدة العسكرية البعيدة.

³¹⁹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 140.

³²⁰ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, ss. 34 – 35.

³²¹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 195.

³²² “Emil Michel Cioran”, <https://www.biyografi.info/kisi/emil-michel-cioran>, (28.04.2020).

“Câsim içkisini aldı ve sevinçle kendi hesabından bir şey almaya beni davet etti. Bunun üzerine Hamid’i ve uzaktaki askeri birime sabah katılmadan önce eve zilzurna sarhoş olarak girdiği geceleri hatırladım.”³²³

Bu kesitin öncesinde Câsim’le beraber alkol satan dükkân arayışları ve rejimin yıkılmasından sonra oluşan otorite boşluğunda sokakları istila eden radikal dini grupların bu dükkânları bombaladığından uzun bir şekilde bahsedilir. Aradıkları dükkânı bulduklarında Nedim alkol satın alan Câsim’i görmesiyle ağabeyi Hamid’i hatırlar ve bundan sonraki paragraflarda Hamid’in içki sofrasına intikal eder.

Yukarıdaki kesite benzer, olaylar arası mantıksal örüntünün olmadığı örnekler *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü* romanında oldukça fazladır. Kahramanın bilinçaltının çağrıştırdığı düzenli olmayan hadiselerin doğrudan okuyucuya yansıtılması bilinç akımı tekniğine örnek teşkil eder. Bu teknikte zaman, mekân kavramları anlamını yitirir. Geçmiş – şimdi – gelecek zamanlar arasında mantıklı olmayan geçişler olur. Mekân bağlamında mesafelerin dikkate alınmadığı gidiş-gelişler de mümkündür.³²⁴

Bilinç akımı tekniğinde İsmail Çetişli’ye göre kahramanın kurduğu cümleler söylediği ifadeler dilbilgisi kurallarına pek uymaz. Kahramanın o an aklına gelenler düzensiz olarak doğrudan aktarılır.³²⁵ *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü* romanında Nedim’in söz konusu intikallerinin anlatıldığı yerler gayet kurallı cümleler kurularak aktarıldığından tekniğin bu özelliğine uymaz.

İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü romanında Nedim’in bilinçaltında kalmış her yerde açığa vuramadığı his ve düşüncelerinin yansımalarını hatıratlarında görmek mümkündür. Her ne kadar ahlaki değerlere uygun düşmese de; gerçek hayatın bir parçası olan müstehcen ifadeler, roman gibi gerçek hayata yakın edebî türlerde yer verilmesi normaldir.

Geriye Dönüş Tekniği:

İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü romanında en çok kullanılan anlatım tekniklerinden biri de geriye dönüş tekniğidir. Kahramanlardan Nedim ve dizgi şefinin

³²³ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 12.

³²⁴ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 181.

³²⁵ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 131.

zihin dünyasında geriye doğru hatırlamaları veya varsayımlarıyla geriye dönüşler yapılır. Kahramanların yaptığı geriye dönüşler iki şekilde görülür.

Bunlardan birincisi romanın nesnel zamanı olan 2003 ile 2004'ün sonları arasında gerçekleşen olaylara yapılan geriye dönüşlerdir. Dizgi şefinin 2003 yılında Irak'a geldiği zamanları anlattığı sahneler ve Nedim'in 2003 yılından sonra yaşadıkları buna örnek teşkil eder. Birçok örneklerinden Nedim'in Mustafa el-Fîlî'nin öldüğü günü hatırlaması şu şekildedir:

في لقائي الأخير معه قبل مقتله بيومين، كشفت له عن أسئلتي بصدد وضعه، ودار بيننا حوار هو الأطول منذ سنوات..

“Onunla son görüşmem ölümünden iki gün önceydi. Durumuyla ilgili sorularımı ona açtım. Aramızda yılların en uzun diyalogu geçmişti..”³²⁶

Romanda yer alan ikinci tür geriye dönüşler nesnel zamanın haricine çıkılarak yapılan geriye dönüşlerdir. Nedim'in çocukluğundaki olaylar, Hamid'in yurtdışına çıkmadan önceki halleri, dizgi şefinin üniversite yılları gibi birçok sahne nesnel zamanın dışındaki, 2003 yılı öncesine aittir.

اختارني معلم القواعد لقراءة كلمة الخميس لهذا الأسبوع، أنا أذكي طالب في المدرسة، خصوصا وأن مصطفى محمود الفيلى صار غيبا، بعد مقتل أبيه في البسيتين.

“Dilbilgisi öğretmeni bu haftaki Perşembe konuşmasını okumak için beni seçti. Ben okuldaki en zeki öğrenciyim. Özellikle babası Buseytin'de öldürülmesinin ardından Mustafa Mahmud el-Fîlî'nin aptallaşmasından sonra.”³²⁷

Tasvir Tekniği:

Ahmed Sa'dâvî'nin *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü* romanında anlatı türlerinde en çok başvurulan tekniklerden biri olan mekân ve şahıs tasvirleri uzun değildir. Kahramanların olaylar karşısında hissettiklerine dair bilgilerin daha çok yer

³²⁶ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 170.

³²⁷ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 57.

işgal ettiği romanda tasvirler, genel olarak kısa tutulmuştur. Az da olsa romanda yer alan şahıs ve mekân tasvirlerine aşağıdaki kesitler örnek teşkil eder.

أتكى على حافة الطاولة الدائرية المغطاة بقماشة حمراء مربعة، تجثم في وسطها منفضة خزفية كبيرة احتشدت في قعرها أعقاب سجائر مختلفة.

“Ortasında çeşitli sigara izmaritleri birikmiş büyük bir seramik küllüğün bulunduğu, kırmızı ve dörtgen bir örtüyle kaplı, yuvarlak bir masanın kenarına yaslanıyorum.”³²⁸

قال جاسب، مستثمرا هذا الموقف إلى حدوده القصوى لصالح بدلتة المكوية جيدا، وشعره المصبوغ ومسده الطارق وحذائه الماروني الملمع.

“Çasib, bu pozisyondan sonuna kadar faydalanarak, ütülenmiş kıyafeti, boyalı saçları, Tarık tabancası ve cilalı Marunî ayakkabıları hesabına söyledi.”³²⁹

Leitmotive Tekniği:

Edebiyata müziğin armağanı olan bu teknik, müzikte belirli aralıklarla bir takım ifadelerin tekrar edilmesi gibi romanda da bazı cümlelerin tekrar edilmesidir.³³⁰ Yazar bu teknikle bir müzisyenin dinleyici üzerinde bıraktığı etkiyi yakalamaya çalışır.³³¹

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanında Nedim’in annesinin ölüm anında son sözü, dizgi şefinin annesinin ölürken söylediği cümle ile aynıdır.

أمسكت بيدها الباردة، فقالت بأسف وهي تغمض عينيها:

- حاط الله وياه حظي..

ولفظت أنفاسها الأخيرة.

“(Nedim) Soğuk elini tuttum. O üzüntüyle gözlerini kapatarak,

³²⁸ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, ss. 12 – 13.

³²⁹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 80.

³³⁰ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 134.

³³¹ Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, s. 273.

- Allah yüzüme güldü, dedi, ve son nefesini verdi.”³³²

يرن صمت دامس، بخرقة الصوت الضعيف لأمي القادم من كرسيها بجوار باب المطبخ:

- حاط الله وياه حظي..

“(Dizgi şefi) Mutfak kapısı yanındaki sandalyesinden gelen annemin zayıf sesinin delmesiyle koyu bir sessizlik çınlıyor:

- Allah yüzüme güldü.”³³³

İç Monolog:

Anlatım yöntemlerinden biri de kişinin iç monologunu alıntılarla ya da aktarmaktır.³³⁴ İç monolog, kahramanın sanki karşısında biri varmış gibi kendi kendisine ve sessiz bir biçimde tek taraflı olarak konuşmasıdır.³³⁵ Anlatıcı bölümünde değindiğimiz gibi *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* romanında anlatıcı olarak Nedim ve dizgi şefi ön plana çıkar. Dolayısıyla roman büyük ölçüde “ben” romanı olma özelliği taşır. Anlatıcının romanın kahramanları olduğu ve özellikle kahramanların iç dünyasının yansıtıldığı bir romanda kahramanın kendisiyle konuşmaması beklenemez.

أقفلنا المحل، وبقيت وافقا حتى ينهي صاحب المكتب حساباته مع نفسه، ويفكر بإعطائي

أسبوعتي الضئيلة. لم يكن مرتاحا. أنا واثق أن لديه مشاكل عائلية، مع زوجته ربما، وما شروود

ذهنه المتواصل إلا انعكاس لذلك.

“Dükkânı kapattık, ofis sahibi kendisiyle hesaplarını bitirene kadar beklemeye devam ettim. Bana küçük haftalığımı vermeyi düşünüyordu. Rahat değildi. Eminim ailevi sorunları var. Belki de karısıyla. Sürekli dalgınlığı bunun bir yansımasıdır.”³³⁶

³³² Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 169.

³³³ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 199.

³³⁴ Riceur, *Zaman ve Anlatı: Üç*, s. 168.

³³⁵ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 128.

³³⁶ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 26.

3.2.8. Romana Dair Dikkatler ve Eleştiriler

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanında Nedim ve arkadaşı dizgi şefinin bir bakıma kamerasıyla Irak’ın seksenli yıllardan iki binli yılların başlarına kadar yaklaşık yirmi beş yıllık bir dönemine tanık olmaktadır. Kahramanların diliyle anlatılması yönüyle, romanda duyulan, okunan Irak’ı değil; yaşanan, hissedilen Irak’ı görüyoruz.

Roman, Irak’ın söz konusu zaman aralığında yaşadığı birçok önemli olayı anlatmakla aynı zamanda edebî bir belge olma özelliği taşır. Ahmed Sa‘dâvî kendisiyle yapılan bir söyleşide edebiyatın böyle bir işlevi olduğunu ve tarihi olayların edebiyatla da belgelendirilebileceğini söyler. Belgelendirmenin önemli bir mesele olduğunu vurgulayan yazar, bir zaman aralığında hissedilenin daha sonra aynı şekilde hissedilemeyeceğini belirtip kendisinin bunu dikkate alarak eskiden beri yaşadığı dönemle ilgili hissettiklerini kişisel ajandasına not aldığını ekler.³³⁷

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanı yazarın belirtilen zaman aralığında kendi yaşadığı tecrübelerin edebî bir meyvesi olduğu anlaşılır. Zira yazar romanın başkahramanı Nedim’le hemen hemen aynı dönemin neslidir. Bu bakımdan yazar Nedim’in neslinin hissettiklerini hissetmiş ve bunları *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* romanıyla belgelendirmiştir.

3.2.8.1. Kurgu

Edebî metinler genellikle nesnel gerçeklikte yer alan olay, durum, ilişki nesne ve yaşantıları, gerçek deneysel bilgilerimizle açıklayacağımız bir düzlemde yansıtır.³³⁸ *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* romanında kurgunun ana olayı Irak’ın içinde olduğu olumsuz şartlardan bir an önce kurtulmaya çalışan Nedim’in ağabeyi Hamid’in verdiği sözü gerçekleştirmesini beklemesidir. Romanda anlatılan tüm olaylar ve romanla verilmek istenen mesajlar iki düğüm üzerine kurgulanır. Nedim’in bir batı ülkesine gidebilmesi bu iki düğümün çözülmesine bağlıdır.

³³⁷ Ahmed Sa‘dâvî, “et-Tevsîku’l-Edebî me‘a’l-Kâtib ve’r-Rivâi Ahmed Sa‘dâvî”, [https://www.facebook.com/darajbookstore/videos/214509373155521/?comment_id=214521173154341_\(03.08.2020\)](https://www.facebook.com/darajbookstore/videos/214509373155521/?comment_id=214521173154341_(03.08.2020)).

³³⁸ Salih Bolat, *Öykü Yazma Teknikleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 2012, s. 21.

Düğümlerden birincisi annesi Buneyye'nin ölmesidir. İlginç ve bir derece trajik bir beklenti olsa da Nedim ağabeyinin vaadi üzerine annesinin ölümünü yıllarca bekler ve ister. Zira Hamid Irak'tan ayrılırken Nedim'e annesinin ölümünün ardından yanına gelebileceğini söyler.

ما الذي أفعله الآن، لقد تخطت الأحداث حدود توقعي، مضت العشر سنوات حقاً، ولم تمت بنية، كما توقع حميد، ولم يرسل لي حميد ذاته شيئاً، لا رسالة ولا نقوداً ولا ما يؤكد أنه باقٍ على وعده لي.

“Şimdi ben ne yapacağım? Olaylar beklentilerimi aştı. On yıl gerçekten geçti ve Hamid'in umduğu gibi Buneyye ölmedi. Hamid kendisi bana hiçbir şey göndermedi; ne bir mektup, ne para, ne de bana verdiği sözünde durduğunu teyit eden bir şey.”³³⁹

Yukarıdaki kesitten de anlaşılacağı gibi ikinci düğüm Hamid'in Nedim'le irtibata geçerek yurtdışına çıkabilmesi için gereken meblağı göndermesidir. Yıllar geçmesine rağmen Hamid hiç arayıp sormaz. 2003 yılında birinci düğüm çözülür, Buneyye ölür. Ancak Nedim artık hayata karşı eskisi kadar umutlu değildir. Muhtemelen ikinci düğümünden tamamen umudunu keserek daimi bir hayal kırıklığı haletiruhiyesine girer.

Romanın giriş bölümünü Nedim'in varsayımları, geri dönüşleri ve hayal gibi zihinsel işlemleri oluşturur. Bundan dolayı olay bakımından romanın gelişme bölümünü kestirmek güçleşmektedir. Ancak nesnel zaman sınırları içinde Amerika'nın Irak'ı işgaliyle sonrasındaki olayların gelişme bölümünü teşkil ettiği söylenebilir.

İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü romanında kesin bir sonuca varıldığı söylenemez. Zira yazar okurun zihninde birçok soru işareti bırakarak romanı bitirir. Başkahraman Nedim Riyâhu't-Tağyîr gazetesine düzenlenen siber saldırı sonrasında üzgün bir şekilde dizgi şefi ile binadan çıkmış, arkadaşının ısrarına rağmen arabaya binmeyi reddederek yürümeyi tercih etmiştir. O sırada yanlarından zırhlı askeri bir Amerikan aracı geçer. O günden sonra Nedim işe gelmez. Acaba Nedim silahlı bir

³³⁹ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 8.

çatışmanın ortasında mı kalmıştır? Yoksa hayal kırıklığıyla geçen hayatına kendisi son mu vermiştir? Amcasının teklifini kabul edip evi satarak taşrada bir köye mi yerleşmiştir? Hamid gerçekten nerededir? Dizgi şefi Lorsan’la evlenecek midir? Bunlar gibi birçok soru okurun zihninde cevapsız kalır.

3.2.8.2. Romanda İşlenen Temalar

İran – Irak Savaşı (1980 – 1988)

Sekiz yıl süren İran – Irak Savaşı, dönem neslinin hafızasına acı bir şekilde kazınır. Bu savaşa şahit olan nesilden olan yazar, savaşın halka yansımalarını ve savaşın abesiyyetini *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü* romanında işler. Sekiz yıl süren savaşta her iki taraftan birçok kayıp verildiği halde ilginç birşekilde savaş başladığı yerde bitmiş toplamda bir milyon civarı insan ölmüştür.³⁴⁰

في تلك الأجواء، ازدادت أعداد القتلى مع تلاحق الأيام والشهور والسنوات، واصطبغت الجدران بلافتات العزاء السود، وأصبح تكاثر الموت فوق توقع الجميع..

“O ortamda, günler, aylar ve yıllar geçtikçe ölüm sayısı arttı. Duvarlar siyah taziye bayrakları ile boyandı. Ölümlerin artışı herkesin beklentisinin üzerinde oldu.”³⁴¹

مثلما صنعت قذائفی المرسله برتابه من (هنا) تصنع القذائف المرسله من (هناك)، تماما مثل لعبة باسكتبول جنونية..

“Artarda (bura)’dan gönderilen füzelerimin yaptığını, (oradan) gönderilen füzeler de yapıyordu. Tıpkı çılgın bir basketbol oyunu gibi.”³⁴²

Yazar, romanda iki Müslüman ülke halkının yıllarca birbirini öldürüyor olmasını eleştirerek savaşın abesiyyetini ve aslında her iki ülke halkının da savaşta mağdur olduğunu vurgular. Savaşmalarını gerektiren bir şey olmadığını göstermek için yazar

³⁴⁰ Mehmed Mazlum Çelik, “İki tarafın da kaybettiği İran-Irak Savaşı”, *Mecra*, <https://www.gzt.com/mecra/iki-tarabin-da-kaybettigi-iran-irak-savasi-3497733>, (03.08.2020).

³⁴¹ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 51.

³⁴² Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 23.

ateşkes ilanının ardından askerlere ateşkes haberi ulaştığındaki ilginç bir sahneye romanda yer verir.

لقد حدثت حكايات عجيبة في تلك الأوقات. تقدم الإيرانيون والعراقيون باتجاه مواضع بعضهم البعض وتعانقوا، متجاهلين تلك الاحتمالات التي كانت واقعية قبل ساعات بأن أحدهم قد يقتل الآخر مع أي أمر بإطلاق النار. بكى أحد الجنود وأبكى غريمه الإيراني حين تعانقا وكأنهما يعرفان بعضهما الآخر، وبدا الأمر سخيًا وبالغ العاطفية بالنسبة لآخرين. تبادلوا المصاحف وعلب الفستق وبعض الهدايا..

“O zamanlarda ilginç hikâyeler oldu. İranlılar ve Iraklılar birbirlerinin bulunduğu yere doğru ilerlediler. Saatler önce bir ateş et emriyle diğerini gerçekten öldürebilme ihtimalini görmezden gelerek birbirleriyle kucaklaştılar. Kucaklaştıklarında askerlerden biri ağladı ve İranlı hasmını ağlattı. Sanki birbirlerini tanıyormuş gibiydiler. Durum başkaları için saçma ve aşırı duygusal görünüyordu. Birbirlerine Mushaf, fıstık kutuları ve bazı hediyeler alıp verdiler.”³⁴³

Körfez Savaşı (1991)

Saddam rejimi 1990 yılında Irak’ın tarihsel bir parçası olduğunu bahane ederek Kuveyt’i işgal etmiş, tarihe “Körfez Krizi” olarak geçen bu işgal, Ortadoğu’da çıkarları bulunan başta ABD olmak üzere, batılı devletleri harekete geçirmişti.³⁴⁴ BM’in uyarı ve çabaları sonuç vermeyince 17 Ocak 1991’de “Çöl Fırtınası” adı verilen harekât başladı. Suudi Arabistan’dan kalkan yüzlerce Amerikan ve İngiliz uçağı Irak’ın askeri hedeflerini bombaladı. Büyük oranda kayıplar veren Irak ordusu 24 Şubat 1991 sabahı başlayan kara harekâtı sonucunda ertesi gün direnç göstermeden Kuveyt’ten çekildi.³⁴⁵

Ahmed Sa’dâvî, dönemin canlı tanığı olarak romanında Körfez Savaşına da değinir. Romanda Nedim, varsayımlarından birinde savaşın bittiği sırada Kuveyt’ten

³⁴³ Sa’dâvî, *İnnêhû Yahlümû ev Yel’abû ev Yemûtû*, s. 47.

³⁴⁴ Uçarol, *Siyasî Tarih 1789-2014*, ss. 1203-1204.

³⁴⁵ Armaoğlu, *20. Yy. Siyasî Tarihi 1914-1995*, ss. 1051-1053.

çekilen askerlerden biridir. Yaya olarak sınırdan ayrılırken gördüğü manzaralar tüyler ürpertecek niteliktedir.

.. كنت عقب انتهاء حرب ال91 أسحب أقدامي بثقل، يائسا من الطريق الطويل..

“91 Savaşı bittikten sonra, ümitsizce uzun yoldan ayaklarımı ağır ağır çekiyordum...”³⁴⁶

كنت أريد نسيان الموت الذي رأيته يتكدس على الطريق بين الكويت والبصرة. وأردت أكثر من أي شيء آخر نسيان الكلاب السمينة التي ظلت تمخر بهدوء والتذاذ رؤوس الجنود القتلى فوق الرمال على جانبي الطريق، أو بجوار سياراتهم التي أحرقتها الطائرات المغيرة.

“Kuveyt ve Basra arasındaki yolda gördüğüm kümelenen ölümü unutmak isterdim. En çok da yol kenarlarındaki kumların üzerinde ya da baskın yapan uçaklar tarafından yakılan arabaların yanındaki ölü askerlerin kafalarına sessizce ve lezzetle ilerleyen şişman köpekleri unutmak istiyordum.”³⁴⁷

Zorunlu Askerlik

Uzun yıllar savaşıardan kurtulamayan Irak halkının gündemini meşgul eden önemli bir mesele de sürekli kayıplar veren orduya asker tedariki için zorunlu askerliktir. Önceki bölümlerde yaptığımız alıntılarda geçtiği gibi İran savaşında nerdeyse hergün bayrağa sarılı tabutlarla getirilen askerler ailelerine teslim edilir. Onlardan kalan boşluğu yenileri doldurmalıdır.

لم يكن من الميسور لعراقي أن يهرب من حياته المكورة في يد السلطة في ذلك الوقت..

“Bir Iraklı'nın o zamandaki iktidarın elinde topa dönmüş hayatından kaçması kolay değildi.”³⁴⁸

Cümlesiyle de işaret edilen Saddâm döneminde, Baas rejimi yetkilileri mahalleri ev ev dolaşarak askere alacakları gençleri tespit ederler. Cepheye giden gençlerin ya cenazesinin ya da sakatlanarak döndüğünü gören aileler çocuklarını askere

³⁴⁶ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 87.

³⁴⁷ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 88.

³⁴⁸ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 152.

göndermeye korkar olmuşlardır. Bundan dolayı bazı aileler asker tespiti için dolaşan yetkililer geldiğinde çocuklarını saklarlar.

الملائكة والشياطين والمصريون وحدهم من كانوا معفووين من التجنيد الإجباري في

العراق.

“Irak’ta zorunlu asker alımından sadece melekler, şeytanlar ve Mısırlılar muaf idiler.”³⁴⁹

Mahalle gençlerinden Necm ‘Abdu Muhâvî yetkililere yakalanmamak için lağım çukuruna saklanır. Bir defasında bu yöntemle kurtulmayı başaran Necm daha sonraki tespit çalışmalarında yakalanır ve tutuklanır. Bu konuda hiç taviz vermeyen dönemin yönetimi ilerleyen günlerde Necm’i çocukların futbol oynadığı mahalle sahasına getirerek halkının gözü önünde direğe bağlayıp infaz eder. Şüphesiz infazın herkesin gözü önünde yapılması katledilen gencin ibretiâlem olması içindir.

İntifada Hareketleri

Körfez Savaşının bitmesiyle Saddam rejimine karşı ayaklanmalar başlar.³⁵⁰ İran savaşıyla yorulmuş Irak halkını rejimin 1990’da Kuveyt’i işgal etmekle yeni bir maceraya atması ve ülke için bir getirisi olmamasının yanında ülkeye ambargo uygulanmasına neden olmasından dolayı halkın isyan etmesi gayet doğal bir tepkidir.

İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü romanında halkın Saddam rejiminden memnuniyetsizliğine ve subaylar arasındaki isyan alametlerine yer verilir. Irak askerlerinin Kuveyt sınırından çekilme sahnesinde Nedim Basra’ya ulaştığı sırada gördüğü manzara şöyledir:

شتم ضابط صغير الرئيس بصوت عالٍ ثم فتح بغضب نيران بندقية على صورة كبيرة للرئيس

المبتسم عند مدخل الفرقة الحزبية في وسط البصرة، واشتعلت الحمى في رؤوس جنود وضباط

³⁴⁹ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 88.

³⁵⁰ Yılmaz, *Irak Dosyası*, s. 51.

صف، فانهاالوا بنادقهم التي لم يستعملوها في الحرب أبدا، أمطروا الصورة المثبتة على جدار كبير بإطلاقات كثيفة حتى اختفت الابتسامة غير المنطقية..

*“Küçük bir subay yüksek sesle Reise küfür etti, sonra öfkeyle Basra merkezdeki partinin girişinde Reis'in gülümseyen büyük bir resmine tüfekle ateş açtı. Bunun üzerine askerlerin ve bir saf subayın sinirleri de alevlendi. Savaşta hiç kullanmadıkları tüfekleriyle büyük bir duvara sabitlenmiş olan resme, mantıksız gülümseme kayboluncaya kadar yoğun bir şekilde kurşun yağdırdılar.”*³⁵¹

Amerikan İşgali ve Sonuçları

Amerika 2001 yılında 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan’da sürdürdüğü terörle mücadele kapsamına Irak’ı da dâhil etti. Dünya kamuoyuna Irak’ın kitle imha silahları bulundurduğunu ve denetimine izin vermediğini bahane ediyordu. Irak, BM araştırma konseyinin her yeri arayabileceğini ilan etmesine, komisyonun araştırma yaparak hiçbir kitle imha silahına rastlanmadığını bildirmesine rağmen ABD 2003 Martında Saddam ve ailesinin 48 saat içerisinde Irak’ı terk etmelerini aksi halde savaş başlatacağını açıkladı ve 20 Martta Irak’a saldırmaya başladı.³⁵²

Irak halkının Saddam döneminde çektiği sıkıntılar böylelikle farklı bir boyut kazanmış oldu. *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* romanında yazar, Irak’ın işgalle girdiği bu yeni süreci öncelikle başkahraman Nedim’in şaşkınlığıyla anlatır.

ولم أكن أتوقع أن أرى هؤلاء الشباب حليقي الوجه هاهنا أبدا. كنت أحلم كل مساء، وبشكل لا إرادي، أن حميد سيرسل بطلي، وأنني سأشاهد هؤلاء الأغراب هناك، في مدنهم هم، وليس في مدينتي أنا.

*““Bu yüzü traşlı adamları burada görmeyi hiç beklemiyordum. Her akşam, gayriihtiyari Hamid’in isteğini göndereceğini ve bu yabancıları kendi şehrimde değil, kendi şehirlerinde göreceğimi hayal ettim.”*³⁵³

³⁵¹ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 88.

³⁵² Uçarol, *Siyasî Tarih 1789-2014*, s. 1207-1213

³⁵³ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 8.

Amerikan işgali Irak için art arda başka sıkıntıları getirir. Her şeyden önce Saddam'ın devrilmesiyle ülkede birçok soruna neden olan otorite boşluğu meydana gelir. Otorite boşluğunu fırsat bilen irili ufaklı radikal örgütler Irak sokaklarını kontrol etmeye çalışırken sık sık ABD güçleriyle meskûn bölgelerde çatışırlar. Nitekim Nedim'in arkadaşı Mustafa el-Fîlî böyle bir çatışmada kendisine isabet eden bir kurşunla ölmüştür.

لقد اختفت صناديق الفلين المثلجة، تلك التي انتشرت بعد أشهر من سقوط النظام في الكراجات والأسواق والتي كان يبيع فيها الشباب بشكل علني غير مسبوق أنواع المشروبات الكحولية. اختفت بعد انتشار المتشددين في الشوارع، وقيامهم بقتل بعض الباعة العلنيين.

“Rejimin düşmesinden birkaç ay sonra garaj ve pazarlarda yayılan ve gençlerin daha önce görülmemiş bir aleniyette içinde alkollü içecekler sattıkları donmuş mantar kutuları kayboldu. Radikaller sokaklara yayıldıktan ve açıktan satan bazı satıcıları öldürdükten sonra sandıklar ortadan kayboldu.”³⁵⁴

Radikal gruplar kendi görüşlerine uymayan uygulamalara bizzat müdahale etmekten çekinmeyerek sokakları yavaş yavaş istila ederler. Müdahaleleri bölgenin demografik yapısına şekil vermeye kadar ilerlemiştir. Nitekim radikal gruplar roman kahramanlarından Lorsan ve ailesini tehdit ederek başka bir yere taşınmalarına neden olurlar. Bu şartlar altındaki ülkenin her geçen gün bir iç savaşa doğru gitmekte olduğuna romanda işaret edilmiştir. Lorsan'la evlenmek isteyen dizgi şefinin ifadeleri halkın bu gidişattan haberdar olduğunu gösterir.

لست ساذجا ولدي بعض الذكاء، وهذا ما جعلني اتفهم حاجاتها للاقتران بشخص لا يفكر بالسفر، شخص لا يثرثر كثيرا في كل وقت وأوان حول احتمالات الهجرة والهرب من الحرب الأهلية على الأبواب..

³⁵⁴ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abû ev Yemûtü*, s. 11.

“Saf değilim, biraz zekâm var. Bu, onun gitmeyi düşünmeyen, her zaman göç etme ve yaklaşmakta olan iç savaştan kaçma ihtimali hakkında konuşmayan biriyle evlenme ihtiyacını anlamamı sağladı.”³⁵⁵

Yağmalama Faaliyetleri

Romanda Irak yakın tarihi için önemli bir gün olan Amerikan güçlerinin Bağdat’a girdiği 9 Nisan 2003 tarihinde³⁵⁶ yaşanan yağmalama hadiselerine de atıf yapılmaktadır.

أتذكر جاسم العربنجي. إنه نسخة عني. شاهدته يوم التاسع من نيسان.. كان ينطلق مع جموع الفاتحين لبناية اللجنة الأولمبية العراقية، التي كانت معقلا لابن الرئيس البكر. كسر الشباب سيارات البورش، والفيراري والمارسيديس في الكراج الخاص.

“Câsim el-‘Arabencî’yi hatırlıyorum. O benim bir kopyam. Onu Dokuz Nisan’da gördüm .. Reisin oğlu Bekir’in kalesi olan Irak Olimpiyat Komitesi’nin binasını açanlarla beraber koşuşuyordu. Gençler, özel bir garajdaki Porsche, Ferrari ve Mercedes arabalarını kırdılar.”³⁵⁷

ABD güçlerinin Irak’ı işgal etmesinin olumsuz sonuçlarından biri de müzelerin yağmalanarak tarihi eserlerin yurtdışına kaçırılmasıdır. Romanda bu yağmalama olaylarına da işaret edilir.

كان يتابع التقرير الذي تبثه القناة المحلية للولاية، عن نجاح السلطات في استعادة عدد كبير من مسروقات المتحف العراقي، والتي عثروا عليها تباعا لدى جنود مسافرين قادمين من العراق وبعض تجار التحف والآثار... إن متحف الولاية قرر افتتاح معرض بهذه المسروقات، من أجل اطلاع الرأي العام عليها، قبل أن يعاد تسليمها إلى السلطات العراقية.

“(Hamid)Yerel eyalet kanalının yayınladığı, yetkililerin Irak müzesinden çalınanların birçoğunu kurtarmayı başardığını anlatan raporu izliyordu. Bu eserleri

³⁵⁵ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 161.

³⁵⁶ Yeşilbursa, “Geçmişten Günümüze Irak Meselesi”, ss. 1315-1343.

³⁵⁷ Sa’dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel’abü ev Yemûtü*, s. 180.

Irak'tan gelen askerlerde, bazı antika ve tarihi eser tüccarlarında peşpeşe buldular... Eyalet müzesi, Irak makamlarına iade etmeden önce kamuoyunun bilgilenmesi için bu çalıntı eşyaların sergisini açmaya karar verdi."³⁵⁸

3.2.8.3. Dil ve Anlatım

İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü romanında Ahmed Sa'dâvî akıcı ve anlaşılır bir dil kullanır. Daha çok geçmişe dönük olaylardan bahsedildiği için romanda mazi kipi ağırlıktadır. Bağlam ve makamın gerektirdiği durumlarda muzari ve gelecek zaman kiplerine de yer verilmiştir.

Romanda anlatıcı, kahramanlar olduğu için ifadelerde nesnellik yerine öznellik hâkimdir. Başkahraman Nedim ve dizgi şefinin hatıratlarından oluştuğu için duygusal ifadelerin yoğunlukla kullanıldığı romanda Sa'dâvî'ye has şairane üslup gözden kaçmaz.

وجدتني جالسا على تلة أثناء مغيب الشمس، بينما طيور السميجي البيضاء تتهاذى بأجنحتها

الطويلة في عمق السماء..

*“Günbatımında, beyaz yalıçapkını kuşları uzun kanatlarıyla gökyüzünün derinliklerinde salınırken beni bir tepede otururken buldun.”*³⁵⁹

Romanda birçok filozof, edebiyatçı, yazar, âlim ve şaire göndermeler yapılır. Agata Kristi, Ahmed b. Mâcid, Hegel, Friedrich Nietzsche, Tomas Tranströmer, Oscar Wilde, William Shakespeare, İmam-ı Şafi bunlardandır. Ayrıca yazar, Dr. Monro'nun adası, Hancock, Sasuki, George Amado gibi film ve oyunculara, Sa'dî el-Hillî, Kahtân el-'Attâr gibi ses sanatçılarına atıflar yapmıştır. Birçok farklı alandan önemli şahsiyetlere yapılan bu atıflar Ahmed Sa'dâvî'nin kültür zenginliğine işaret eder.

Mahallî Lehçeler

İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü romanında genel olarak fasih Arapça kullanan yazar az da olsa Arap toplumunun kaçınılmaz gerçeği olan mahallî lehçelere yer verir. Özellikle diyaloglarda rastlanan mahallî lehçelerin geneli kahramanların

³⁵⁸ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, ss. 136 – 137.

³⁵⁹ Sa'dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, s. 45.

kendi lehçesi olan Irak lehçesi iledir. Elbette bu durum romanın gerçekçiliğine katkı sağlar. Zira sıradan bir Irak vatandaşını fasih Arapça ile konuşturmak romanı gerçeklikten uzaklaştırabilir.

مو كلتلك اتزوج... هسه منو ترضه بيك وانت هيح؟؟

“Sana evlenmeni söylememiş miydim? Şimdi kim seni bu halde kabul eder?”³⁶⁰

Nedim hayalen ağabeyinin pasaportunu alarak Ürdün’e gitmeye çalışırken sınırdaki pasaport görevlisi durumu fark ederek Nedim’i geri gönderir. Bu sahnelere konu olan Ürdünlü pasaport memuru Ürdün lehçesi kullanır.

أخي هذا الجواز مش بتاعك. مكتوب هون انو انت حميد يار الله، وانت في الحئيئة اسمك

نديم. مش هيك؟

“Kardeşim bu pasaport senin değil burada senin Hamid Yarallah olduğun yazıyor. Fakat senin gerçekte ismin Nedim. Öyle değil mi?”³⁶¹

İsimlendirmeler

İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü romanında yazar kullandığı bazı isimleri gelişigüzel seçmez. Bu isimlendirmelerle romanın genel dokusuna uygun olarak bir takım mesajlar verir.

Romana *إنه يحلم أو يلعب أو يموت* (Ya Düşler ya Oynar ya da Ölür) şeklinde

isim vermekle yazar, bir bakıma romanı özetler. Zira *إن*’nin ismi olan *ه* zamiriyle işaret edilen kişi romanın başkahramanı Nedim’dir. Nedim neredeyse romanın tamamında bu üç fiili yapar. Genel anlamda Nedim karakteri Irak’ın yirminci yüzyılının son çeyrek asrının talihsiz vatandaşını temsil eder. Savaştan savaşa; krizden krize sürüklenen bu dönem neslinin hayatı belirli fiillerle sınırlanmış daha doğrusu sınırlandırılmıştır.

³⁶⁰ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 71.

³⁶¹ Sa‘dâvî, *İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü*, s. 78.

Nedim ismi romanın dokusu dikkate alınarak Arapça “pişman oldu, beraber içti, içki âlemi yaptı” anlamlarına gelen نَدِمَ ve نَادِمَ fiillerinden gelir. نَدِمَ kelimesinin yaygın anlamı “içki arkadaşı”dır.³⁶² Romanda içki sofrası ve kahramanların alkol kullanımı bir hayli yer tutar. Nedim rüyasında ve varsayımlarında ağabeyi Hamid’in, gerçek hayatında patronunun içki arkadaşlığını yapar.

“Pişman olmak” anlamından düşünülürse فَعِيلَ kelimesi vezninden olduğu için ya sıfat-ı müşebbehe³⁶³ ya da mübalağa sıygası olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla mana bu durumda “pişman, çok pişman” anlamlarına gelir. Romanın kurgusu bağlamında değerlendirildiğinde Nedim’in neslindeki Irak vatandaşı böyle bir dönemde yaşadığı için çok pişmandır.

Romanın birçok yerinde Nedim’in hayaline konu olan Abbûd’un ismi عَبَدَ “ibadet etti, kulluk etti, boyun eğdi” fiilinden³⁶⁴ türemiştir. Savaşlarda ölen binlerce askeri temsil eden Abbûd karakteriyle yazar, Irak askerine yıllarca boyun eğdirildiğine ve bir bakıma köleleştirildiğine vurgu yapar.

³⁶² İbn Manzûr, “ندم”, *Lisânü’l-‘Arab*, 6/4386; Serdar Mutçalı, *Arapça – Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınevi, İstanbul 1995, s. 873.

³⁶³ Fa‘îlun (فَعِيلٌ) Vezni: Mübâlağalı ism-i fâ‘il vezinleriyle ortak olan bu vezin, güzellik ve çirkinlik manalarını ifade eder. Fiili çoğunlukla يَفْعُلُ-يَفْعُلُ bâbından, mastarı ise فَعَالًا، فَعَالًا، فَعَالًا vezinlerinden gelir. Müennesi فَعِيلَةٌ veznidir. Sîbeveyhi’nin bu vezinle ilgili verdiği örnekleri incelediğimizde, bu veznin; yaratılışla gelen sabit ve sürekli haller ile huy, karakter, hastalık, azlık, çoklukla ilgili anlamları ifade ettiğini görürüz. Bkz. Doğan Fırıncı, *Arap Dilinde Sıfat-ı Müşebbehe*, Gece Kitaplığı, Ankara 2019, s. 41-42.

³⁶⁴ İbn Manzûr, “عبد”, *Lisânü’l-‘Arab*, 4/2777; Mutçalı, s. 545.

3.3. Frankeştayn fî Bağdâd Romanı

3.3.1. Romanın Tanıtımı

*Frankeştayn fî Bağdâd*³⁶⁵ (Frankenstein Bağdat'ta) romanı Ahmed Sa'dâvî'yi modern Arap edebiyatının zirvesine taşıyan eseridir. Zira eserin kıymeti gerek Arap âleminde gerekse uluslararası platformlarda takdir edilerek edebiyat tarihine geçmiştir. Roman öncelikle Arap âlemindeki en itibarlı edebiyat ödülü olan uluslararası Arap roman ödülünü³⁶⁶ 2014 yılında kazanmasının³⁶⁷ ardından 2016 yılında İtalya'da en iyi çeviri roman ödülüne³⁶⁸, 2017 yılında yabancı roman dalında Fransa Büyük Fantastik Kurgu Ödülüne³⁶⁹ layık görülmüştür. Daha sonra 2018 yılında İngiltere'de düzenlenen Uluslararası Man Booker ödülünde³⁷⁰ uzun ve kısa listeye girmesi Sa'dâvî'nin önceki çalışmalarında elde ettiği başarısını perçinlemiştir.

Kurgusu ve üslubuyla büyük takdir toplayan roman, şu ana kadar 35 farklı dile tercüme edilerek uluslararası bir başarıya imza atmıştır. Ayrıca yazar, önümüzdeki yıllarda romanın bir İngiliz film şirketi tarafından sinemaya aktarılacağını bildirmiştir.³⁷¹

Gazeteci yazar Bilâl Ramadân *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının en çok satılan kitaplar listesinde birinci sırayı uzun süre işgal ettiği bilgisini verdikten sonra romanın bu kadar revaçta ve başarılı olmasının sebeplerine şu maddeleri ekler.

1. *Frankeştayn fî Bağdâd* romanı, Irak savaşı konusunda Amerikan toplumunun daha önce fikren bölünmesine neden olan tartışmaları düzeltmiştir.

³⁶⁵ Ahmed Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut 2013.

³⁶⁶ Uluslararası Arapça Kurgu Ödülü, Londra'daki Booker Ödül Vakfı ile birlikte idare edilen ve Abu Dabi'deki Emirates Vakfı tarafından desteklenen muteber bir edebiyat ödülüdür. “‘Anî'l-Câize”, <https://www.arabicfiction.org/ar/about-the-prize>, (20.02.2020).

³⁶⁷ “el-Fâiz 2014”, <https://www.arabicfiction.org/ar/2014>, (20.02.2020).

³⁶⁸ Ahmed Sa'dâvî, *Kişisel Görüşme*.

³⁶⁹ “Grand Prix de l'Imaginaire 2017”

<https://web.archive.org/web/20181013153555/http://gpi.noosphere.org/2017.php>, (20.02.2020).

³⁷⁰ “The 2018 Shortlist”, <https://thebookerprizes.com/international/backlist/2018>, (20.02.2020).

³⁷¹ Bedîa Zeydân, “Frankeştayn fî Bağdâd ile's-Sinemâ el-Âlemiyye”, http://www.al-ayyam.ps/ar_page.php?id=115726b6y290924214Y115726b6, (20.02.2020).

2. Yabancı okur, medyanın kendisine söylediklerine inanmayarak Irak'ı ve Amerikan savaşıdan sonra Irak halkının maruz kaldığı trajedileri Irak'ın içinden öğrenmek istemiştir.
3. Roman, günümüzde dünya medyasında en çok tartışılan Ortadoğu'daki çatışmalar, terörizm, şiddet ve aşırıcılık konusunu ele almaktadır.³⁷²

Ahmed Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında 2003 yılında Amerika'nın Saddam rejimini yıkıp sonra Irak'ı işgal etmesinin ardından ülkede ortaya çıkan karmaşaları sanatsal ve sembolik bir üslupla eleştirir. Çalışmamızın giriş bölümünde belirttiğimiz gibi ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi ve sonrasında izlediği politikalar, ülkede her geçen gün artan şiddet olaylarına neden olmuştur. Bir taraftan mezhepçilik diğer taraftan ırkçılık gibi bir takım farklılıklar kullanılarak Irak halkında potansiyel olarak mevcut olan zayıf damarlar tahrik edilmiştir.

Bilinçli olarak uygulanan bir takım politikalar, Irak'ı bir nevi iç savaşa sürüklemiş, ortaya çıkan keşmekeşte kimin kimi; niçin öldürdüğü belli olmayan bir kaos ortamı oluşmuştur. Söz gelimi herhangi bir grup Bağdat'ın meydanlarında, caddelerinde bir patlama gerçekleştirirken ertesi gün farklı bir grup mukabele-i bil misil yaparak başka bir patlamaya neden olur. Her mezhepsel ve etnik grubun kendini haklı görmesi ve sürekli karşılıklı intikam alma hissiyle Irak toprakları, birçok vahşet manzaralarına tanık olmuştur. Her bir patlama bir öncekinin intikamı iken bir sonrakinin de sebebi olur. Netice itibarıyla Irak, önü alınamaz kısır bir döngünün içine düşmüştür.

Birçok sembolik unsurun kullanıldığı *Frankeştayn fî Bağdâd* romanı işte böyle bir ortamın sanatsal bir sunumudur. Romanın başkahramanı olan ve farklı insan parçalarından oluşan Şismu'nun temsil ettiği manayı Ahmed Sa'dâvî kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle özetler:

³⁷² Bilâl Ramadân, “Tisatu Esbâb Ce‘alet Frankeştayn fî Bağdâd er-Rivâyetel-‘Arabiyyete’l-Ebrâz fî l-Âlem”, <https://www.youm7.com/story/2018/9/14/9-أسباب-جعلت-فرانكشتاين-في-بغداد-الرواية-العربية-الأبرز-في-20.02.2020>, (20.02.2020).

“Irak'taki herkes, Iraklı "Frankeştayn" karakteri tarafından temsil ediliyor. Zira o aynı anda hem katil, hem maktûl; hem Kurbân hem de intikam alandır. Bunun için kendisine yüklenmiş olarak gördüğü görevi asla bitmeyecek.”³⁷³

Frankeştayn fî Bağdâd romanına tür açısından baktığımızda onu tek bir tür içinde değerlendirmemiz doğru olmaz. Zira roman bir bakımdan olağanüstü olayları içerdiği için fantastik roman türüne dâhilken diğer taraftan sembolik roman olma özelliği taşır. Polisiye romanlarda karşılaştığımız kovalamaca sahneleri ile birlikte gerilim unsurlarını da ihtiva eder. Ayrıca Irak'ın belirli bir zaman diliminde yaşamış olduğu gerçekleri yansıtmaya dikkat edilirse realist bir roman olduğu söylenebilir. Toplumdaki bir takım olumsuz duyguları eleştirdiği için bir bakıma sosyal roman kapsamında değerlendirmek mümkün olacaktır. Bunun yanında siyasî göndermelere de haiz olduğu için politik roman olma özelliği taşır. Dolayısıyla *Frankeştayn fî Bağdâd* romanı çok yönlü bir romandır.

2013 yılının Mart ayında okuyucuyla buluşan *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının sonuna, yazar romanı yazdığı zaman aralığına işaret ederek “Bağdat 2008 – 2012” notunu düşer. İlk baskısı merkezi Beyrut'ta bulunan el-Cemel Yayınlarından çıkan roman, 351 sayfa ve on dokuz bölümden oluşur. Farklı adlar taşıyan bu bölümler kendi içinde sayılar verilerek birçok alt bölüme ayrılır.

İngilizce çevirisi *Frankenstein in Baghdad* adını taşıyan roman Süleyman Şahin tarafından Türkçeye aktarılmış ve Timaş yayınlarından çıkmıştır. Türkçe çevirisi 320 sayfa olarak çıkan roman, 2018 yılının Kasım ayında Türk okuruyla buluşmuştur.³⁷⁴

3.3.2. Olay Örgüsü

3.3.2.1. Giriş Bölümü

Roman 2005 kışında Bağdat'ın el-Bettâvîn mahallesinde oturan yaşlı Hristiyan kadın İlişvâ'nın kiliseye gittiği bir Pazar günü gerçekleşen olaylarla başlar. İlişvâ, kocası ve oğlunu yıllar önce kaybetmiştir. Hayatta olan kızları Mâtildâ ve Hildâ

³⁷³ Abdurrazzâk Bukibbe, “el-‘Irâkî Ahmed Sa‘dâvî: el-Kâtib ibnu Tecârubuh”, <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2014/1/13/العراقي-أحمد-سعداوي-الكاتب-ابن-تجاربه>, (20.02.2020).

³⁷⁴ “Frankenstein Bağdat'ta”, <http://www.timas.com.tr/kitap/frankenstein-bagdat/>, (16.03.2020).

Avustralya’da oturdukları için kendisi eski bir evde kedisi Nâbu ile beraber tek başına yaşamaktadır.

ABD’nin Saddâm rejimini yıkıp Irak’ı işgal etmesinin ardından yönetim boşluğuyla ortaya çıkan güvenlik sorunu sebebiyle kızları evi satıp yanlarına gelmesi konusunda ona ısrar etmelerine rağmen o, bu teklife hiç yanaşmaz. Duyu organları ve hafızası ihtiyarlıktan dolayı oldukça zayıflamış olan İlişvâ Hristiyan geleneklerine çok bağlı bir kadındır. Her Pazar Mârûdîşu Kilisesine gidip haftalık ayine katılmakta, aynı zamanda burada Kilise papazı Yûşiyâ’nın telefonu aracılığıyla kızlarıyla konuşmaktadır.

İlişvâ’nın Oğlu Danyal, Irak-İran savaşında (1980-1988) hayatını kaybetmiştir. Her nasılsa savaş sırasında Danyal’ın cesedi bulunamamış, sadece öldüğü bilgisi ailesine verilerek kendisi için Maşrik kilisesinin bahçesine sembolik bir mezar kazılıp buraya boş bir tabut gömülmüştür. İlişvâ oğlu Danyal’ın savaşta öldüğüne inanmaz ve onun bir gün tekrar döneceğini başta kızları olmak üzere mahalledeki kadınlara sürekli anlatır. Evinin misafir odasında bulunan Hristiyan şehit Mâr Kûrkîs’e ait resmin karşısında her akşam dualar ederek onunla konuşur. Meczûbane yaptığı bu dini faaliyetlerin birinde Mâr Kûrkîs’in oğluyla ilgili kendisine sözler verdiğini iddia eder. Bunun gibi hurafevari konuşmalarından dolayı çevresindekilerin çoğu onu bunamış biri olarak görmekte ve artık kızları dışında kimse onunla konuşmaya tahammül edememektedir.

İlişvâ’nın evi Bettâvîn semtinin antika sayılabilecek tarihi evlerindendir. Dolayısıyla bu ev mahallede emlak işi yapan Ferac’ın dikkatini çekmektedir. Ferac, otorite boşluğundan istifade ederek savaşlar ve işgal sırasında mahalleyi terk edenlerin evlerine bile el koyup bunları paraya çevirmeye çalışan hırslı bir adamdır. İlişvâ’nın evini yaşlı kadından satın almak için birçok kez teşebbüs etmesine rağmen yaşlı kadın kabul etmez. Ferac ise artık ısrar etmek yerine yaşlı kadının pek de uzak olmayan ölümünü beklemenin daha iyi olacağını düşünmektedir.

İlişvâ’nın evinin yan tarafındaki tek odası kalmış harabede Hâdî adında, hurda ve eski eşyaları alıp satmakla geçinen ve tek başına kalan biri yaşamaktadır. Ellili yaşlarda, zayıf ve günübürlük yaşayan daha çok kirli elbiselerle görülen Hâdî’nin üzerinden alkol kokusu eksik olmaz. Bir seferinde İlişvâ’nın evinde bulunan antika eşyaları görür ve onları satın almak ister. İlişvâ bu talebi tek kelimeyle reddeder.

Hâdî bu harabede daha önceleri Nâhim Abdukey adında aynı işi yapan biriyle beraber yaşamaktadır. Az da olsa dini hassasiyet taşıyan Abdukey, Hâdî'den daha genç; otuzbeş yaşlarındadır. Abdukey'in at arabasıyla Bağdat'ın cadde ve sokaklarında beraber dolaşarak eski eşya ve antikalari satın alıp bunları satarak geçinmektedirler. Ancak Abdukey bir süre sonra evlenmiş, iş ortaklığını sürdürerek ayrı bir evde yaşamaya başlamıştır. Abdukey ayrı çalıştıkları bir gün bir parti binasının önünde gerçekleşen bir patlama neticesinde atıyla beraber ölür. Onun ölümünden çok etkilenen Hâdî bir hafta kadar ortalıkta görünmez.

Irak, Amerikan işgalinin ardından ciddi bir kaosun içine girmiştir. Hemen hemen her gün farklı yerlerde farklı siyasî gruplar tarafından patlamalar gerçekleştirilmekte ve bu patlamalar sonucunda onlarca insan hayatını kaybetmektedir. Genellikle Bağdat'ta olan bu patlamaların bazıları Hâdî'nin yakınında gerçekleşir. İlâhi takdir neticesi Hâdî hiçbirisinde ciddi bir zarar görmez. Patlamaların hemen ardından oluşan dehşetli manzaralara birçok kez şahit olan Hâdî'nin aklına tuhaf bir fikir gelir ve bunu uygular. Her nedense, çevresinde vuku bulan patlamalarda ölen insanların etrafa yayılan ceset parçalarını toplayıp bunları birleştirerek bütün bir ceset haline getirme işine girişir. Farklı patlamalarda topladığı parçaları dikerek birleştirir. Artık cesedin tamamlanması için eksik olan tek parça burundur. Eksik olan bu parçayı da Tayaran Meydanında gerçekleşen patlama sonrasında bulur.

Hâdî, aynı zamanda çok konuşan, yaşadıklarına bir şeyler ilave ederek bunları hikâyeleştirip başkalarına anlatmayı seven bir şahsiyettir. Mısırlı Aziz'in kahvesinde bir taraftan çayını yudumlarken başından geçen hadiseleri ayrıntılı bir şekilde çevresindekilere anlatır. Anlattıklarına, tanık olduğu patlamaları ve yapmakta olduğu ceset parçalarını birleştirme işini de ekler. Dinleyenlerin arasında bu defa bir bayan alman gazeteci, beraberinde Iraklı bir çevirmen ve genç gazeteci Mahmud es-Sevâdî de bulunmaktadır. Hikâyenin sonuna henüz ulaşmadan bayan Alman gazeteci oteline gitmek için çıkar. Kahvehanenin kapısından çıkarken Mahmud Sevadi'ye Hâdî'nin Robert Deniro'ya ait bir filmi anlattığını söyler. Sevadi de bayan gazeteciyi tasdik ederek Hâdî'nin bu bölgede meşhur biri olduğunu ifade eder.

Tayarân meydanında yedi buçukta gerçekleşen patlama sırasında Mahmud Sevadi Urube Otelindeki odasında uyumaktadır. Patlama sesi Mahmud'u uyandırmış ancak başında hissettiği şiddetli ağrıdan dolayı yataktan kalkmamıştır. On sularında

patronu Ali Bâhir es-Saîdî'nin aramasıyla çalan telefonun sesiyle ancak uyanabilmiştir. Patronu hemen olay yerine, hastaneye ve polis merkezine gidip olay hakkında bilgi toplamasını ve rapor etmesi gerektiğini bildirir. Yatağından fırlayan Mahmud kamera, ses kayıt cihazı vs. gerekli araçları alıp hemen çıkar. Olay ile ilgili yerlere gidip bilgi toplarken önceki akşamın etkileri hala üzerindedir. Söz konusu gecede arkadaşı Hâzim onu dışardan lokanta görünümü verilmiş olan gizli bir meyhaneye götürmüştür. Burada kızlar eşliğinde uzun bir süre içki içip sarhoş olmuşlardır. Mahmud hayatında daha önce böyle ortamlara hiç girmemiştir.

Memleketi Amâra'dan ailevi sebepler yüzünden Bağdat'a gelen Mahmud, burada "Hedef" adında küçük bir gazetede çalışmaktayken eski arkadaşlarından Ferîd Şevvâf onu Ali Bâhir ile tanıştırır. Tanıştığı günden itibaren Ali Bahir'in karizmatik hallerinden etkilenererek onunla çalışmayı sürdürür. İşine verdiği itina sayesinde patronu onu terfi ettirmiş derginin yazı müdürü yapmıştır. Hakikat dergisinin sahibi Ali Bâhir eski rejimin aleyhtarı ve yeni rejimin önde gelen siyasîleri ile güçlü bağlantıları olan biridir. Kırklı yaşlarda olmasına rağmen genç görünen ve şıklığından hiç taviz vermeyen biridir. Nevâl el-Vezir adında kendisini sinema yönetmeni olarak tanıtan kırklı yaşlarda bir kadın yeni çekeceği bir sinemanın alt yapısını hazırlamada yardım etmesi için Ali Bahir'i ziyaret etmektedir.

Ali Bâhir, Mahmud'a beraber çalıştığı arkadaşlarından Zeyd Murşid ve Adnân el-Enver'i işten çıkaracağını söyledikten sonra Ferîd Şevvâf'ın da kendisine çeki düzen vermesi gerektiği bilgisini bildirme görevini verir. Mahmud aynı günün ikinci vaktinde bu üçlüyle bira masasında otururken onlara bu bilgiyi tebliğ etmeyi düşünür fakat söyleyemeyerek erteler. Dışarı çıkıp beraber yürürler. Sedir otele yaklaştıklarında bir çöp arabasının büyük bir sesle patlamasından dolayı yere düşerler. Ferid Şevvâf ölümden kıl payı kurtulur. Patlama yerine daha yakın olan birinin yere düştüğünü gördüklerinde ona yardım etmek için hemen koşarlar.

Hâdî, evindeki antika eşyaları satmak isteyen yaşlı bir adamla konuşmak için Bağdat'ın semtlerinden Kerâda'ya gider. Adamı evde bulamaz. Dışarı çıktığında havada bir fırtınanın yaklaşmakta olduğunu hisseder. Fırtınaya maruz kalmamak ve açlığını gidermek için Sa'dûn caddesinde bir lokantaya girer. Lokantadaki televizyonda gün içinde yaşanan on beşten fazla patlama haberini, hükümet yetkilisinin patlamalara dair konuşmasını ve olay yerinden görüntüleri izler. Yemeğini

yedikten sonra lokantanın çöplerindeki kola tenekelerini yanındaki çuvala doldurup evine doğru gitmek üzere çıkar. Bu arada vakit akşama yaklaşmış olduğundan hava biraz kararmıştır. Yolda yürürken evde bıraktığı ceset aklına gelir. Cesedi adli tıp kurumuna götürmek için araba tutmak ya da bir gece vakti cesedi herhangi bir yere bırakıp polislerin almasını beklemek mi daha yerinde olacağını düşünerek yoluna devam eder.

Teneke kutularıyla dolu çuval omzunda yürürken Sedîr Otelin yanına kadar gelmiştir. Bu arada otelin güvenlik görevlisi soğuktan üşüdüğü için tahta kabinden çıkarak ayağa kalkmış Hâdî'ye bakmaktadır. Hâdî uzaklaşırken otele doğru hızla giden bir çöp arabası neredeyse ona çarpacak şekilde geçer. Bu tehlikeden birkaç saniye sonra büyük bir gürültü ile araba patlar ve Hâdî çuvalıyla beraber havaya uçar. Sert bir şekilde asfalt zemine düşen Hâdî, durumu fark ettiğinde etrafında, aralarında Mahmud Sevadi'nin de bulunduğu ona yardım etmek isteyen gençleri görür. Gençlerin yardımıyla ayağa kalktıktan sonra yaşadığı şoku üzerinden atamayan Hâdî, gençlerin ellerinden kendini kurtarıp topallayarak oradan uzaklaşır. Yolda düşmemek için büyük bir mücadele vererek güç bela eve varıp kendisini yatağa atar.

Patlama, Sudan uyruklu bir intihar bombacısı tarafından kamuya ait, patlayıcı yüklü, çalıntı bir çöp arabasıyla gerçekleştirilmiştir. İntihar bombacısının hedefi arabayla dış kapıyı geçerek otelin resepsiyonuna girip binayı tamamen patlatmaktır. Ancak otelin güvenlik görevlisi Hasîb Muhammed Ca'fer otele doğru yaklaşmakta olan çöp arabasını gördüğünde birkaç saniye içinde şoförün kontrolü kaybetmiş olabileceği gibi olumlu ihtimalleri düşünmüş fakat amirlerinden aldığı emri dikkate alarak ilerlemekte olan arabaya birkaç el ateş etmiştir. Ateş edildiğini gören intihar bombacısı paniğe kapılarak araba otele girmeden önce bombayı patlatmıştır. Yirmi bir yaşında evli ve bir çocuk babası olan Hasîb'in vücudu patlayan araca neredeyse temas halinde olduğu için paramparça olmuştur. Olay yerine gelen ailesine yetkililer Hasîb'in otelde kalan sivil kıyafetlerini teslim ederler.

3.3.2.2. Gelişme Bölümü

Hasîb'in cesedinden ayrılan ruhu olay yerini izlemektedir. Ambulans ve itfaiyeciler görevlerini yapıp gittikten sonra olay yerini karanlık kaplar. Hasîb Dicle Nehrine doğru yaklaştığında suyun akımıyla hareket eden şişman bir adam görür. Adam Hasib'e "Ne bakıyorsun oğlum! Git cesedini ara, burada bekleme!" der. Hasib

olay yerine tekrar dönüp her tarafta cesedini arar fakat bulamaz. Sonra aklına gelen fikirle Necef'teki mezarlığa giderek bütün mezarları dolaşır. Bir çıkış yolu bulamayan Hasib'in ruhu orada üzerinde kırmızı tişört olan bir genci yüksek bir mezarın üzerinde otururken görür. Genç ona neden burada olduğunu sorarak, cesedinin yanında kalması gerektiğini, aksi halde çok zor duruma düşeceğini, belki de Allah'ın kendisine tekrar bir hayat bahsedebileceğini söyler. Hasib otelin önüne gelip cadde ve sokakları tekrar araştırıp cesedini bulamayınca evine gider. Hanımı, kızı ve diğer aile fertleri uyumuştur. Olay yerine tekrar gelirken Bettavîn semtinde bir evin bahçesinde yatan çıplak bir adam görür. Artık tan vakti yaklaşmıştır. Tan vaktinin kendisi için felaket olacağını hissetmektedir. Tekrar dolaşmaya takati kalmaz. Yerde yatan şahsa yaklaştığında belirli bir şahsa ait olmayan bir ceset olduğunu anlar. Eliyle cesede dokunmak istediğinde elinin cesedin içine girdiğini fark eder. Sonra tamamıyla cesedin içine girer.

Akşamki fırtınanın etkisiyle Hâdî'nin kaldığı harabenin İlişvâ'nın evine bakan tarafında bulunan ve eğreti duran duvarın bir kısmı yıkılmıştır. Her şeyi darmadağın eden fırtınanın etkisiyle cesedi örten tahta çatının yıkılmasıyla ceset İlişvâ'nın evinden görünür hale gelmiştir. Güneş doğduktan sonra İlişvâ, yan taraftaki harabede yatan cesedi gördüğünde uzun süredir beklediği oğlu Danyal'ın geldiğini düşünür. Yaşlı kadın yıkılan kerpiçlerden açılan delikten cesede doğru: "Danyal kalk! Kalk Deniyye! Gel oğlum!" diye seslendiğinde ceset birden hareketlenir ve ayağa kalkar. Necef Mezarlığındaki kırmızı tişörtlü çocuğun dediği durum gerçekleşmiş, Allah cesetsiz kalmış Hasib ile ruhu olmayan farklı insanların parçalarından müteşekkil bu cesedin terkibine tekrar hayat bahsetmiştir.

İlişvâ'nın gözleri ihtiyarlığından dolayı farklı ceset parçalarından oluşan bu vücudun yüzünü çok iyi görmüyor olsa da yaşlı kadın bu adamın oğluna pek de benzemediğinin farkındadır. Bu şahsın Danyal'a benzemiyor olmasının İlişvâ için çok önemi yoktur. Ayrıca yıllar önce evden ayrılan birinin değişmiş olması gayet normaldir. Seslenmesiyle kalkan ceset İlişvâ'nın çağrısına itaat ederek yaşlı kadının evine girer. Bu sırada Hâdî yatağında derin bir şekilde uyumaktadır. İlişvâ, yıllardır kapalı duran Danyal'ın sandığını açarak çıkardığı yeşil bir elbiseyi oğlu zannettiği bu çıplak adama verir ve giyinmesi için odadan çıkar. Sözde Danyal elbiseleri giydikten sonra etrafı inceler. Duvarda asılı Danyal ile babasına ait fotoğrafları ve şehit Mâr

Kûrkîs'in resmini görür. Danyal'ın fotoğrafta giymiş olduğu elbisenin şimdi üzerindeki elbise olduğunu fark eder. Fotoğrafi incelerken çerçevenin camında kendi görüntüsünün yansımasını gördüğünde çok şaşırır. Çok çirkin görünmektedir. Yüzünde ve boynunda bulunan dikişleri hisseder. Şaşkınlığın ardından gözünü Mâr Kûrkîs'in resmine çevirerek onu incelemeye koyulur. Bu sırada birden Mâr Kûrkîs'in dudakları hareket etmeye başlar.

- Dikkatli olmalısın! O çileli ve yaşlı bir kadın.. Şayet ona eziyet eder veya onu üzersen, yemin ederim, bu mızrağımı boğazına saplarım.

Bir süre sonra Danyal'ın yeni nüshası salondaki koltukların birine uzanarak uyur. Üzerine kalın bir yorgan örten İlişvâ günlük ev işlerini yaptıktan sonra adağını yerine getirmek için uzun zamandır beklediği oğluna iyi bir yemek hazırlamak maksadıyla alışverişe çıkar. Kasapta karşılaştığı komşusu Ümmü Selim'e oğlunun döndüğü müjdesini verdiğinde Ümmü Selim hem çok şaşırır hem de yaşlı kadının mübarek biri olduğu inancı daha da kuvvetlenir.

Vakit öğleni bulurken Hâdî derin uykusundan uyanmıştır. Yastığındaki kan ve tükürük kalıntılarını gördüğünde önce gece çok sarhoş olduğunu düşünür fakat sonra geceki patlamayı hatırlar. Hemen ardından ceset aklına geldiğinde ayağa kalkar. Bir taraftan yaralarının ağrılarını hissederek cesedi bıraktığı yere gider ancak ceset yerinde yoktur. Cesedin fırtınanın etkisiyle dağılan eşyaların altında kaldığını düşünerek eşyaları kaldırmaya başlar. Her şeyi kaldırmasına rağmen cesedi bulamaz. Cesedin İlişvâ'nın evi tarafına çekilme ihtimalini düşünerek ev tarafını da inceler ama herhangi bir iz göremez. Tuhaf bir şeyler olup olmadığını anlamak için evden çıkıp dışardaki insanların konuşmalarını dinler. Eve geri dönerek cesetten kalma herhangi bir kan ya da ceset parçası olup olmadığını bir kez daha kontrol eder. Herhangi bir şey bulamayınca aklına, zaten bu cesetten kurtulması gerektiği ve bu tuhaf kayboluşun bir yönden iyi bir durum olduğu düşüncesi gelir.

Müslüman komşuları gibi adak adamakta bir sakınca görmeyen İlişvâ alışverişin ardından eve gelip adağını yerine getirmek için geleneksel yemeklerden birini yapar. Danyal önüne konulan yemekten hiç yemez. İlişvâ Şehit Mâr Kûrkîs'e söz verdiği gibi ona pek soru sormayacaktır. Sandıktan çıkardığı fotoğraf albümünü göstererek geçmişe dair anılarını anlatırken gün bitmiş, gecenin de bir bölümü geçmiştir. Konuşması sırasında onun döneceğini bildiğini birçok kez tekrar eder.

Fotoğraf albümündeki tüm fotoğraflar bitip kapattıklarında Danyal ayağa kalkarak diğer odaları inceler. İlişvâ bu sırada Aziz Mâr Kûrkîs'in resmine dalmıştır. Birden içerden kap kaçak düşme sesleri duyar ve Danyal'ın evin damına çıktığını hisseder. Birkaç dakika sonra Danyal elinde bir şeyle aşağı iner ve elindekini hızlıca cebine koyarak gizler. Sonra ilk defa konuşarak, hırıltılı bir sesle, çıkması gerektiğini söyler. İlişvâ içinden nereye gideceğini, daha yeni geldiğini, bu kapıdan çıkanın her nedense bir daha dönmediğini ona bağırarak anlatmak isteyerek kolundan tutar. Kolunun kuru bir ağacın dalı gibi olduğunu hisseden yaşlı kadın gözlerine baktığında Danyal hemen bakışlarını başka tarafa çevirerek “Döneceğim, korkma!” der.

O günden itibaren Bağdat'ta tuhaf olaylar olmaya başlar. Ertesi gün birinci sokaktaki metruk evlerde yaşayan dilencilerden dört tanesi elleri birbirinin boğazında, oturur vaziyette, sokakta ölü olarak bulunur. Irak yönetimine bağlı polisler Amerikalı bir askerin refakatinde olay yerine gelip inceleme yaparlar. Ferac'ın tasarrufunda olan bazı evlerin civarında gerçekleşen olayın tahkikatını yapan yetkililer olayla ilgisi veya olay hakkında bilgisi olup olmadığını soruşturmak için Ferac'ı da olay yerine çağırırlar. Amerikalıların her türlü yetkiye sahip olduğunu ve hiçbir otoritenin onları sorgulayamayacağını düşünen Ferac onlardan korktuğu için olay yerine nefes nefese gelir. Ferac'ı sorgulayan polisler herhangi bir bilgiye ulaşırsa kendilerine bildirmesini söyleyerek cesetleri alıp giderler. Dilencilerin öldüğü gece olayın olduğu sokağa bakan başka bir harabede bulunan ihtiyar bir dilenci olaya tanık olmuştur. Ferac bu dilenciye emlak dükkânına getirip ona olayı sorar. Genellikle sarhoş olan bu adam dilencilerin o gece çirkin yüzlü, geniş ağızlı biriyle kavga ettiklerini gördüğünü anlatır.

Ali Bâhir, daha önceleri birkaç defa yaptığı gibi içeriği hakkında Mahmud es-Sevâdi'ye bilgi vermeden beraber bir görüşmeye gitmeleri gerektiğini söyler. Gösterişli siyah mersedesine binerek yola çıkarlar. Yolda eski bir arkadaşıyla görüşeceklerini bildiren Ali Bâhir, ondan alacakları bilgilerle Amerikalıları ve hükümet yetkililerini utandıracaklarını söyler. O zamana kadar Ali Bâhir'in Amerikalıların ve hükümet yetkililerinin yandaşı olduğunu düşünen Mahmud buna çok şaşırmıştır. Gün batmak üzere çıktıkları için yolda hava kararır. Arabayla Keradâ'ya vardıklarında yirmi metre aralıklarla konuşlanmış olan Amerikan silahlı birliklerinin arasından geçerler. Ali Bâhir'in arabası kalın duvarlar ve demirden büyük bir kapıyla korunan, daha önce Mahmud'un hiç görmediği bir yere gelir. Kapı açılıp

içeri girdiklerinde iki tarafı ağaçlarla dolu bir arazinin ortasında uzun ve boş bir caddeye girerler. Araba ilerledikçe çevre daha da sakinleşmekte araba sesleri azalmaktadır. Sonunda Ali Bâhir'in arabası bir sokağa döner. Karşılarına önünde bir polis arabası, askeri bir Amerikan cipi ve sivil arabaların bulunduğu bir bina çıkar.

Sivil kıyafetli bir görevlinin refakatinde elma kokulu, gösterişli bir makam odasına girerler. Masada oturan sivil giyimli, kısa boylu, kel bir adam ayağa kalkarak Ali Bâhir'i kucaklar. Bol kahkahalı geçen sohbetlerinde Mahmud bu adamın gizli bir istihbarat birimi olan Takip ve Mutabaat Kurumu genel müdürü Albay Server Muhammed Mecîd olduğunu öğrenir. Ali Bâhir'in liseden arkadaşı olan Albay Server eski Baas rejiminde de ordunun istihbarat birimlerinde önemli rütbeleri işgal etmiştir. Baas rejiminin tamamen ortadan kaldırılmasına rağmen Albay Server'in yeni rejimde de görev alması ve bunun da Amerikan güçleri tarafından icra edilmesi bir hayli ilginçtir. Başında bulunduğu birimin görevi bütün ilginç suçları, efsaneleri, hurafeleri takip edip gerçek bilgilere ulaşmaktır. Bunun yanı sıra suikast ve bombalı araç tuzaklamaları gibi suçları önceden haber vermek bu kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Bütün bu çalışmalar perde altında gizli olarak yapılmakta, herhangi bir şekilde böyle bir birimin varlığı kesinlikle gündeme gelmemektedir.

Albay Server Ali Bâhir'e kurumlarında parapsikoloji³⁷⁵ uzmanlarının, müneccimlerin, ruh çağırıcıların ve cinlerle irtibatı olan şahısların çalıştığını söyler. Ali Bâhir böyle şeylere inanmadığını ifade eden cümleler kurduğunda Albay Server karşılaştıkları hikâyelerin boyutunu tahmin edemeyeceğini söyleyerek yakın zamanda Irak'ta bir iç savaş çıkabileceğini ve bunu engellemeye çalıştıklarını belirtir. İç savaş sözünü duyan Mahmud çok şaşırmıştır. Sohbetleri esnasında Ali Bahir satın almak istediği matbaayı da gündeme getirir. Albay Server, şimdilik bu matbaa konusunu ertelemesini tavsiye eder. Daha sonra dört dilenci cinayetini içeren dosyayı çıkaran Albay Server cinayeti işleyen kişinin birilerine mesaj vermek istediğinden bahsetmiştir. Ali Bâhir bu konuyu araştırmasını ifade eden bir ima ile Mahmud'a bakar. Albay Server ayrıca Bağdat'ın farklı bölgelerinde görülen kendisine ateş

³⁷⁵ “Psikoloji ötesi” anlamına gelen parapsikoloji, bilinen tabiat kanunları ile açıklanamayan normal ötesi (paranormal) olayları inceleyen bilim dalıdır. M. Sait Özervarlı, “Hârikulâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 185.

edildiği ve vücudu yandığı halde ölmeyen bazı suçlularla ilgili ihbarların kendilerine geldiğini, üzerinde çalıştıklarını ifade eder.

Görüşme sırasında iç savaş sözünü duyan Mahmud, hem bu bilgiye hem de Ali Bâhir ve Albay Server'in bunları konuşurkenki rahatlıklarına çok şaşırmıştır. Albay Server'in kendileri için vermiş olduğu akşam yemeğini düşünürken masada alkol dışında her türlü şeyin olmasını Albay Server'in adını lekeleyebilecek durumlardan çekinmekte olduğu şeklinde yorumlamıştır. Yemek esnasında Irak'ta olan sorunları ve çözüm yollarını iki arkadaş öyle konuşmuştur ki; bu diyaloga tanık olan Mahmud ülkeyi yönetenlerin bilmediği çözüm yollarını bu iki adamın bildiğini düşünmüştür. Ali Bâhir'in dönüş yolunda arkadaşını alaycı bir ifadeyle eleştirmesi de Mahmud'un kafasını karıştıran başka bir durumdur.

Ertesi gün Baas Partisinin eski fanatiklerinden ve birçok gencin önceki savaşlarda askere alınmasını sağlayan Ebû Zeydun çocuklarının işlettiği berber dükkânının önünde her zamanki oturduğu plastik sandalyenin üzerinde boğulmuş olarak bulunur. Ebû Zeydûn'un ölümüne başta İlişvâ olmak üzere Ümmü Selim gibi birçok kadın sevinmiştir. İlişvâ onun ölüm haberi üzerine adanmış olduğu bir hafta süren adaklarını yerine getirir.

Hâdî Mısırlı Aziz'in kahvehanesinde karşısında pembe gömlek, siyah pantolon giyen ve fıkralar anlatarak gülen iki gence bir şeyler anlatmaktadır. İki genç masaya bir kayıt cihazı koyarak ceset hikâyesini anlatmalarını isterler. Hâdî "Şismu'unun hikâyesini mi?" diyerek düzeltir. Her zamanki gibi uzatarak, olayları tüm ayrıntılarıyla anlatmayı düşünürken masada gördüğü kayıt cihazından şüphelenerek çekingen davranır. Kendisine çay getiren Aziz'in çok rahat olmadığını da farkedenden Hâdî Aziz'in göz imasından bu gençlerin sadece hikâye dinlemek için gelmediklerini anlar. "Şismu öldü... Allah rahmet eylesin..." diyerek durumu geçirir. Gençlerin ısrar etmelerine rağmen konuşmayan Hâdî hızla yerinden kalkarak kahvehaneden çıkar. Yüzündeki gülümsemenin yerini ciddiyet kaplayan gençler bir süre aralarında konuştuktan sonra çayın ücretinden fazlasını vererek kahvehaneden ayrılırlar.

Öğleden sonra kahvehaneye tekrar gelen Hâdî'ye kahvehanenin sahibi Aziz son günlerde gerçekleşen dört dilenci ve Ebû Zeydûn'un öldürülmesi, Ümmü Rağd'ın fuhuş evinde subayın boğulması vb. tuhaf olayları hatırlatarak bu ceset hikâyesine artık bir son vermesi gerektiğini söyler. Şayet devam ederse başına bir musibet gelmesinin

muhakkak olduğu konusunda onu uyarır. Aziz, ayrıca suçluyu gören yaşlı dilenci, Ümmü Rağd ve kızlarının suçlu hakkındaki anlattıklarını Hâdî'ye bildirir. Görenler onu çirkin yüzlü, ağzında yara gibi bir açıklık bulunan, vücudu yapış yapış, sanki kan ya da domates suyu sürülmüş, evlerin damına zıplayan, kendisine ateş edilmesine rağmen etkilenmeyen biri olarak tarif ederler. Ümmü Selim el-Beyza da böyle birini, Ebû Zeydûn'un öldürüldüğü gün, berber dükkânına doğru giderken gördüğünü herkese anlatmaktadır. Bunları anlattıktan sonra Aziz, Hâdî'ye artık hikâyesini kendisinde saklamasının daha iyi olacağını söyleyerek uyarısını bitirir. Bu uyarı üzerine kalbi hızla atmaya başlayan Hâdî, suçluyu görenlerin anlattıklarının kendi elleriyle dikmiş olduğu cesede olan benzerliğini düşünerek korkmaya başlar. İçinden bundan sonra bu hikâyeyi kimseye anlatmamaya karar verir.

Şaşkınlığın etkisiyle Aziz'in kahvehanesinde bir süre sessizce oturduktan sonra dışarı çıkan Hâdî'nin kafasında Aziz'in konuşmaları tekrar etmektedir. Her zamanki gibi işinden sonra güneş batmadan evine geldiğinde sokağın Amerikan askerleriyle dolu olduğunu görür. Askerler daha öce olduğu gibi bölgede saklanan silahlı birilerinin olup olmadığını teftiş için dolaşmaktadırlar. Hâdî, askerlerin gözüne takılmadan sessizce evine girerek kapıyı sıkıca kapatır. Her an askerlerin kapıyı gürültüyle açmalarını beklemesine rağmen böyle bir durum olmaz. Askerlerin gittiğinden emin olunca dışarı çıkıp rakı, zeytin, peynir vs alır. Evine dönerek sarhoş oluncaya kadar içer. Son bardağını içerken kapı tarafında bir hareketlilik hisseder. O tarafa doğru baktığında kapının açıldığını ve içeriye uzun boylu bir adamın girip kendisine doğru yaklaştığını görür. Sarhoşluğun etkisiyle biraz perdeli olarak gördüğü adamın yüzü yaklaştıkça netleşmektedir. Dikişli bir yüz, kocaman bir burun ve yarılmış gibi görünen bir ağız ona doğru yaklaşmaktadır.

Sabah saatlerinde yardımcılarında biri Ferac'ın tasarrufunda olan evlerin civarında bazı gençlerin dolaşarak evlere işaretler koyduklarını haber verir. Hemen harekete geçen Ferac'a çalışmanın tarihi evleri koruma derneği tarafından istatistik oluşturmak maksadıyla yapıldığı gençler tarafından izah edilmesine rağmen Ferac onlara inanmaz. Yapılan işlemi yasal yollarla kiraladığı evleri elinden alma girişimi olarak algıladığı için gençlere karşı çıkar. Kısa süreli çıkan arbedenin ardından gençler, toplanan kalabalıktan endişe duyarak oradan uzaklaşır. Aynı gençler İlişvâ ile görüşerek vefat edinceye ya da göç edinceye kadar kaldıktan sonra ev üzerindeki

mülkiyetini devlete satmasını teklif ederler. Yaşlı kadın bu teklifi oğlu olmadan kabul edemeyeceğini ileri sürerek reddeder. Mahalledeki kadınlar İlişvâ'nın gençlerle konuşmasına birkaç kez tanık olduklarında yaşlı kadının artık tamamen aklını kaybettiğini düşünmüşlerdir. Fakat bir gün havanın kararmaya başladığı vakitlerde İlişvâ'nın evinden yüzünü göremedikleri bir genci çıkarken görürler. Bu haber mahallenin gençleri arasında yayılmaya başladığında bir grup genç sokakta bekleyip çıkan yabancının peşinden koşarlar ancak çok hızlı koşan bu yabancı gözden kaybolur.

İlişvâ'nın evinin karşısındaki evin balkonunda sürekli oturan Ümmü Selim'in kocası bu yabancının yaşlı kadını kandıran bir suçlu ya da bir hırsız olduğunu düşünmektedir. Ümmü Selim'in evinin bahçesinde toplanan kadınlardan biri bu genci Hâdî'nin evinin bahçesinden İlişvâ'nın çağırmasıyla yaşlı kadının evinin damına zıpladığını gördüğünü anlatır.

İlişvâ Mârûdîşu Kilisesindeki son pazar ayinine bir haftadır yerine getirmekle meşgul olduğu adaklarından dolayı katılamamıştır. Adağının son parçasını oluşturan kilisede mum yakma faaliyetini bir sonraki pazar günü Mârûdîşu Kilisesinde Papaz Yûşiyya gelmeden önce tamamlar. Ayinden önce Yûşiyya kızının geçen hafta aradığını bugün de öğle vakti arayacağını bildirir. Ayinden sonra kızı Matilda telefonun diğer ucundadır. Sağlık durumunu, bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sorduktan sonra kendisine 500 dolar gönderdiğini söyler. Hilda'nın hasta olduğunu ve bundan sonra onunla konuşmak istemediğini ifade eder. İlişvâ, Danyal'ın döndüğünü kızına haber vermesine rağmen Matilda annesinin her zamanki gibi saçmaladığını düşünerek bu bilgiyi kale almaz. Annesi Bağdat'a dönmelerini istediğini söylediğinde Matilda kesinlikle dönmeyeceklerini bilakis kendisinin yanlarına gelmesi gerektiğini, gelirse Melbourne'de bulunan kiliseye gidebileceğini belirtir. İlişvâ Danyal'la beraber Bağdat'ta kalacağını bundan sonra kendisini aramamasını söyleyerek telefonu papaz Yûşiyya'ya verir. Matilda papaz Yûşiyya'dan annesini ikna etmesini rica eder. Yûşiyya dini öğretilerin vatanı terk etmemeyi gerektirdiğini hatırlatarak böyle bir şey yapamayacağını söyler. Görüşmenin bitmesinin ardından İlişvâ, Yûşiyya'ya bundan sonra kızlarıyla görüşmek istemediğini, şayet bu isteğine uygun davranmazsa başka bir kiliseye devam edeceğini bildirir.

Ali Bâhir'in görüşmelerine refakatle beraber Mahmud Sevadi'nin omzunda dergiye ait birçok görev vardır. Ali Bâhir'in odasına bıraktığı sürekli şarj cihazına

bağlı olan cep telefonuna cevap vermek de bu görevlerdendir. Bir defasında dergide eleştirdikleri bir milletvekili bu telefonu aramış ve sert bir dille eleştirileri yalanlamıştır. Uzun bir süre özür dileyen Mahmud'un canı çok sıkılmış, durumu Ali Bâhir'e bildirdiğinde olayı soğukkanlılıkla karşılamış ve Mahmud'a böyle şeyleri önemsememesi gerektiğini söylemiştir. Bir başka sefer bu telefonu Nevâl el-Vezîr arar ve telefonu açanın kim olduğuna dikkat etmeden konuşmaya başlar. Ali Bâhir'e kızgınlığını ifade eden cümlelerin yanında Mahmud, konuşmalarından onunla ilişkisinin bir iş arkadaşlığından öte olduğunu anlar. Duydukları karşısında çok şaşırان Mahmud hiç cevap vermeden telefonu yüzüne kapatır.

Ali Bâhir, Mahmud'u Bağdat'ta bulunan, müzikli ve içkili bir eğlence mekânına götürür. Mahmud çok yönlü ve karizmatik bir adam olan Ali Bâhir'in kendisini gittiği yerlere götürmesine çok şaşırılmaktadır. Arkadaşı Ferid Şevvâf'ın "Bu adamın kuyruğu olma" sözü aklına gelince eğlence mekânında Ali Bâhir'in rahatlığını ve karizmatik tavırlarını izleyerek içinden "Ben bu adamın kuyruğu olmak değil, bu adam gibi olmak istiyorum" diye düşünür. Eğlence mekânındayken Ali Bâhir, Endülüs Meydanına yakın bir yerden eşyalı bir ev satın aldığını söyler. Daha sonra konuşurlarken birden Mahmud'u şaşırtacak bir şekilde "Yerinde olmayı ne kadar çok isterdim" der.

Hâdî, geçen gece gelen korkunç misafirin ziyaretinin ardından sürekli sarhoş olarak zamanını geçirmiş, gördüğünün hayal olduğunu düşünerek kendini kandırmıştır. Eşyalarını satın almak istediği yaşlı adamla görüşmek için tekrar Kerâda'ya gittiğinde adamın evini eşyalarıyla beraber sattığını öğrenir ve çok üzülür. Evine dönerken Sedîr Otelin önünden geçerken orada yaşadığı patlamayı hatırladığı için kaldırıma oturur ve düşünceye dalar. Kendi kendine, neden başkalarının öldüğüne tanık olduğu halde kendisi ölmediğini sorgular. Aziz'in kahvehanesine döndüğünde Urube Otelinin sahibi Ebu Enmâr'ın oteldeki eşyaları satmak için kendisiyle görüşmeye geldiğini öğrenir. Böyle bir işi memnuniyetle yapacağını ifade ederek beraber otele gidip eşyaları inceler. Eşyaların yıpranmış olduğunu görünce her ne kadar hayal kırıklığına uğrasa da Ebu Enmâr'a belli etmez. Çıkmak için çıkışa doğru yöneldiklerinde resepsiyonun arkasındaki sehpa üzerinde bulunan rakı ve mezeler Hâdî'nin dikkatini çeker. İş görüşmesi bittiği halde Hâdî içki sofrasına davet beklercesine yavaş hareket ederek tuhaf bir vaziyete girer. Bu sırada Mahmud es-

Sevâdî otele, sarhoş bir şekilde girer. Ali Bâhir'e eşlik ettiği gecenin ardından hemen uyumayı planlamaktadır. Otelde Hâdî'yi gördüğüne şaşırان Mahmud mide şişkinliğinin biraz ayakta kalırsa geçeceğini düşünerek vakit geçirmek için Hâdî'yle sohbet eder. Ona ceset hikâyesini sorduğunda o zamana kadar kimseye anlatmamaya kararlı olan Hâdî her nedense Mahmud'a Şismu hakkında bir şeyler anlatmaya karar verir.

Hâdî bir şişe rakıyla bir akşam yemeği ve sırrına karşılık bir sır vermesi şartıyla Mahmud'a Şismu'yu anlatacaktır. Bunun için ertesi gün iş sonrası bir araya gelmek üzere anlaşılır. Ali Bâhir, Mahmud'a derginin işlerinde tam yetki vererek siyaset ve ekonomi dünyasından bir heyet ile petrolle ilgili bir mesele için Erbil'e gitmiştir. Mahmud ertesi gün Ali Bahir'in ona havale ettiği derginin yeni sayısı ile ilgili birçok işi halletmek için dergi binasına gelir. Ali Bâhir'in sürekli şarj cihazına bağlı olan telefonunda birçoğu Nevâl el-Vezîr'e ait cevapsız aramaları görür. Şiddetli ihtiras duyduğu bu kadının sadece sesini duymak isteyen Mahmud duygularına hâkim olamayıp onu arar. Telefonu açan Nevâl birkaç kez "alo" dedikten sonra "Bâhir sana diyorum. Bürodaki telefonunu biri kullanıyor" diyerek telefonu Bâhir'e verir. Böyle bir durumu hiç beklemeyen Mahmud telefonu Ali Bâhir'in yüzüne kapatır. Yaptığını aptallık olarak değerlendirerek canı sıkılmış bir şekilde binayı terk eder. Arkadaşları Ferid Şevvâf ve Hâzim Abbûd ile dertleşmek için görüşmeyi düşünür. Fakat bu fikir onların alay etmelerine neden olacağından vazgeçer. Bağdat caddelerinde dini ziyaretler nedeniyle yapılan etkinlikler nedeniyle güvenlik güçleri sıkı önlemler almıştır. Güvenlik güçlerinin aralarından geçerek Aziz'in kahvehanesine ulaşır. Orada Hâdî'yi gördüğünde onunla olan randevusunu hatırlatır. Kahvehanede başlayan konuşmaları Hâdî'nin anlatacaklarının kritik dereceye gelmesiyle daha rahat konuşmak için Hâdî'nin evinde devam eder.

Hâdî o gün sırrını anlatırken daha önce hikâyelerini anlattığı vaziyetten farklı bir ruh hali taşımaktadır. Bu defa başına gelenleri anlatırken eğlendirme edasından uzak bir şekilde adeta bir görev ifa etmektedir. Şismu'nun ziyaret ettiği gece Bettâvin'de bir dizi katil hadisesi olur. Hâdî'nin anlattığına göre Şismu onu öldürmek niyetiyle gelmiştir. Ona taşıdığı ruhun sahibi güvenlik görevlisi Hasib Muhammed Ca'fer'in ölümüne sebep olduğu için onu öldürmesi gerektiğini söyler. Patlama gecesini Hâdî, şayet otelin önünden geçmemiş olsaydı Hasib, güvenlik kabininden dışarı

çıkmayacak, canlı bomba patladığında daha uzakta olacağından büyük olasılıkla şimdi ölmemiş olacağını ifade eder. Hâdî bütün cesaretini toplayıp bir yönden onun babası yerinde olduğunu ifade ederek kendisini savunur. Şismu Hâdî'ye kaderin tecellisine vesile olduğunu ifade eder. Bununla beraber onu öldürme konusunda tam kararlı olmadığını itiraf eder.

Şismu Hâdî'ye o gece istemediği halde kendisine bulaşan dört dilencinin nasıl öldüğünü anlatır. Ayrıca Ebû Zeydûn'u Danyal'ın ölümüne neden olduğu için ve randevu evindeki subayı da vücudunu oluşturan parçalardan birinin sahibinin ölümüne neden olduğu için öldürdüğünü ifade eder. Hâdî listede kendisinin de olduğunu bildiği için Şismu'ya kendisini en sona bırakması için yalvarır. Şismu o gece Hâdî'ye zarar vermeden oradan ayrılır.

Mahmud, Hâdî'nin anlattıkları karşısında çok şaşırılmıştır. Bu ölçüsüz adama inanmak konusunda tereddüt yaşayan Mahmud Hâdî'den kendisini Şismu ile görüştürmesini ya da onun fotoğrafını çekmesini veya uzaktan onu göstermesini ister. Hâdî bunlardan herhangi birini yaptığında kendisini veya Mahmud'u öldüreceğini belirterek bunun mümkün olamayacağını ayrıca ne zaman geleceğini bilmediğini ifade eder. Sırrını anlatma sırası Mahmud'a geldiğinde Mahmud önce patronunun kadınına duyduğu ilgiyi anlatır. Bunun bir sır olmadığını düşünen Hâdî, kendi sırrının belki de hayatına mal olacağını söyleyerek daha ciddi bir sır vermesi gerektiğini vurgular. Bunun üzerine Mahmud, asıllarının Arap ve Müslüman olmadığını, dedesinin sevdiği kadınla evlenebilmek için sonradan Müslüman olduğunu anlatır. Bu bilgiler de Hâdî tarafından yeteri kadar sır olma özelliği taşımamaktadır. Sonunda Mahmud anlattığında Hâdî'yi da memnun edecek çok mahrem bir sırrını bulur. Babasının hayatı boyunca başına gelen olayları günlük olarak okul defterlerine yazdığını ve bu defterlerin babasının en mahrem sırlarını içerdiğini hatırlar. Bu defterler babasının gayrimeşru ilişkileri, din değiştirme meselesi vb. birçok mahrem bilgiler ihtiva ettiği için babasının ölümünün ardından annesi tarafından tandır fırınında imha edilmiştir. Mahmud Şismu hakkında söylediği bilgileri ispat etmesi için Hadilittak'a bir ses kayıt cihazı bırakır ve ona nasıl kayıt yapacağını göstererek oradan ayrılıp otele geçer.

Urube Otelindeki odasında biraz dinlendikten sonra Mahmud otel lobisine inerek televizyonda haberleri izleyen Ebû Enmâr ve yanındakilere katılır. Televizyonda haber sunan spikerin yanında takım elbiseli konuğu gördüğünde çok

şasıdır. Zira bu kişi yakın arkadaşı Ferîd Şevvaf'tır. Spiker konuklarıyla Eimme Köprüsünde meydana gelen ve yüzlerce kişinin ölümüne neden olan izdihamın sorumlularını araştırmaktadır. Ferid Şevvaf yorumunda sorumlunun köprü'nün giriş-çıkışında gerekli aramayı yapmayan devlet yetkilileri ve insanların ölüm korkusu olduğunu ifade etmektedir. İnsanların kendilerini güvende hissetmesi için yetkililer yeterli güvenliği sağlamazsa bundan sonra da bunun gibi toplu ölümlere tanık olunacağını belirtir.

Albay Server odasında kâhinler kurulunun hazırladığı son raporu incelemektedir. Raporda Kazimiye ve Azamiye semtlerini birbirine bağlayan Dicle Nehri üzerindeki Eimme Köprüsünde toplanan bin civarında hayaletten bahsedilmektedir. Albay Server yazılanları okurken kâhinlerin bu günlerde İmam Mûsâ'nın vefat yıldönümü münasebetiyle kabrini ziyaret için köprüden geçen insanlarla hayaletleri karıştırdıklarını düşünür. O sırada açık olan televizyonda yayınlanan son dakika haberinde Eimme Köprüsünde ziyaretçilerin arasında yayılan canlı bomba şayiasının sebep olduğu izdiham neticesinde onlarca kişinin hayatını kaybettiği bildirilmektedir. Bu felaketi önleyemedikleri için Albayın canı sıkılır.

Başında bulunduğu kurum, yetkililere çok değerli bilgiler verdiği halde yetkililer bu bilgileri ya bilmezlikten gelmekte ya da önemsememektedir. Birçok suçlunun yerini bildirdikleri halde yetkililer hiç birini yakalamamıştır. Bu bilgilere ulaşmanın çok da kolay olmadığını düşünen Albay Server yaptığı işin hak ettiği ilgiyi görmediğini düşündüğü için bir gün görevden azledilmekten de korkmaktadır. Bununla beraber iyi bir iş yaparsa terfi edeceğine inanmaktadır. Son iki aydır üzerinde çalıştığı çok tehlikeli bir suçluyu yakalatmanın işte tam böyle bir iş olduğunu düşünmektedir. Genelde boğulmuş halde bulunan onlarca kişinin katili hakkında kâhinlerin ve görgü tanıklarının verdiği bilgiler tek bir kişiye işaret etmektedir. Bu suçlunun adı, kâhinler tarafından "ismi olmayan" olarak bildirilmiştir.

Albay Server önünde bu akşam gerçekleşecek olan operasyonla ilgili dosya bulunurken televizyon kanalları arasında gezinti yapar. Kanallar Eimme Köprüsü olayıyla meşgul ve ekrana çıkanlar sürekli birilerini suçlamaktadır. Bu akşam müneccimlerin ihbarlarının yardımıyla, birçok kişinin ölümüne neden olan olağanüstü varlığa karşı bir operasyon düzenlenecektir. Bunun nasıl bir mahlûk olduğunu en başta Albay Server kendisi çok merak etmektedir. Birkaç saat içerisinde bütün endişeler,

gerginlikler sona erecek belki de bu operasyonun ardından, Albay Server kendisine şüpheliyle yaklaşan hükümet yetkililerinin güvenini kazanacak ve terfi edecektir.

Konuştukları gecedan bir gün sonra Mahmud'la karşılaşan Hâdî ses kayıt cihazını Şismu'ya verdiğini söyler. Mahmud'un zihninde bir süre Hâdî'nin cihazı satarkenki görüntüsü canlanır. Ancak Hâdî o gece evinin sıcak olmasından dolayı yatağını bahçeye çıkarıp yattığı yerden yıldızları izlemekteyken birden çok yakın mesafeden silah sesleri duyar. Kurşunların üzerine düşme ihtimalinden korkarak eve sığınır. Bu sesler Albay Server'in adamlarının Şismu'yu yakalama operasyonundan gelmektedir. Müneccimlerin yer tespiti ardından Şismu'nun etrafı çevrilmiştir. Alanı iyice daraltan özel ekipler onu karanlık bir sokakta görmüşlerdir.

Operasyon sırasında Şismu'yu yakalayamayan grup onun ateş etmekle ölmediğini unutmuştur. Subaylardan biri Şismu'nun yolunu kesip elbisesinden tutmayı başarmıştır. Ancak Şismu iki eli arasında subayı neredeyse öldürecekken kendisine doğru gelen grubu görünce subayın kafasını duvara vurup kaçır. Yarım saat sonra sesler sakinleştiğinde Hâdî tekrar yatağına uzanmak için evin bahçesine çıktığında Şismu'yu yatağında otururken bulur. Hâdî bir an için Şismu'nun diğer görevlerini infaz ettiğini ve artık sıranın kendisine geldiğini düşünür. Fakat Şismu etrafını çeviren polisler ve özel birliklerin bölgeyi terk ettiklerinden emin oluncaya kadar burada kalacağını söyler. Bu arada vücudu hakkında hergün yeni durumlar keşfettiğini ifade eder. Mesela cesedini oluşturan parçaların sahiplerinin intikamı belirli bir vakitte alınmazsa Şismu bu parçanın kendi kendine döküldüğünü keşfetmiştir. Aynı şekilde intikam alınan Kurbânın parçası da düşmektedir. Sanki artık bu parçaların varlığına ihtiyaç kalmamaktadır.

Hâdî Şismu'nun kendisini öldürmek için gelmediğini anladığı için rahatlar. Yanına oturduğunda vücudundan yayılan kötü kokuyu hisseder. Ona, her konuda kendisine yardım edebileceğini söyleyince Şismu, vücudundan düşen parçaların yerine yeni parçalara ihtiyaç duyduğundan bahseder. Hâdî ertesi günden itibaren bu konuda yardımcı olacağını söylese de içinden Şismu'nun vücudunun hızlı dağılmasının kendisi açısından daha iyi olacağını düşünmektedir. Şismu, ikinci bir meselenin daha olduğunu söyleyerek Irak'taki tek adaletin kendisi olduğu halde hakkında çıkan suçlamaların kendisi için çok kötü bir imaja neden olduğunu, ifade eder. Hâdî bu meseleyi çözmenin ancak bir basın toplantısıyla mümkün olduğunu söylediğinde

Şismu, dikkatleri üzerine çekmek istemediğini böyle bir şeyin mümkün olamayacağını belirtir. Hemen Hâdî Mahmud'un verdiği ses kayıt cihazını getirir. Cihazı çalıştırmaya çalışır ancak Mahmud'un dediklerini çoktan unutmuştur. Cihazı Şismu'ya verdikten sonra rakısını almak için odasına girdiğinde tekrar silah ve ayak sesleri sesleri duyulmaya başlar. Bunun üzerine Şismu hızla ayağa kalkıp kaydı kendisi yapacağını belirterek İlişvâ'nın evine doğru giderek gözden kaybolur.

Geceleyin yakalamaya çalıştıkları Şismu, Bettâvîn sınırları dışına çıkmadığı için ertesi gün bölge, Irak güvenlik güçleri ve Amerikan askerleri tarafından ablukaya alınmıştır. Güvenlik güçleri bölge dışına kimsenin çıkmasına izin vermediği için Mahmud, patronu Ali Bâhir'i arayarak durumu anlatır. Ali Bâhir otel dışına çıkarak önlemlerin alınış sebeplerini araştırmasını ister. Gönülsüzce otelden ayrılan Mahmud bir istihbarat subayının operasyon sırasında yaralanması nedeniyle hastane kaldırılması dışında kayda değer bilgi alamaz. Ev baskınları sırasında orta yaşlarda bazı gençlerin arkadan kelepçeli olarak araçlara bindirildiğini görür. Tutkılananların hepsinin çirkin ya da görsel açıdan kusurlu olmaları Mahmud'un dikkatinden kaçmamıştır. Mısırlı Aziz'in kahvehanesine de uğrayan Mahmud orada son zamanlardaki endişeli halinden uzaklaşmış ve eski mutlu haline dönmüş gibi görünen Hâdî'yi görür. Her zamanki yerinde nargile içmekte olan Hâdî'nin yanına oturur. Hâdî emin bir şekilde güvenlik güçlerinin Şismu'yu aradığını fakat yakalayamadığını ve kendisinin Şismu'yu röportaj yapmaya ikna ettiğini söyler.

Mahmud yüz dolara almış olduğu kayıt cihazını Hâdî'nin sattığından neredeyse emindir. Ancak Hâdî on gün sonra Mahmud'u şaşırtarak ses kayıt cihazını doldurulmuş olarak getirir. Mahmud Urube Otelindeki odasında saatlerce ses kaydını tekrar tekrar dinler. Ertesi gün Mahmud'un yorgun olduğunu gören patronu Ali Bâhir kendisini daha canlı görmek istediğini söyleyerek nispeten daha iyi koşullara sahip Dilşad Otel'e geçmesini ister. Mahmud Hâdî'yle arasında geçen diyalogu patronuna anlatır. Ali Bâhir meseleyi pek inandırıcı bulmasa da derginin yeni sayısı için bu konuyu makale olarak yazmasını ister. Ertesi gün Mahmud, Dilşad Otelinin odasının camından dışarı baktığında yüzüne vuran sıcak havadan dolayı dışarı çıkmak istemez. Eline aldığı ses kayıt cihazını açarak Hâdî'yle geçen sohbetini ayrıntılarıyla kaydeder. İki gün sonra Mahmud, Ali Bâhir'e "Irak caddelerinden efsaneler" adını taşıyan bir makale sunar. Makaleyi çok beğenen Ali Bâhir derginin yeni sayısına kapak konusu yaparak Robert

De Niro'nun meşhur filminden alınmış bir fotoğraf karesini ekler ve makalenin adını "Frankeştayn Bağdat'ta" olarak değiştirip basıma gönderir. Her ne kadar bu değişiklik Mahmud'un hoşuna gitmemişse de durumu onaylar.

Derginin yeni sayısı çıktığında Mahmud makalesinin Hâdî ve eğer varsa Şismu tarafından nasıl karşılanacağını merak etmektedir. Takip ve Mutabaat Kurumu müdürü Albay Server de Mahmud'un yazdığı makaleyi iki defa okuduktan sonra derginin genel müdürü olan çocukluk arkadaşı Ali Bahir'i telefonla arar. Makaleyi yazan gazetecinin bu bilgilere nasıl ulaştığı, bahsedilen suçluyla görüşüp görüşmediği ve ikamet ettiği yer vb. bilgileri sorar. Ali Bâhir, anlatılanların yalancı bir adamdan alınan hurafelerden ibaret olduğunu söyler. Durumun öyle olmadığını ifade eden Albay Server, Mahmud hakkındaki bilgileri not ederek telefon görüşmesinin ardından adamlarına Mahmud'u ofisine getirmelerini emreder.

Şismu, Mahmud'un vermiş olduğu ses kayıt cihazına uzun uzun konuşarak sesini kaydeder. Bu kayıtlarda vaktinin az olduğunu vurgulayarak Allah tarafından verilen görevini tamamlayıp tamamlayamayacağından emin olmadığını dile getirir. "Ben zavallıların çağrısına cevabım. Ben kurtarıcı, beklenen, istenilen ve bir şekilde umulan kişiyim... Kurbânların ve ailelerinin duaları tek seferde birleşerek güçlü bir şekilde gizli çarkları itekledi. Karanlığın uzuvları harekete geçerek beni dünyaya getirdi. Ben onların zulmü yok etme ve suçlulardan intikam alma çağrılarının cevabıyım. Allah'ın ve semanın yardımıyla bütün suçlulardan intikam alacağım. Sonunda yeryüzünde adaleti sağlayacağım. Daha sonra semadan ya da ölümden sonra gelecek adaleti acı acı beklemeye ihtiyaç olmayacak. Görevi tamamlayabilecek miyim? Bilmiyorum fakat en azından masumların ibretlik intikamlarını alacağım. Ölümü defetmeye veya durdurmaya çağıran duygularından başka destekçisi olmayan masumların intikamını alacağım."

Şismu konuşmasında bunları şöhret veya başka bir maksat için yapmadığını amacının sadece görevini yerine getirmek olduğunu, başkalarından tek istediğinin kimsenin kendisine engel olmaması olduğunu ifade eder. Kendisini insanlara acımasız bir suçlu olarak tanıtanlara cevap verme gereği duyduğu için bu açıklamaları yaptığını vurgular. Yaşadığı hayat koşulları hakkında da bilgi veren Şismu, Bağdat'ın güneyinde bulunan metruk binalarda kaldığını, kaldığı bölgenin üç ayrı grubun savaş bölgesi durumunda olduğunu söyler. Bu gruplar, Irak milli güçleriyle Amerikan

askerleri bir tarafta, sünni gruplar ve şii gruplar da diğer iki taraftadırlar. Şismu ve tarftarlarının bulunduğu mekân bu üç grubun tam ortasındadır. Terk edilmiş binaların bulunduğu yaklaşık dört kilometrekarelik alan bu grupların çatışmalarına sahne olmaktadır. Şismu görevini yerine getirmek için geceleri çıkar. Binalar içinde bulunan deliklerden geçerek yolda kimseyle karşılaşmamayı umarak hedefine gider.

Şismu'nun etrafında onun işlerine yardım etmek için birileri de toplanmıştır. Şismu'nun önem sırasına göre bunların birincisi “Büyücü” adını verdiği yaşlı adam, ikincisi kendisini “Sofestai” olarak tanımlayan biri ve üçüncüsü “Düşman” olarak isimlendirdiği terörle mücadele şubesinde görevli bir subaydır. Büyücü, Saddam rejiminde büyü ile ilgili bir gizli birimde görev almış cinlerle irtibatı olan bir şahısdır. Şismu'ya görev yerine gidip gelmesinde en güvenli ve uygun rotayı tayin ederek yardım etmektedir. En zayıf meseleleri dahi ispat etmekte usta olan Sofestai Şismu'nun görevleriyle ilgili şüphelerini izale etmektedir. Devletin terörle mücadele biriminde çalışan Düşman ise Şismu'ya hassas operasyonlarında içerden bilgi sızdırarak yardımcı olmaktadır. Herbirinin Şismu'ya destek verme sebepleri birbirinden farklıdır.

Şismu'ya göre daha az önem arz eden üç kişi daha vardır. Bunlar “Büyük deli”, “Küçük deli” ve “En büyük deli”dir. Küçük deli Şismu'yu Irak Devleti'nin yetiştirmekte başarısız olduğu “ilk örnek Irak vatandaşı” olarak görmektedir. Zira Şismu daha önce hiçbir zaman bir araya gelememiş olan farklı mezhep, ırk ve kabilelere ait insanların parçalarından oluşmuştur. Büyük deli Şismu'yu bütün dinlerin geleceğini haber verdiği kurtarıcıdan önce gelen ve yoldan çıkmış insanları ortadan kaldıran kişi olarak düşünmektedir. En büyük deli ise Şismu'yu kurtarıcının ta kendisi olarak görmektedir. Şismu'ya intisabıyla kendisi de Irak tarihine onun yandaşı olarak geçmeyi hedeflemektedir.

Şismu kendi sesiyle anlattığı ses kaydında operasyonlara güneş batımından bir ya da iki saat sonra çıktığını, yanında ihtiyaç duyacağı her şeyin bulunduğunu ifade eder. Düşman adını verdiği yardımcısı kendisi için orijinalinden farksız birkaç tane kimlik hazırlamıştır. Gidiş - dönüş rotasını Büyücü belirlemekte, uygun kıyafetler üç deli tarafından temin edilmektedir. Sofestai de Şismu'nun yüzündeki dikiş izlerini yok edecek şekilde makyaj yaparak sıradan bir insan gibi görünmesini sağlamaktadır.

Şismu konuşmasında görevinin Kerada'daki bir otelde kalan Venezüellalı bir subay ve Ebû Garîb bölgesinde bulunan el-Kaide örgütü elebaşının infazıyla biteceğini söylemektedir. Fakat son operasyonda vücuduna çok fazla kurşun isabet eder. Kaldığı binaya geldiğinde yardımcılar kurşunları çıkarmışlar fakat omzundan düşmekte olan bir parça eti bir türlü tutturamazlar. Ertesi gün Şismu uyandığında vücudunun birçok parçasının erimiş olduğunu ve çevresine şiddetli bir koku yayıldığını fark eder. Etrafında da yardımcılarından kimseyi bulamaz. Hepsi Şismu'dan yayılan kokudan rahatsız oldukları için binanın damına çıkmıştır. Şismu vücudunu bir örtüyle sararak güç bela dama çıkmış yardımcılara “Ne oluyor? Yoksa bu son mu?” diye sorar. Büyücü “Öldürdüğün her kişinin hesabı kapanıyor. Yani intikam isteyen kişinin talebi yerine getirilmiş oluyor. Vücudunda o kişiye ait olan parça eriyor. Görünüşe göre belirli bir vakit var. Eğer son vakit gelmeden bütün Kurbânların intikamını alırsan vücudun bütün olarak kalacak sonra görev bittikten sonra eriyecek. Ancak gecikirsen vücudunda intikam bekleyen son parçalar kalacak.” der.

Sofestai bu sözlere itiraz eder ve bir süre aralarında tartışırlar. Bu arada binanın önünde iki grup çatışmaktadır. Vücudaki parçalar her geçen dakika erimeye devam ettiği için iyice gücünü kaybeden Şismu damda güneşin altında bir süre uykuya dalar. Uyandığında üç delinin binanın ara katlarının birinin banyosunda kendisini yıkamakta olduklarını görür. Yardımcıları hızlı bir karar alarak binanın önündeki çatışmada ölen gençlerden birinin cesedinden lazım olan parçaları keserek Şismu'ya dikmişlerdir. Bunun üzerine Şismu tekrar kendine gelir. O gece yapılması planlanan operasyon için Düşman, Amerikan kuvvetlerine ait bir üniforma ve kimlik hazırlamış, Sofestai makyaj yapmıştır. Ancak artık listeye en son parçalarını aldıkları gencin intikamı da eklenmiştir. Şismu dışarı çıktığında gençten alınan parmaklar ona düşmanlarının bulunduğu grubu bulmasında yol gösterir. Silahlı gruba ulaşan Şismu grubun infazını gerçekleştirir.

Şismu başta Hasib Ca'fer olmak üzere birçok Kurbânın ölümüne neden olan patlamanın sorumlusu, canlı bombaları temin eden güvenlik şirketini yöneten Venezüellalı subayı ve Tayerân meydanındaki patlamadan sorumlu el-Kâide örgütü komutanını da öldürür. Ancak bu görevler artık yerine getirilmesi gereken son infazlar değildir. Zira gün geçtikçe vücudunda eriyen parçaların yerine yardımcılar başka Kurbânların parçasını ekler. Dolayısıyla her geçen gün intikam alınması gereken liste

genişler. Şismu bir gece bitmeyen bir liste ile karşı karşıya kaldığını fark ettiğinde çok şaşırır. İnfaz görevinin bir an önce bitmesini arzu eden Şismu işlerin istediği gibi gitmemesinden rahatsızlık duymaktadır.

Deliler orta ve hafif derece silahlar temin edip bina damının dört tarafına konuşlandırmışlardır. Binanın girişini de beton bloklar koyarak kapatırlar. Bu arada yardımcılarının etrafında da başka insanlar toplanmaya başlar. Küçük deli zemin katın tamamını işgal ederek etrafında toplanan insanlara vatandaşlık numarası verir. Büyük deli kendisi gibi düşünen tebaalarıyla ikinci kattan birkaç daireye yerleşir. En büyük deli ise aynı katın iki dairesine diğer delilere nispeten az olan tabileriyle yerleşir. Kendisi ve tabileri Şismu'yu Allah'ın yeryüzünde tecessüm etmiş hali olarak düşündükleri için tabilerinin Şismu'ya bakmaları yasaktır ve herhangi bir yerde karşılaşılırsa ona secde ederler. Büyücü bu gelişmelerden rahatsızdır. Gidişatın sonunun iyi olmayacağını düşünmektedir. Bu görüşünü beyan ettiğinde Sofestai'den destek bekler ancak o suskun kalarak ona katılmadığını ima eder. Şismu aralarında bir soğukluk olduğunu fark eder. Düşman ise görevi gereği uzun süre Şismu'nun yanında kalamamaktadır. Her gelişinde yeni bir şeyler getiren Düşman, en son gelişinde kablosuz cihazlar, birkaç cep telefonu, balkonlara kurmak için güvenlik kameraları ve ekran getirmiştir. Daha sonraları telefonla arayan Düşman, endişeli bir şekilde konuşarak iş yerinde kurum içi tahkikat yapıldığını ve kendisini fark etmiş olabileceklerini söylemiş ve bir daha kendisiyle görüşülememiştir.

Şismu, kendi sesiyle anlattıklarına şöyle devam eder: “Vücudumun onarımında kullanılan etler konusunda çok dikkatli idim. Yardımcıların benim için meşru olmayan suçluların etlerinden tedarik etmemeleri konusunda... Fakat insanlardaki suç oranını kim tespit edecek? Herkesin belirli bir orandaki masumiyetine karşılık gelen suçu da vardır. Gaddarca suçsuz yere öldürülen kişi bugün masum biri olabilir. Fakat on yıl önce suçludur. Mesela karısını sokağa atmıştır veya annesini huzur evine bırakmıştır. Ya da hasta çocuğu olan bir ailenin elektriğini veya suyunu kesip çabuk ölmesine neden olmuştur. Böyle sormuştu Büyücü bir gün..”

Sofestai Şismu'dan Büyücü'nün bu sözlerine inanmaması isteyerek onun kendi yaptığı suçlardan bahsettiğini söyler. Şismu bir taraftan Düşman'ın temin ettiği dürbünle Amerikan tankları ve askerlerinin konuşlandığı cadde ve sokaklara bakarken diğer taraftan da Sofestai'ye Büyücü konusunu çok büyütmemesi gerektiğini söyler.

Amerikan asker ve tanklarının yerlerinde olmadığını gören Şismu bu durumun şaşkınlığını yaşarken içinde güçlü bir şüphe uyanır. Vücuduna eklenen son parçaların arasında suçlulara ait ceset parçaları olma ihtimalini düşünür. Bir ara Şismu'nun yanında tek başına kalan Büyücü vücudunun yarısının suçlulara ait parçalardan oluştuğunu söyler. Ayrıca çatışmada öldükten sonra parçaları alınan gencin hala silah taşıyor olmasının, onun masum olmadığının delili olduğunu da ekler. Büyücü Şismu'ya bunları söylerken Sofestai kapının yakınında konuşulanları işitir. Dürbünle uzak sokak ve caddelere bakmaya devam ederken birden bire gözünün önüne beyaz bir perde çekildiğini hisseden Şismu Sofestai'den kendisini aşağı katlara indirmesini ister. Gözlerin değişme vaktinin geldiğini düşünmüş ancak suçlu birinden almama konusunda yardımcılara güvenmediği için onlara söylemez. Her nasılsa bir saat sonra gözleri tekrar görmeye başlar. Bunun üzerine Bağdat'ın doğusunda bulunan bir milis komutanının hedeflendiği yeni görev için hazırlık başlar. Sofestai uygun elbiseyi getirip makyaj yaparken bir taraftan da Büyücü'nün sözlerine atıf yaparak "Bugün vücudunun yarısının suçlu olduğu konusunda seni ikna etti. Yarın dörtte üçünün öyle olduğunu daha sonra tamamen suçlu olarak uyanacağını söyleyecek..." Şismu binadan çıkıncaya kadar Sofestai konuşmaya devam etmiştir. Şismu, ikisinin artık birbirine düşman olduklarının farkında olmakla beraber bu durum için üzülmemektedir.

Kısa süre zarfında üç delinin tebaaları günden güne artmış artık bulundukları binaya sığmadıkları için yakınlardaki diğer binaları da kullanmaya başlamışlardır. Sadece küçük delinin tabilerinin sayısı yüz elliye geçmiştir. Bu arada deliler arasında anlaşmazlık baş göstermesi de farklı binalara yerleşmelerinde önemli bir sebep oluşturmuştur. Şismu bu durumu Büyücü'nün haber verdiği olumsuz kehanetlerin yavaş yavaş gerçekleşme belirtileri olarak görmekte ve bu kalabalığın yeme içme vb. ihtiyaçlarını nasıl temin ettiklerini bilmediğini ifade etmektedir.

Şismu, Sofestai'nin tavsiyesi üzerine silah kullanarak milis komutanını ve adamlarından on beş tanesini o gece öldürür. Dönüşte milislerin arabalarından birini kullanarak karargâhın yakınlara kadar gelir. Geriye kalan yolu binalardaki delikleri kullanarak yürüyerek giderken kulağına çok yakından çatışma sesleri gelmektedir. Bu sırada sağ gözünün önüne tekrar bir perde çekilir ve görmemeye başlar. Bir duvara yaslanarak eliyle sağ gözünü ovduğunda gözü hamurlaşmış bir şekilde eline gelir. İkamet ettiği binaya kadar diğer gözünün de erimesinden korkarken uzaktan bir

karaltının yaklaşmakta olduğunu görür. Yaklaşan karaltı büyük olasılıkla yanlış yola girmiş, ellerinde iki poşet taşıyan yaşlı bir adamdır. Yaşlı adamın çatışma seslerinden korktuğu yürüyüşünden anlaşılmaktadır. Şismu adama fark ettirmeyecek mesafeyi koruyarak adamı takip eder. Yaşlı adam Şismu'nun karargâhına doğru giden sokağa döner. Bu sırada çatışma sesleri daha da artar. Aklına milislerin, oturduğu binayı kuşatmış olabileceği fikri gelirken sol gözü de görmemeye başlar. Başka çarenin kalmadığını düşünerek yaklaşık yirmi metre mesafede bulunan yaşlı adamı hedef alarak silahını rasgele ateşler. Yaşlı adama çarpıncaya kadar yürür ve cebinden çıkardığı bıçakla adamın gözlerini el yordamıyla keserek başına koyar. Yaşlı adamın masum biri olduğu kesindir. Ancak şimdi bu adamın intikamını kimden alacağını düşünür. Büyücü ile Sofestai'nin fikri tartışmaları gibi düşünceler Şismu'nun aklından geçmektedir. Gerçek olan artık Şismu masum birini öldürmüştür.

Bir süre sonra gözleri görmeye başladığında çatışma sesleri de artık kesilmiştir. Şismu yaşlı adamın önünde yatmakta olduğunu görürken aklına bu yaşlı adamın Allah tarafından buraya sevk edilmiş, bu gece ölmesi takdir edilen masum biri olduğu fikri gelir. Zaten birkaç dakika sonra çatışmaların arasında ölecekti, kendisi onun ölümünü birkaç dakika öne çekmiş olduğunu düşünür. Gözler yerine dikili olmadığından düşmemeleri için adamın cebinden gözlüğünü de alarak başına takar.

İkamet ettiği binaya vardığında tahmin etmediği bir manzarayla karşılaşır. Kısa süre önce gelen sesler, deliler ve tebalarının arasında vuku bulan çatışmadan kaynaklanmıştır. Şismu bunun olmasını hiç ummadığı bir durum olduğunu düşünürken Büyücü'nün kehanetinin gerçekleştiğini anlar. İşin ilginç tarafı Büyücü binanın önündeki taş yığınlarının üzerinde alnında bir kurşun iziyle yatmaktadır. Şismu üçüncü kattaki dairesine gittiğinde içeride kimseyi bulamadığı gibi şiddetli bir kavga olduğuna işaret eden eşyaların dağınıklığını görür. Camı olmayan balkondan aşağıya baktığında yerde yatan Büyücü'nün öldürüldükten sonra burdan aşağı atıldığını tahmin eder. Ertesi sabah çevreyi dolaştığında her tarafın cesetlerle dolduğunu görür. Kimisi kaldırımın üstünde, kimisi yolda, bir başkası balkondan aşağı vücudunun yarısı sarkmış vaziyette ölmüştür. Cesetlerin arasında dolaşırken canlı olarak sadece küçük deliyi bulur. Üçüncü kata çıkardığı küçük deliden birçok kişinin kaçtığını, büyük ve en büyük delinin öldüğünü, Büyücü'yü Sofestai'nin öldürüp

kaçtığı bilgilerini öğrenir. Masum yaşlı adamın gözleriyle ona dikkatli baktığında küçük delinin daha çok kişiyi öldürdüğü için hayatta kaldığını anlar.

Şismu'nun ses kaydı, küçük deliyle arasında geçen şu diyalogla son bulmaktadır:

- Batarya bitecek efendim.
- Evet. Biliyorum.
- Bu son bataryamız.. Poşetteki bataryalar bitti.
- Biliyorum.. Bugünden sonra bataryaya ihtiyacım yok.. Kaydı bitirdim.
- Kayıt bitti mi? Şimdi ne yapacaksın?
- Sadece tek bir şey... İşte bu...
- Hayır efendim... Efendim hayır... Ben sizin köleniz ve hizmetkarınızım.. Bunu neden yapıyorsunuz.. Hayır efendim.. Ben kölenizim.. Kö..leniz!!!!
- Öff!... Çok geç kaldım. Geciktim.. Lanet olsun.. Beni çok geciktiriyorsunuz!..

Mahmud Dilşad Otelindeki odasında Şismu'nun uzun ses kaydını birkaç defa dinler. Duydukları karşısında çok şaşırır ve bir süre etkisinden çıkamaz. Şaşkınlığını atlattıktan sonra ses kaydını hem taşınır belleğe hem de patronunun vermiş olduğu bilgisayara kopyalar. Taşınır belleği pantolonunun cebine attıktan sonra dinlenmek için yatağına uzanır. Tam uykuya dalacakken oda telefonunun sesiyle uyanır. Otel resepsiyonundan arayan ihtiyar görevli kendisini bekleyen misafirlerin olduğunu söyler. Apar topar elbiselerini giyerek aşağı inerken karnının zil çaldığını hisseder. Sivil giyimli ve traşlı dört kişi onu beklemektedir. Birinin simasını bir yerden hatırladığını düşünen Mahmud'a Albay Server'in acilen kendisini beklediğini söylerler. Mahmud, ne olduğu konusunda fikrini sormak ve bilgi vermek için patronunu araması gerektiğini hatırlar ancak cep telefonunu odada bıraktığını fark eder. Odasına çıkıp telefonunu, kimliğini ve parasını alıp hemen geleceğini söylediğinde gizemli misafirler buna izin vermezler. Mahmud konunun ciddiyetini anlamış ve içini korku sarmıştır. Dört gençle birlikte resmi plakalı lüks bir arabaya binerek yola çıktıklarında aklına kaçırılma ihtimali de gelmiştir. Neyseki yarım saat sonra Albay Server'in odasındadır.

Albay Server, Mahmud'u dostane karşılasa da dakikalar sonra onu endişelendiren, halden hale sokan soruşturma edasında sorular sorar. Mahmud'a

memleketi Amâra'da hakkında açılan davayı da hatırlatır. Memleketinden uzaklaşmasına da neden olan ve Bağdat'ta arkadaşı Hazim'den başka kimsenin bilmediği bu meseleyi Albay Server'den duymak Mahmud'u şaşırtır. Albay Server, Hakikat Dergisi'nin son sayısını çıkararak buraya getirilmesindeki asıl meselenin son yazısı olduğunu ima eder. Bilgileri nereden ve kimden aldığı vb. sorular sorar ve Mahmud'a şu anda kendisinin zanlı olduğunu söyler. Sorular karşısında bunalan Mahmud kimseye söylemeceğine söz verdiği halde Hâdî'nin da adını verir ve cebindeki taşınır belleği çıkararak Şismu'nun bütün kayıtlarının içinde olduğunu söyler. Taşınır belleğin kopyası alındıktan sonra tahkikat bitmiş gibi Albay Server tekrar dostane tavırlarına dönse de Mahmud Albay Server'in gerçek yüzüyle tanıştığını düşünmektedir.

O gece, Amâra'dan ayrılmasına neden olan davayı hatırlaması Mahmud'un canını sıkan başka bir etken olmuştur. Vukuatlarıyla belde ahalisini bezdirmiş bir çete liderinin kardeşi olan Kurbân adındaki biri hakkında o zamanlar çalıştığı yerel gazetede yazmış olduğu makale başına dert açmıştır. Çete liderinin işlediği bir suçtan dolayı tutuklanmasına ilçe halkıyla beraber Mahmud da sevinmiştir. Yazdığı makalede “Kanun adaleti, semavi adalet ve sokak adaleti” olarak adlandırdığı üç tür adaletten bahseder ve bu adaletlerden birinin infaz edilmesi gerektiğini yazar. Ancak iki gün sonra çete lideri serbest bırakılır ve ilçe sokaklarında çete üyeleriyle hapisten kurtuluşunu kutlar. Sadece bir gün sonra yüzlerini gizleyen motosikletli iki kişi tarafından çete lideri evinden çıkarken öldürülür. Mahmud sokak adaletinin infaz edildiğini ifade eden yeni bir makale yazarak gazetede yayınlamak istese de gazete sahibi yayınlamaz. Çetenin yeni lideri Kurbân olurken taziye evinde üyelerden biri Kurbân'a Mahmud'un yazdığı makaleyi gösterir.

Kurbân'ın aşireti çocuklarını öldürenlerin kim olduklarını araştırırken Mahmud'un yazdığı makaleyi adam öldürmeye teşvik olarak değerlendirdikleri için kısa sürede Mahmud'un ailesine ve aşiretine cephe alırlar. Mesele aşiretler arası dava kayıtlarına da geçerken Kurbân, diyet ödemelerini talep ederek tehditlere başlar. Konu Mahmud'un aşiret temsilcileri önünde bir daha gazetede yazı yazmamaya söz vermesi ile bir derece sakinleşir. Ancak Mahmud sokak adaletinin gerçekleştiğini ifade eden son makalesini cebinde taşıyarak kahvehanelerde insanlara okumaktadır. Bu gelişmelerden haberdar olan Kurbân ve çetesi tehditlerini artırdığı için Mahmud uzun

bir süre evinden çıkmaz. Arkadaşı Ferid Şevvâf'ın Bağdat'ta kendisi için bir iş bulunduğunu telefonla haber vermesi üzerine ailesi de bunun daha iyi olacağını düşündüğü için Bağdat'a gider.

Bütün bu ayrıntıları hatırlaması Mahmud'un özgüvenini sarsmıştır. Kısa süre önce yaşadığı Albay Server'in soruşturması canını sıkmaya yetmiştir. Ara sıra annesinin sağlık durumunu öğrenmek için aradığı abisi Abdullah'ı arayarak bir miktar para gönderdiğini haber verir. Önceki konuşmalarında gündeme getirmekten çekindikleri Kurbân meselesini sorduğunda abisi Kurbân'ın artık memur olduğunu, durumun daha da kötüleştiğini bildirir. Annesini çok özlediği için gelmek istediğini söyleyen Mahmud'a abisi kesinlikle gelmemesi gerektiğini ifade eder.

Mahmud, Albay Server'le yaşadığı korku ve heyecan dolu geceyi patronuna anlattığında Ali Bâhir her zamanki gibi olayı rahat tavırlarıyla, gülerek karşılar. Böyle adamların bu dünyada varlığını kabul etmesi ve onlarla mübâşeret etmeye alışması gerektiğini vurgular. Amerikan ordusunun Irak'taki şiddet olaylarını durduramadığını ya da durdurmak istemediğini, amaçlarına ulaşmaları için taraflar arasında yaşanan şiddetin dengeli olması gerektiğini ve bu şiddet dengesini de Albay Server'in başında olduğu kurumun çeşitli cinayetler işleyerek yerine getirdiğini söyler. Siyasîlerin bu kurumdan haberdar olduğunu ve herkesin kendi menfaatine göre bu kuruma bakmakta olduğunu ekler. Mahmud duyduklarına şaşırdığını ifade ettiğinde Ali Bâhir, şerden korunmanın en iyi yolunun şerre yakın olmak olduğunu ifade eder.

Patronundan öğrendiklerinden sonra korkuları biraz daha artan Mahmud artık yazı işleri müdürlüğüne terfi etmiştir. Arkadaşı Ferid Şevvâf başta olmak üzere diğer arkadaşları terfiinin gerektirdiği saygı değişimini hazmetmek istememektedirler. Ali Bâhir yanına aldığı bir bayan eşliğinde il dışı seyahatlere gittiğinde derginin işlerini Mahmud'a bırakmaktadır. Mahmud, Ali Bâhir'in olmadığı zamanlarda onun yaptığı tüm işlere bakmaktadır. İlerleyen zamanlarda Mahmud görünüş olarak da patronuna benzemeye başlar. Artık takım elbise giymekte, daima traşlı bir yüzle ve güzel kokulu parfümler sürünerek işe gitmektedir. Hatta konuşmalarında dahi Ali Bâhir'in sık sık kullandığı "Azizim" ve "Dostum" kelimelerini kullanmaya başlamıştır.

Ferid Şevvâf, arkadaşındaki değişimlerle bir taraftan alay ederken diğer taraftan da onu his kaybına karşı uyarmaktadır. Mahmud onun uyarılarını dikkate almamakta ve artık dostlarına karşı bile Ali Bâhir gibi davranmaktadır. Mahmud gün

geçtikçe eski arkadaşlarından uzaklaşarak yeni arkadaşlar edinir. Memleket gün geçtikçe kötüye giderken Mahmud ömrünün altın çağını yaşadığını düşünmektedir. İyi bir maaş almakta, aldığı maaşın tamamını harcamakta en güzel yemekleri yeyip, en güzel giysileri giymektedir. Ayrıca yeni dostlarının vesilesiyle her hafta bir kızla bir araya gelmektedir.

Urube Otelin sahibi Ebû Enmâr uzun süredir müşteri olmamasından dolayı ekonomik olarak kötü durumdadır. Geçinmek için otelin eskimiş eşyalarını Hâdî aracılığıyla satar. Eskiden beri izzetli bir hayat sürmekte olan Ebû Enmâr çevresindekilere eşyaları satma sebebinin oteli tadilattan geçirmek olduğunu söyler. Ancak otelin hemen karşısında gösterişli bir bürosu olan Ferac durumun öyle olmadığını farkındadır. Ferac Ebû Enmâr'a otele ortak olması şartıyla otelin baştanbaşa tadilat masraflarını karşılamayı teklif eder. Her ne kadar oteli idare etmeye devam edecek olsa da Ferac'ın emri altında olmak Ebû Enmâr'ın izzetine dokunduğu için bu teklifi kabul etmez. Ama daha izzetli olacağını düşündüğü oteli ona satma fikri aklına gelir.

Hâdî, Şismu'nun ziyaretleri kesildiğinden beri yavaş yavaş eski haline dönmüştür. Her zamanki gibi Mısırlı Aziz'in kahvehanesinde cam kenarındaki yerinde yalanla karışık hikâyelerine devam etmektedir. Şismu'yu soranlara onu anlatmaktan artık çekinmemekte fakat başka şeyler ekleyerek hikâyenin gerçekliğine bulantı vermeye çalışmaktadır. Bir gün birisi Hakikat dergisinin Şismu'dan bahseden sayısını önüne koyduğunda ona, bunu makaleyi yazan kişinin uydurduğunu söyler. Ancak dergiyi gördüğünde Mahmud'un kendisini kullandığını düşünerek durumdan rahatsız olur. Mahmud'u en son Şismu'nun ses kayıtlarını verdiği gün görmüştür. İki gün sonrasında Şismu Hâdî'yi ziyarete gelir. Yanında bulunanların aralarında yaptığı savaşı, Amerikalıların ikamet ettiği yeri kuşattığını ve birçok defa özel bir timin kendisini öldürmeye teşebbüs etmesi nedeniyle sürekli yer değiştirdiğini söyler. Mahmud'un yazdığı makalenin kendisine fayda sağlamadığını, makalenin kendisini Hâdî'nin hayali bir yalanı olarak gösterdiğini ifade etmiştir. Ayrıca her gün yayınlanan gazetelerin Irak'ta yaşanan tüm felaketlerin sorumlusu olarak kendisini göstermesinden duyduğu rahatsızlığı da dile getirmiştir.

Şismu'yu yakalamak için her türlü yolu deneyen Albay Server bilgi almak için adamlarını Hâdî'ye gönderir. Amrikan hayali kahraman Süpermen'in Klark Kent

kılığında halk içinde yaşadığı gibi Hâdî'nin da Şismu'nun ta kendisi olma ihtimalini de dikkate almaktadır. İçlerinde Şismu'nun boğazını sıkıp ölmeden bıraktığı subayın da bulunduğu Albay Server'in adamları Hâdî'nin evine gelerek Hâdî'yi sorguya çekerler. Sorgu esnasında boğazında hala sargı bulunan subay başta olmak üzere Şismu'dan intikam alırcasına Hâdî'yi öldüresiye döverler. Hatta Şismu olup olmadığından tam emin olmak için elbiselerini çıkarıp dikiş izleri arayıp koluna ve bacağına bıçak batırarak kan çıkıp çıkmadığını kontrol ederler. Şismu olmadığından emin olunca Hâdî'nin kafasını karıştırmak için hırsızlık süsü verip evden çıkarlar.

Albay Server'in adamları Hâdî'yi şiddetli bir şekilde sorguya çekerken İlişvâ evinde Mâr Kûrkîs'in resmine bakarak düşünmektedir. Evini isteyenlerin arasına sohbetine tahammül edebilen tek kişi olan Ümmü Selim el-Beyda da katılmıştır. Teklifinde Ümmü Selim'in oğulları evi otele çevirecek, İlişvâ onların evinde kalarak otelin gelirinden faydalanacak hem de evine göz diken Ferac'ın şerrinden de böylelikle kurtulmuş olacaktır. Yaşlı kadın Ümmü Selim'in böyle bir teklif sunmasına üzüldür ve önceki teklifler gibi bu teklifi de reddeder.

Hâdî'nin acılı sorgusunu yakındaki bir binanın çatısından izleyen Şismu müdahale etmesi durumunda Hâdî'yi daha zor durumda bırakacağını düşündüğü için olanları sadece izlemiştir. Adamlar gidince hemen yanına gidip halsiz, çıplak bir şekilde evinin ortasında, yerde, karanlıkta yatan Hâdî'yi yerden alarak yatağına götürmüş ve elbiselerini giydirmiştir. O sırada olayı duyup Hâdî'ye gelmekte olan komşuların dışardan gelen seslerini duyduğunda hemen çıkarak İlişvâ'nın evine geçmiştir. İlişvâ'yı evin salonunda Mâr Kûrkîs'in resminin karşısında düşünürken bulan Şismu, yaşlı kadına başından geçen olayları saatlerce anlatır. Anlattıklarında birçok vahşet olayları olmasına rağmen İlişvâ hiç de şaşırılmaz.

Hâdî'nin yaralı olduğunu anlayan komşuları vücudunu silip, yaralarını sararak ilaç içirip giderler. Bilinci arada gelen Hâdî kendisine yapılanları hayalle karışık bir şekilde hisseder. Yarı baygın bir şekilde geçen gecede Hâdî bu olaydan sonra hayat tarzını değiştirme kararı alır. Biraz daha kendisini iyi hissedip uyanırken evinin halini gördüğünde kafasında birçok soru yanıtsız kalır. Onu bu hale getirenlerin kimler olduğu neden böyle bir şey yaptıklarını, sakladığı paraları ve bazı eşyaları neden aldıkları sorularını düşünür. Duvarda asılı duran, baş kısmını kırdıkları Hz Meryem'in

temsili resmini incelerken kırılan yerin iç tarafa çöktüğünü fark eder. Çöken kısmı incelediğinde içinde eski bir tablo olduğunu keşfeder.

Mârûdîşu Kilise'sinin müdavimlerinden Nâdir Şemûnî eş-Şemmâs bir sabah ev kapılarının kilit kısmına kilitlenmesini engelleyecek şekilde yapıştırıcı sürüldüğünü farkeder. Kendi başına gelebilecek olumsuz durumlardan ziyade ailesinin başına gelebilecek olaylardan endişe ettiği için artık Bağdat'tan ayrılmaya karar verir. Papaz Yûşîyya ona uzun süredir ayinlere katılmayan İlişvâ'ya giderek Pazar ayinine katılması isteğini iletmesini istediği için İlişvâ'nın evine giderek ona bu talebi bildirir.

Albay Server, Şismu'yu yakalayamadıkları için son derece üzgün ve streslidir. Şismu meselesinin dışında bir takım siyasîlerin kendisine yönelttiği geleceklerine dair sorularına cevap verme işi vaktini aldığı için onu kızdırmaktadır. Başında bulunduğu kurumda çalışan müneccimler patlama olaylarından bir kısmını olmadan önce haber vermekte bazılarını da bilememektedir. Büyük müneccim ve talebesi arasında da rekabet vardır. Farklı yöntemlerle tespit etmeye çalıştıkları Şismu'nun eşkâline talebesi büyük müneccimden önce gizli olarak ulaşır. Hatta Şismu'nun ruhuyla irtibat kurarak ona telkinatta bulunmaya muvaffak olur. Şismu ara sokakların birinde yürürken birden duraklar. Buraya kadar niçin geldiğini ve nereye doğru gitmekte olduğunu hatırlamaz. Aklında öldürüleceklerin uzun listesi dururken birden kafasında "Tamamen saf masum da yoktur tamamen suçlu da" fikri canlanır. Büyük müneccim Albay Server'e maliye bakanlığının önünde bugün patlama olacağı bilgisini verdikten sonra gizli işler çevirdiğini hissettiği küçük müneccimi ima ederek Şismu'yu yakalayamamalarının sebebinin müneccimlerden birinin ona ihbarı olabileceğini ifade eder.

Mahmud bir sabah dergideki işlerin monotonluğundan biraz uzaklaşmak için Mısırlı Aziz'in kahvesine gider. Hâdî'yi her zamanki yerinde göremeyip Aziz'e sorduğunda Aziz, Hâdî'nin başına gelen olumsuz olayların Şismu meselesi olduğunu düşünerek Mahmud'a neredeyse onu inandıracak bir kurguyla bu meselenin bir uydurma olduğu yalanını söyler.

Dilşâd otelinde uyumakta olan Mahmud rüyasında uzun süredir görmediği Nevâl el-Vezîr'le bir caddede keyifli bir şekilde dolaştıklarını fakat her nedense olumsuz bir durumdan dolayı terlediğini görür. Uyandığında gerçekten de terlemiştir. Nevâl el-Vezîr tekrar aklına geldiği için canı sıkılır ve o gün dergi binasına gitmek

istemez. Arabulucuyu arayıp otelde bir kadınla birlikte olarak sıkıntısını gidermeye çalışır.

Ali Bâhir'in Beyrut'a gidişinden birkaç gün sonra dergi binasına gelen birkaç kişi Mahmud'a patronunu sorarlar. Mahmud kötü niyetli olduğunu düşündüğü adamlara patronu hakkında bilgisi olmadığı şeklinde yalan söyler. İki gün sonra Nevâl el-Vezîr dergiye gelir. Ali Bâhir'in hayatında gördüğü en kötü adam olduğunu söyleyerek Mahmud'a dışarda bir yerde biraz konuşmayı teklif eder. Böyle bir teklife dünden razı olan Mahmud'la bir yerde oturup, meyve suyu içerken Nevâl, Ali Bâhir'in çekeceği filmin senaryosu konusunda kendisini kandırdığını öne sürer. Mahmud'dan senaryoyu yazmasını talep eder. Konuşmalarının sonunda ayrılacakken Mahmud uzun süredir ona karşı hissettiklerini açığa vurur. Nevâl, Mahmud'a bunu hoş karşılamadığını ifade eden bir tepki verir. Reddedilmesinden dolayı soluğu meyhanede alan Mahmud dışarıya çıkma yasağı vakitlerine yakın bir vakte kadar içerek sarhoş olur. Ali Bahir'in özel şoförü Sultan'ı çağırarak otele gider. Sultan, yolda, bugün Nevâl el-Vezîr'le kendisini gördüğünü söyleyerek, bu kadına karşı dikkatli olması gerektiği konusunda onu uyarır. Nevâl'in Ali Bahir'i onunla evlenmesi için tehdit ettiği bilgisini verir. Ayrıca yarın Amman'da Ali Bahir'in kendisini beklediğini, sabah erkenden Bahir'in annesi ve kız kardeşlerini almaya gideceğini bildirir. Patronunun Beyrut'ta olduğunu zanneden Mahmud onun Amman'da olmasına şaşırmıştır.

Uzun süredir ekonomik bunalımda olan Ebu Enmâr otelini Ferac'a değerinin altında bir fiyata satarak aldığı arabaya eşyasını yükleyip Bağdat'ın güneyinde bulunan memleketi Kal'atu's-Sukker'e doğru gider. Ferac, Ebu Enmâr gider gitmez Urûbe Otel levhasını indirip tadilat çalışmalarına başlar. Ayrıca uzun süredir göz diktiği İlişvâ'nın evini de elde etmeye muvaffak olur. İlişvâ'nın kızları annelerini Bağdat'tan çıkarmak ve onu Avustralya'ya götürmeye ikna etmek için etkili bir yöntem bulmuşlardır. Kızı Hilda'nın dayısı Danyal'a çok benzeyen ve aynı adı taşıyan oğlunu Bağdat'a gönderip anneannesinden kendisiyle gelmesini istemesini sağlarlar. Bu plan gerçekten işe yarar. Torunun, oğlu Danyal'a olan benzerliğinden çok etkilenen İlişvâ bu teklifi kıramaz. Evini Ferac'a, eşyalarını Hâdî'ye satarak ertesi gün, Ankâvâ'ya taşınan Nâdir eş-Şemmâs'ın evinde misafir olan kızlarının yanına gider. Evinden ayrılırken hem kendisi hem de başta Ümmü Selim olmak üzere komşuları çok üzülür.

3.3.2.3. Sonuç Bölümü

Şismu, İlişvâ'nın gittiği günün gecesi yaşlı kadının evine geldiğinde onu bulamaz ve üzülür. Üzüntüsünden duvarın dibine çökerken İlişvâ'nın kedisi Nâbu, Şismu'nun yanına gelerek orada uykuya dalarlar. Sabah saat beş buçuk civarında büyük müneccim elinde bir zarfla Albay Server'i uykusundan uyandırarak Şismu'nun Bettâvîn'de bir evde uyumakta olduğunu haber verir. Bu defa adamları ve büyük müneccimle beraber kendisi bizzat gider. Şismu'yu ele geçirdiğinde gazetecilere poz vererek gündem olmayı hatta bu kahramanlığı vesilesiyle bakanlık vb. görevlere yükselmeyi hedeflemektedir. Yedinci sokağa vardıklarında güvenlik güçlerinin sokağı kuşattıklarını görür. Sebebinin İlişvâ'nın tam evinin önünde duran intihar bombalı bir araç olduğunu öğrenir. Şismu'nun orada olduğunu bilmeyen güvenlik güçleri sokağa kimseyi almaz. Albay Server bir şekilde güvenliği aştığında büyük müneccim arkasından bağırarak geri çevirir. Büyük müneccim hemen yere oturup iskambil kâğıtlarını çıkararak duruma bakar. Güvenlik güçleri tuhaf giyimli bu adamı izlerken büyük müneccim sesli bir şekilde küçük müneccimin intihar bombacısını bu sokağa yönlendirdiğini, Şismu'nun on beş dakika önce evden çıktığını ve hemen daireye dönmeleri gerektiğini söyler.

Polislerin bombalı araç içindeki şahsa ellerini kaldırarak çıkması uyarı sesine uyanan Ümmü Selim'in kocası bombalı aracın balkonlarının tam altında olduğunu fark ettiği halde hiçbir şey yapmaz. Ortada bir tehlike emaresi görülmediğini düşünmektedir. Saatler altı buçuk civarındayken bombalı araç büyük bir gürültüyle patlar. Patlamanın etkisiyle çevredeki binalar büyük zarar görür. İlişvâ'nın evinin tamamı, Ümmü Selim'in evinin büyük bir kısmı hasar görürken o sırada uyumakta olan Hâdî, harabesiyle beraber havaya uçar. Patlamada birçok kişi yaralanırken ilginç bir şekilde hiç kimse ölmez. En yakın mesafede bulunan Ümmü Selim'in kocası da ağır yaralı olarak kurtulur. Patlamanın etkisiyle camları kırılan Urube Otelin tadilatıyla meşgul olan Ferac da yaralanır.

Patlama yerinden henüz ayrılmamış olan Albay Server ve adamları hemen arabalarına binerek daireye gelirler. Albay Server bütün müneccimleri toplayarak durumu değerlendirir. Birbirlerini suçlayan müneccimlerin arasındaki rekabeti yeni fark eden Albay Server'in hakkında olayın bir ucunun başında bulunduğu birimle bağlantısı olmasından dolayı bir Amerikan subayının gözetiminde askeri soruşturma

başlatılır. Müneccimleri son kez toplayan Albay Server hepsinin işine son verildiğini duyurur. Müneccimlerin hiçbirinin bu habere şaşırmadığını gördüğünde onların toplantıdan önce talihlerine baktıklarını anlar.

Küçük müneccim ve diğerleri geceyi dairede geçirip ertesi gün ayrılmayı düşünürken büyük müneccim o gece eşyalarını toplayıp evine gitmek için çıkar. Gördüğü ilk taksiye binip giderken şoför yolu şaşırarak yanlış yola girer. Tekrar geri döndüklerinde yolların Amerikan askerleriyle kapatıldığını görürler. Şoför özür beyan ederek müneccimi götürmeyeceğini beyan eder. Yola yürüyerek devam eden müneccim karanlık bir ara yola girer. İlerde yüzünü göremediği bir şahıs kımıldamadan beklemektedir. Bu kişi müneccimin aylardır bulmaya çalıştığı ve simasını çok merak ettiği Şismu'dur. Aralarında geçen kısa bir diyalogun ardından Şismu müneccimi kollarından sıkarak güçsüz bırakır. Bu esnada sokağa giren bir arabanın ışığı Şismu'nun yüzünü aydınlatır. Müneccim yere yığılırken arzusuna ulaşmıştır. Arabanın şoförü girdiği sokakta bir adamın baltayla başkasının kolunu kesmekte olduğunu gördüğünde hemen geri döner.

Dilşad Otelinden çıkarken patlama haberini alan Mahmud, Bettâvin'de tanıdığı simalara bir şey olmadığı bilgisini aldıktan sonra dergi binasına gider. Dergide kendisini olumsuz bir sürpriz beklemektedir. Resmi araçların önüne park ettiği dergi binasında silahlı resmi adamlar ve soruşturma memurlarının dışında çalışanlardan sadece yaşlı hizmetli vardır. Her tarafın darmadağın edildiğini görüp ne olduğunu sorduğunda görevliler Mahmud'a oturmasını söyleyerek her şeye el konulacağını ve derginin kapatılacağını bildirirler. Patronunun Amerikan yardımlarından on üç milyon dolar çaldığını söyleyen görevliler Mahmud'u alarak soruşturma için polis merkezine götürürler. Olanlara hala inanamayan Mahmud yolda bu işlerden kurtulmak için bildiği her şeyi anlatmaya karar verir. O gece saatlerce süren sorgusunda Mahmud kendisinin Ali Bâhir'den maaş alan bir görevli olduğunu, bildiklerinin anlattıklarıyla sınırlı olduğunu defalarca tekrar eder. Sabahleyin eşyalarını geri verip ihtiyaç halinde yardım etmesi şartıyla salınır.

Ali Bâhir, Mahmud dâhil dergi çalışanlarının maaş günü geldiği halde son maaşlarını vermemiştir. Gösterişli ve israf dolu kısa bir hayatın ardından Mahmud artık işsiz ve beş parasızdır. Üstelik dergide yönetici konumunda olduğu için çalışanların bir kısmı onu alamadıkları son maaştan sorumlu tutmaktadırlar. Mahmud

gösterişli elbiselerini, ayakkabılarını vs. satarak kendisini Dilşad Oteli'ne gelerek sıkıştıran çalışanlara maaşlarını verir. Hayatı birden altüst olan Mahmud işlerini bitirdikten sonra Bağdat'tan ayrılıp memleketi Amâra'ya geri dönmeyi düşünmektedir.

Yazar, Kerada'da bir kahvehanenin önünde Mahmud'un saatini ve telefonunu satışına tanık olur. Mahmud o sırada kahvehanede çay içmekte olan yazarın oturduğu masaya gelerek ses kayıt cihazını ona satmayı teklif eder. Cihazın değeri yüz dolarken içindeki ses kayıtlarının çok değerli olduğunu söyleyerek dört yüz dolara satmayı teklif eder. Ona yardım etmek maksadıyla cihazı almayı düşünürken Mahmud'un hali ve hikâyesi yazarın dikkatini çekmiştir. O sıralarda başka bir roman yazmakta olan yazara kendisini "ikinci yardımcı" olarak tanıtan biri elektronik postalar göndererek takip ve mutabaat dairesinin işlemiş olduğu suçları gün yüzüne çıkarmasını istemiştir. Bu şahsın Şismu ile ilgili belgeleri de göndermesi yazarı tamamen bu konuya çevirmiştir.

Mahmud memleketine gittikten sonra yazar, Şismu meselesini derinlemesine araştırmak için Bettâvin'e giderek ayrıntılı bilgiler alır. Hâdî ile de görüşmek isteyen yazar, onun Bettâvin patlaması sonrasında uzun süre hastanede yattığını ve daha sonrasında ortadan kaybolduğu bilgisine ulaşır. Patlamanın etkisiyle Hâdî'nin yüzü ciddi bir şekilde yaralanmış, kendisini aynada gördüğünde üzüntüsünden ağlamıştır. Yazar, Albay Server'in emekli edildiği ancak farklı bağlantılarını kullanarak taşrada bir resmi göreve tekrar getirildiği bilgisine de ulaşır.

İnsanlar Şismu hakkında farklı farklı şeyler söylemektedir. Şialar onun Vehhâbî olduğunu, Sünnilerse onun aşırı dinci bir Şii olduğunu düşünmektedirler. Irak yerel yönetimi onu dış güçlerin maşası olarak tanımlarken Amerikalılar onu, Amerika'nın Irak üzerindeki projesini engelleme çalışması olarak görmektedir.

Mahmud memleketi Mîsân'a döndükten sonra annesinin endişelerini dikkate alarak evden çıkmaz. Zira Kurbân, Mahmud'u gördüğü yerde öldüreceğini söylemiştir. Zaten Mahmud çok hareketli ve yoğun bir yıl geçirdiği için dinlenmeye ihtiyacı olduğunu düşünmektedir. Eve önceden alıp okumadığı kitapları okumakla meşgul iken bir gün abisi Abdullah eve sevinçle gelerek Kurbân'ın öldürüldüğünü bildirir. Bu haber Mahmud için özgürlük anlamına gelmektedir. Hemen dışarı çıkarak uzun süredir dolaşmadığı memleketinin sokaklarında dolaşır. Uzun süredir bakmadığı elektronik postasına bakmak için bir internet kafeye girer. Okunmamış e-postalar

arasında Nevâl el-Vezîr'in görüşme isteğini bildiren mesajı ve Ali Bâhir'e ait e-postalar da vardır. Ali Bâhir, mesajında teröristlerin annesini ve iki kız kardeşini öldürdüğünü, kendisine yapılan suçlamaların hiçbirinin doğru olmadığını Bağdat'a en kısa zamanda döneceğini ve tekrar kendisiyle çalışmak istediğini bildirir. Ayrıca Albay Server'i ziyarete gittikleri gün münecimlerin Mahmud hakkında on beş yıl sonraki Irak'ın başbakanı olacağını bildirdiklerini yazar. Mahmud neredeyse olumlu cevap yazacakken birden Ali Bâhir'in ikna kabiliyetini hatırlar. Yine olumsuz durumu kendi lehine çevirdiğini düşünerek büyük harflerle "Fuck you" yazar. Tam gönderecekken yine duraklayıp vazgeçer. Hiçbir cevap yazmayarak Ali Bâhir'in mesajını yazara yönlendirir.

21 Şubat 2006 tarihinde güvenlik güçleri aylardır yakalanamayan azıllı suçlunun yakalandığını ilan eder. Bütün suçlarını kameralar karşısında itiraf eden suçlu Bettâvîn sakinlerinden Hâdî lakaplı Hâdî Hassânî 'İydrûs olarak televizyonlarda gösterilir. Hâdî'yi tanıyanlar gösterilen kişinin o olmadığı görüşündedirler. Mısırlı Aziz şahsın sesini Hâdî'ye benzetir. Fakat patlama ile evinde çıkan yangın, Hâdî'nin yüzüne tanınmayacak şekilde zarar verdiği için o olmadığı görüşü ağır basar. Görüntüleri izleyen Mahmud ses kayıtlarını dinlediği Şismu'nun gösterilen kişi olmadığını ve hükümet yetkililerinin dosyayı bu şekilde kapatmak istediklerini düşünmüştür.

Bir yıldır halkın korkulu rüyası olan şahsın yakalandığı haberi Bağdat'ta büyük bir sevince neden olur. Ümmü Selim başta olmak üzere halk sokaklarda dans ederek bu haberi kutlar. İnsanlar neşe içinde eğlenirken harabe haline gelmiş olan Urube Otel'in karanlık odalarının birindeki pencereden iki göz onları izlemektedir. Yağmurun başlamasıyla insanlar evlerine girdiğinde Şismu yere oturarak yanına gelen Nâbuyu okşayarak sevmektedir.

3.3.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Edebiyat eleştirmeni Gerard Genette ve dilbilimci Roman Jakobson anlatıcının yüklenebileceği görevleri beş maddede özetlerler. Bunlar:

1. Olayları ve şahısları anlatmak.
2. Olaylar ve/veya şahıslar arasındaki ilişkileri düzenlemek.
3. Şahıslar arasında iletişimi sağlamak.

4. İlham aldığı olay veya durumları belgelendirmek ve kanıtlamak.
5. Olaylar üzerine yaptığı yorumlarla ideolojisini yansıtmaktır.³⁷⁶

Ahmed Sa'dâvî *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında bu görevleri yerine getirirken farklı anlatıcı türlerini kullanır. Gözlemci anlatıcı türünün baskın olduğu romanda “ben” dilinin kullanıldığı “özne anlatıcı” türü de önemli bir yer tutar.

Gözlemci anlatıcı:

جاءت سيارات الإسعاف وحملت الجرحى والقتلى، ثم جاءت سيارات الإطفاء وأطفأت الحرائق في السيارات ثم سحبتها سيارات قطر نوع دوج إلى مكان غير معلوم..

*“Ambulanslar geldi, yaralı ve ölüleri taşıdı. Sonra itfaiye araçları gelip arabalardaki yangını söndürdü. Ardından Dodge marka çekici onları bilinmeyen bir yere çekti.”*³⁷⁷

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi; yazar gözlemci anlatıcı türünü kullandığı yerlerde, olayları dışardan izleyen ve herhangi bir yorum katmayan bir üslupla okuyucuya aktardığı gibi, aşağıdaki örneklerdeki gibi de olayları bir derece öznel bir üslupla da anlatır.

كي يجعل لقصته جاذبية أكثر كان هادي العتاك حريصاً على إيراد التفاصيل الواقعية. وهو يتذكر هذه التفاصيل كلها ويوردها في كل مرة يروي فيها أحداث القصة التي حدثت معه....

*“Hâdî, hikâyesini daha cazip yapmak için gerçekçi ayrıntıların tümünü anlatmaya özen göstermekte idi. Ayrıntıların tümünü hatırlar ve yanında gerçekleşen hikâyenin olaylarını her seferinde anlatırdı.”*³⁷⁸

³⁷⁶ Necat Vesvâs, “es-Serd fis-Serdiyyâtî'l-Hadîse”, *Mecelletu'l-Mahber*, 8, 2012, ss. 97 – 115.

³⁷⁷ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 29.

³⁷⁸ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 25.

ماذا لو علم هذا العجوز الأنيق حليق الوجه أن الذي يقف بجواره مجرم يعبث بالأشلاء البشرية؟ سيقوده على الممر الخراساني حتى الباب الخارجي ويودعه ليغلق الباب خلفه بشكل نهائي.

“Zarîf, yüzü traşlı, bu yaşlı adam, yanında duran adamın insan parçalarıyla oynayan bir suçlu olduğunu bilseydi ne olurdu? Onu beton koridora doğru, dış kapıya kadar götürecekti, kapıyı arkasından nihai olarak kapatmak için onu uğurlayacaktı.”³⁷⁹

Yazarın kullandığı bu anlatıcı türünde kahramanların aklından geçen fikirleri, fiillerinin arkasında yatan niyetlerini bilmeye kadar uzanan bilgiye vukufiyet söz konusudur. Her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilme ve görme özelliği Allah’a ait bir özellik olduğu için bazı roman inceleme yazarları bu anlatıcı özelliğini “ilahi karakterli” bakış açısı³⁸⁰ olarak adlandırır.

قبل أن ينهي كل شيء ليخرج انتبه إلى دخول المنجم الصغير.... يرى أستاذه يرحل قبله. أراد أن يصيح بوجهه، لقد دمرت كل شيء أيها الأحمق! ولربما فكر للحظة أن ينقض عليه ليخنقه بيديه الشائختين...

“Çıkmak için her şeyi bitirmeden önce küçük müneccimin girdiğini fark etti... Hocasının kendisinden önce ayrıldığını görüyordu. (Büyük müneccim) Yüzüne şöyle bağırarak istedi: ‘Her şeyi altüst ettin ey ahmak!’ Belki de bir an için yaşlı elleriyle onu boğmak için üzerine çullanmayı düşündü”³⁸¹

Özne anlatıcı:

Romanda özne anlatıcı Şismu’nun ses kayıtlarında ve romanın sonunda yazarın kahramanlarla görüşmesini anlattığı bölümlerde yer alır. Bu bölümlerde okur, olaylara anlatıcının duyduğu, gördüğü, bildiği kadarıyla vakıf olur. Genel olarak buralarda anlatıcının “Ben” dilini kullandığı görülür.

³⁷⁹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 70.

³⁸⁰ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, s. 95.

³⁸¹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 317.

نهضت واقفا. شعرت بالحيوية وفيض من المشاعر الجديدة يجتاحني وكأنني استيقظت من

حلم ثقيل....

“Dikilerek kalktım. Canlılık ve taze duygulardan kaynaklanan bir coşkunun beni kapladığını hissettim. Sanki ağır bir uykudan uyanmış gibiydim...”³⁸²

كنت قد قررت مع نفسي، حتى قبل أن يتحدث، أن أشتري الجهاز منه، ليس لحاجتي له،

وإنما كنوع من المساعدة...

“Kendi kendime -hatta o konuşmadan önce- cihazı ondan satın almaya karar vermiştim. Ona ihtiyacım olduğundan değil sadece bir nevi yardım etmek için...”³⁸³

3.3.4. Zaman

Edebî türler içerisinde yansıtmaya kabiliyeti bakımından gerçek hayata en yakın sanat türlerinden biri olan romanda³⁸⁴ zaman unsuru büyük önem arz eder. Her ne kadar postmodern romanlarda zaman kavramı gerçek sınırlarından farklı yansıtılsa da insanın olduğu bir yeri zaman unsurundan tecrit etmek mümkün değildir. Zira insan “önce, sonra, bugün yarın” gibi zaman kavramlarıyla kayıtlıdır.

Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde işaret edildiği şekilde “nesnel zaman”, “anlatma zamanı” ve “olay zamanı” bakımından *Frankeştayn fî Bağdâd* romanını değerlendirildiğinde şu bilgilere ulaşılır;

Yazar romanın sonunda, romanı yazdığı zaman aralığına işaret etmek için “Bağdat 2008 – 2012” notunu düşmüştür. Dolayısıyla romanın yazılma zamanı bu dört yıllık zaman dilimidir.

Frankeştayn fî Bağdâd romanında olayların geçtiği nesnel zaman çerçevesi ise 2005 yılının başları ile 2006 yılının başları arasındaki yaklaşık bir yıllık süredir. Bu zaman dilimi Amerika’nın Saddam rejimini yıkıp Irak’ı işgal ederek kendi güdümünde yeni bir yönetim oluşturmaya çalıştığı dönemlerdir. ABD’nin izlediği siyaset tarzının neticesi olarak Irak halkında potansiyel olarak var olan etnik ve mezhepsel

³⁸² Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 167.

³⁸³ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 324.

³⁸⁴ Selçuk Çıkla, “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik”, *Hece Dergisi*, 6, Mayıs 2002, s. 113.

çatışmaların tohumları yeşertilmiştir. Çalışmamızın giriş bölümünde anlatıldığı gibi 2006 yılında her ay 3000 civarında Iraklı öldüğü gibi Amerika'nın 2003'te Irak'ı işgalinden sonra ölen Iraklı sayısı bir milyonu geçmiştir.³⁸⁵ Dolayısıyla nesnel zaman olarak bu aralığın seçilmesi tesadüfi değildir.

Frankeştayn fî Bağdâd romanında olaylarının başlangıç zamanı net bir tarih verilerek belirtilmemekle beraber nesnel zamanının başlangıcında Şismu'nun ortaya çıkış hadisesi esas alındığı görülür. Aynı şekilde romanın bitişine yakın bölümlerinde Şismu'nun yakalandığı bilgisinin ilanı Şismu meselesinin olay – zaman ilişkisini de belirlediğini gösterir.

في الحادي والعشرين من شباط عام 2006 أعلنت القيادات الأمنية العليا في بغداد عن إلقاء القبض أخيرًا على المجرم الخطير، الذي تسميه بعض التقارير بـ "المجرم أكس"، ويسميه الأهالي "الشسمه" وله أسماء أخرى عديدة.

“21 Şubat 2006'da Bağdat'taki yüksek güvenlik kuvvetleri, bazı raporların 'suçlu X' olarak adlandırdığı, halkın 'Şismu' adını verdiği ve daha birçok adı olan azılı suçlunun sonunda yakalandığını duyurdu.”³⁸⁶

Yakalanma haberinin ardından halkın kutlama yaptığı bölümler ifade edilirken Şismu ile geçen bir yıllık süreye atıf yapılır.

هذا المجرم كان مسؤولاً عن عمليات قتل مروعة جرت على مدى العام الماضي داخل

بغداد..

“Bu suçlu, geçen yıl boyunca Bağdat'ta meydana gelen korkunç cinayetlerden sorumluydu.”³⁸⁷

³⁸⁵ Burcu Şahin Bilgin, *Amerika'nın Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak'ta Devlet İnşa Süreci*, s. 41-42.

³⁸⁶ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 346.

³⁸⁷ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 347.

هم سعداء الآن لأنهم تخلصوا من عدو كان ينام بينهم، ومن مجرم أرعب الناس على مدى عام.

“Aralarında uyuyan bir düşmandan ve bir yıl boyunca insanları korkutan bir suçludan kurtuldukları için onlar şimdi mutludurlar.”³⁸⁸

Yazar bazen açık bir tarih vererek, bazen de mevsimlerden bahsederek roman olaylarının bir yıl zarfında hangi zamanlarda gerçekleştiğine işaret eder. Ancak bununla beraber zaman olay ilişkisini takip etmek okurun dikkatine bırakılmıştır.

تم في 25 أيلول 2005 وتحت ضغط سياسي مباشر من الجانب العراقي تجميد عمل المتابعة والتعقيب جزئياً لأغراض التحقيق....

“25 Eylül 2005’te Irak güçleri tarafından doğrudan siyasî baskı altında takip ve mutabaat dairesinin çalışmaları soruşturma amacıyla kısmen askıya alınmıştır.”³⁸⁹

أصبح الجو دافئاً بشكل مفاجئ. هكذا شعر محمود السوادي وهو يتقلب على فراشه في غرفته بفندق العروبة داخل العتمة وانقطاع التيار الكهربائي لساعات طويلة. وخمن أن الصيف الذي على الأبواب سيكون شديد الحرارة...

“Hava aniden ısındı. Saatlerce elektrik kesintisiyle beraber karanlıkta el-Urûbe Oteli odasındaki yatağında dönüp dururken Mahmud es-Sevâdi, böyle hissetti. Kapıda olan yaz mevsiminin çok sıcak olacağını tahmin etti.”³⁹⁰

Romanda yaşanan olaylarla bazı zaman dilimlerine bir takım manalar yüklenmiştir. Bağdat sokakları geceleri sürekli çatışmalara sahne olduğu için gece vakitleri ölüm tehlikesi anlamına gelmektedir.

وتحول الليل إلى غابة مجرمين..

³⁸⁸ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 348.

³⁸⁹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 7.

³⁹⁰ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 109.

“Gece suçluların ormanına dönüştü.”³⁹¹

لا شيء سوى وقع خطواتي في الفواصل القليلة من الصمت بين رشيش الرصاص الذي يشتد ويتزايد مع اقتراب منتصف الليل.

“Gece yarısı yaklaşırken yoğunlaşan ve artan mermi seslerinin arasındaki küçük sessizlik aralıklarında adımlarımın sesinden başka bir şey yoktu.”³⁹²

Yazar, *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında, zaman bakımından diğer romanlarında olduğu gibi, artsürümsel öyküleme, eşsürümsel öyküleme ve önsürümsel öyküleme yöntemlerini kullanmıştır. Sa‘dâvî bu romanında da bazen geriye dönüşlere yer verirken, bazen roman kahramanların diliyle olaylarla eş zamanlı bir anlatım sergiler. Bazen de gelecekte olması muhtemel olay veya durumlara yönelik tahminde bulunur.

Yazarın *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında birçok yerde kullandığı geriye dönüşler önceki romanlarındaki gibi iki şekilde karşımıza çıkar. Birincisi; nesnel zamanın dışına çıkarak kahramanların geçmişine dair bilgiler vermek şeklindedir. İlişvâ’nın oğlu Danyal’ın askere alınması, Mahmud’un Bağdat’a gelmeden önce memleketinde yaşadıkları ve romanın alt yapısını oluşturan daha birçok olay ve bilgiler geriye dönüşlerle okura anlatılır.

حدثته عن صراعها مع تيداروس زوجها الذي قبل أن يدفن تابوتا فارغا لابنهما دانيال.
ذهب تيداروس، الموظف الصغير في مصلحة نقل الركاب، إلى مقبرة كنيسة المشرق مع بعض الأقارب... ودفنوا تابوتا فارغا فيه بعض ملابس دانيال وقطع من كيتاره المحطم... لم تقبل الذهاب معهم، لأن قلبها يخبرها بأن ولدها ليس ميتا..

“(İlişvâ) Ona (Şismu’ya) oğlu Danyal için boş bir tabut gömmeyi kabul eden kocası Tidaros ile mücadelesinden bahsetti. Yolcu taşımacılığında küçük bir çalışan olan Tidaros, bazı akrabalarıyla Doğu Kilisesi’nin mezarlığına gitti... İçinde Danyal’ın bir kaç kıyafeti ve kırık gitarından parçalar bulunan boş bir tabutu

³⁹¹ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 199.

³⁹² Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 161.

defnettiler... (İlişvâ) onlarla gitmeyi kabul etmedi. Çünkü kalbi ona, oğlunun ölmediğini söylüyordu... ”³⁹³

Yazarın kullandığı ikinci geriye dönüş yöntemi romanın nesnel zaman sınırları içine yapılan geriye dönüşlerdir. Bunlar daha çok kahramanların nesnel zaman içinde yaşadıklarını hatırlamaları suretiyle okuyucuya aktarılır. Özellikle Mahmud’un olaylardan kısa süre sonra yaşadıklarını sesli olarak kayıt cihazına kaydetmesi veya hatırlaması suretiyle yapılan geri dönüşler romanda önemli bir yer tutar.

كان يرغب باستعادة تفاصيل جرت في اليومين الماضيين، وبالذات حوارهِ الغريب مع هادي العتاك. بدا هادي في وقتها مستعداً للإجابة على أي سؤال. كان حريصاً على إقناع محمود بصدق حكايته. لم يكن بذلك المزاج المعهود عنه حين يروي حكايات مشابهة...

“(Mahmud) son iki günün ayrıntılarını, özellikle Hâdî’yle olan garip diyalogunu hatırlamak istiyordu. Hâdî, o zaman her soruyu cevaplamaya hazır görünüyordu. Hikâyesinin doğruluğu konusunda Mahmud’u ikna etmeye hevesliydi. Benzer hikâyeler anlattığındaki alışlagelmiş mizacında değildi.”³⁹⁴

Kahramanların kendi diliyle nesnel zaman dâhilinde olan olayları anlatmaları eşsürümsel öykülemeye örnek teşkil eder. *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında zaman bağlamında eşsürümsel öyküleme örneklerini Şismu’nun uzun ses kaydında ve romanın son iki bölümünde ortaya çıkan yazarın ifadelerinde görmekteyiz.

أسكن الآن في عمارة غير مكتملة البناء تقع في مكان قريب من حي الآثوريين...

“(Şismu) Şimdi Asurlular mahallesine yakın bir yerde bulunan tamamlanmamış bir binada oturuyorum.”³⁹⁵

Yazarın geleceğe dair olması muhtemel veya olacak olaylara işaret eden ifadeler kullanması zaman bakımından önsürümsel öykülemeye örnektir. Yazar olayların geleceğini bildiği için Nâdir eş-Şemmâs ile İlişvâ’nın zanlarında yanlışlıklarına daha olay olmadan önce işaret etmiştir.

³⁹³ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 72.

³⁹⁴ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 140 – 141.

³⁹⁵ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 158.

ظن أنه لن يراها أبدا. فهيأتها كانت تدل، خلال لقاءه الأخير بها، على وضع امرأة تزحف بثبات باتجاه الموت. لن تصمد سنة أخرى ربما. ومن جانبها لم تكن العجوز تفكر أنها ستري هذا الشماس ذا الشاربين التركيين ثانية، وكلاهما كان مخطئا.

“(Nâdir eş-Şemmâs) Onu (İlişvâ’yı) asla görmeyeceğini zannetti. Onunla son görüşmesi sırasındaki hali, devamlı ölüme doğru sürüklenen ve belki de bir yıl daha dayanamayacak olan bir kadının vaziyetini gösteriyordu. Diğer taraftan yaşlı kadın da Türk bıyıklı bu Şemmâs’ı tekrar göreceğini düşünmüyordu. Her ikisi de hatalı idi.”³⁹⁶

3.3.5. Mekân

Gerçekçiliğin ön planda olduğu *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında yazar, ilk romanında olduğu gibi mekân unsuruna her şeyden önce romanın adıyla vurgu yapar. Yazarın ikinci romanına nispeten mekân olarak daha dar bir alanda geçen roman olayları genel olarak Irak’ın başkenti Bağdat’ta geçmektedir.

Bağdat’ın farklı semt ve mahallerinde geçen olayların önemli bir kısmı şehrin en eski semtlerinden olan el-Bettâvin mahallesinin 7. Sokağında yoğunlaşır.

ستقول جارات العجوز إيليشيو في زقاق 7 أنها غادرت حي البتاوين، ذاهبة إلى الصلاة في كنيسة مارعوديشو قرب الجامعة التكنولوجية، كما تفعل صباح كل أحد، ولهذا حصل الانفجار..

“Yaşlı kadın İlişvâ’nın 7. Sokaktaki komşuları onun her pazar sabahı yaptığı gibi Teknoloji Üniversitesi’nin yakınlarındaki Mârûdîşû Kilisesine dua etmeye giderek Bettâvîn mahallesinden ayrıldığını ve patlamanın bundan dolayı olduğunu söyleyecekler...”³⁹⁷

el-Bettâvîn Mahallesi Bağdat’ın ortasında bulunan, farklı din ve milletlerin beraber yaşadığı tarihi bir semttir. Kendine has balkonlarıyla ünlü olan el-Bettâvîn’deki evler Irak yönetimi tarafından kültür mirası kapsamına alınarak onların satılması veya üzerinde herhangi bir değişiklik yapılması yasaklanmıştır. Doksanlı

³⁹⁶ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 246.

³⁹⁷ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 11.

yıllarda uygulanan ambargo nedeniyle sakinlerinin büyük bir bölümünün göç etmesi ve 2003 yılından sonra ABD'nin işgaliyle oluşan yönetim boşluğu nedeniyle atıl kalan evler, gayrimeşru faaliyetlerin mekânı haline gelmiştir.³⁹⁸

Olayların merkezine bu semtin alınmasında buranın demografik özelliğinin ayrıcalığı dikkate alındığı gözden kaçmaz. Zira Iraklı Yahudilerin yaptığı Bettâvin mahallesindeki binalarda Hristiyanlar, Müslümanlarla beraber yaşamaktadır. Dini ve etnik farklılıkların çatışma nedeni olmasının eleştirildiği *Frankeştayn fî Bağdâd* romanı için böyle bir mekân elbette kasden tercih edilmiştir. Farklı dinlere mensup insan parçalarından oluşan bir cesedin hayatla buluşmasının böyle bir mekânda gerçekleşmesi yazarın romanla vermek istediği mesajla doğrudan ilgilidir.

Yazarın roman olaylarına sahne olarak dar bir alanı seçmesindeki maksat, hedef sahanın ve sakinlerinin her özelliğini ayrıntılarıyla anlatmaktır. Şayet geniş bir alan tercih edilmiş olsa ayrıntılara girmek oldukça zorlaşacaktır.³⁹⁹

Frankeştayn fî Bağdâd romanında mekân unsurunun sunuluş tarzı sayesinde olayların geçtiği yerler okurun zihninde kolaylıkla canlanır. Bağdat'ın caddeleri, sokakları, meydanları, Dicle Nehri üzerindeki köprüler gibi birçok yer, isimleriyle zikredilir.

استدار عائدا إلى شارع السعدون، ومن هناك دخل إلى مطعم بجوار مستشفى الرحمة

الأهلي..

“(Hâdî) Sa’dûn Caddesine döndü ve oradan er-Rahmetu’l-Ehlî Hastanesi yakınında bir restorana girdi.”⁴⁰⁰

³⁹⁸ Muhammed el-Mahmûdî, “Hayyu’l-Bettâvîn: Bu’su Kâ’il-Mudun”, <http://assafirarabi.com/ar/12512/2017/04/23/حي-البتاويين-في-بغداد-يؤس-قاع-المدن>, (01.02.2020).

³⁹⁹ Rahîg Ğassân Kâmil Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa’dâvî Dirâse Nakdiyye Tahliliyye*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), en-Necâh’ul-Vataniyye Üniversitesi, Nablus 2017, s. 226.

⁴⁰⁰ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 36.

التقارير الأولية التي أعدها فريق المنجمين في مكتب العميد سرور مجيد، منذ مساء أمس، كانت تتحدث عن أشباح تتجمع على جسر الأئمة فوق نهر دجلة والذي يصل بين منطقتي الكاظمية والأعظمية..

“Müneccim ekibi tarafından dün akşamdan beri hazırlanan Albay Server Mecîd’in odasında ilk raporlar, Kazimiyye ve A‘zamiyye bölgelerini bağlayan Dicle Nehri üzerindeki Eimme Köprüsü üzerinde toplanan hayaletlerden bahsediyordu.”⁴⁰¹

Anlatı türlerinde dış mekân tasvirlerine nispeten iç mekân tasvirleri daha kolaydır. Şüphesiz bu durum tasviri yapılacak alanın daha dar ve nesnelerin daha az olmasından kaynaklanır.⁴⁰² *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında dış mekân tasvirlerine az yer verilirken iç mekân tasvirleri bir hayli yer tutar. Özellikle romanda birinci dereceden önem arz eden şahsiyetlere ait evlerin tasvirleri dikkat çeker. Bu evlerdeki bazı ayrıntılar da yine romanla verilmek istenen genel mesaja muvafık olarak anlatılır.

بيت بناء اليهود على الارجح، أو على وفق العمارة التي كان يفضلها اليهود العراقيون، حوش او باحة داخلية محاطة بعدد من الغرف على طابقين، مع سرداب تحت الغرفة اليمني المطلة على الزقاق. هناك اعمدة من الخشب المضلع تسند سقف الممر امام الغرف في الطابق الثاني...

“(İlişvâ’nın evi) Muhtemelen Yahudiler tarafından inşa edilen yahut Iraklı Yahudilerin tercih ettikleri mimariye göre bir ev, iki kat üzerine odalarla çevrili bir avlu veya iç bahçe, sokağa bakan sağ odanın altında bir bodrum katına sahip, ikinci kattaki odaların önündeki koridorun tavanını destekleyen ahşap köşegen sütunlar var...”⁴⁰³

Romanlarda yazarın bakış açısına göre mekânların sunumu değişmektedir. Yazar, sözgelimi, olaylara sahne olan mekânı olumlu ya da olumsuz bir surette okura

⁴⁰¹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 123.

⁴⁰² Manfred Jahn, *‘İlmu’s-Serd Medhal ilâ Nazariyyeti’s-Serd*, çev. Emânî Ebû Rahme, Dârü Ninûvâ, Dimaşk 2011, s. 127.

⁴⁰³ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 20.

yansıtabilir. Başka bir ifadeyle yazar mekânlar olumlu veya olumsuz manalar yükleyebilir.⁴⁰⁴

Frankeştayn fî Bağdâd romanı mekân bakımından değerlendirildiğinde Bağdat şehrine ve Bağdat dışına yüklenen manalar da dikkat çeker. Genel olarak bakıldığında Bağdat'ın sokak ve caddeleri sıradan insanlar için bile her an ölüm tehlikesi anlamına gelir. Zira kalabalıkların her zaman geçtiği meydanlarda, insanların beklediği otobüs duraklarında yahut uyuyan insanların evinin yakınlarında bir patlama olabilmektedir. Ayrıca özellikle geceleri Bağdat sokakları Şii ve Sünni silahlı grupların çatışmalarına sahne olmaktadır.

حدث الانفجار بعد دقيقتين من مغادرة باص الكيا الذي ركبت فيه العجوز إيليشوا أم دانيال.
التفت الجميع بسرعة داخل الباص، وشاهدوا من خلف الزجاج، وبعيون فزعة، كتلة الدخان المهيبة وهي ترتفع سوداء داكنة إلى الأعلى في موقف السيارات قرب ساحة الطيران وسط بغداد.

*“Patlama, Ümmü Danyal İlişvâ'nın bindiği Kia otobüsünün ayrılmasından iki dakika sonra gerçekleşti. Otobüsün içindeki herkes hızla geriye doğru baktı ve kalabalığın arkasından Bağdat'ın ortasında, Tayeran Meydanı yakınlarındaki durakta yukarı doğru yükselen simsiyah ürkütücü bir duman kütesini korku dolu gözlerle izlediler.”*⁴⁰⁵

وهو مكان تحول الى ساحة معركة قلقة غير مستقرة بين ثلاثة أطراف، الحرس الوطني العراقي والجيش الامريكي من جهة، والمليشيات السنية والشيعية من جهة ثانية وثالثة.

*“Irak Ulusal Muhafızları ve ABD ordusu bir tarafta Sünni ve Şii milisler diğer ikinci ve üçüncü tarafta; orası bu üç taraf arasında istikrarsız endişeli bir savaş alanına dönüşen bir yerdir.”*⁴⁰⁶

⁴⁰⁴ Cemîle ‘İmâd en-Netşe, *el-Mekân fî Rivâyâtî Seher Halîfe*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), el-Halîl Üniversitesi, el-Halîl 2012, s. 14.

⁴⁰⁵ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 11.

⁴⁰⁶ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 158.

انفجرت سيارة ملغمة أمام احد مقار الأحزاب الدينية في حي الكرادة وقتلت بضعة مواطنين

من المارة.

“Kerâda mahallesindeki dini parti merkezlerinden birinin önünde bubi tuzaklı bir otomobil patladı ve yoldan geçen birkaç kişiyi öldürdü.”⁴⁰⁷

Romanda anlatılan dönem ve sonrasında yaşanan olaylar medeniyetler şehri Bağdat’ı dünyanın en tehlikeli şehirleri listesinde malesef birinci sıraya taşımıştır.⁴⁰⁸ Nitekim bu şehirde yaşayan halk gelişmeler neticesinde ölüm, korku ve endişeyle özdeşleştirdiği Bağdat’tan uzaklaşarak kendini daha güvende hissettiği yerlere göç etmektedir. İlişvâ’nın kızları Hilda ve Matilda’nın Avustralya’ya Nâdir eş-Şemmâs’ın Ankâva’ya taşınması bunun göstergesidir.

Kahramanların mekân bakımından hareket haritasına bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

Şismu: Sedîr Otelî → Mezarlık → Hâdî’nin evi → İlişvâ’nın evi → Asurlular Mahallesi → Gizlenmek için farklı mekânlar → İlişvâ’nın evi → Urûbe Otel.

İlişvâ: Bağdat → Avustralya.

Hâdî: Bağdat.

Mahmûd es-Sevâdî: Mîsân → Bağdat → Mîsân.

Bâhir es-Sa’îdî: Bağdat → Belirsiz bir yer.

Yazar: Bağdat → Belirsiz bir yer.

Görüldüğü gibi romanda en çok hareket eden kişi romanın başkahramanı olan Şismu’dur.⁴⁰⁹

3.3.6. Kişiler

Romanların olmazsa olmaz unsurları olan kahramanların tanıtımı romanlarda birkaç şekilde karşımıza çıkar. Kahramanlar ya “anlatıcı yazar” tarafından tanıtılır

⁴⁰⁷ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 32.

⁴⁰⁸ “Dünyanın en tehlikeli kentleri”, <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/dunyanin-en-tehlikeli-kentleri,M7CYN1nuEEiegNKhUsU5Ww/i6CiKVYaYokCGWtCw8DIPPw>, (09.08.2020).

⁴⁰⁹ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa’dâvî Dirâse Nakdiyye Tahliliyye*, s. 231.

veya kahramanlar bizzat kendilerini anlatır yahut onları romanın diğer kahramanları okuyucuya aktarır.⁴¹⁰ Şahıs kadrosu bakımından oldukça zengin olan *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında Ahmed Sa‘dâvî tanıtım türlerinin hepsini kullanır. Şaban Sağlık, estetik romanlardaki kişilerin popüler romanlarda olduğu gibi birinci derecede veya ikinci dereceki kişiler gibi kategorilere ayrılmadığını sadece merkeze alınan şahsın biraz fazla anlatıldığını söyler.⁴¹¹ Sa‘dâvî’nin bu romanında merkezdeki şahıs Şismu olmakla beraber diğer kahramanların da roman olaylarında oldukça etkili olduğu görülür.

Şismu:

Romanda en etkili şahsiyet olması bakımından Şismu, *Frankeştayn fî Bağdâd* romanın fantastik başkahramanıdır. Sedîr Otelinde güvenlik görevini yapmaktayken otel önünde gerçekleşen patlamada Hasîb Muhammed Ca‘fer’in cesedinin paramparça olması sonrasında kendine ceset arayan ruhunun Hâdî’nin farklı insanların parçalarını birleştirip dikerek oluşturduğu cesetle birleşiminden oluşmaktadır. Farklı renk ve dokuya sahip parçaların dikilmesiyle ortaya çıkan ve Allah’ın hayat verdiği bu olağanüstü mahlûk görsel olarak çok çirkin görünmektedir.

لاحظ على زجاجتها انعكاس وجهه. تفاجأ قليلا، هذه هي المرة الأولى التي يتعرف بها

على نفسه. تحسس غرز الخياطة على وجهه ورقبته. كان يبدو قبيحا جدا..

“(Şismu) Çerçevenin camındaki yüzünün yansımasına dikkat etti. Biraz şaşırmıştı. Bu, kendini tanıdığı ilk an idi. Yüzünde ve boynundaki dikişleri hissetti. Çok çirkin görünüyordu..”⁴¹²

شاهدت جانبا من وجهه، كان أبشع ما رأت عيناها. حاشا لله ان يخلق وجهها مثل هذا.

النظر اليه يورث الغم والخوف والفرع..

⁴¹⁰ Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, s.96.

⁴¹¹ Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, s. 305.

⁴¹² Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 65.

“(Ümmü Selîm) yandan yüzünün bir kısmını gördü ki; bu gözlerinin gördüğü en çirkin şeydi. Allah böyle bir yüz yaratmasın. Ona bakmak (insana) keder, korku ve dehşet verir.”⁴¹³

Görünüş olarak çirkin olmakla birlikte Şismu, fiziksel olarak olağanüstü özelliklere sahiptir. Evlerin damlarına kolaylıkla sıçrayabilir. Kurşunlar vücuduna girse de ölmez.

هناك إخباريات عن مجرمين يتم إطلاق النيران عليهم ولكنهم لا يموتون. أكثر من إخبارية من مناطق متفرقة في بغداد. يخترق الرصاص رأس المجرم أو جسده ولكنه يستمر في المسير ويواصل هربه ولا تسقط منه دماء.

“Bağdat'ın farklı bölgelerinden gelen, vurulan ancak ölmeyen suçlular hakkında birçok ihbar var. Mermiler suçlunun kafasına veya vücuduna giriyor, ancak o yürümeye devam ediyor ve kendisinden kan akmadan kaçmayı sürdürüyor.”⁴¹⁴

Sa‘dâvî, roman ve sinema kültürüyle yetişen muasır insanların zihninde var olan “Frankeştayn” figürünü fantastik bir kurgu ürünü olmaktan çıkartarak gerçeklerle birleştirir. Özelde Irak, genelde Arap âleminin içine düşüp çıkamadığı birçok vartayı, Ahmed Sa‘dâvî bu sembolik ve fantastik kahramanla eleştirir. Şismu, ses kayıtlarında kendisinin Allah’ın yeryüzüne gönderdiği, insanların beklediği kurtarıcı olduğunu ve masumların intikamını alacağını söyler.

وأنا الرد والجواب على نداء المساكين. أنا مخلص ومنتظر ومرغوب به ومأمول بصورة ما...اجتمعت دعوات الضحايا وأهاليهم مرة واحدة ودفعت بزخمها الصاخب تلك العتلات الخفية فتحركت أحشاء العتمة وأنجبتني. أنا الرد على نداءهم برفع الظلم والاقتصاص من الجناة. سأقتص، بعون الله والسماء، من كل المجرمين. سأنجز العدالة على الأرض أخيراً، ولن يكون هناك من حاجة لانتظار ممض ومؤلم لعدالة تأتي لاحقاً ؛ في السماء أو بعد الموت.

⁴¹³ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 98.

⁴¹⁴ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 88 – 89.

“Ben zavallıların çağrısına karşılık ve cevabım. Ben kurtarıcı, beklenen, istenilen ve bir şekilde umulan kişiyim... Kurbânların ve ailelerinin duaları tek seferde birleşerek güçlü bir şekilde gizli çarkları itekledi. Karanlığın uzuvları harekete geçerek beni dünyaya getirdi. Ben onların yaptığı zulmün kaldırılması ve suçlulardan intikam alınması çağrılarının cevabıyım. Allah’ın ve semanın yardımıyla bütün suçlulardan intikam alacağım. Sonunda yeryüzünde adaleti sağlayacağım. Daha sonra semadan ya da ölümden sonra gelecek adaleti acı acı beklemeye ihtiyaç kalmayacak.”⁴¹⁵

Şismu, cesedini oluşturan parçaların sahiplerinin intikamını alır. Her parçanın intikamı için Şismu’nun sınırlı bir süresi vardır. Verilen süre içerisinde intikamı alınmayan parça hızla erimektedir. Şayet intikam vaktinde alınırsa o parça görevler bitinceye kadar vücudunda kalır. Başlarda tamamen masum insanların parçalarından oluşan Şismu’nun vücuduna, daha sonraları masum olmayanların da parçaları eklenir. Hatta ilerleyen zamanlarda Şismu bizzat kendisi hayatını sürdürebilmek için masum insanları öldürür ve vücuduna ekler. İlk başlarda intikam alınacaklar listesindeki isimler sınırlı sayıda iken vücudunda olan bu değişimler sonucunda isimler sürekli artar.

Şismu’nun vücudunda gerçekleşen bu değişim serüveni sembolik olarak özelde Irak’ta genelde Arap ve İslam âleminde yaşanan trajik durumlara işaret eder. Irak’ta ve birçok Müslüman ülkede bir mezhebin mensupları hedef alınarak yapılan bir bombalı saldırıda yüzlerce masum ölür. Daha sonra mağdur olan taraf hasım olarak gördüğü diğer mezhep mensuplarına misliyle mukabele eder. Dolayısıyla ilk başta masum olanlar artık zalim konuma geçerler. Karşı tarafın intikam hissiyle yaptığı misillemelerle sonu gelmeyen bir çatışma silsilesi ortaya çıkar.

ظلت صورته تتضخم، رغم أنها ليست صورة واحدة. ففي منطقة مثل حي الصدر كانوا

يتحدثون عن كونه وهابيا، أما في حي الأعظمية فإن الروايات تؤكد أنه متطرف شيعي. الحكومة

⁴¹⁵ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 156 – 157.

العراقية تصفه بأنه عميل لقوى خارجية، أما الأمريكان فقد صرح الناطق باسم الخارجية الأمريكية ذات مرة بأنه رجل واسع الحيلة يستهدف تقويض المشروع الأمريكي في العراق.

“İmajı bir tek şekle has kalmadığı gibi daha da büyümüştü. Sadr Semti gibi bir bölgede onun bir Vahhabi olduğundan bahsediyorlardı, ancak el-A‘zamiyye’deki rivayetler onun aşırı Şii olduğunu vurguluyordu. Irak hükümeti onu yabancı güçlerin bir ajanı olarak tanımlıyor. Amerikalılara gelince, ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü bir keresinde onun Irak’taki Amerikan projesini zayıflatmayı amaçlayan kurnaz bir adam olduğunu açıklamıştı.”⁴¹⁶

Yukarıdaki paragrafta görüldüğü gibi; her grup Şismu’ya kendi açısından bakmaktadır. Şismu Bağdat’ta yaşanan kargaşanın merkezi olduğu için bir bakıma kargaşayı temsil eder. Dolayısıyla her grup rakip ya da düşman gördüğü diğer grubu kargaşanın asıl kaynağı olarak görmektedir. Şiilerin yoğun olarak yaşamakta olduğu Sadr Semti sakinleri Şismu’yu Vehhâbi olarak tanımlarken daha çok Sünnilerin ikamet ettiği el-A‘zamiyye Semtinde Şismu’nun aşırı Şii olduğu düşünülmektedir.

Şismu adıyla da yine böyle bir belirsizliğe işaret eder. Yazar romanın sonunda kendi yaptığı etimolojik açıklamada Şismu’yu şöyle açıklar:

“Şismu: (adı ne olan) Irak konuşma diline ait bir kelimedir. Onunla tam olarak (kim bilmiyorum ya da adının ne olduğunu hatırlamıyorum) manası kasdedilir.”⁴¹⁷

Bu bağlamda düşünüldüğünde Irak’ta yaşanan kargaşa, kim olduğu bilinmeyen, mahiyeti tam olarak tanımlanamayan bir kaynağa dayanmaktadır.

Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde belirttiğimiz gibi Irak halkı farklı millet ve din mensuplarından, çoğunluğu oluşturan Müslümanlar Şii ve Sünnilerden oluşmaktadır. Şismu, Irak’ın yerli vatandaşlarının birleşimidir. Yazar aynı zamanda bu karakterle uzun süredir tek bir çizgide birleşemeyen farklı unsurların durumunu, kara mizahi bir üslupla eleştirir. Nitekim Şismu’nun yardımcılarından küçük deli karakterinin düşüncesi bunu yansıtır:

⁴¹⁶ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 335.

⁴¹⁷ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 351.

المجنون الصغير يؤمن بانني مثال للمواطن الأنموذجي الذي فشلت الدولة العراقية في إنتاجه منذ ايام الملك فيصل الاول وحتى الاحتلال الامريكي. انا و لانني مكون من جذاذات بشرية تعود الى مكونات وأعراق وقبائل واجناس وخلفيات اجتماعية متباينة، وأمثل هذه الخلطة المستحيلة التي لم تتحقق سابقا. انا المواطن العراقي الأول، هكذا يرى.

*“Küçük deli, Irak devletinin Kral I. Faysal döneminden Amerikan işgaline kadar üretmediği örnek bir vatandaş olduğuma inanıyor. Ben farklı bileşenlere, ırklara, kabilelere ve sosyal kökenlere ait insan parçalarından oluştuğum ve daha önce elde edilemeyen bu imkânsız karışımı temsil ettiğim için ilk Irak vatandaşım. O böyle düşünüyor.”*⁴¹⁸

İlişvâ:

Romanı İlişvâ ile başlatan yazar bu karaktere romanın kurgusunda önemli bir rol yüklemektedir. Irak-İran savaşına zorla gönderilip bir daha gelmeyen oğlu Danyal’ın öldüğüne inanmadığı için yıllarca dönmesini beklerken evinin yanında ilk aşamada gidecek bir yeri olmayan ve birden ortaya çıkan Şismu’yu oğlu ile iltibas ederek evine kabul etmiştir. Dolayısıyla *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında Şismu ile İlişvâ birbirini tamamlayan iki unsur olmuştur.

Bağdat’ta azınlığı teşkil eden etnik gruplardan Süryânî asıllı, Hristiyan ve yaşlı bir kadın olan İlişvâ, Bettâvîn mahallesinin 7. sokağında Müslümanlarla birlikte yaşar. Yahudi harabeleri diye anılan evlerden birinde oturan yaşlı kadının kocası da yıllar önce ölmüştür. Irak’taki güvenlik sorunu nedeniyle Avustralya’ya giden kızları Mâtildâ ve Hildâ’nın korkak olduğunu düşünür ve onların evi satıp yanlarına gelmesi konusunda ısrarlarına uzun süre direnir.

Duyu organları ve hafızası ihtiyarlıktan dolayı zayıflamış olan İlişvâ Hristiyan geleneklerine oldukça bağlı bir kadındır. Her pazar Bağdat’ta bulunan Mârûdîşu Kilisesine gidip haftalık ayine katılır ve burada kilise papazı Yûşiyâ’nın telefonu

⁴¹⁸ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 161 – 162.

aracılığıyla kızlarıyla konuşur. Evindeki Hristiyan şehit Mâr Kûrkîs'e ait bir resmin karşısında her akşam dualar eden İlişvâ, onunla konuşur.

في الخارج يرى الكثيرون، أن هذه العجوز ليست سوى امرأة مصابة بالخرف والنسيان، والدليل أنها لا تحتفظ في ذاكرتها لوقت طويل بأسماء الرجال، بعضهم ممن تعرفهم من نصف قرن تنظر إليهم أحياناً بذهول وكأنهم أشخاص انبثقوا فجأة.

*“Dışarda birçoğu bu yaşlı kadının bunamaya ve unutkanlığa maruz bir kadından başka bir şey olmadığını düşünmektedir. Buna delil; insanların isimlerini hafızasında uzun süre tutamamasıdır. Bazılarını yarım asırdan beri tanıdığı halde bazen sanki aniden ortaya çıkmışlar gibi şaşkınlıkla onlara bakar.”*⁴¹⁹

İlişvâ, *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında özelde kendi mahallesinde genelde Bağdat'ta ve Irak'ta mevcut olan Hristiyanlık olgusunu, daha öteye gidilirse diğer dinlerin varlığını temsil eder.⁴²⁰ İlişvâ, Müslümanların arasında yaşamaktan memnundur. Vatanseverliğinin yanında komşuluk ilişkilerinde oldukça iyi bir kadındır. İlginç bir şekilde kendi dini etkinliklerini yerine getirdiği gibi bazı İslami adetlere riayet etmekte bir sakınca görmez.

Roman kahramanlarından komşusu Ümmü Selim İlişvâ'nın mübarek bir kadın olduğunu düşünür. Yaşanan bazı roman olayları Ümmü Selim'in görüşünü destekler niteliktedir. İlişvâ'nın Bağdat'tan ayrıldığı gün Ümmü Selim'in söylediği kehanet ertesi gün gerçekleşmiştir.

قالت لهم أم سليم إن كارثة ستحل بالزقاق، بسبب رحيل أم دانيال، ولكن أحدا لم يصدقها..

*“Ümmü Selim, onlara Danyal'ın annesinin ayrılması nedeniyle sokakta bir felaket olacağını söyledi, ancak kimse ona inanmadı.”*⁴²¹

Yazar bu karaktere bir takım güzel hasletler yüklemekle muhtemelen, Hristiyanlık özelinde, başka dinlere karşı okuru müsamahaya davet eder. Ayrıca din unsurunun çatışmalara, savaşımlara ve kargaşaya neden olmaması gerektiğine dikkat

⁴¹⁹ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 16.

⁴²⁰ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa'dâvî Dirâse Nakdiyye Tahlîliyye*, s. 250.

⁴²¹ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 297.

çeker. İlişvâ, oğlu zannettiği Şismu'nun gelişinden sonra bütün semavi dinlerin mabetlerini dolaşarak kendine has bir şekilde adağını yerine getirmiştir. Hatta adak konusunun Hristiyanlığın prensipleriyle örtüşmediği bilgisi kendisine söylenmesine rağmen yaşlı kadın böyle davranmıştır. Sa'dâvî bu ve benzeri bilgileri kasten vermekle okuru önyargılarından tecerrüd ederek bakmaya davet eder. Bu bağlamda İlişvâ karakteri romanda müsamaha duygusunu temsil eder.

Hurdacı Hâdî:

Frankeştayn fî Bağdâd romanında kurgunun önemli bir parçası Hâdî karakteridir. Hurda ve eski eşyaları alıp satmakla geçinen, tek başına yaşayan Hâdî İlişvâ'nın evinin yan tarafındaki tek odası kalmış harabede yaşar. Ellili yaşlarda, zayıf ve günübürlük yaşayan bir adamdır. Daha çok kirli elbiselerle görülen Hâdî'nin üzerinden hemen hemen her akşam kullandığı alkolün kokusu eksik olmaz.

Yazarın الکذاب "Palavracı" adını verdiği bölümde işaret ettiği kişi Hâdî'dir.

Çok konuşan, yaşadıklarına bir şeyler ilave ederek bunları hikâyeleştirip anlatmayı sever. Mısırlı Aziz'in kahvesinde bir taraftan çayını yudumlarken başından geçen hadiseleri ayrıntılı bir şekilde çevresindekilere anlatır.

كي يجعل لقصته جاذبية أكثر كان هادي العتاك حريصاً على إيراد التفاصيل الواقعية. وهو

يتذكر هذه التفاصيل كلها ويوردها في كل مرة يروي فيها أحداث القصة التي حدثت معه....

*"Hâdî, hikâyesini daha cazip yapmak için gerçekçi ayrıntıların tümünü anlatmaya özen göstermekte idi. Ayrıntıların tümünü hatırlar ve yanında gerçekleşen olayları her seferinde anlatırdı."*⁴²² (s.25)

Bağdat'ta gerçekleşen patlamaların bazıları Hâdî'nin yakınında gerçekleştiği halde Hâdî hiçbirisinde önemli bir zarar görmez. Patlamalardan sonraki dehşetli manzaralara şahit olan Hâdî'nin aklına roman kurgusunda önemli işlevi olan tuhaf bir fikir gelir ve bunu uygular. Patlamalarda ölen insanların etrafa yayılan ceset parçalarını toplayıp birleştirerek bütün bir ceset haline getirir. Bunu yapmasının sebebi kendisine sorulduğunda şöyle der:

⁴²² Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 25.

كنت اريد تسليمه الى الطب العدلي، فهذه جثة كاملة تركوها في الشوارع وعاملوها كنفاية.
إنه بشر يا ناس.. إنسان يا عالم. أنا عملتها جثة كاملة حتى لا تتحول الى نفايات.. حتى تحترم مثل
الاموات الآخرين وتدفن يا عالم.

“Onu adli tıbbı teslim etmek istiyordum, çünkü bu, sokaklarda bıraktıkları ve çöp gibi muamele ettikleri tam bir ceset.. İnsanlar! O bir insan,.. Ey alem! O bir insan.. Çöplere dönüşmemesi ve diğer ölümler gibi ihtiram edilip gömülmesi için onu bir ceset yaptım.. Ey alem!”

Hâdî her ne kadar bu tuhaf iş için kendince makul bir sebep bulsa da sonraları yaptığına kendisi de pişman olur. Zira Şismu öldürülecekler listesinde kendisinin de olduğunu ona söyler. Bununla beraber Şismu ortaya çıkmasına vesile olan Hâdî için, hem “Babam” ifadesini kullanmış hem de onun sadece bir vesile olduğunu dile getirmiştir.

هل هذا العتاك المسكين والدي حقاً؟! إنه مجرد ممر ومعبّر لإرادة والدي الذي في السماء...

“Bu zavallı Attâk benim babam mı gerçekten? O sadece semadaki babamın iradesi için bir geçitten ibaret.”⁴²³

Hâdî karakteri romanda birçok yönüyle karşımıza çıkar. Alkolik ve tembel olmasının yanında yalanla karışık ancak dinleyici bulan hikâyeler kurgular. Bir taraftan ceset parçalarının çöplere atılmasına razı olmadığı için onları birleştirme gereği duyan bir ruh taşırken diğer taraftan devlet yetkililerinden korkan bir kalbi vardır.⁴²⁴

Hâdî romanın sonunda Bettâvîn patlamasından sonra uzun süre kaldığı hastaneden kaçmış ve bir daha ortalıkta görünmemiştir. Daha sonra kendisini Şismu olarak tanıtarak ortaya çıkması ve tüm suçları üzerine alması, yüzünden aldığı ciddi yara sonucunda tanınmayacak hale gelmesiyle girdiği psikolojik durumla açıklanabilir. Muhtemelen Hâdî böyle yaparak intihar etmeyi tercih etmiştir.

⁴²³ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 156.

⁴²⁴ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa‘dâvî Dirâse Nakdiyye Tahlîliyye*, s. 251 - 252.

Mahmûd es-Sevâdî:

Roman olaylarında en hareketli karakterlerden biri Mahmud es-Sevâdî'dir. Memleketi Mîsân/Amâra'da gazetecilik yaparken bir çete reisini eleştirdiği için ölümle tehdit edilir. Bundan dolayı Bağdat'a gelen yirmili yaşlardaki Mahmud, arkadaşlarından Ferîd Şevvâf'ın onu "Hakikat" dergisinin sahibi Ali Bâhir ile tanıştırmasıyla bu dergide çalışmaya başlar.

Yazar, Mahmud karakterinin bir takım özelliklerine olumlu bir yaklaşım sergilerken bazı davranışlarını tasvip etmez. Onun gazetecilikteki ciddiyet ve cesareti yazarın olumlu bulduğu davranışlardandır. Mahmud'un memleketindeki çete lideri hakkında yazdığı ve üç adaleti anlattığı makaleden şu şekilde bahseder:

كتب هذه المقالة ونشرها في الجريدة وسجل محمود لنفسه نقطة في خانة الشجاعة والجرأة فهذه هي صفات الصحفي الجيد الذي يسعى لخدمة المصالح العامة وتنوير الناس...

*"Bu makaleyi yazıp gazetede yayınladı. Mahmud, böylelikle kendisi için cesaret ve cüret hanesine bir puan kaydetti. Zira bunlar kamu yararına hizmet etmeye ve insanları aydınlatmaya çalışan iyi bir gazetecinin özellikleridir."*⁴²⁵

Bağdat'a geldiği 2005 yılından itibaren her geçen gün ülkenin durumu daha da kötüleşirken Mahmud kariyer basamaklarında ilerler. Bağdat'a geldikten sonra Hakikat dergisindeki işinde gösterdiği gayret ve feragat sayesinde yükselerek dergide ikinci adam olur. Ancak genç gazeteci kariyerde yükselirken bazı değerlerden ödün verir.

رغم كل الخراب والانهيار في الخارج وانزلاق البلاد إلى حرب أهلية شاملة.. ورغم كل الغموض الذي يلف المستقبل، فإنه سيتجراً، ويخبر من يسأله عن أحواله، بأنه يعيش عصره الذهبي. فهو في صحة جيدة، وما زال في عز شبابه، يعمل مديراً لتحرير مجلة.

"Dışarıdaki bütün tahribata ve çöküşe, ülkenin kapsamlı bir iç savaşa sürüklenmesine rağmen... Ve geleceği kuşatan tüm belirsizliklere rağmen, (Mahmud)

⁴²⁵ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 190.

cesaretini gösterecek ve ona halini soranlara altın çağını yaşadığını söyleyecektir. Sağlığı iyi ve henüz gençliğinin baharında, bir dergide editör müdürü olarak çalışıyor.”⁴²⁶

Yazar Mahmud’un durumu ile ülkenin durumunu kıyaslayarak bu tutumu eleştirir. Irak’ın sıradan bir beldesinde yetişen orta kesim bir vatandaşı temsil eden Mahmud karakteriyle yazar, toplumda bencillik duygusunun arttığına dikkat çekerek diğerkâmlık hissinin zayıflamasını eleştirir. Zira memleketin yaşamakta olduğu onca sıkıntı ve krize rağmen kendi menfaatini önceleyen bir güruh her zaman vardır.

Tanıştığı günden itibaren patronu Ali Bahir’in karizmatik hallerinden etkilenen Mahmud birçok davranışında ona benzemeye başlar. Bu durum arkadaşlarının eleştirilerine neden olduğu için onlarla irtibatı keser. Kariyer ve para, dostluk ve vefanın önüne geçmiştir. Yazar, kendisini uyaran arkadaşlarının sözüne Mahmud’un iç âlemindeki fikri tepkisinden şöyle bahseder:

لم يعلق محمود على هذا الكلام لأنه يشعر فعلا بأنه يعيش في مملكة من دون الحاجة لأي

تاج..

“Mahmud bu sözleri takmadı. Çünkü o herhangi bir taca ihtiyaç duymayan bir krallıkta yaşadığını hissediyordu.”⁴²⁷

Mahmud’a bir takım değerlerini kaybettiren bu yalancı sarhoşluk, bir yılın içinde başlar ve biter. Çok güvendiği patronu kendisine isnat edilen büyük bir suçtan yargılanmamak için yurtdışına kaçmıştır. Patronunun bütün mülküne el konulmasıyla hayatı altüst olan Mahmud başladığı yere geri dönmüş, dahası bir yıl içinde başına buyruk yaşamaya ve geleceği düşünmeden hesapsız harcamaya alışmıştır.

Bazı davranışlarını eleştirse de ruh dünyası açısından genellikle olumlu bir tablo çizdiği bu karakterle yazar, gayret ve ideali olan gençlerin başarı yolunda karşılaşabilecekleri vartalara dikkat çeker. Başarıya giden yolda bir takım zaafılara yenilerek duygusal davranmanın şahsi kemalata engel teşkil edeceğini vurgular. Ayrıca Mahmud es-Sevâdî karakterinin ismi yazarinkine benzemesi okurun gözünden

⁴²⁶ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 200 – 201.

⁴²⁷ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 199.

kaçmaz. Muhtemelen yazar, kendine ait bir takım özellikleri bu karakter ile okuyucuya yansıtır.

Ali Bâhir es-Sa‘îdî:

Kırklı yaşlarda olmasına rağmen genç görünen ve şıklığından hiçbir zaman taviz vermeyen Ali Bâhir, Hakikat dergisinin sahibi, eski rejimin aleyhtarı ve yeni rejimin önde gelen siyasetçileri ile güçlü bağlantıları olan biridir.

الصحفي والكاتب الشهير والمعارض للنظام السابق والمقرب من طائفة واسعة من السياسيين الذين تظهر وجوههم كثيرا على شاشة التلفزيون هذه الايام..

“Ünlü gazeteci yazar ve eski rejimin muhalifi, bugünlerde televizyonda çok fazla görünen birçok politikacıya yakın.”⁴²⁸

Ülkenin ekonomik durumu kötü olmasına rağmen o oldukça lüks bir hayat yaşar. Karizmatik halleri ve hayat tarzı ile Mahmud’u çok etkileyen es-Sa‘îdî ikna kabiliyeti güçlü bir şahsiyettir. Mahmud’a sık sık tavsiyelerde bulunmaktan geri durmaz.

يجب ان لا تثير الكآبة في نفوس من ينظرون اليك. كن ايجابيا دائما... انتهاز كل فرصة لتنظر الى نفسك في المرأة اي مرآة كانت، حتى لو في نوافذ سيارة واقفة. نافس النساء في هذه القضية لا تكن شرقيا جدا.

“Sana bakanların ruhunda kasvet uyandırmamalısın. Her zaman pozitif ol... Hangi ayna olursa olsun kendini görmek için her fırsatı değerlendir. Park edilmiş bir arabanın camlarında bile... Kadınlarla bu konuda yarış. Çok doğulu olma.”⁴²⁹

Bazı gizemli halleri Mahmud’un gözünden kaçmasa da Mahmud onun bu hallerini tevil eder ve onun yukarıdaki gibi tavsiyelerini dikkate alır. Ali Bâhir’in gerçek yüzü romanın sonlarında ortaya çıkmış ve işlediği suçun cezasından yurtdışına kaçarak kurtulmuştur. Arkasında bıraktığı olumsuz durumdan maddi, manevi en çok Mahmud etkilenmiştir.

⁴²⁸ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 52.

⁴²⁹ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 55.

Ali Bâhir karakterinin demokrasi ile ilgili bir kitap yazması ve sonrasında kamuya ait bir parayı zimmetine geçirmesi ile yazar, sözde kamu hukukunu savunan, parlak görünümlü silüetinin arkasında menfaatperest ruh taşıyan ve hemen hemen her ülkede bulunan, insan tipini eleştirir.

Nevâl el-Vezîr

Kırklı yaşlarda, sinema yönetmeni ve oldukça süslü bir kadın olan Nevâl el-Vezir, Irak'a bir film çekmek için gelir. Ali Bâhir kendisine film için gerekli resmi prosedürler konusunda yardım etmeyi vadetmiş fakat sözünde durmamıştır. Sonrasında Bâhir onu heveslerine alet etmeye yeltendiği için Nevâl onunla ilişkisini keser. Nevâl aynı zamanda Mahmud'da da farklı duygular uyandırır. Yaşı büyük olmasına rağmen Mahmud onu aklından çıkaramaz.

Yazar bu karakterle modern çağda kadının oynadığı role dikkat çeker. İş hayatında bazı kadınlar hem sıradan hem de elit tabakadan bir kısım insanların hayal dünyasında şehvet ve lezzet objesi olabilmektedir.⁴³⁰

Albay Server Mecîd:

Gizli bir istihbarat birimi olan Takip ve Mutabaat Kurumu genel müdürü Albay Server Muhammed Mecîd, Baas rejiminde ordunun istihbarat birimlerinde önemli rütbeleri işgal etmiş biridir. Bakanlık gibi yüksek bir makamı elde etmeyi hedefleyen Albay Server amacına ulaşmak için elinden geleni yapar.

Şismu'yu yakalamanın onu hedefine ulaştıracağını düşünürken kurumunda çalışan münecimlerin anlaşmazlığından dolayı Bettâvîn patlamasıyla ilişkilendirilmiştir. Hakkında soruşturma başlatılan Albay Server hedefine ulaşamadığı gibi erken emekliliğe mecbur edilmiştir. Ancak devletin üst birimleriyle bağlantısı güçlü olduğu için resmi bir göreve tekrar getirilmiştir.

Baas rejiminin tamamen ortadan kaldırılmasına rağmen Albay Server'in ABD güçlerinin ısrarıyla yeni rejimde de görev verilmesi bilgisini vererek yazar Amerikanın kendi menfaatleri doğrultusunda her türlü unsuru kullandığına dikkat çeker. Aynı zamanda bu karakterle hırs ile hareket etmenin olumsuz sonuçlarını gösterir.

⁴³⁰ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa'dâvî Dirâse Nakdiyye Tahlîliyye*, s. 256.

Ümmü Selîm el-Beyda:

İlişvâ'nın mübarek bir kadın olduğuna inanan tek kişi ve karşı komşusu olan Ümmü Selîm el-Beyda, mahallede olan olayların abartılarak dedi kodu kanalıyla yayılmasında rol oynayan ve hemen hemen her yerde bulunabilen bir kadın tipidir.

Emlakçı Ferac:

Yazar bu karakterle devlet otoritesinin zayıflamasıyla ortaya çıkabilecek olumsuzluklardan birine işaret eder. Ferac yönetim boşluğundan istifade ederek savaşlar ve işgal sırasında mahalleyi terk edenlerin evlerine el koyup bunları paraya çevirmeye çalışan hırslı bir adamdır. Yaşlı kadın İlişvâ'nın evini satın almak için de birçok kez teşebbüs etmesine rağmen yaşlı kadın bu teklifi Bağdat'tan ayrılma kararına kadar kabul etmez.

Romanda olumsuz bir karakter olarak sunulan Ferac, İlişvâ'dan aldığı ev ve Ebû Enmâr'dan aldığı Urûbe Otel'in Bettâvîn patlamasında harabe haline gelmesini semavî bir tokat olarak gördüğü için psikolojik ruh çöküntüsüne uğrar.

Hasîb Muhammed Ca'fer:

Sedîr Otelinde kalan birilerini hedef alan intihar bombalı bir aracın otelin önünde bombayı patlatması sonucunda ölen güvenlik görevlisi Hasîb Muhammed Ca'fer, 21 yaşında, esmer, zayıf vücutlu ve bir çocuk babasıdır. Patlamada vücudu paramparça olduğu için Bağdat'ın varoş mahallelerinin birinde ikamet eden ailesine sadece iş yerinde kalan birkaç eşyası verilir. Bir kısmı yanmış ayakkabısı, kanlı gömleğinden ve hemen hemen yok olan cesedinden kömürleşmiş birkaç parça tabuta konularak Necef mezarlığına götürülür.

Hasîb karakteri, toplumun fakir ve ezilmiş tabakasını temsil eder. Cesetsiz kalmış ruhunun ruhsuz olan, farklı insanlardan alınmış cesede girip intikam almasıyla yazar, bir bakıma bu karakterin temsil ettiği tabakanın ezici tabakaya olan öfkesini gösterir.

Yazar:

On dokuz bölümden oluşan romanın son iki bölümünde, ismi verilmeden, sadece "Yazar" unvanıyla ortaya çıkan bu karakter Ahmed Sa'dâvî'ye roman yazarlığı

gibi bir takım özellikleri bakımından benzer. Ancak bu şahsın birçok sahte kimlik taşıması, gayrimeşru bir fiilinden dolayı birilerinden kaçmakta olduğuna işaret eder.⁴³¹

Sa'dâvî romanını yazar karakterinin diliyle okura aktarmakla önceki romanlarında olduğu gibi okurla arasına biraz daha mesafe koymuştur. Daha önce işaret edildiği gibi bu durum romanda üstkurmaca tekniğinin kullanıldığını göstermekle beraber romanın gerçekçiliğini artıran önemli bir etken olmuştur. Kendisi de Irak toplumunun bir parçası olduğu için yazar karakteri, Şismu meselesini bizzat yaşar, halkın hissettiklerini o da hisseder.

حتى أنا، مع استغراقي الطويل مع هذه الحكاية بت أشعر بالخوف، وأتلفت كل حين في

الشارع خلال الليل بحثا عن الملامح المجهولة للمجرم الخطير.

*“Ben bile, bu hikâye ile uzun süreli meşguliyetime rağmen, elbette korkuyorum ve gece boyunca caddede sürekli, azılı suçlunun meçhul simasını aramak için etrafıma bakıyorum.”*⁴³²

Olaylara dâhil olduktan sonra romanın geçmişine dair bilgileri hangi yoldan öğrendiği konusuna açıklık getiren yazar, okurun aklına gelebilecek muhtemel bir soruyu böylece cevaplar.

أرسل لي هذا "المساعد الثاني" تباعا وعلى مدى الأيام وثائق جديدة...

*“Bana bu "ikinci asistan" art arda ve günlerce yeni belgeler gönderdi.”*⁴³³

كان قد اخبرني بكل هذه التفاصيل على مدى يومين..

*“Bana tüm bu detayları (Mahmud) iki gün boyunca anlatmıştı.”*⁴³⁴

جلست في مقهى عزيز المصري و اجريت حديثا قصيرا مع عزيز.

⁴³¹ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa'dâvî Dirâse Nakdiyye Tahliliyye*, s. 258.

⁴³² Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 335 – 336.

⁴³³ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 326.

⁴³⁴ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 331.

“Mısırlı Aziz’in kahvehanesinde oturdum ve Aziz ile kısa bir görüşme yaptım.”⁴³⁵

Diğer karakterler:

Romanda çok etkili olmayan başka birçok karakter de bulunmaktadır. Bunlar ana kahramanların az çok ilişki kurduğu şahıslardır. Nâhim Abdukey, Ebû Zeydûn el-Hallâk, Ebû Enmâr, Hâzim Abbûd, Ferîd Şevvâf, Lukmân, Büyücü, Sofestâî, Düşman, Küçük deli, Büyük deli ve en büyük deli, Rağâib, Ziyne, torun Danyal romanda bulunan diğer kahramanlardır.

3.3.7. Romanda Kullanılan Teknikler

Anlatma / Tahkiye:

Zihinde kurgulanan bir durumun veya olayın öyküleme yoluyla anlatılması⁴³⁶ anlamına gelen ve tahkiye olarak da ifade edilen bu teknik *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının da ön plandadır.

ظل هادي يراقب المشهد بتركيز شديد. كان يبحث عن شيء ما وسط مهرجان الخراب والدمار هذا. وبعد ان تأكد من مشاهدته، رمى سيجارته على الارض وانطلق مسرعا ليلتقطه من الارض قبل أن تدفعه المياه القوية لخراطيم الإطفاء الى فتحة المنهول في الرصيف.

“Hadi sahneyi derin bir odaklanmayla izlemeye devam etti. Bu harabe ve yıkım festivalinin ortasında bir şey arıyordu. Onu gördüğünden emin olduktan sonra, sigarasını yere attı ve yangın hortumlarının güçlü suyu onu rögarın kaldırımındaki açıklığına itmeden önce onu yerden almak için koştu.”⁴³⁷

İktibas ve Montaj Tekniği:

Söylenen sözü daha güçlü kılmak veya güzelleştirmek maksadıyla meşhur ya da anonim bir metinden alıntı yapma sanatı⁴³⁸ olan iktibas tekniği ile montaj tekniği genel olarak benzerlik gösterse de işlev bakımından farklılık göstermektedir. Montaj

⁴³⁵ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 336.

⁴³⁶ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Yedi Gece Kitapları, İstanbul 2001, s. 35.

⁴³⁷ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 29.

⁴³⁸ Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, s. 202.

teknğinde yazarın yaptığı alıntıyı romanın genel dokusuna yedirerek bir yapı taşı halinde kullanması esastır.⁴³⁹ Özellikle postmodernist romancıların eserlerini çok farklı metinleri montaj ve kolaj yöntemleriyle bir araya getirerek oluşturdukları görülür⁴⁴⁰.

Frankeştayn fî Bağdâd romanında her iki tekniğin de ustalıkla kullanıldığı görülür. Okuru romana zihinsel olarak hazırlamak ve onun merakını artırarak okuma işlemine heyecan katmak için romanın hemen başında üç adet iktibasa yer verilir. Bunların birincisi Mary Shelley'nin *Frankenştayn* romanından, ikincisi Şehit Markûkis kıssasından, üçüncüsü de *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının kendisinden alınmıştır.

إني أطلب منك ألا تصفح عني. استمع إليّ، قم إذا استطعت وإذا شئت دمر عمل ما صنعت

يداك

فرانكنشتاين / ميري شيلي

"Senden beni affetmemeni istiyorum. Beni dinle, eğer yapabilirsen ayağa kalk ve istersen elinin yaptığı şeyi yok et. *Frankenştayn* / Mary Shelley"⁴⁴¹

"أمر الملك بوضع القديس في المعصرة حتى تهرأ لحمه وأصبح جسده أجزاء متناثرة حتى

فارق الحياة، فطرحوه خارج المدينة، ولكن الرب يسوع جمعه وأقامه حيًا، وعاد ثانية إلى المدينة

"Kral, azizin eti doğranıp vücudu dağınık parçalara ayrılarak ölünceye kadar mengeneye atılmasını emretti. Sonra onu şehrin dışına attılar, fakat Rab İsa onu bir araya getirerek canlandırdı ve o tekrar şehre geri döndü."⁴⁴²

أنتم يا من تسمعون هذه التسجيلات الآن ؛ إن لم تكن لديكم الشجاعة لمساعدتي في مهمتي

الجليلة، فحاولوا، على الأقل، أن لا تقفوا في طريقي

⁴³⁹ Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, s.268.

⁴⁴⁰ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 135.

⁴⁴¹ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 5.

⁴⁴² Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 5.

“Ey şimdi bu kayıtları dinleyenler; yüce görevimde bana yardımcı olacak cesaretiniz yoksa en azından benim yolumda durmamaya çalışın.”⁴⁴³

Bu alıntılara dikkat edildiğinde hepsinin olağanüstü olayları ihtiva eden edebî türler için kullanılan “fantastik” terimine uygun unsurlar içerdiği görülür. İkinci iktibasta Hristiyanlığa ait bir hikâyeden alıntı yapılması başta İlişvâ ve çevresi olmak üzere romanın muhtevasında önemli bir yer tutan Hristiyanlık sembollerine okuru hazırlar. Romanın başkahramanı Şismu’nun ses kayıtlarına başladığı cümleleri içeren üçüncü alıntı, Şismu’nun sıra dışı bir görev üstlendiğini kendi lisaniyla aktararak okurun merakını artırmaktadır.

Kurgunun içinde sırtımadan yerleştirilmesi gerektiği için bir romancı açısından nispeten daha zor bir teknik olan montaj tekniği *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının birçok yerinde görülür. Ali Bâhir’in Mahmûd’a çok doğulu olmamayı tavsiye ettiği yerde Antere b. Şeddâd’ın bir beytini içeren şöyle bir diyalog geçer:

- وما هو الشرقي جدًا؟

- الشرقي يختصره بيت عنترة بن شداد "أتعجبي يا عبل أنني منذ حولين لم أغتسل ولم

أدهن"

“- Peki “çok doğulu” nedir?

- Doğuluyu, Antere b. Şeddâd’ın şu beyti özetler: "Şaşırır mısın? Ey Able, iki yıldır yıkanmadım ve yağlanmadım."⁴⁴⁴

Patronunun Mahmud’dan hemen harekete geçerek hastaneye gidip patlama ile ilgili bilgiler toplamasını istediği sahnede şu ifadeler kullanılır:

- نعم... هسه أروح رأسا.

- الآن الآن وليس غدا كما تقول فيروز ..

“- Evet... Şimdi hemen gidiyorum...

⁴⁴³ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 5.

⁴⁴⁴ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 55.

- Feyrûz 'un dediği gibi: 'Şimdi! Şimdi! Yarın değil!' ⁴⁴⁵, ⁴⁴⁶

Sa'dâvî Müslüman bir toplumda yetiştiği için Kur'ân-ı Kerîm'den etkilenmesi ve ifadelerinde Kurânî kelimeler bulundurması gayet normaldir. *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında Kur'ân-ı Kerîm'den alıntılara birkaç yerde rastlanır.

أراحته هذه الجملة كثيرًا لأنها خلصته من دائرة الشكوك والاتهامات. إنه يبذل جهدًا كبيرًا،

ياه، لا جديد في الأمر، ولكنه نجا الآن من دائرة المغضوب عليهم

"Bu cümle onu çok rahatlattı. Çünkü onu şüpheler ve suçlamalar döngüsünden kurtardı. "O çok çaba sarf ediyor" Yaa! Yeni bir şey yok, fakat şimdi kendisine kızılanlar dairesinden kurtulmuştu." ⁴⁴⁷

راح يلعب بذيله .. لا مؤتمر ولا هم يحزنون.

"Kuyruğu ile oynamaya gitti.. Konferans falan yok ve onlar üzülmezler." ⁴⁴⁸

Birinci parçada *يفزع* ifadesi *Fatiha sûresinde*, *ولا هم يحزنون* ifadesi *Kur'ân-ı Kerîmde* on üç ayrı yerde geçer.

Frankeştayn fî Bağdâd romanı üzerine çalışması bulunan araştırmacı Rahîg Ğassân Ebû Ziyne romanda kurgu bakımından da alıntı olduğuna işaret eder. İlişvâ'nın Şismu'yu oğlu Danyal zannederek evine çağırdığı ilk gün ona özel yemekler pişirmiştir. Bu sahne şu şekildedir:

لم يأكل ضيفها المميز من الطعام الذي وضعته أمامه، وتناولت هي القليل منه، وأجهز

"نابو" على قطع اللحم المتبقية ولعق الأواني. لم تنتبه أن ولدها أو شبحة العائد لم يلوث يده بدسم

الطعام. ربما هو مثل ضيوف أبرام، أو لا يشتهي. لن تخيفه بالأسئلة حتى لا يفر.

⁴⁴⁵ Filistin'in İsrail'den tekrar alınması temasının ele alındığı bir kasidedir. Lübnanlı söz yazarları Rahbânî kardeşler tarafından yazılmış ve Lübnanlı şarkıcı Feyrûz tarafından okunmuştur. Ahmed el-Hâlidî, "el-Ân el-Ân ve Leyse Ğaden", <https://www.kitabat.info/subject.php?id=93445>, (12.09.2020).

⁴⁴⁶ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 49.

⁴⁴⁷ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 58.

⁴⁴⁸ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 269.

“(İlişvâ’nın) Özel konuğu önüne koyduğu yemeği yemedi. Kendisi ondan biraz yedi. Kalan et parçalarını Nabû silip süpürerek kapları yaladı. Oğlunun veya geri dönen hayaletinin elini yiyeceklerin yağıyla kirletmediğini fark etmedi. Belki de o İbrahim’in misafirleri gibidir, ya da iştahı yok. Kaçmaması için (İlişvâ) onu sorularla korkutmayacak.”⁴⁴⁹

Burada bahsedilen İbrahim (A.S)’ın misafirleri Zariyât Süresinde bahsedilen meleklerdir.

“İbrâhim’in değerli konuklarıyla ilgili kıssa sana ulaştı mı? Onun yanına girdiklerinde "selâm" demişler, o da "selâm" demiş; (içinden) "Hiç de tanıdık kimseler değil" diye geçirmişti. Belli etmeden hemen ailesinin yanına gitti ve (kızartılmış) besili bir buzağı getirdi. Onu önlerine koydu ve "Buyurmaz mısınız?" dedi.”⁴⁵⁰

Mektup tekniği:

Roman türünün ortaya çıkışında ve gelişiminde önemli yeri olan Avrupa’da yıllarca vazgeçilmez bir iletişim aracı olarak kalan mektup, 18. yüzyıldan itibaren yazılan romanlarda bir anlatım tekniği olarak da kullanılmıştır.⁴⁵¹ Teknolojinin ilerlemesiyle hemen hemen hayatımızdan çıkmış olan mektupların yerini daha hızlı modern iletişim araçları almıştır. Bu meyanda iletişim araçlarından elektronik postalar, yazılı bir iletişim aracı olması bakımından mektuba benzer.

Elektronik postanın iki binli yıllardan sonra yazılan romanlarda bir teknik olarak karşımıza çıkması gayet normal bir durumdur. *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında mektup tekniğinin evrim geçirmiş bu yeni haline Ali Bâhir’in Mahmud’a gönderdiği elektronik postayı örnek verebiliriz:

عزيري محمود

كيف أنت؟

⁴⁴⁹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 71.

⁴⁵⁰ Zâriyât, 24 /27.

⁴⁵¹ Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, s.245.

لقد اتصلت بك عشرات المرات على هاتفك ولكنه مغلق دائماً. لقد قلقت عليك يا صديقي. علمت من بعض الاصدقاء بالتحقيق الذي أجرى معك. لقد آلمني هذا...

“Sevgili Mahmud;

Nasılsın?

Telefonunu onlarca kez aradım, ama her zaman kapalı. Senin için endişelendim dostum. Bazı arkadaşlardan seninle ilgili yapılan soruşturmayı öğrendim ve bu beni üzdü...”⁴⁵²

Geriyeye Dönüş Tekniğı:

Zaman bölümünde bir miktar değindiğimiz gibi Ahmed Sa‘dâvî *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında bazı olayları geriye dönüş tekniğıyle okura aktarır. Geriye dönüşler, ya karakterlerin geçmişe dair bilgileri başkasına anlatması ya da geçmişini hatırlamaları suretinde veya yazarın ilahi bakış açısıyla geçmişini doğrudan kendisinin anlatması şeklindedir. Karakterlerden Mahmud, Albay Server ve Ebû Enmâr’ın nesnel zaman öncesinde ve içinde yaşadıkları olayları olup bittikten sonra hatırlamalarıyla birçok geriye dönüş yapılmıştır. İlişvâ’nın oğlu zannettiğı Şismu’ya geçmişe dair anlattıkları ve o sırada iç dünyasında hatırladığı bilgiler de geriye dönüş tekniğine örnek teşkil eder.

ظلت تثرثر لنصف ساعة عن قططها وكيف أن "نابو" هو وحده من بقي معها في نهاية المطاف، ثم تذكرت "أبو زيدون" فجأة، ذلك الحزبي الذي تسبب في أخذ ابنها إلى الحرب. كان يلاحق الفارين من الخدمة العسكرية، وكان ابنها دانيال متخلفاً. رفض الذهاب إلى التجنيد من أجل الالتحاق بمعسكرات التدريب

“Yarım saat kedilerinden bahsederek ve sonunda onunla yanında kalanın nasıl sadece “Nabu” olduğunu anlatıp çene çalmaya devam etti. Sonra aniden oğlunun savaşa alınmasına neden olan partici Ebû Zeydûn’u hatırladı. O askerlikten kaçanları

⁴⁵² Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 343.

takip etmekteydi. Oğlu Danyal az gelişmiş biriydi. Eğitim kamplarına katılmak için askere gitmeyi reddetti.” (s.75)

Hâdî eski arkadaşı Nâhim Abdukey ile romanın nesnel zamanından önce beraber çalışmıştır. Böyle birinin varlığı ve akıbeti hakkındaki bilgi yazar tarafından geriye dönülerek anlatılır.

للأسف لم يبلغ ناهم سنًا يختبر فيه مدى متانة فروة رأسه كما يؤكد له هادي دائمًا. قبل بضعة أشهر من جلسة هادي العتاك في مقهى عزيز المصري أمام محمود السوادي وبعض الرجال العجائز وهو يكمل سرد قصته الخيالية، انفجرت سيارة ملغمة أمام أحد مقار الأحزاب الدينية في حي الكرادة وقتلت بضعة مواطنين من المارة وقتلت ناهم مع حصانه، وخلطت لحمهما معًا

“Ne yazık ki, Nahim Hadi'nin her zaman iddia ettiği gibi kafa derisi dayanıklılığının deneneceği yaşa ulaşmadı. Mısırlı Aziz'in Kahvehanesinde Hâdî'nin Mahmud es-Sevâdî ve birkaç yaşlı adamın önünde hikayesini anlatarak oturmasından birkaç ay önce Kerâda'daki dini parti merkezlerinden birinin önünde bir bombalı araba patladı. Birkaç yaya ve Nahim atıyla beraber öldü. Etləri birbirine karıştı.”⁴⁵³

Belgelendirme:

Yazar, romanın gerçekçiliğini artırmak için *Frankeştayn fî Bağdâd* romanına iki buçuk sayfalık resmi bir belgeyle başlar. Bu belge şüphesiz, romanın genel kurgusunun bir parçasıdır. Daha çok polisiye romanlarda rastlanan bu teknik, *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında sadece giriş bölümünde yer alır.

تقرير نهائي

سري للغاية

أولاً: بشأن عمل دائرة المتابعة والتعقيب المرتبطة جزئياً بالإدارة المدنية لقوات الائتلاف الدولي في العراق، توصلت لجنة التحقيق الخاصة التي تم تشكيلها برئاسة من ممثلين عن

⁴⁵³ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 32.

المؤسستين الأمنية والاستخبارية العراقية ومراقبين من الاستخبارات العسكرية الأمريكية، الى
التالي:

أ) تم في 25 أيلول 2005 وتحت ضغط سياسي مباشر من الجانب العراقي تجميد عمل
دائرة المتابعة والتعقيب جزئيا لاغراض التحقيق، وقامت لجتتنا باستدعاء مديرها العميد سرور
محمد مجيد ومساعديه.....

“Son Rapor

Çok Gizli

Birincisi: Kısmen Irak'taki Uluslararası Koalisyon Kuvvetlerinin sivil idaresine bağlı olan Takip ve Mütâbaât Birimi'nin çalışmaları ile ilgili olarak, başkanlığımız altında, Irak güvenlik ve istihbarat kurumları temsilcilerinden ve Amerikan Askeri İstihbaratı gözlemcilerinden oluşturulan Özel Soruşturma Komitesi aşağıdaki bilgilere ulaşmıştır:

*A) 25 Eylül 2005 tarihinde Irak tarafının doğrudan siyasî baskısı altında, Takip ve Mütâbaât Birimi'nin çalışmaları, soruşturma amacıyla kısmen dondurulmuştur. Komitemiz, Birimin Müdürü Albay Server Muhammed Mecîd ve yardımcılarını çağırmıştır.*⁴⁵⁴

Monolog Tekniği:

İlahi bakış açısının yazara verdiği imkânlardan olan kahramanların iç dünyasını okuyabilme sayesinde Sa‘davî kahramanların iç dünyasında kendileriyle konuşmalarını okura yansıtır. Romanda birincil karakterlerden Mahmud farklı duygular beslediği Nevâl el-Vezîr ile bulunduğu ortamların birinde iç âleminde kendi kendine konuşmuştur.

⁴⁵⁴ Sa‘davî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 7.

وحين تأخر السعيد كثيرًا، رمت الشبكة لمحمود، تريد أن تتذوق هذا الشاب الأسمر ذا الجسد المشدود. هكذا قال محمود لنفسه وهو يعود للاتكاء على كرسيه محافظًا على مسافة غير حميمة بينه ونوال.

“Sa‘îdî çok geç kaldığı için (Nevâl) ağı Mahmud’a attı. Bu esmer, sıkı bedenli genç adamı tatmak istiyor.” Mahmud sandalyesine tekrar yaslanırken Nevâl ile arasında samimilikten uzak mesafeyi koruyarak kendi kendine böyle dedi.”⁴⁵⁵

Özetleme Tekniği:

Romancının olay ve kişiler hakkında verilmesi gereken fakat üzerinde durmaya değmeyen bilgileri kısa bir şekilde özetleyerek okura aktarması⁴⁵⁶ olarak ifade edilen özetleme tekniği sayesinde romanlar büyük hacimlerden arındırılmış olmaktadır. *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında bu teknik hem olay özetlemesi hem de kişiler hakkında verilecek bilgiler için kullanılmıştır.

Mahmud’u ölümle tehdit eden Kurbân’ın öldürülme sahnesi, ayrıntılara girilmeyerek birkaç cümle ile özetlenir.

اعترضت مجموعة مجهولة طريق الكوربان على الخط السريع أثناء مروره بموكب سيارات قادمًا من محافظة واسط. أمطروه بوابل من الرصاص وقتلوه مع السائق وبعض مساعديه، ولاذوا بالفرار. لقد نفذت به عدالة الشارع على ما يبدو

“Araba konvoyuyla Vâsıt vilayetinden gelirken otoyol üzerinden geçişi sırasında bilinmeyen bir grup Kurbân’ın önünü kesti. Onu yaylım ateşiyle kurşun yağmuruna tuttular. Onu, sürücüsünü ve yardımcılarının bazılarını öldürüp, kaçtılar. Görünüşe göre “sokak adaleti” bununla infaz edildi.”⁴⁵⁷

Roman kurgusunda önemli bir yeri olan Takip ve Mütâbaat birimi müdürü Server Mecid’in kariyeri hakkında bilgi özetlenerek sunulur.

⁴⁵⁵ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 274.

⁴⁵⁶ Stevick, *Roman Teorisi*, s. 45.

⁴⁵⁷ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 341.

العميد سرور كان برتبة مقدم في استخبارات الجيش العراقي السابق، وحصل، في الوضع الجديد، على استثناء من اجتثاث البعث بالإضافة إلى ترقية ليعمل في وظيفة حساسة لا يتم التطرق لها غالباً

*“Albay Server eski Irak ordusunun istihbaratında binbaşı idi. Yeni durumda genellikle pek değinilmeyen hassas bir işte çalışmak için terfi etmeye ek olarak Baasçıları temizleme işleminden hariç kalmayı başardı.”*⁴⁵⁸

Tasvir Tekniği:

Hemen hemen her romancının çok kullandığı teknikler arasında yer alan tasvir tekniği *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında da önemli bir yer tutar. Daha çok iç mekân tasvirlerinin yer aldığı romandaki tasvirler ve dikkat çekilen nesneler romanın genel dokusuna ve kurgusuna uygun olarak seçilmiştir. Dindar bir Hristiyan olan İlişvâ'nın evinde Hristiyanlığa ait resimlerin roman kurgusunda önemli bir yeri vardır.

وإمكانها تجاهل الأماكن كلها إلا موضعها الخاص في صالة الضيوف على الأريكة في مواجهة الصورة الكبيرة للقديس ماركوريس الشهيد التي تتوسط صورتين رماديتين أصغر حجماً مؤطرتين بالخشب المحفور لابنها وزوجها تيداروس. هناك صور أخرى بذات الحجم الصغير للعشاء الأخير ولإنزال المسيح من الصليب وثلاث صور بحجم الكف منسوخة عن أيقونات أصلية من القرون الوسطى مرسومة بقلم حبر ثخين وألوان باهتة لقديسين من كنائس متعددة..

*“Misafir salonunda oğlu ve kocası Tîdârûs’a ait oyulmuş ahşap çerçeveli iki küçük gri resmin ortasında bulunan, şehit Markûkîs’in büyük resmine bakan koltuktaki kendi konumu hariç tüm yerleri görmezden gelebilir. Son akşam yemeğine, Mesih’in çarmıhtan indirilmesine dair aynı küçüklükte başka resimler ve birçok kilise papazına ait kalın tükenmez kalemle çizilmiş orijinal ortaçağ ikonlarından kopyalanan üç resim daha vardır.”*⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 86.

⁴⁵⁹ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 22.

Mekânın karakterler üzerindeki etkisi anlatılırken yazar öncelikle mekânı tasvir eder.

لم يكن يعرف أنه بهذه الفخامة والانتساع من الداخل حتى دخل إليه.. أرضية من من السيراميك الصقيل واكسسوارات كثيرة، مع وسائد ومنفضات زجاجية ملونة.. وفي الخلف وراء كرسي الدلال الجلدي، قاصة حديد رصاصية اللون، ومكيف هواء يضرب نسماته الجليدية بصمت على الوجوه والأيدي العارية.

“İçeri girene kadar (Ebû Enmâr) oranın bu kadar lüks ve içeriden bu kadar geniş olduğunu bilmiyordu.. Parlak seramikten bir zemin, yastıklar ve renkli cam kül tablaları ile beraber birçok aksesuar... Arkada, Ferac’ın deri koltuğunun arkasında kurşunî renkte demir bir kasa ve buz gibi esintisini çıplak yüz ve ellere sessizce vuran bir klima vardır.”⁴⁶⁰

Frankeştayn fî Bağdâd romanında kişi tasvirleri mekân tasvirlerine nispeten daha kısa tutulmuştur. Şismu yeni ortaya çıktığı sıralarda onu görenlerin diliyle şu şekilde tasvir edilir:

الفم المتسع كجرح على طول الفكين. الهيئة البشعة. غرزات خياطة على طول الجبهة والوجنتين مع أنف كبير.

“İki çene boyunca yara gibi geniş bir ağız. İğrenç vücut. Alın boyunca dikişler ve büyük bir burunla beraber yanaklar.”⁴⁶¹

İç Çözümleme:

Kahramanların iç dünyasının anlatıcı tarafından anlatıldığı bu anlatım tekniği ile yazar kahramanların iç dünyasına girerek his dünyasındaki dalgalanmaları, değişimleri ifade eder. Ūrûbe Oteli’nin sahibi Ebû Enmâr’ın Ferac’ın gösterişli bürosuna girdiğinde hissettikleri şu şekilde aktarılır:

⁴⁶⁰ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 213.

⁴⁶¹ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 98.

كان أبو أنمار مضطرباً، ومشاعره تتماوج ما بين الأسى لبهرجة و ثراء غريمه واستسلامه لهذه

المؤثرات الحسية التي نتجت عن دخوله الى مكتب دلالية "الرسول" لأول مرة.

“Ebû Enmâr sıkıntılıydı. "er-Rasûl" emlak ofisine ilk kez girmesinden kaynaklanan, rakibinin zenginliği ve gösterişliliğinin verdiği üzüntü ile bu duyusal etkilere teslim olma arasında duyguları dalgalanıyordu.”⁴⁶²

3.3.8. Romana Dair Dikkatler ve Eleştiriler

3.3.8.1. Kurgu

Frankeştayn fî Bağdâd romanı gerçekçi, sembolik ve fantastik unsurların birleştirilerek ustalıkla sunulduğu bir roman olma özelliği taşıdığı için roman tanıtımı bölümünde anlattığımız gibi birçok kurgu ödülüne layık görülmüştür.

Yazar 2019 yılında çıktığı bir televizyon programında *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının tohumlarını bir önceki romanı *İnnêhû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü* romanında bulduğunu ifade eder. Ayrıca *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının hikâyesinin BBC için muhabir olarak çalıştığı yıllarda Bağdat adli tıp kurumunda bir rapor hazırlarken tanık olduğu gerçek bir hikâyeden esinlendiğini söyler.⁴⁶³

Romanda Şismu kahramanı olayların merkezinde olduğu için romanın kurgusu Şismu’nun etrafında şekillenir. Dolayısıyla Hâdî’nin patlamalarda topladığı parçaları birleştirmesiyle Şismu’nun teşekkül aşamasındaki olaylar romanın giriş bölümünü oluşturur. Muhammed Hasib Ca‘fer’in ruhunun cesede girmesinden sonra Şismu’nun canlanıp intikam operasyonlarına başlaması, romanın gelişme bölümünü teşkil eder. Her ne kadar romanda tam bir sonuçtan bahsedilemese de Hâdî’nin Şismu yerine yakalanarak aranılan suçlunun bulunduğu ve suçlarını itiraf ettiği haberinin yayılması sonuç bölümünü oluşturur.

Romanın kurgusunda yazar, birbirini tamamlayıcı unsurları ustalıkla sunmuştur. Dikkat edildiğinde roman kurgusunun alt unsurları bir bakıma yapboz kesitlerine benzer. Yapboz parçalarında herhangi bir parçanın yeri boş kaldığında bütün oluşmadığı gibi *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının kurmacasındaki parçaların her biri

⁴⁶² Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 214.

⁴⁶³ Ahmed Sa‘dâvî, <https://alqabas.com/article/625893>, (06.05.2020).

romanın bütünlüğü için önem arz eder ve bir birini tamamlar. Kurguyu oluşturan bu parçaları şu şekilde özetleyebiliriz:

Saddâm rejiminin yıkılması → Amerika'nın Irak'ı İşgali ve fitne politikası → Gruplaşmaların ortaya çıkması → Gruplar arasında karşılıklı patlatmalar → Masumların ölmesi → Masumların intikam talebi → Şismu'nun teşekkülü.

Yukarıdaki olay zinciri romanın kurgusunu oluşturan temel olaylardır. Şismu'nun teşekkül aşamasında yine bir takım alt olaylar silsilesine ihtiyaç duyulmuştur.

İlişvâ'nın İran – Irak savaşına giden oğlu Danyal'ın ölmediğine ve döneceğine inanması → Şehit Mârkûkis'in İlişvâ'ya söz vermesi → Hâdî'nin ceset parçalarını dikmesi → Hasib Ca'fer'in cesedinin paramparça olması ve kendine ceset araması → O gece Bağdat'ta fırtına çıkmasıyla cesedin üzerini örten örtünün kalkması → Ruhun Hâdî'nin dikmiş olduğu cesedi görmesi ve içine girmesi → İlişvâ'nın pencereden açığa çıkan cesedi görmesi ve çağırması → Cesedin ayağa kalkması ve intikam almaya başlaması.

Görüldüğü gibi bu parçalardan her biri, bir önceki ve bir sonraki olayla sıkı bir bağlantı içindedir. Birinin eksikliği kurgunun bütünlüğüne engel teşkil edecektir.

Daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi Sa'dâvî'nin eserlerindeki temel ilham kaynağı ülkesi Irak'tır. *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında bu husus son derece açık görünür. Bu bağlamda romanın başarılı kurgusunu oluştururken yazarın takındığı üsluba değinmek yerinde olacaktır.

Gerçekçilik

“Okur kendisine anlatılanın hayal ürünü olduğunu bilmelidir; ancak bu yazarın yalan söylediğini düşünmesini gerektirmez.”⁴⁶⁴ Berna Moran edebiyat bağlamında gerçekçilikten bahsederken yazarın görevinin toplumun belli bir dönemindeki gelişim doğrultusunu belirleyen tarihi güçleri yani toplumun içyapısını ve dinamiğini kavramak⁴⁶⁵ olduğunu belirtir. İnsanı, doğayı ve olayları oldukları gibi tasvir etmek

⁴⁶⁴ Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul 1996, s. 87.

⁴⁶⁵ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, 23. Baskı, İstanbul 2013, s. 55.

anlamına gelen⁴⁶⁶ Realizm (gerçekçilik) unsurlarının romanda kullanılması Moran'ın da işaret ettiği gibi yazarın söz konusu mekân, çevre ve olaylara hâkim olmasını gerektirir.

Romanın tanıtım kısmında bir miktar değindiğimiz gibi *Frankeştayn fî Bağdâd* romanını başarılı ve popüler kılan etkenlerden birisi genelde Ortadoğu'nun birçok ülkesinde özelde Irak'ta gerçekten yaşanan trajedileri konu alması ve bu bölgenin dünya gündemini sürekli meşgul etmesidir. Kendisi de Bağdatlı olan yazar Bağdat'ın toplum yapısını, iç dinamiklerini en ince ayrıntılarına kadar bilmekte ve bunları *Frankeştayn fî Bağdâd* romanına gerçekçi bir üslupla yansıtmaktadır.

Mekânsal gerçekçilik

Roman olaylarının birçoğu Bağdat'ın eski semtlerinden olan el-Bettâvîn mahallesinde geçtiğinden bahsedilmişti. Bu semt Irak'ın demografik açıdan küçültülmüş bir misali olma özelliği taşır. Mısırlı, Sûdanlı vb. farklı uyruktan insanlar; Hristiyanlar, Müslümanlar; Şiiler ve Sünnîler el-Bettâvîn semtinde bir arada yaşamaktadırlar.⁴⁶⁷ Kahvehane sahibi Mısırlı Aziz, Cezairli Lûkmân ve dindar bir Hristiyan olan İlişvâ gibi kahramanların romanda yer alması bu gerçekliğin dikkate alındığını göstermektedir.

Olay gerçekçiliği

Zatında bir kurgu ürünü olan roman türünün içerdiği olaylar her zaman gerçekleri yansıtmak zorunda değildir. Ancak tür olarak ortaya çıkışından günümüze kadar gerçekten yaşanmış olaylar üzerine birçok roman yazılmış ve halen de yazılmaktadır. *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında birçok olay yazarın sanat için ortaya attığı bir takım gerçek dışı kurgulardan ibaret değildir. Nitekim romanda önemli bir yer tutan patlama olayları tamamen gerçektir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı bir araştırma raporuna göre roman olaylarının geçtiği 2005 yılının sadece Ocak ve

⁴⁶⁶ Savra Fırıncıoğlu, "Gerçekçilik Akımı, Akımın Yöntemi, Türleri ve Gerçekçi Akım İçinde Erich Maria Remarque", *Karadeniz Dergisi*, 31, 2016, s. 234 -246.

⁴⁶⁷ Vasân Huseyn Lilu, "el-Vâki'yyetu's-Sihriyye fî Rivâyeti Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa'dâvî", *Bâbil Üniversitesi Dergisi*, 42, Şubat 2009, s. 1338 -1353.

Eylül ayları arasında farklı gruplar tarafından Irak genelinde kırktan fazla patlama gerçekleştirilmiş, bu patlamalarda yüzlerce masum sivil hayatını kaybetmiştir.⁴⁶⁸

Romanda ele alınan gerçek olaylardan biri de Eimme Köprüsü faciasıdır. 31 Ağustos 2005 Çarşamba günü Şiiler Bağdat'ta geleneksel olarak düzenledikleri İmam Mûsâ el-Kâzım'ın⁴⁶⁹ türbe ziyaretini gerçekleştirmek için toplanmışlardır. Binlerce kişi el-A'zamiyye ile el-Kâzimiyye'yi birbirine bağlayan Dicle Nehri üzerinden geçmekteyken ortaya yayılan canlı bomba şayiasından dolayı aralarında kadın, çocuk ve yaşlıların da bulunduğu binden fazla kişi ezilerek veya korkudan nehre atlayıp boğularak ölmüş, binlerce insan da yaralanmıştır.⁴⁷⁰ Bu hadiseye romanın "أسرار" (Sırlar) adını taşıyan sekizinci bölümünde değinilir.

إنها مصيبة كبيرة، أكبر مصيبة حلت بالعراق حتى اليوم، كما يقول ابو أنمار. حوالي ألف شخص يقتل غرقاً أو دعساً بالأقدام من دون أن يعرف أحداً من هو المجرم الحقيقي. خرج الناطق باسم الحكومة مبتسماً كعادته وهو يعلن إحباط محاولة تفجير انتحاري على جسر الأئمة، وقد لاذ المجرم بالفرار.

*“Ebû Enmâr'ın dediği gibi; bu büyük bir felaket, Irak'ın bugüne kadar başına gelen en büyük felaket. Yaklaşık bin kişi boğularak veya gerçek suçlunun kim olduğunu bilmeden ayaklar altında ezilerek ölüyor. Hükümet sözcüsü, her zamanki gibi, gülümseyerek çıktı ve Eimme Köprüsü'nde bir intihar bombalama girişiminin engellendiğini ve suçlunun kaçtığını ilan ediyor.”*⁴⁷¹

Yazar bu olayı roman kurgusuna yerleştirerek olay üzerinden önemli mesajlar verir. 2003'ten sonra yaşanan başta patlamalar olmak üzere şiddet olayları halkta büyük bir korku ve endişeye neden olmuştur. Romanda Eimme Köprüsü faciasını ele

⁴⁶⁸ “ed-Dahâyâ'l-Medeniyyûn lihareketi't-Temerrud fi'l-İrâk”, *Human Rights Watch*, 17/9 (E), s. 138-141.

⁴⁶⁹ Ebû'l-Hasen Mûsâ el-Kâzım b. Ca'fer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır (ö. 183/799) İsnâaşeriyye'nin yedinci imamıdır. Mustafa Öz, “Mûsâ el-Kâzım”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, , Ankara 2006, s. 219.

⁴⁷⁰ “Erbi'â' Esved fi'l-İrâk”, <http://www.alriyadh.com/91272>, (23.02.2020).

⁴⁷¹ Sa'dâvî, *Frankeştayn fi Bağdâd*, s. 136.

olarak olayın sorumlularını araştırmaya koyulan haber yorumcularının diliyle yazar, orijinal mesajlar verir.

إن كل الحوادث الامنية والمآسي التي نمر بها لها مصدر واحد هو الخوف. الناس البسطاء على الجسر ماتوا بسبب خوفهم من الموت. كل يوم نموت خوفا من الموت نفسه.

*“Bütün güvenlik olaylarının ve yaşadığımız trajedilerin tek bir kaynağı var: korku. Köprüdeki sıradan insanlar ölümden korkmaları yüzünden öldüler. Her gün ölümün kendisinden korktuğumuz için ölüyoruz.”*⁴⁷²

Romanda yakın tarihte yaşanan Körfez Savaşı sonrası Irak’a uygulanan uluslararası ambargoya da göndermeler yapılarak ambargonun sonuçlarından biri olan göç olgusuna dikkat çekilir.

مع قسوة العقوبات الاقتصادية الدولية على البلد، قرر زوجا هيلدا وماتيلدا الهجرة، ورفضت الاختان السفر من دون أمهما. لكن الأم مثل تيس جبل عنيد رفضت الهجرة.

*“Ülkeye uygulanan uluslararası sert ekonomik yaptırımlar üzerine Hilda ve Matilda'nın kocası göç etmeye karar verdiler. İki kız kardeş anneleri olmadan gitmeyi reddetti fakat anne inatçı dağ keçisi gibi göç etmeyi kabul etmedi.”*⁴⁷³

3.3.8.2. Sembolik Unsurlar

Ahmed Sa‘dâvî *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında sembolik unsurlara da yer vermiştir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi; Irak’ın demografik çeşitliliği Şismu’da birleşerek tek bir insan cesedi oluşturmuştur. Yazar bu birleşimi fantastik bir figürde göstermekle muhtemelen, hakikatte Irak halkının yekvücut olmasının ancak bir hayalden ibaret olduğuna işaret eder.

المجنون الصغير يؤمن بانني مثال للمواطن الأنموذجي الذي فشلت الدولة العراقية في إنتاجه منذ ايام الملك فيصل الاول وحتى الاحتلال الامريكي. انا و لانني مكون من جذاذات بشرية تعود

⁴⁷² Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 137.

⁴⁷³ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 73.

الى مكونات وأعراق وقبائل واجناس وخلفيات اجتماعية متباينة، وأمثلة هذه الخلطة المستحيلة التي لم تتحقق سابقا. انا المواطن العراقي الأول، هكذا يرى.

*“Küçük deli, Irak devletinin Kral I. Faysal döneminden Amerikan işgaline kadar üretmediği örnek bir vatandaş olduğuma inanıyor. Ben farklı bileşenlere, ırklara, kabilelere ve sosyal kökenlere ait insan parçalarından oluştuğum ve daha önce elde edilemeyen bu imkânsız karışımı temsil ettiğim için ilk Irak vatandaşıyım. O böyle düşünüyor.”*⁴⁷⁴

Şismu'nun farklı parçalardan oluşan cesedi sembolik olarak bir takım gerçeklere işaret ettiği gibi ortaya çıktıktan sonra başına gelen olaylarla geçirdiği aşamalar yine özelde Irak halkının genelde Arap ve İslam âleminin yaşadığı gerçekleri temsil eder. Romanın tanıtım bölümünde değinildiği gibi yazar Şismu'yu anlattığı bir röportajında şöyle der:

*“Irak'taki herkes, Iraklı "Frankeştayn" karakteri tarafından temsil ediliyor. Zira o aynı anda hem katil, hem maktül; hem Kurbân hem de intikam alandır. Bunun için kendisine yüklenmiş olarak gördüğü görevi asla bitmeyecek.”*⁴⁷⁵

Bu manayı daha iyi anlayabilmek için Şismu'nun vücudunun değişim aşamalarını incelemek gerekir. Olay örgüsü bölümünde zikredildiği gibi Şismu'yu oluşturan parçalar bir süre sonra erimektedir. İlk oluşumu Hâdilitâk'ın patlamalarda topladığı tamamen masum insanların ceset parçalarından müteşekkil olan Şismu'nun vücuduna daha sonra yardımcıları tarafından bir çatışmada ölen silahlı birinin parçası eklenir. O sırada kendinden geçmiş bir vaziyette olan Şismu vücuduna eklenen bu parça sahibinin masum olduğunu düşünür. Daha sonraları benzer durumların tekrar ettiğini Şismu şöyle anlatır:

⁴⁷⁴ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 161 – 162.

⁴⁷⁵ Abdurrazzâk Bukibbe, “el-‘Irâkî Ahmed Sa'dâvî: el-Kâtib ibnu Tecârubuh”.

قائمة المطلوبين من قبلي اتسعت مع إضافة أجزاء جديدة إلى جسدي من ضحايا جدد. وظلت الأجزاء القديمة تسقط ليضيف فريق مساعدتي أجزاء أخرى، وهكذا حتى انتبهت ذات ليلة أنني، على وفق هذه الخطة، أمام قائمة مفتوحة لا تنتهي.

“Yeni kurbanlardan alınan yeni parçaların vücuduma eklenmesiyle aranılanlar listem genişledi. Yardımcı ekibimin başka parçalar eklemesi için eski parçalar düşmeye devam etti. Böyle devam ederken bir gece, bu plana göre ucu bucağı kesilmez bir listenin önünde olduğumu fark ettim.”⁴⁷⁶

Daha sonraları Şismu bir operasyon dönüşünde gözünü kaybetmek üzere olduğunu fark eder. Karargâh olarak kullandığı binaya henüz ulaşmamışken görebildiği son anlarda yolunu kaybederek çatışmaların yaşandığı sokağa yanlışlıkla girmiş masum bir adamı bizzat kendisi öldürüp maktulün gözünü keserek vücuduna yerleştirir.

Bu yaptığının yanlış mı yoksa doğru mu olduğunu düşünürken sonunda haklı olduğuna bir mazeretle kendisini ikna eder. Ölen kişinin çatışma olan sokağa girdiği için birkaç dakika sonra zaten öleceğini, dolayısıyla kendisi sadece onun ölümünü birkaç dakika öne aldığını düşünür. Ancak bu son gelişmeyle artık Şismu, mazereti ne olursa olsun, sadece masumların intikamını alan bir şahıs olmaktan çıkmış kendisi de bir masumun katili olmuştur. Bundan sonraki süreçte de Şismu başka masumları da öldürerek hayatını idame eder.

Şismu’nun vücudunda yaşadığı bu değişimler Irak’ta yaşanan iç savaşın gelişim sürecini temsil eder. Sömürme hedeflerini gerçekleştirmek maksadıyla dış güçler tarafından Irak’ta kaos ortamı oluşturulmak istenmiştir. Bunu yapmak için toplumu oluşturan farklı mezhep ve etnik gruplar karşı karşıya getirilerek istenilen hedefe ulaşılmıştır. Muhtemelen söz konusu dış güçler kimin yaptığı belli olmayan ilk patlamaları gerçekleştirerek sıraya dizilen domino taşlarından ilkinde dokunmuşlardır.

Şismu’nun ilk vücudunun bu patlamalar sırasında ölen, tamamen masum insanların ceset parçalarından oluşması Irak halkının başlangıçtaki masumiyetini

⁴⁷⁶ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 168.

gösterir. Şismu'nun yardımcılarının eriyen parçaları yenilemek için masum olarak düşündükleri insanların cesetlerinden alınan parçaları onun vücuduna eklemeleri Irak halkının ilerleyen zamanlarda patlamaları gerçekleştiren mezhepsel ve etnik örgütleri maddeten veya manen desteklemelerine işaret eder. Daha sonra Şismu'nun bizzat kendisinin masumları öldürmesi ve vücuduna eklemesi Irak halkının yapılan patlamalarda bizzat dahlinin olduğunu temsil eder. Sonuçta Şismu maddeten maktul insan parçalarından oluşurken aynı zamanda katildir.

Şismu'nun masum adamı öldürdükten sonra doğru bir şey yaptığına kendisini ikna etmesi, Irak'ta patlamaları gerçekleştiren grupların ve destekçilerinin kendilerine göre makul mazeretler bulduğuna işarettir.

Küçük büyücünün bir süre sonra Şismu'nun bilinçaltına girerek onu uzaktan istediği yere sevk etmesi ve hasmı olarak gördüğü büyük büyücüyü öldürtmesi Irak'ta yaşanan kargaşanın yönlendirilmesinde bir takım harici güçlerin parmağı olduğuna işaret eder. Zira ABD başta olmak üzere dış güçlerin Irak'tan almak istediği petrol rantı için kargaşa ortamı şarttır. Tabi ki diğer taraftan kargaşa ortamını yönetme ihtiyacı da ortaya çıkmaktadır. Şayet çatışma içindeki gruplar arasında tek taraflı bir siyaset izlenerek bir tarafın diğer tarafı tamamen yok etmesiyle ülkede istikrarı netice veren bir milli hâkimiyet oluşursa elbette bu, söz konusu dış güçlerin maksadına hizmet etmeyecektir. Nitekim Amerika'nın Irak üzerinde izlediği politika kargaşa üzerine kurulu olduğuna ve şiddeti bitirmek gibi bir gayesi olmadığına romanda da işaret edilir.

الجيش الأمريكي غير قادر أو غير راغب بإيقاف العنف، لذا لا بد على الأقل من خلق توازن

أو تكافؤ في العنف. فبدونه لن تكون هناك عملية سياسية ناجحة.

*“ABD ordusu şiddeti durduramıyor ya da durdurmak istemiyor, bu yüzden şiddette en azından bir denge ya da eşitlik oluşturulması şart. Onsuz, başarılı bir siyasî süreç olmayacak.”*⁴⁷⁷

Ahmed Sa‘dâvî *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında Irak halkı başta olmak üzere tüm Arap ve İslam âleminde yıllardır süregelen iç savaşırlara işaret ederek bu

⁴⁷⁷ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 195.

karmaşanın sebebinin toplumu oluşturan insanların aralarındaki farklılıkları kabul etmemesi ya da birbirinin farklılığına tahammül edememesi olduğuna dikkat çeker. Şismu'nun vücuduna eklediği yeni parçalarla hayatını idame etmesi insanlarda tahammülsüzlük duygusu olduğu sürece bu kargaşa ortamının da sürekli devam edeceğini ima eder.

3.3.8.3. Yabancı Filmlerinin Etkisi

Doksanlı yıllardan sonra televizyonların yaygınlaşması ve sinema filmlerinin televizyonda gösterilmesi ile sinema filmleri daha geniş bir izleyici kitlesi bulmuştur. Ortadoğu ülkelerinin genelinde olduğu gibi Irak'ta da başta Amerikan yapımı filmler olmak üzere yabancı filmlerin ciddi bir ağırlığı söz konusudur. Ayrıca modern hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen televizyon ve sinema gibi unsurlar genel olarak her ne kadar birer eğlence aracı olarak görülse de günümüzde çok etkili propaganda aracı olarak kullanılır.⁴⁷⁸

İki binli yılların Irak'ını anlatan *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında yabancı filmlerinin etkisinin olması gayet normal bir durumdur.

في مرة رد على مكالمة من رقم مجهول. كان اسم المتكلم كما بدا على شاشة الهاتف هو (

666 وهو يعرف، كما شاهد في أحد الأفلام الأميركية ذات مرة، ان هذا الرقم يمثل الدجال أو

الشیطان في رؤيا دانيال بالكتاب المقدس.

“(Mahmud) Bir keresinde bilinmeyen bir numaradan gelen bir aramayı yanıtladı. Telefon ekranında konuşanın görünen şekliyle ismi (666) idi. Bir zamanlar Amerikan filmlerinden birinde gördüğü gibi, bu sayının mukaddes kitapta Danyal'ın rüyasındaki Deccal'ı veya Şeytan'ı temsil ettiğini (Mahmud) biliyordu.”⁴⁷⁹

هذا الولد ربما كان أسيرا لدى إيران وعاد الآن. ربما كان فاقدا للذاكرة كما يحدث في

الأفلام الأجنبية. حصل له عارض معين واستعاد ذاكرته فعاد إلى أمه العجوز.

⁴⁷⁸ Yasemin Keskin Yılmaz, *Propaganda Aracı Olarak Sinema: 1990 Sonrası Amerikan Filmlerinde Propagandanın Kullanımı Üzerine Bir Çalışma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007, s. 44.

⁴⁷⁹ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 111.

“Bu çocuk muhtemelen İran esiri idi, şimdi geri döndü. Yabancı filmlerde olduğu gibi belki de hafızasını kaybetmişti başına belli bir kaza geldi ve hafızası geri geldi. Böylece ihtiyar annesine döndü.”⁴⁸⁰

Frankeştayn fî Bağdâd romanında yabancı filmlerin, özellikle Hollywood filmlerinin olmazsa olmaz bir unsuru olan cinsel içerikli sahneler⁴⁸¹ de yer verilir. Romanın genel dokusunda önemli bir olgu olma özelliği taşımamakla birlikte, cinsellik unsuru romanda Mahmud karakteriyle birlikte işlenir. Mahmud’un Nevâl’e karşı hisleri ve bu hisleri yenmek için münasebet kurduğu hayat kadını Ziyne ile ilgili sahneler söz konusu etkiye örnek teşkil eder.

3.3.8.4. Diğer Eserlerin Romana Etkileri

Roman yazarının başka eserlerden etkilenmemiş olması düşünülemez. Nitekim Şerif Aktaş “Her metinde yaratma faaliyetine kendinden öncekileri taklide ve yazma işiyle ilgili ustalıklardan kaynaklanan unsurlara rastlarız” der.⁴⁸² Zira roman yazabilmek için elbette önce yazarın kendisinin iyi bir okur olması gerekir. Yazarın ilgi alanlarına yönelik okuma tecrübelerinin etkileri hangi türde olursa olsun ortaya koyduğu eserinde bir şekilde kendini gösterecektir. Diğer alanlarda olduğu gibi edebiyatta da yazarlar ve eserler arasında etkileşim kaçınılmazdır.

Frankeştayn fî Bağdâd romanında da başka eserlerin etkileri görülür. Adı ve temel kurgusu bakımından etkilendiği ilk eser şüphesiz, İngiliz yazar Mary Shelley’nin⁴⁸³ *Frankenstein* romanıdır. Çalışmamızın kullanılan teknikler bölümünde bahsedildiği gibi; Ahmed Sa’dâvî romanın hemen başında Mary Shelley’nin *Frankenstein* romanından alıntı yapar. Bu alıntıyı yapmakla yazar romanın önemli bir ilham kaynağına işaret eder.

⁴⁸⁰ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 291.

⁴⁸¹ Mehmet Sefa Doğru, “Cinsellik ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sinemanın Kadına Bakışı”, *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* Ocak / Şubat / Mart – Kış Dönemi Sayı: 14 Yıl:2017

⁴⁸² Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 59.

⁴⁸³ Babası William Godwin dönemin radikal siyasî yazarlarından biri olan Mary Shelley 1797 yılı Londra doğumludur. Frankenstein romanını 19 yaşındayken yazmıştır. Ebru Karadoğan İsmayilov ve Gözde Sunal, “Frankenstein ya da Modern Prometheus” Romanının Sinemaya Uyarlanması”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(1): 200 -201.

Mary Shelley'nin *Frankenstein* romanı 1818 yılında yayımlandıktan⁴⁸⁴ sonra muhtemelen kendinden sonraki birçok edebî esere ilham kaynağı olmuştur. Bu romandan alınan ilhamla sinema filmleri çekilmiş, bunlardan en çok ses getireni 1994 yılında Robert De Niro'nun başrolünü oynadığı *Mary Shelley's Frankenstein* adını taşıyan sinema filmi olmuştur.⁴⁸⁵ Yazılışı 2008 – 2012 yılları arasında gerçekleşen *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında söz konusu filme birkaç yerde gönderme yapılır. Hâdî'nin Mısırlı Aziz'in kahvehanesinde Şismu meselesini gazeteci Mahmud ve misafirine anlatmasının ardından aralarında şöyle bir diyalog geçer:

قالت لمحمود وهم يخرجون من المقهى، وقبل أن تودعه:

- هذا يروي فلما... إنه يقتبس من فلم شهير لروبرت دي نيرو.
- نعم.. هو يشاهد أفلاما كثيرة على ما يبدو.. إنه شخص مشهور في المنطقة.
- كان عليه أن يذهب إلى هوليوود إذن.

“Kahvehaneden ayrılırken Mahmud’a veda etmeden önce (Alman gazeteci) ona dedi:

- Bu bir film anlatıyor... Robert De Niro'nun ünlü bir filminden alıntılar yapıyor.
- Evet, görünüşe göre çok film izliyor... O bu bölgede meşhur bir kişi.
- O zaman Hollywood'a gitmesi gerekiyordu.”⁴⁸⁶

İki roman arasında kıyas yapabilmek maksadıyla Mary Shelley'e ait *Frankenstein* romanının özetine burada değinmek yerinde olacaktır.

Romanın kahramanı Victor Frankenstein, simyacıların yazdıklarından etkilenerek hayat iksirini bulmayı amaçlayan çılgın bir bilim adamıdır. Araştırmalar yaparken bir ağaca düşen yıldırıma tanık olması, onun galvanizme⁴⁸⁷ ile ilgilenmesine

⁴⁸⁴ Joey Eschrich, Mary Drago, *Frankenstein or, The Modern Prometheus, Annotated For Scientists, Engineers, And Creators Of All Kinds*, The Mit Press Cambridge, Massachusetts, 2017 Londra İngiltere, s. 24.

⁴⁸⁵ Ebru Karadoğan İsmayilov ve Gözde Sunal, “Frankenstein ya da Modern Prometheus Romanının Sinemaya Uyarlanması”, ss. 202 -203.

⁴⁸⁶ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 25.

⁴⁸⁷ Galvanizme: Doğru akımın canlı organizmalar üzerindeki etkisine denir. “Galvanizme”, <https://sozluk.tdk.gov.tr/>, (26.02.2020).

neden olur. Üniversite eğitimini kimya alanında yoğunlaştırdığı sırada ölü bedenlerden beslenen solucanlardan ilham alarak cesetlerden aldığı sağlam uzuvları yanına alıp laboratuvarına kapanır. Birleştirdiği ceset parçalarını elektrik akımlarına ve çeşitli kimyasallara maruz bırakır.

Uzun süren bir çalışmanın ardından Victor hedefine ulaşmış, ceset canlanmıştır. Fakat ortaya çıkan mahlûk çok çirkin olduğundan Victor yaptığına pişman olup oradan uzaklaşır. Tekrar geri geldiğinde mahlûkun laboratuvarında olmadığını görür. Yorgunluk ve hayal kırıklığından dolayı hastalanan Victor, iyileştikten sonra memleketi Cenevre’de bulunan ailesinden kardeşinin öldürüldüğü haberini alır. Hemen Cenevre’ye giden Victor kardeşinin öldürüldüğü yeri dolaşırken yarattığı görür. Kardeşini yarattığın öldürdüğünden emin olunca böyle bir mahlûkun ortaya çıkmasına neden olduğu için kendisini suçlu hisseder. Bu sırada yardımcılardan biri kardeşini öldürmekle suçlanarak idam edilir.

Victor vicdan azabından kurtulabilmek için yalnız başına Alp vadilerine bir yolculuğa çıkar. Ortaya çıkmasına neden olduğu mahlûk Frankenstein’le burada tekrar karşılaşır. Frankenstein başından geçenleri anlatarak Victor’dan kendisine benzeyen bir kadın yapmasını ister. Victor bu talebi önce kabul etse de bir süre sonra böyle bir şeyin doğru olmayacağını düşünerek vazgeçer. Frankenstein buna çok sinirlenerek Victor’un evlenmeye karar verdiği kadın Elizabeth Lavenza’yı düğün gecesinde öldürmekle tehdit eder. Victor onu engellemek için elinden geleni yapsa da düğün gecesi Frankenstein, Elizabeth’i öldürüp kaçır. Daha sonra Victor ortaya çıkmasına neden olduğu bu canavarın başkalarına da zarar vermemesi için onu öldürmek maksadıyla peşine düşer. Kovalamaca Kuzey Kutbu civarında Victor’un Walton adında bir kaptana rastladığı yerde ölmesi ile son bulur. Frankenstein, bir nevi babası olduğunu düşündüğü Victor’un ölümüne çok üzülen kendisini yakarak yok edeceğini söyleyip ortadan kaybolur.⁴⁸⁸

Görüldüğü gibi; iki roman arasındaki benzerlik, öncelikle romanların adlandırılmasında görülür. Mary Shelly romanını tek bir kelimeyle isimlendirirken Ahmed Sa’dâvî isimlendirmede mekâna da işaret eder. Yaklaşık 200 yıl sonra kaleme

⁴⁸⁸ Pınar Tufanlı, “Frankenstein Özet”, <https://kitap.yazarokur.com/frankenstein>, (26.02.2020).

alınan *Frankeştayn fî Bağdâd* romanı kurgu açısından da Mary Shelly'nin *Frankenstein* romanına birkaç noktada benzer.

En belirgin benzerlik *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının başkahramanı Şismu ile bilim adamı Victor'un Frankenstein'ının teşekkül benzerliğidir. Her ikisi de farklı insanlara ait ceset parçalarının birleşiminden oluşmaktadır. Çirkin ve korkunç bir simaya sahip olmaları gibi bir takım fiziksel özellikleri bakımından da iki kahraman birbirine benzer. Ayrıca her iki kahraman da bir anda binalara sıçrayabilmek gibi olağanüstü güçlere sahiptir. Dolayısıyla her iki kahraman bir takım fantastik özellikler taşır.

Her iki karakterin vücuda gelmesine vesile olan karakterlerin romanlarda baskın ağırlıkları vardır. Mary Shelley'nin romanında Victor, Ahmed Sa'dâvî'nin romanında Hâdî söz konusu fantastik kahramanların bir nevi babalarıdır.

Mary Shelley'nin *Frankenstein* romanı *Frankeştayn fî Bağdâd* romanıyla kıyaslandığında bir takım farklılıklar da görünür. Öncelikle *Frankeştayn fî Bağdâd* romanı gerçekler üzerine, Irak halkının gerçekten yaşamakta olduğu hayat üzerine kurgulanmıştır. Şismu kahramanı her ne kadar fantastik ve sembolik bir kahraman ise de olaylar tamamen gerçektir. Shelley'in olağanüstü kahramanı Frankenstein ise tamamen bir kurgudur.

Mary Shelley, evlendikten sonra bilim ve edebiyat çevreleri ile daha fazla temas halinde olmuştur. Romanının ilham kaynaklarından olması muhtemel olan araştırmacıların kitaplarını okumuştur. Doğanın yaratıcı gücünü araştıran Erasmus Darwin ve ölü dokulara hayat verme deneyleri yapan Luigi Galvani gibi bilim insanları Shelley'nin görüştüğü şahsiyetlerdendir. 1815'te doğan ilk çocuğunun iki hafta içinde ölmesinden çok etkilenen Shelley rüyasında bebeğinin yeniden canlandığını görmüştür. Dolayısıyla Shelley'nin romanını, okuduğu eserler ve gördüğü bu rüya üzerine yazdığı söylenmektedir.⁴⁸⁹

⁴⁸⁹ Ebru Karadoğan İsmayilov ve Gözde Sunal, "Frankenstein ya da Modern Prometheus Romanının Sinemaya Uyarlanması", s. 202.

Görüldüğü gibi Shelley'nin romanında temel ilham kaynağı daha çok kişisel ilgi alanları ve özel yaşam tecrübeleridir. Sa'dâvî'nin romanında ise ilham kaynağı özelde Irak genelde ise Arap ve İslam âleminin yaşamakta olduğu trajik gerçeklerdir.

Kurgular arasındaki farklılıklara gelince; Shelley'nin romanının temelde materyalist felsefeden beslendiği görülürken Sa'dâvî'nin romanında kurgu, semavi dinlerdeki inanç unsurlarına bina edilmiştir. Victor doğa bilimleriyle hayata giden yolu araştırmış ve sonunda hedefine ulaşmıştır. İlişvâ'nın evinde her akşam bir tür Aziz'in resmiyle halüsinasyon konuşmalarında verilen söz gerçekleşmiştir. Yaklaşımlar arasındaki bu temel fark kahramanların hallerine ve görüşlerine de yansır. Nitekim Shelley'nin romanında Victor kendisini bir nevi ilah olarak görür.⁴⁹⁰ Diğer taraftan Sa'dâvî'nin romanında aynı mesabedeki Hâdî'nin böyle bir iddiası yoktur. Ayrıca Şismu karakteri kendisini semavi dinlerde geleceğine inanılan kurtarıcı olarak görür.

Sa'dâvî romanında geniş bir şahıs kadrosuna yer verirken Shelley'nin romanında nispeten daha az karakter kullanıldığı görünür. Birbirine benzeyen iki karakter; Frankenstein ve Şismu'nun birtakım özellikleri de farklılık gösterir. Shelley'nin Frankenstein'inin vücudunu oluşturan parçalarda herhangi bir değişim söz konusu değilken Şismu'nun parçaları belirli bir süre sonra erimekte ve değişime ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca Şismu silahla ateş edilmesine rağmen bundan etkilenmemek gibi başka özelliklere de sahiptir.

Mary Shelley'nin henüz 19 yaşındayken yazdığı *Frankenstein* romanının başarısı elbette tartışılmayacak kadar barizdir. Her ne kadar Ahmed Sa'dâvî romanında Shelley'nin romanından ilham alsa da bu durum *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının orijinalliğine bir eksiklik vermez. Zira Sa'dâvî Shelley'nin zihinlere bıraktığı bir figürü, romanının hedefleri doğrultusunda ustalıkla kullanarak daha önce yapılmamış, tamamen özgün bir kurgu ortaya koymuştur.

Araştırmacı Rahîg Ğassân, çalışmasında *Frankeştayn fî Bağdâd* romanının Shelley'nin *Frankenstein*'inin dışında başka eserlerden de etkilendiğini savunur. Bu eserler, yazarları ve kaynakları şu şekildedir:

⁴⁹⁰ Sıla Çerkez, *Frankenstein or The Modern Prometheus And The Psychology of Mary Shelley*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Gazi Mağusa Kuzey Kıbrıs 2013, s. 57.

1. *Usta ve Margarita / Şeytan Moskova'yı Ziyaret Ediyor.* - Mihail Bulgakov.
2. *Köpek Kalbi* - Mihail Bulgakov.
3. *Palto Burun* - Nikolay Vasilievich Gogol.
4. *İsis ve Osiris Efsanesi* – Eski Mısır Mitolojisi.
5. *Pygmalyon* – Yunan Mitolojisi.⁴⁹¹

Bu eser ve efsanelerin ortak özelliği fantastik unsurlar taşımasıdır.

3.3.8.5. Romanda İşlenen Temalar

Frankeştayn fî Bağdâd romanında Ahmed Sa'dâvî satır aralarında bazı durumları eleştirir. Bu eleştirilerini bazen taraflı anlatıcı üslubuyla yaparken bazen de karakterlere yüklediği imajlarla yapar.

Din

Frankeştayn fî Bağdâd romanında üç semavi dine ait unsurlara oldukça çok yer verilmiş, din olgusu kurgunun önemli bir parçası olmuştur. Çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Irak'ın nüfusu, azınlığı oluşturan Hristiyan ve Yahudileri de barındırır. Müslümanlarda da başta Şiiilik ve Sünnilik olmak üzere birtakım mezhep farklılıkları vardır.

Araştırmalara göre Şintoizm hariç bütün dünya dinlerinde mehdiliğe benzer bir inanış mevcut olup farklı isimlerle anılmakla birlikte maksadı insanlığı olumsuzluklardan kurtaracak birinin geleceğine inanış, özellikle üç semavi din Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyette bulunmaktadır.⁴⁹² Sa'dâvî romanın kurgusunda dinlerde mevcut olan bu kurtarıcı inanışını kullanarak romana farklı bir gizem katmıştır.

وأنا الرد والجواب على نداء المساكين. أنا مخلص ومنتظر ومرغوب به ومأمول بصورة

ما... سأنجز العدالة على الأرض أخيرًا

⁴⁹¹ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa 'dâvî Dirâse Nakdiyye Tahliliyye*, s. 50 -86.

⁴⁹² Faruk GÜN, "Mehdilik İnancı Üzerine Bir İnceleme", 104.

“Ben zavallıların çağrısına karşılık ve cevabım. Ben kurtarıcı, beklenen, istenilen ve bir şekilde umulan kişiyim... Sonunda yeryüzünde adaleti sağlayacağım.”⁴⁹³

Dindar bir Hristiyan olan İlişvâ karakteri Yahudilerin yaptığı ya da onların tarzında yapılmış bir evde ve Müslüman komşularla aynı mahallede yaşar. Diğer taraftan Hâdî الخرابة اليهودية (Yahudi harabesi) olarak adlandırılan harabelerin birinde ikamet eder. Hristiyanlık ve İslam dinlerine göndermelerin çokça yapıldığı romanda Yahudiliğe bu isimlendirmelerle işaret edilir. Dini unsurların bir arada zikredilmesi romanın genel dokusuna ve verilmek istenen mesajlara uygunluk gösterir.

Yazar, romanda üç semavi dine az çok göndermeler yapmakla birlikte özellikle Hristiyanlığı yücelten bir üslup sergiler. Romanda öncelikle Hristiyanlıkla ilgili olay ve durumlara ayrılan bölümler İslam ve Yahudiliğe nispeten daha çoktur. Söz gelimi kilise, ayin gibi Hristiyanlık sembolleri romanda önemli bir yer tutarken buna karşılık cami ve namaz gibi İslam’ın şearine hiç yerilmez. Ayrıca Hristiyan karakterler, dini vecibelerine sadık ve iyi bir profille yansıtılırken Müslüman karakterlerde İslam’ın yansıması pek görünmez.

Dindar bir Hristiyan olan İlişvâ karakterine yazarın yaklaşımı genel olarak olumludur. Yaşlı kadının evinin salonunda bulunan Aziz Mârkûkîs’in resmiyle sohbeti kurgunun önemli bir parçasını oluşturur. Oğlu Danyâl’in kendisine tekrar döndürüleceği ile ilgili diyaloga ve İlişvâ’nın evine ilk geldiğinde Şismu’yu Mârkûkîs’in tehdit ettiği sahneler yer verilmesi, okurun bilinçaltında Hristiyanlığı yüceltir.

ما زالت ذراعه الطويلة مرفوعة بالرمح، لكن عينيه تلتفتان إليها الآن:

أنت متعجلة يا إيليشوا... قلت لك سيحقق لك الله هدأة الروح أو نهاية العذاب... أو تسمعي

خبراً يبهجك... ولكن، لا أحد يفرض على الرب التوقيت المناسب

⁴⁹³ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 156 – 157.

“(Mârkûkîs’in resmi) Uzun kolu hâlâ mızrağı kaldırıyor, fakat şimdi gözleri ona bakıyor:

- Sen çok acelecisin İlişvâ... Allah’ın sana ruh sakinliği vereceğini veya azabını sonlandıracağını söyledim... Ya da seni sevindirecek bir haber duyacaksın ancak, kimse Allah’a uygun zamanlamayı dayatamaz.”⁴⁹⁴

حول بصره إلى صورة القديس الشهيد، ظل يتأملها على ضوء النهار القادم من الشباك،
وجذبت انتباهه... كانت صورة بديعة لقديس وسيم ذي شفيتين دقيقتين، وها هما الشفتان تتحركان
الآن:

عليك أن تكون حذرًا..

شفتا القديس تتحركان بحق:

إنها امرأة عجوز منكوبة.. إذا قمت بإيذائها أو جعلتها تحزن.. أقسم أنني سأغرز رمحي هذا
في حلقك.

“(Şismu) Gözünü şehit Aziz’in resmine çevirerek, pencereden gelen günün ışığı altında düşünmeye devam etti... O, ince dudaklı yakışıklı Aziz’in harika bir resmiydi. İşte şimdi dudaklar hareket ediyor:

- Dikkatli olmalısın.

Aziz’in dudakları gerçekten hareket ediyordu:

- O, çileli yaşlı bir kadın... Eğer onu incitirsen ya da üzersen... Yemin ederim, bu mızrağı boğazına saplarım.”⁴⁹⁵

İlişvâ’nın müdavim olduğu Mârûdîşu Kilisesinin papazı Aziz Yuşiyya romanda vatanseverlik duygusunu temsil eder. Yazarın Hristiyanlığı temsil eden bir karaktere, özellikle bir papaza böyle olumlu bir misyon yüklemesi ilginç bir durumdur.

⁴⁹⁴ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 24.

⁴⁹⁵ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 66.

وكان الأب يوشيا يشجعها، فهو يرى في ذلك واجبا دينيا. ليس من الجيد أن يخرج الجميع من البلد... لم تمر أحداث أفضل على الآثوريين في القرون السابقة. ولكنهم بقوا هنا واستمروا في الوجود. على أحدا ألا يفكر بنفسه فقط. هكذا كان يقول في عظمته أحيانا.

*“Peder Yuşıyya bunu dini bir görev olarak gördüğü için onu cesaretlendirdi. Herkesin ülkeyi terk etmesi iyi bir durum değil... Önceki yüzyıllarda Asurlular’ın başına bundan daha iyi olaylar gelmemişti. Ama onlar burada kaldılar ve varlıklarını sürdürdüler. İçimizden hiç kimse sadece kendini düşünmemeli. Bazen vaazında işte böyle derdi.”*⁴⁹⁶

Diğer taraftan romandaki Müslüman karakterlerde dini kaygılar hemen hemen hiç yok gibidir. Mesela Irak’ın taşrasından bir genci temsil eden Mahmud karakterine İslami açıdan baktığımızda adı dışında dini hatırlatan herhangi bir şey görünmez. Zira Mahmud içki içmekten, zina etmekten hiç çekinmemekle beraber bunların dini karşılıkları hiç aklına gelmez. İslami açıdan sakıncalı olan bu faaliyetlerin bir kısmını arkadaşlarıyla beraber yapması durumun sadece kendine has olmadığını gösterir. Bununla aynı zamanda Irak toplumunun İslami değerler bakımından geldiği içler acısı son durum gözler önüne serilir.

Benzer bir durum yıllarca İslam dininin önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat Şehri için de geçerlidir. Yüzyıllarca her türlü ilmin tahsil ve tedris edildiği Bağdat Şehri artık meyhaneleri, fuhuş haneleri içermekte âlim ve talebelerin yürüdüğü caddelerinde artık katiller ve fasıklar cevelan etmektedir.

Siyasîler

Bir bakıma siyasî roman olma özelliği taşıyan *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında Irak’ta milli ve güçlü bir iradenin olmamasından dolayı ortaya çıkan kargaşa durumu genel olarak eleştirilir. Bunun yanı sıra mevcut siyasetçilerin yeterince halkın derdiyle dertlenmemesi de eleştirilen diğer bir siyasî yöndür. Birçok patlamanın yaşandığı günün akşamı ve Eimme Köprüsü faciasının ardından kameralar karşısında durumu anlatan hükümet yetkilisinin tasvirinde yazarın üslubu bu tenkidi açıkça gösterir.

⁴⁹⁶ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 74 – 75.

خرج الناطق باسم الحكومة مبتسما كعادته وهو يعلن إحباط محاولة تفجير انتحاري على جسر الأئمة، وقد لاذ المجرم بالفرار.

*“Hükümet sözcüsü, her zamanki gibi, gülümseyerek çıktı ve Eimme Köprüsü'nde bir intihar bombalama girişiminin engellendiğini ve suçlunun kaçtığını ilan ediyor.”*⁴⁹⁷

ثم ظهر ناطق باسم الحكومة يتحدث ويتسم ويرد على أسئلة الصحفيين، مؤكداً أنهم أفسلوا مخططات الإرهابيين لهذا اليوم، فحسب المعلومات الاستخبارية كان هناك مئة هجوم بسيارات مفخخة خططت للقيام بها عناصر القاعدة وفلول النظام السابق، إلا أن قيادة قوات التحالف والأجهزة الأمنية العراقية أحبطتها جميعاً، ولم تكن هناك سوى خمسة عشر تفجيراً فقط!

*“Sonra bir hükümet sözcüsü çıktı, gülümseyerek ve gazetecilerin sorularını cevaplayarak teröristlerin bugünkü planlarını engellediklerini vurgulayarak söylüyor. İstihbarat bilgilerine göre, el-Kaide unsurları ve önceki rejimin kalıntıları tarafından planlanan yüzlerce bombalı araba saldırısı vardı, ancak koalisyon güçleri ve Irak güvenlik birimleri onların hepsini engelledi. Sadece on beş patlama bunun dışında kaldı!”*⁴⁹⁸

Eleştirilen diğer bir durum siyasîlerin ve devlet görevlilerinin dostluk, ahabplık ilişkisi ile birilerini kayırmalarıdır. Albay Server Mecid başında bulunduğu birimin Bettâvîn patlamasında dahli bulunmasıyla hakkında açılan soruşturma sonrası durum romanda şöyle anlatılır:

تمت إحالة العميد سرور مجيد إلى التقاعد، هذه آخر معلومة حصلت عليها، ولكن العميد لم يستسلم للأمر على ما يبدو، وسعى بوساطة مع أصدقائه من الضباط القدامى اللذين صاروا أفضل حالا منه في الوضع الجديد، ونجح أخيراً بإعادة نفسه إلى الخدمة، ولكن ليس في دائرة

⁴⁹⁷ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 136.

⁴⁹⁸ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 38.

المتابعة والتعقيب التي تم حلها، وإنما في مكان ناء خارج العاصمة، مجرد ضابط أمن في مديرية من مديريات الشرطة.

“Albay Server Mecid emekliliğe sevk edildi. Bu, aldığım son bilgiydi. Ancak Albay görünüşe göre duruma teslim olmamış, yeni durumda kendisinden daha iyi konumda olan eski subay arkadaşlarının arabuluculuğunu kullanarak uğraştı ve sonunda kendisini hizmete iade ettirmeyi başardı. Fakat lağvedilen Takip ve Mütabat Kurumunda değil, başkentin dışında uzak bir yerdeki bir polis müdürlüğünde sadece bir emniyet görevlisidir.”⁴⁹⁹

Adalet Türleri:

İç savaşın Irak’a en büyük zararı ülkenin tek bir safta birleşemez hale gelmesine neden olması olmuştur.⁵⁰⁰ Ülkede istikrarsızlığın ve otorite boşluğunun neticesi olarak Irak’ta başına buyruk hareket eden irili ufaklı birçok grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir kısmı Şiilik ve Sünnilik gibi mezhepsel kökenlere dayanırken bazıları da sadece otorite boşluğundan faydalanan serseri gruplardır.

كان للكوربان أخ مجرم يقود عصاة صغيرة روعت الأهالي لفترة من الزمن حتى ألقى القبض عليه وأودع في التوقيف. واستقبل الكثير من الناس هذا الخبر بسعادة بالغة...

“Kurbân’ın halkı bir süre korkutan, yakalanıp hapse atılincaya kadar küçük bir çeteyi yöneten suçlu bir kardeşi vardı. İnsanlardan birçoğu bu haberi büyük bir sevinçle karşıladı.”⁵⁰¹

Mahmud karakteri memleketi Mîsân’da çalışırken şehirde teşekkül eden ve halkı sıkıntıya sokan bir çete ve liderinin hapse atılması üzerine üç adaletten bahseden bir makale yazar ve söz konusu şahsın hakkında bu adaletten birinin uygulanması gereğinden bahseder.

⁴⁹⁹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 336.

⁵⁰⁰ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa’dâvî Dirâse Nakdiyye Tahlîliyye*, s. 93.

⁵⁰¹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 189.

تفلسف قليلا في المقالة ليقرر وجود ثلاثة أنواع من العدالة؛ عدالة القانون، وعدالة السماء، وعدالة الشارع، وإن المجرم يجب أن تنفذ بحقه، في نهاية المطاف، ومهما طال الزمن، واحدة من هذه العدالة الثلاث.

“Makalede üç tür adaletin varlığını ifade etmek için biraz felsefe yaptı: Kanun adaleti, semavi adalet ve sokak adaleti. Ne kadar zaman geçerse geçsin işin sonunda suçlu hakkında, bu üç adaletten birinin uygulanması gerekir.”⁵⁰²

Her nasılsa bu şahıs kısa bir süre sonra hapisten çıkar fakat kısa bir süre sonra yüzleri kapalı birileri tarafından öldürülür. Bunun üzerine Mahmud kanun adaleti tecelli etmeyince sokak adaletinin tecelli ettiğini yazıp yayınlamaz ancak kahvehanelerde görüştüğü kimselere makalesini okur. Mahmud’un önceki makalesi çetenin yeni lideri olan Kurbân’a gösterildiğinde bunun kardeşinin öldürülmesine teşvik olduğunu düşünerek Mahmud’u gördüğü yerde öldürmekle tehdit eder. Bu tehditten dolayı Mahmud uzun süre evden çıkamadığı gibi çareyi Bağdat’a gitmekte bulur.

Yazar kurgunun önemli bir karakteri olan Mahmud’un Bağdat’a gelme sebebine önemli bir yer ayırarak kanun adaletinin yürürlükte olmadığı yerde sokak adaletinin hükmedeceğini vurgular. Ayrıca romanın geneline bakıldığında Şismu’nun ilahi bir güç tarafından görevlendirilmesi ve mazlumların intikamını almasıyla semavi adaletin tecelli ettiği anlaşılır.

Gazetecilik

Frankeştayn fî Bağdâd romanında gazetecilik mesleğinin ayrı bir yeri vardır. Zira roman olaylarında bir hayli etkin olan Mahmud, Ali Bâhir gibi karakterler gazetecidir. Bu karakterlerin dışında da gazetecilik ve medyanın diğer araçlarına romanda değinilmiştir.

Kendisi de hayatının bir bölümünde gazetecilik yapan Sa’dâvî, okura bu mesleğin hem olumlu hem de olumsuz boyutlarını gösterir. Özellikle Mahmud karakteriyle bu mesleğin yorucu ve tehlikeli tarafları okura aktarılır. Sabahları tam

⁵⁰² Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 190.

uykusuna kanmadan patronunun isteği üzerine haber peşinde koşmak zorunda olması, çalıştığı dergide birçok görevden sorumlu olması gibi olay ve durumların anlatılmasıyla bu mesleğin yorucu yanları anlatılır.

Mahmud'un bir çete lideri hakkında yazdığı makalenin ardından ölümle tehdit edilmesi ve Şismu hakkında yazdığı makalenin ardından Server Mecid tarafından korkutucu bir şekilde sorguya çekilme sahneleriyle de gazetecilik mesleğinin tehlike boyutuna atıf yapılmıştır. Yazar gazetecilerin olaylara abartılı bakış açısı ile ilgili öngörüsü dikkat çeker.

رج الانفجار المنطقة كلها، وسيتحدث بعض الصحفيين فيما بعد، من خلال تغطياتهم
الخبرية لهذا الحادث المروع عن الصدوع التي حصلت في نصب الحرية بسبب الانفجار وإطلاقهم
للتحذيرات المنذرة من سقوطه الوشيك

*“Patlama tüm bölgeyi sarstı. Bazı gazeteciler daha sonra, bu korkunç olayla ilgili haberi yayınları esnasında patlama nedeniyle Özgürlük Anıtı 'nda meydana gelen çatlaklardan ve düşmesinin yaklaşmasıyla ilgili uyarılardan bahsedecekler.”*⁵⁰³

3.3.8.6. Dil ve Anlatım

Edebî metin her şeyden önce kelimelerden oluşur. Öyleyse analizcinin görevi öncelikle kelimeleri sorgulamaktır.⁵⁰⁴ Metinlere edebî sanat değeri veren, ifade edilmek istenen şeyin “nasıl” sunulduğudur.

Sanatçının en önemli görevleri arasında ortak dili en ince ayrıntılarına kadar bilmesi ve onu çok iyi kullanması yer alır. Yazarın ana dilinde kendine has tasarrufu ve yansıtma sanatı roman dilini oluşturarak özgün dil üslubunu ortaya çıkaracaktır.⁵⁰⁵ Bütün edebî türlerde olduğu gibi roman türünde de yazar ile okur arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Sözelimi yazar okura sunduğu eserinin dönütünü olumlu ya da olumsuz bir şekilde alacaktır.

⁵⁰³ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 304.

⁵⁰⁴ Bernâr Falit, *er-Rivâye, Medhal ile 'l-Menâhic vet 't-Tekniyyâtî 'l-Mu 'âsra li 't-Tahlîlî 'l-Edebî*, çev. Abdulhamîd Burâyû, *Dâru 'l-Hikme*, Cezâir 2002, s. 63.

⁵⁰⁵ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, s. 113.

Mahallî Lehçeler

Toplumsal değişimler toplumun diline yansır. Romancı içinde yetiştiği topluma ait olan dili kullandığı için toplumsal değişimden bağımsız kalamaz. Roman özellikle de gerçek bir hikâyeden bahsediyorsa yöresel ifadelerin, lehçe ve şivelerin romanda bulunması muhtemeldir.⁵⁰⁶

Frankeştayn fî Bağdâd romanının genelinde Ahmed Sa'dâvî'nin akıcı bir üslupla fasih Arapça'yı kullandığı görülmekle beraber diğer eserlerinde olduğu gibi bu romanında da mahallî lehçelere ve ifadelere yer vermiştir. Özellikle romandaki diyaloglarda mahallî lehçelerin kullanılması Arap âleminde günlük hayatın gerçeğini yansıtır.

روح شوف جشك وين صارت... أو سوي حل لنفسك... وإلا راح تنلاص عليك.

“Git, cesedinin nereye gittiğine bak... Ya da kendin için bir çözüm bul... Yoksa başına büyük iş gelecek.”⁵⁰⁷

Şismu'nun ruhunu taşıyan Hasib Muhammed Ca'fer'in Necef Mezarlığında karşılaştığı gençle diyalogundan alınan yukarıdaki satırda hem birçok Arap ülkesindeki lehçelerde kullanılan "روح، شوف" (Git, bak, gör) kelimeleri hem de sadece Irak lehçesine has "تنلاص عليك" (Başına iş gelir) ifadesine rastlanır.⁵⁰⁸

Sa'dâvî kahramanlarını konuştururken önceki romanlarında olduğu gibi aynı dilin farklı kullanımlarını kahramanların kültür seviyesine, mesleğine veya toplumdaki statüsüne uygun bir şekilde yansıtır. Olayların Irak'ta geçmesi nedeniyle diyaloglarda daha çok Irak lehçesi hâkim olmakla beraber bazı sahnelerin geçtiği kahvehanenin sahibi Mısırlı Aziz'in konuşmalarında Mısır lehçesini kullandığı görülür.

ما تروحلوش يا أستاذ.. سيبو بحالو الله يخليك.

⁵⁰⁶ Günay, V. Doğan, “Roman Çözümlemesine Toplumdilbilimsel Bir Yaklaşım” *Dil Dergisi / Language Journal*, Sayı: 35, Ankara: A.Ü. TÖMER Yayınları, s. 8.

⁵⁰⁷ Sa'dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 47.

⁵⁰⁸ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa'dâvî Dirâse Nakdiyye Tahliliyye*, s. 241.

”*Ona gitme Hocam! Onu kendi haline bırak, Allah seni muhafaza etsin.*”⁵⁰⁹

Frankeştayn fî Bağdâd romanında bir takım yöresel deyimlere ve özel ifadelere de rastlanır.

وكان محمود يضحك أيضا، لم تكن لديه مشكلة. (لا مامه ولا دade) كما يقولون.

”*Mahmud da gülüyordu, hiçbir problemi yoktu.:Ne annesi var; ne de dedesi dedikleri gibi.*”⁵¹⁰

Burada دade لا ماما ولا دade ifadesi genelde kendisine herhangi bir müdahale eden birinin olmayıp özgür olma durumunu ifade için kullanılan bir deyimdir.⁵¹¹

شنو هذا الحكي... أخ الأخل.

”*Bu hikâye nedir? Abicim*”⁵¹²

نعم.. أنت خوش صاحب.

”*Evet.. Sen hoş arkadaşsın.*”⁵¹³

Burada Farsça kökenli olup Türkçede de kullandığımız “hoş” kelimesinin Irak halk dilinde de kullanıldığı görülür.

Sa’dâvî romanının sonunda "إشارات" başlığı altında romanda geçen bazı mahallî ve garip kelimeleri açıklama gereği duymuştur. Bu bölümde gerçekte Takip ve Mutabaat Birimi adında bir kurumun olmadığı bilgisini verdikten sonra “Şismu”, “Kurbân” gibi mahallî kelimeleri etimolojik olarak değerlendirir.

الشسمه: (اللي شو اسمه) مفردة عراقية دارجة، ويقصد بها حرفيا: الذي لا أعرف، أو لا

أتذكر، ما هو اسمه.

⁵⁰⁹ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 264.

⁵¹⁰ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 85.

⁵¹¹ Ebû Zîyne, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa’dâvî Dirâse Nakdiyye Tahlîliyye*, s. 242.

⁵¹² Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 82.

⁵¹³ Sa’dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 51.

“Şismu: (adı ne olan) Irak konuşma diline ait bir kelimedir. Onunla tam olarak (kim bilmiyorum ya da adının ne olduğunu hatırlamıyorum) manası kasdedilir.”⁵¹⁴

Yabancı Kelimeler

Ahmed Sa‘dâvî romanında yabancı dilden kelimelere de yer verir. Bunlar Süryanice ve İngilizce kelimelerdir. İlişvâ karakteri Arapların arasında yaşasa da aslen Süryani’dir. Oğlu zannettiği Şismu’ya geçmişe dair bilgileri anlatırken Danyal’ın sembolik mezarının taşına yazılan ifadelerden bahseder.

وضعوا شاهدة بالسريانية والعربية (أوه قوره دنيه) هنا يرقد دانيال. ثم عادوا.

“Süryanice ve Arapça; (أوه قوره دنيه: Burada Danyal yatıyor) yazan mezar taşı koydular sonra döndüler.”⁵¹⁵

Bu satırda geçen Süryanice ifadenin bizzat yazar tarafından çevrilmesi yazarın Süryanice’ye aşina olduğunu gösterir. İlişvâ’nın oğlu Danyal’a çok benzeyen torunu Avustralya’da yaşadığı için Arapça bilmemekte İngilizce ve ana dili olan Süryanice’yi bilmektedir. Kızlarının İlişvâ’yı yanlarına celbetme konusunda buldukları yöntemi icra etmek için torunu yanına geldiğinde İlişvâ ile Süryanice anlaşılabilmişlerdir.

- داخي إيوت؟

- سبائي إيون باسيما

- “Nasılsın?”

- İyiyim, teşekkürler.”⁵¹⁶

Sa‘dâvî *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında az da olsa İngilizce kelimeler kullanır. Romanda şehveti temsil eden karakter olan Nevâl el-Vezîr hakkında Mahmud ve arkadaşları arasında şöyle bir diyalog geçer:

إنها الفاك بودي مالت عمك.

⁵¹⁴ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 351.

⁵¹⁵ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 72.

⁵¹⁶ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 286 – 287.

قال له فريد شواف، زميله في المجلة ذات مرة...فما الذي يجمع هذه المرأة مع علي باهر

السعيدى سوى السرير.

“- O (Nevâl) amcanın sürtük fahişesi.

Bir keresinde dergideki arkadaşı Ferîd Şevvâf ona böyle demişti. Bu kadını Ali Bâhir es-Sa‘îdî ile bir araya getiren sadece yataktır.”⁵¹⁷

Mahmud Ali Bâhir’in yazdığı uzun elektronik postayı okuduktan sonraki sahne şöyledir:

كتب بسرعة جملة واحدة (fuck you) كرد على رسالة السعيدى الطويلة.

“Sa‘îdî’nin uzun mesajına cevap olarak hızlıca bir cümle yazdı (fuck you).”⁵¹⁸

Romanın sonunda "إشارات" başlığı altında romanda geçen garip kelimeleri açıklayan Sa‘dâvî, mesela “Düzenbaz” anlamına gelen kelime için şöyle bir açıklama yapar:

كلاوچی : بالحيم المثلثة مفردة عراقية دارجة، ومعناها المخادع، قد تكون تحريفا للمفردة

الانكليزية (clown).

Klâvçî: Üç noktalı (cîm)le yazılan Irak konuşma diline ait, dolandırıcı anlamına gelen bir kelimedir. İngilizce (clown) kelimesinden bozulmuş olabilir.”⁵¹⁹

İngilizce’nin özellikle Irak’ta konuşulan Arapça üzerinde ne denli etkisi olduğu son örneklerden anlaşılır. Öyle ki; Mahmud gibi sıradan bir Irak vatandaşı kızgınlığını ifade etmek için kullandığı küfürü İngilizce söylemiştir. İngilizcenin ani duygusal bir reflekste kullanılması bu dilin Irak toplumunun bilinçaltına kadar yerleştiğini gösterir.

⁵¹⁷ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, ss. 52 – 53.

⁵¹⁸ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 245.

⁵¹⁹ Sa‘dâvî, *Frankeştayn fî Bağdâd*, s. 351.

SONUÇ

Çok yönlü bir edip olan Ahmed Sa'dâvî'nin tüm eserlerine değindiğimiz bu çalışmada Irak'ı ve geçirdiği zorlu yılları daha yakından tanıma imkânı bulduk. Yekvücut haliyle Mezapotamya toprakları üzerinde uzun yıllar istikrarla yaşayan halk, 1920 yılında Osmanlı Devleti'nden kopmasının ardından sömürgecilik, iktidar mücadeleleri, diktatörlük, savaş, ambargo gibi birçok sıkıntıya maruz kalmıştır. Ayrıca bölge halkının birliğini temin eden unsurlar sarsıldığı için Irak halkı kendini dâhili ve harici birçok amilin neden olduğu ayrışmaların ve çatışmaların ortasında bulmuştur. Neredeyse bir asır geçmesine rağmen hâlâ devam etmekte bu sıkıntılar Ahmed Sa'dâvî'nin romanlarında esas teşkil eder.

Kendi neslinin tanık olduğu dönemi eserlerinde ele alan Ahmed Sa'dâvî ilk çalışmalarında 1980 – 2003 yılları arası Saddam döneminde yaşanan sıkıntıları edebî bir şekilde eleştirmiştir. Söz konusu yıllarda halk baskıcı bir iç siyasetle beraber uzun süren savaşlara ve ekonomik ambargoya maruz kalmıştır. Bu süre zarfında ülke içindeki edipler için ifade özgürlüğü söz konusu değildir. 2003 yılı sonrasındaki Irak'ta ise ABD işgaliyle rejim değişerek bir derece ifade özgürlüğü ortamı oluşmuştur. Ancak halkın sıkıntısı değişmediği gibi ülke daha karmaşık ve tehlikeli bir vaziyet alarak Saddam dönemini aratacak bir mahiyet kazanmıştır. Baskıcı ve açık, tek bir otoritenin yerini; kural tanımayan, gizli, birçok menfi otorite doldurmuştur. Milliyetçilik, mezhepçilik damarları tahrik edilen büyük kitleler yıllarca İslamiyete ve insaniyete hizmet eden bu bölgeyi yaşanılması zor bir hale getirmiştir. Sa'dâvî, Irak halkının bu süreçte başka boyut kazanan sıkıntılarını sonraki çalışmalarında işlemiştir. Eserlerinde yazar, özelde ülkesi ile ilgili sıkıntıları ve üzerinde oynanan ve toplumsal parçalanmaya, ayrışmaya neden olan siyasî oyunları eleştirirken genelde tüm Ortadoğu ve İslam coğrafyası üzerinde menfi güçlerin ve şer odakların oynadığı kötü oyunların sonuçlarını anlatmaktadır. Dolayısıyla yazarın eserlerinden İslam âleminin de çıkaracağı büyük dersler vardır.

Edebî hayatına şiirle başlayan, aynı zamanda senaryo yazarlığı ve karikatüristlik yönü de bulunan Ahmed Sa'dâvî'nin iki romanı özetle; üç romanı derinlemesine tahlil edilerek yazarın romancılık tarafının irdelendiği çalışmanın sonunda yazarın romancılığı konusunda bir takım genellemelere ulaşıldı. Yazarın romanlarının genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

Ahmed Sa'dâvî'nin romanlarının tamamının konusu Irak halkının yaşadığı sıkıntılardır. Yazar, yazdığı beş romanın her biriyle savaşlar, uluslararası ambargo, silahlı örgütler, mezhepsel ve etnik çatışmalar gibi ülkesinin gerçekten çektiği sıkıntı silsilesine farklı pencerelerden baktırmaktadır. Bu bağlamda yazarın eserlerinde toplumsal gerçekçiliğin ön planda olduğu görünmekte ve yazarın herbir romanı anlattığı döneme yönelik edebî belge niteliği taşımaktadır.

Yazar, din, mezhep ve etnik farklılıkların ülkeyi ayrıştırıcı olmaması gerektiğini savunarak; sebebi ne olursa olsun ayrışmanın sonuçta Irak'ı bütünüyle olumsuz etkilediğine eserlerinde dikkat çekmektedir. Ahmed Sa'dâvî bu yönüyle ülke bütünlüğünü önemseyen bir vatansever olarak başta Irak halkı olmak üzere tüm İslam alemine farklılıklara karşı hoşgörüyle mukabele edilmesi gerektiği mesajını vermektedir. En çok ses getiren *Frankeştayn fî Bağdâd* romanı ilerleyen yıllarda sinemaya aktarılmakla yazarın vermek istediği mesajlar daha büyük kitlelere ulaşacaktır.

Yazarın ilk romanı *el-Beledü'l-Cemîl* ile diğer dört romanı arasında üslup farkı dikkat çeker. Bu roman işlenen tema bakımından her ne kadar diğerleriyle benzerlik gösterse de 2003 yılı öncesinde; Saddam Hüseyin döneminde yazılmış ve neşredilmiş olmasından dolayı Irak'ın yaşadığı olumsuzluklar, bir derece kapalı bir üslupla yazılmıştır. Ayrıca *Frankeştayn fî Bağdâd* ve *Bâbu't-Tabâşîr* romanlarında olay hareketliliği daha yoğun olduğu için bunlar olay romanı özelliği taşıırken yazarın diğer üç romanı durum romanı özelliği göstermektedir.

Sa'dâvî ilk romanı dışındaki romanlarında fantastik unsurlara yer vermiştir. Yazarın eserlerinde kullandığı olağanüstü unsurlar eserlerin gerçekçiliğini bozmayacak bir şekilde Irak'ın gerçeklerine ustalıkla monte edilmiştir. Dolayısıyla yazar fantastik unsurları romanlarında araç olarak kullanmakta, bunlarla birtakım gerçeklere işaret etmektedir. Kullanılan bazı tekniklerle beraber değerlendirildiğinde yazarın romanlarında postmodernizmin etkileri görünmektedir.

Yazar romanlarında sembolik unsurlara oldukça çok yer verir. Özellikle *Frankeştayn fî Bağdâd* romanında birçok unsur itina ile seçilerek roman kurgusuna yerleştirilmiştir. Bu romanın diğer eserlerine nispeten uluslararası düzeyde ses getirmesinin önemli bir nedeni sembolik unsurların romanda ustalıkla kullanılmasıdır.

Yazar roman olaylarının merkezine mekân olarak Irak'ı ve daha çok başkent Bağdat'ı koymuştur. Ancak olaylar ve kahramanlar kurgu gereği Irak dışına da çıkar. Romanlarda mekân unsuruna olaylarla bağlantılı olarak farklı anlamlar yüklenirken genel olarak mekân bağlamında Irak'a olumsuz manalar yüklenmiştir.

Sa'dâvî romanlarının en belirgin özelliklerinden biri, zaman çerçevesinin genelde yazarın kendi neslinin yaşadığı dönem olmasıdır. Romanlarında takvimsel tarih vermekten çekinmeyen yazar olay örgüsünü anlatırken her zaman kronolojik sırayı takip etmez. Bu durum eserlerin anlaşılmasını bir bakıma güçleştirdiği için romanlardaki olay ve zaman ilişkisini doğru anlayabilmek için okuyucunun dikkatine çok iş düşmektedir.

Yazarın romanları genel olarak geniş şahıs kadrosuna sahiptir. Sosyal tabakaları, eğitim seviyeleri, din, etnik köken gibi birçok açıdan farklılık gösteren şahıs kadrosu, olaylara etki dereceleri farklı bir şekilde romanlarda kullanılmıştır. Şahıslar arası bağlantıları itina ile kurgulayan yazarın romanlarında anlatıcıya göre kahramanlara bakış açısı değişmektedir. Sa'dâvî, şahıs tasvirlerinde uzun nitelemeler yerine kısa sıfatlar kullanmayı tercih etmiştir.

Romanlarda birçok anlatım tekniği kullanan yazarın eserlerinde özellikle, daha çok postmodern romanlarda görülen üstkurmaca tekniği dikkat çeker. Yazar, hikâyenin hikâyesinin anlatıldığı bu tekniği, roman olaylarını kahramanlara anlattırmakla sağlamıştır. Bu bağlamda Sa'dâvî günlük, hatırat, mektup vb. tekniklere eserlerinde oldukça çok yer vermiştir.

Yazarın romanlarında sinema filmlerinin, özellikle de Hollywood yapımlarının etkileri görünmektedir. Birçok sinema filmini izlediğini belirterek bu alana ilgisinin olduğunu ifade eden Sa'dâvî, romanlarını birçok bölüme ayırarak okura sunarken her bir bölüm genelde birer sinema sahnesini andırmaktadır.

Ahmed Sa'dâvî romanlarını akıcı, anlaşılır bir üslupla fasih Arapçayla yazar. Ancak özellikle diyalog tekniğini kullandığı bölümlerde mahallî lehçelere yer vermekten kaçınmaz. Karakteristik özelliği uzun cümle kurmaya elverişli bir dilde eser vermesine rağmen Sa'dâvî romanlarında çok uzun olmayan cümleler kurmayı tercih etmiştir. Ayrıca yazarın romanlarında İngilizce başta olmak üzere yabancı dillerin etkileri görünmektedir.

KAYNAKÇA

- ‘Abd, İsmâil İbrâhîm, “Kırâatun fî Tatavvuri Tekânâtî’r-Rivâye fî’l-‘Irâk”, <http://newsabah.com/newspaper/161939>, (03.04.2020).
- Âdil, Semâh, “Ġâib Tu‘me Fermân, Essese li’r-Rivâyeti’l-‘Irâğıyye ve Kâveme el-Ğurbe bi’t-Ta’rîh livatanîh”, <https://kitabab.com/cultural/غائب-طعمة-فرمان-أسس-للرواية-العراقية-و>, (01.05.2020).
- Ahmed, Abulilâh, *el-Edebu’l-Kısasî fî’l-‘Irâk*, Dâru’l-Muharriri’l-Edebî, Cize 2015.
- Aktaş, Şerif, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- Alî, ‘Avâd, “Kâtib Şahsiyyâtuh Tuânî el-Hayra ve’l-Kalak ve’t-Tevk ile’l-Hurriyye”, *Cerîdetu’l-‘Arab*, 2 Ağustos 2015.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yy. Siyasî Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2009.
- Aydoğdu, Yusuf, “Postmodern Anlatıda Bir İmkân Olarak Üstkurmaca (Metafiction) ve Murathan Mungan Öykülerine Yansımaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/52, Ekim 2017, s. 57 – 68.
- Bağbânî, Rıdvan, “Tatavvuru’n-Nesri’l-‘Arabî”, <https://www.diwanalarab.com/-تطور-الشعر-العربي>, (24.06.2019).
- Bayrak, Özcan ve Tahsin Yaprak, “Üstkurmaca ve Gerçeklik Bakımından Orhan Pamuk’un Masumiyet Müzesi Romanında Postmodern Unsurlar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/1, ss. 53 – 64.
- Bedevî, Abdulfettâh, “Ameliyyetu’l-Fecri’l-Ahmar”, <https://www.almazryalyoum.com/news/details/600459>, (21.11.2018).
- Bedîr, Nâzik, “Ahmed Sa’dâvî Yahlumu ve Yemûtu Beyne’l-Hunâ ve’l-Hunâk, Kırâât”, <http://thaqafat.com/2015/07/27144>, (26.04.2020).
- Bilgin, Burcu Şahin, *Amerika’nın Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak’ta Devlet İnşa Süreci*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.
- Bolat, Salih, *Öykü Yazma Teknikleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 2012.
- Bulut, Meryem, “Mardin’de Evlilikler”, *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Dergisi*, 17/66, 2011/2, ss. 65 – 79.
- Bukibbe, Abdurrazzâk, “Ahmed Sa’dâvî, el-Kitâbe bi’d-Dem”, <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2014/5/1/أحمد-سعداوي-الكتابة-بالدم>, (22.06.2020).
- , “el-‘Irâkî Ahmed Sa’dâvî: el-Kâtib ibnu Tecârubuh”, <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2014/1/13/العراقي-أحمد-سعداوي-الكاتب-ابن-تجاربه>, (20.02.2020).
- , “Kâlû ‘an Sa’dâvî”, <https://almadapaper.net/view.php?cat=104944>, (07.05.2020).
- Cebûrî, Mervân, “er-Rivâyetu’l-‘Irâkıyyetu’l-Cedîde Kıssatu Tahavvulât beyne ‘Asrayn”, <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2016/3/28/الرواية-العراقية-الجديدة-قصة-التحول>, (05.06.2020).

Ceylan, Zafer, “Modern Arap edebiyatında İlk Serbest Şiir Deneyimleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi* 55, 1 2015, ss. 185 – 206.

Clark, Nick, “Independent Foreign Fiction Prize to join forces with Man Booker International for new award”, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/independent-foreign-fiction-prize-to-join-forces-with-man-booker-international-for-new-award-10371253.html>, (08.06.2020).

Cübeylî, Ziyâ, “Kırâatun fî Rivâyeti'l-Beledi'il-Cemil”, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=62721&r=0/>, (28.07.2019).

Çelik, Mehmed Mazlum, “İki tarafın da kaybettiği İran-İrak Savaşı”, *Mecra*,

Çerkez, Sıla, *Frankenstein or The Modern Prometheus And The Psychology of Mary Shelley*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Gazi Mağusa Kuzey Kıbrıs 2013.

Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2009.

Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.

Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

Çıkla, Selçuk “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik”, *Hece Dergisi*, 6, Mayıs 2002, s. 111 – 129.

Dağ Ahmet Emin ve Assad Hamid Sulaiman, *Irak Raporu*, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul 2015.

Dakûkî, İbrâhim, “Irak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 19, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1999, ss. 103 – 108.

Darkot, Besim, “Irak”, *İslam Ansiklopedisi*, C. V/II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968, s. 667.

Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-Edebi'l- 'Arabî ('Asru'd-Duvel ve'l-İmârât el-Cezîratu'l-'Arabiyye, el-'Irâk, Îrân)*, C. V, Kâhire 1980.

Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2012.

Demirci, Kürşat, “Hinduizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, ss. 112 – 116.

Desûkî, Ömer, *Neş'etu'n-Nesri'l-Hadîs ve Tetavvurihi*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire 2007.

Dîb, Kemal, *Mûcizu Târîhi'l-'Irâk*, Dâru'l-Fârâbî, Beyrut 2013.

Dikbaş, Yılmaz, *Amerika'nın Irak Yalanları*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2002.

Doğan, Yıldırım B., *Roman Yazmak Okumak*, Um-Ag Vakfı yayınları, Ankara 2014.

Doğru, Mehmet Sefa, “Cinsellik ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sinemanın Kadına Bakışı”, *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* Ocak / Şubat / Mart – Kış Dönemi Sayı: 14 Yıl:2017, ss. 1 – 28.

Ebû Ziyne, Rahîg Ğassân Kâmil, *Rivâyetu Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa'dâvî Dirâse Nakdiyye Tahlîliyye*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), en-Necâh'ul-Vataniyye Üniversitesi, Nablus 2017.

Ebyad, Minnetullâh, “Ahmed Sa'dâvî: el-Vechu'l-Ârî Dâhile'l-Hulm Yedummu Kısas Ahya' Muhtelif bi Bağdâd”, <http://gate.ahram.org.eg/News/2015146.aspx>, (23.06.2020).

Eco, Umberto, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul 1996.

Emîn, Abdulkadir Hasan, *el-Kısas fî'l-Edebi'l-'Irâğıyyi'l-Hadîs*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beyrut Amerikan Üniversitesi, Beyrut 1955.

Ensâr, Bâsim, “Ahmed Sa'dâvî Yumârisu Lu'aben 'Adîde fî İnnêhû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü”, *Kuttâbu'l'Îrâkî*, <http://www.iraqiwriters.com/INP/view.asp?ID=1444>, (25.04.2020).

Er, Rahmi, *Modern Mısır Romanı*, Ankara 1997.

Erol, Kemal, “Tarih - Edebiyat İlişkisi ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı”, *Dil ve Edebiyat Eğitim Dergisi*, 1/2, 2012, ss. 59 – 70.

Eschrich, Joey and Mary Drago, *Frankenstein or, The Modern Prometheus, Annotated For Scientists, Engineers, And Creators Of All Kinds*, The Mit Press Cambridge, Londra 2017.

Falit, Bernâr, *er-Rivâye, Medhal ile'l-Menâhic vet't-Tekniyyâtî'l-Mu'âsıra li't-Tahlîli'l-Edebî*, çev. Abdulhamîd Burâyû, Dâru'l-Hikme, Cezâir 2002.

Feyzî, Süleymân, *er-Rivâyetu'l-Îkâziyye*, Dâru Kanâdîl, Bağdat 2020.

Fıncı, Doğan, *Arap Dilinde Sıfat-ı Müşebbehe*, Gece Kitaplığı, Ankara 2019.

Fıncıoğlu, Savra, “Gerçekçilik Akımı, Akımın Yöntemi, Türleri ve Gerçekçi Akım İçinde Erich Maria Remarque”, *Karadeniz Dergisi*, 31, 2016, ss. 234 – 246.

Flitner, Michael, “Ticaret Olarak Savaş İran ve Irak'a Silah İhracı”, çev. Meriç Gök, *Orta Doğu Dosyası Filistin Ayaklanması İsrail İran ve Irak*, Ragıp Zarakolu (der.), Alan Yayıncılık, İstanbul 1988, ss. 220-221.

Gönel, Hüseyin, “Nükte ve Nüktenin Aracı Olan Edebî Sanatlar”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/4 Fall 2011, p.163-182.

Gün, Faruk, “Mehdîlik İnancı Üzerine Bir İnceleme”, *Artuklu Akademi*, 2017/4(1), ss. 99 – 129.

Günay, V. Doğan, “Roman Çözümlemesine Toplumdilbilimsel Bir Yaklaşım” *Dil Dergisi / Language Journal*, Sayı: 35, Ankara: A.Ü. TÖMER Yayınları, ss. 5 – 24.

Hâfız, Sabrî, “Modern Arap Kısa Öyküsü I”, çev. Azmi Yüksel, *Nüşa* 3/9 2003, ss. 77 – 96.

Hâlidî, Ahmed, “el-Ân el-Ân ve Leyse Ğaden”, <https://www.kitabat.info/subject.php?id=93445>, (12.09.2020).

Halîl, İbrâhîm, “el-'Allâf, el-İntihâziyyetu'l-'İlmiyye ve Rivâyetu'd-Duktûr İbrâhîm li Zi'n-Nûn Eyyûb”, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=544501&r=0>, (30.05.2020).

Hamâdîn, Mebrûk Mûsâ, *er-Rivâî Nâkıden Abdurrahmân Mecîd er-Rabî'î Numûzecen*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mu'te Üniversitesi, Mu'te 2011.

Hamza, Âmir, “Ba'de Fevzihi bi'l-Câizeti'l-Ûlâ bi Mûsâbakati's-Sadâ el-İmârâtiyye fî Hakli'r-Rivâye Ahmed Sa'dâvî”, <https://www.almadapaper.net/sub/10-523/p15.htm>, (25.08.2019).

Hasenî, Es-Seyyid 'Abdurrazzâk *Târîhu'l-'Îrâkı'l-Siyâsiyyi'l-Hadîs*, C. 3, Dâru'r-Râfideyn, Beyrut 2008.

Heddâra, Muhammed Mustafa, *Dirâsât fî'l-Edebi'l-'Arabiyyi'il-Hadîs*, Dâru'l-'Ulûmu'l-'Arabiyye, Beyrut 1990.

Huseyn, Abdulhâlık, *Sevra ve Za'îm*, Dâru Mîzûbûtamyâ, Bağdat 2007.

Huveylidî, Mirzâ, “Necm Kâzım: et-Tahavvulâtü's-Siyâsiyye Encebât Tafrâ Rivâiyye fî'l-'Irâk”, <https://aawsat.com/home/article/784306/8-د-نجم-كاظم-التحويلات-السياسية-أنتجت-طفرة-في-العراق>, (03.06.2020).

İbn Manzûr, Muhammed b. Mûkerrem, *Lisânü'l-'Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr, Dâru'l-Maârif, Kahire ty.

İbrâhîm, Selâm, “er-Rivâyetü'l-'Irâkiyye: Rasadu'l-Harâbi'l-'Irâkî fî Ezmâni'd-Diktâtûriyye ve'l-Hurûb ve'l-İhtilâl ve Sultatu't-Tavâif”, *Tebeyyun*, 2, 2012.

İsmayilov, Ebru Karadoğan ve Gözde Sunal, “Frankenstein ya da Modern Prometheus” Romanının Sinemaya Uyarlanması”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(1), ss. 199 – 222.

Jahn, Manfred, *'İlmu's-Serd Medhal ilâ Nazariyyeti's-Serd*, çev. Emânî Ebû Rahme, Dâru Ninûvâ, Dimaşk 2011.

Kahraman, Abdulkadir, *Irak'ın Geçmişi, Bugünü Ve Geleceği Üzerine Muhtemel Senaryolar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.

Karabulut, Mustafa, “Yusuf Atılgan'ın ‘Aylak Adam’ Romanında Anlatım Teknikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter 2012, p.1375 – 1387.

Karadikme, Arzu, “İroni” Kavramı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2006.

Karataş, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Yedi Gece Kitapları, İstanbul 2001.

Kenânî, Celâl Kâzım Muhsin, *Târîhu'l-'Irâkî'l-Muâsır li'l-Merhaleti'r-Râbia*, Mustansırıyye Üniversitesi, Bağdat ty.

Landau, Jacob M., *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, çev. Bedrettin Aytaç, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Lilu, Vasân Huseyn, “el-Vâki'iyetu's-Sihriyye fî Rivâyeti Frankeştayn fî Bağdâd li Ahmed Sa'dâvî”, *Bâbil Üniversitesi Dergisi*, 42, Şubat 2009, ss. 1338 – 1353.

Ma'mûrî, Mâzin, “er-Rivâyetü'l-'Irâkiyye: et-Tahavvulât ve'l-Muncizu's-Seriyy”, <https://www.almayadeen.net/investigation/916775>, (01.06.2020).

Ma'mûrî, Nâcim, “ez-Zamân ve'l-Mekân fî Rivâyâti Gâib Tu'me Fermân”, *Cerîdetu'l-Medâ*, 10 Kasım 2007.

Mahdî, Chaten, *II. Körfez Savaşından Sonra Irak Ekonomisi Ve Irak Petrollerinin Irak Ekonomisindeki Yeri Ve Geleceği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortadoğu Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.

Mahmûdî, Muhammed, “Hayyu'l-Bettâvîn: Bu'su Kâ'il-Mudun”, <http://assafirarabi.com/ar/12512/2017/04/23-حي-البتاوين-في-بغداد-بؤس-قاع-المدن>, (01.02.2020).

Mocan, Ahmet, “Yalnızız'da Anlatım Teknikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer 2012, p. 1831 - 1841.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, 23. Baskı, İstanbul 2013.

Mubârek, Zeki, “el-Edebu’l-‘Arabiyyi’l-Hadîs fi’l-‘Irâk”, *Mecelletu’r-Risâle*, 404, Kahire 1941, ss. 372-376.

Murâdî, Muhammed Hâdî, Âzâd Mûnisî, Kâdir Kâdirî ve Rahîm Hakpûr, “Lemhatun an Zuhûru’r-Rivâyeti’l-‘Arabiyye ve Tetavvurihâ”, *Dirâsâtü’l-Edebi’l-Mu’âsır*, 6/4, 1971, ss. 101 – 117.

Mûsevî, Kâzım, *el-‘Irâk Safahât mine’t-Târîhi’s-Siyâsî*, 4. Baskı, 2013.

Mutçalı, Serdar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınevi, İstanbul 1995.

Muzaffer, Cemâl, “Kırâatun fî Rivâyeti’l-Beledi’l-Cemil”, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=81210&r=0>, (28.07.2019).

Narlı, Mehmet, “Romanda Zaman ve Mekan Kavramları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/7, Mayıs 2002, ss. 91 – 106.

Nasîr, Yâsîn, “Gâib Tu’me Fermân, Mevâkıf ve Zikrayât ‘anhu”, *Cerîdetu’l-Medâ*, 10 Kasım 2007.

Netşe, Cemîle ‘Imâd, *el-Mekân fî Rivâyâtı Seher Halîfe*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), el-Halîl Üniversitesi, el-Halîl 2012.

Öz, Mustafa, “Mûsâ el-Kâzım”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006, ss. 219 – 221.

Öz, Mustafa, “Necef”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006, ss. 486 – 487.

Özen, İbrahim “Hatıratın Hikâye ve Roman Türüyle İlişkisi”, *TÜBAR XLI / 2017-Bahar*, s. 233 – 255.

Özervarlı, M. Sait, “Hârikulâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997, ss. 181 – 183.

Özey, Ramazan, *Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2009.

Özot, Gamze Somuncuoğlu “Postmodern Roman’da Anlatıcı, Zaman Ve Mekân Yapısı”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer 2012, p. 2275-2286.

Özşimşir, Şafak, “2003 ABD-Irak Savaşı ve Nedenleri”, <http://www.tuicakademi.org/2003-abd-irak-savasi-ve-nedenleri/>, (21.11.2018).

Rabî’î, Alî Muhammed Hâdî, *Muhammed Mehdî el-Basîr: Râidu’l-Mesrahi’t-Tarîdî fi’l-‘Irâk*, Dâru’n-Neşr li’l-Câmiât, Babil 2013.

Ramadân, Bilâl, “Tisatu Esbâb Ce‘alet Frankeştayn fî Bağdâd er-Rivâyete’l-‘Arabiyyete’l-Ebraz fi’l-Âlem”, <https://www.youm7.com/story/2018/9/14/9--أساب-جعلت>, (20.02.2020).

Riceur, Paul, *Zaman ve Anlatı: Üç*, çev. Mehmet Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Rifat, Mehmet, *Roman Kurgusu ve Yapısal Çözümleme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

Sa’dâvî, Ahmed, “el-Kuvvetu’t-Tağyîriyye li’l-Kırâe”, <https://www.youtube.com/watch?v=DfnkGnBY3L8>, (04.07.2020).

- , *Bâbu't-Tabâşîr*, Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut - Bağdat 2017.
- , *el-Beledü'l-Cemîl*, Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut, 2015.
- , *Frankeştayn fî Bağdâd*, Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut 2013.
- , <https://alqabas.com/article/625893>, (06.05.2020).
- , *İnnehû Yahlümü ev Yel'abü ev Yemûtü*, Menşûrâtü'l-Cemel, Beyrut, 2015.
- , *Müzekkirâtü Dî*, Nâbü Yayınları, Bağdat 2019.
- , “Kitâbî el-Evvel”, <https://al-akhbar.com/Kalimat/217792>, (23.06.2020).
- , “et-Tevsîku'l-Edebî me'a'l-Kâtib ve'r-Rivâi Ahmed Sa'dâvî”, https://www.facebook.com/darajbookstore/videos/214509373155521/?comment_id=214521173154341, (03.08.2020).
- , “Halkatu Etrâfi'l-Hadîs er-Rivâi Ahmed Sa'dâvî”, <https://www.youtube.com/watch?v=nnWIVGiVS9s>, (04.07.2020).
- , “Mine'l-Mecmû'ati's-Şi'riyye Sûratî ve Ene Ahlümü”, http://www.elwatandz.com/r_ation/16751.html, (06.07.2020).
- Sa'dûn, Alî, *Cedelu'n-Nassî't-Tis'înî*, Dâru Ğidâ, Ammân 2017.
- Sâdık, Usâme Muhammed, “Sâmerrâu's-Sabâh Fıkратu Safhati Kitâb Kitâbu Babi't-Tabâşîr”, <https://www.youtube.com/watch?v=p3KQY6cJVhM>, (28.06.2020).
- Sağlık, Şaban, *Popüler Roman Estetik Roman*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- Sâmîr, Fâdıl, “er-Rivâyetü'l-'Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nadc”, *Cerîdetu'l-Medâ*, 18 Ağustos 2004.
- Savran, Ahmet, *XIX. Yy. Osmanlı Dönemi Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1991.
- Seyyid, Mahmûd Ahmed *Masîru'd-Du'afâ*, İtimâd Yayınevi, Kahire 1922.
- , *Celâl Hâlid*, Dâru Sutûr, Bağdat 2017.
- Sûdânî, Alî, “Mukâvemetu Udabâu'l-'Irâk ve Mihnetu Nısfî's-Sûra”, <https://al-akhbar.com/Opinion/180591>, (24.06.2020).
- Şahin, İsmail, Cemile Şahin ve Samet Yüce, “Birinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere'nin Irak'ta Devlet Kurma Çabaları”, *Gazi Akademik Bakış* 8/15, 2014, ss. 105-132.
- Şâkir, Mahmûd, *et-Târîhu'l-Mu'âsır Bilâdu'l-'Irâk*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut ty.
- Şehâde, Sûmer, “Bâbu't-Tabâşîr li Ahmed Sa'dâvî: Avâlimu'l-'Irâkı'l-Muvâziye”, <https://diffah.alaraby.co.uk/diffah/books/2017/8/27/-باب-الطباشير-ل-أحمد-سعداوي-عوالم-العراق>, (28.06.2020).
- Tâhir, Hızâm Yûsuf, “Rivâyetu Bâbi't-Tabâşîr li Ahmed Sa'dâvî Hel Yeftah Bâben li'Âleminin Erhab”, <http://newsabah.com/newspaper/119532>, (23.06.2020).
- Takkûş, Muhammed Suheyl, *Târîhu'l-'Irâkı'l-Hadîs ve'l-Mu'âsır*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 2015.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001.
- Todorov, Tzvetan, *Eleştirinin Eleştirisi*, çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Tufanlı, Pınar, “Frankenstein Özet”, <https://kitap.yazarokur.com/frankenstein>, (26.02.2020).

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/>, (04.08.2019).

Uçan, Hilmi, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergibilim*, Hece Yayınları, İstanbul 2002.

Uçarol, Rıfat, *Siyasî Tarih 1789-2014*, Der Yayınları, İstanbul 2015.

Vesvâs, Necat, “es-Serd fis-Serdiyyâti’l-Hadîse”, *Mecelletu’l-Mahber*, 8, 2012, ss. 97 – 115.

Yeşilbursa, Behçet Kemal, “Geçmişten Günümüze Irak Meselesi”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 29, Özel Sayı II, Temmuz 2009, ss. 1315-1343.

Yılmaz, Sait, *Irak Dosyası*, Kum Saati Yayın Dağıtım, İstanbul 2011.

Yılmaz, Yasemin Keskin, *Propaganda Aracı Olarak Sinema: 1990 Sonrası Amerikan Filmlerinde Propagandanın Kullanımı Üzerine Bir Çalışma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.

Zeydân, Bedîa, “el-Vechu’l-Ârî Dâhile’l-Hulm li Ahmed Sa’dâvî Muşevvehu’l-Harb fi Ahyâi Bağdâd”, https://www.al-ayyam.ps/ar_page.php?id=12f702b4y318177972Y12f702b4, (24.06.2020).

—, “Frankeştayn fi Bağdâd ile’s-Sînemâ el-Âlemiyye”, http://www.al-ayyam.ps/ar_page.php?id=115726b6y290924214Y115726b6, (20.02.2020).

Ziyâb, Safa’, “er-Rivâyetu’l-İkâziyye Merraten Uhrâ”, <https://alsabaah.iq/18713/>, (29.05.2020).

Elektronik Kaynaklar

“Ani’l-Câize”, <https://www.arabicfiction.org/ar/about-the-prize>, (20.02.2020).

“Ahmed Sa’dâvî:Nektub ‘Alâ Damânâtine’s-Şahsiyye”, <https://www.alhurra.com/choice-alhurra/2018/05/02/-مؤلف-فرانكشتاين-في-بغداد-أحمد-سعداوي>, (05.07.2020).

“Ahmed Sa’dâvî” <https://www.kataranovels.com/novelist/أحمد-سعداوي>, (19.08.2020).

“Bush: Savaş uzun sürebilir” <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/bush-savas-uzun-surebilir-135592>, (21.11.2018).

“Curûh fi Şeceri’n-Nahîl” http://www.elrayyesbooks.com/index.php?route=product/product&product_id=223, (24.06.2020).

“Dünyanın en tehlikeli kentleri”, <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/dunyanin-en-tehlikeli-kentleri,M7CYN1nuEEiegNKhUsU5Ww/i6CiKVYokCGWtCW8DIPpw>, (09.08.2020).

“ed-Dahâyâ’l-Medeniyyûn lihareketi’t-Temerrud fi’l-İrâk”, *Human Rights Watch*, 17/9 (E), ss. 138 – 141.

“el-Beledü’l-Cemîl”, <https://www.goodreads.com/book/show/18628536>, (28.07.2019).

“el-Ekser Mebîan”, <https://www.nabupub.com/>, (04.07.2020).

“el-Fâiz 2014”, <https://www.arabicfiction.org/ar/2014>, (20.02.2020).

“Emil Michel Cioran”, <https://www.biyografi.info/kisi/emil-michel-cioran>, (28.04.2020).

- “Erbi‘â’ Esved fi’l-‘Irâk”, <http://www.alriyadh.com/91272>, (23.02.2020).
- “Frankenstein Bağdat’ta”, <http://www.timas.com.tr/kitap/frankenstein-bagdata/>, (16.03.2020).
- “Galvanizme”, <https://sozluk.tdk.gov.tr/>, (26.02.2020).
- “Grand Prix de l’Imaginaire 2017” <https://web.archive.org/web/20181013153555/http://gpi.noosphere.org/2017.php>, (20.02.2020).
- “Irak”, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/irak.htm>, (27.06.2018)
- “İnnehû Yahlümü ev Yel‘abü ev Yemûtü”, <https://www.goodreads.com/book/show/15716183>, (03.08.2020)
- “Müzekkirâtü Dî Rivâye Cedîde li Aahmed Sa‘dâvî”, <https://www.almodon.com/culture/2019/11/15/مذكرات-دي-رواية-جديدة-لأحمد-سعداوي/>, (02.07.2020).
- “Müzekkirâtü Dî, Yevmiyyât Fetât Bağdâdiyye ani’l-Hurûb”, <https://www.almuraqeb-aliraqi.org/2019/12/03/151175/>, (04.07.2020)
- “The 2018 Shortlist”, <https://thebookerprizes.com/international/backlist/2018>, (20.02.2020).
- <https://www.abjjad.com/book/2174387888/2493548783/البلد-الجميل/reviews>, (28.07.2019).
- <https://www.gzt.com/mecra/iki-tarafi-da-kaybettigi-iran-irak-savasi-3497733>, (03.08.2020).

ÖZ GEÇMİŞ

Fotoğraf

Galip GÜLER 20.09.1981 tarihinde Vezirköprü’de doğdu. Suluova İmam-Hatip Lisesi’ni bitirdikten sonra Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nden 2007 yılında mezun oldu. 2014 yılında Atatürk Üniversitesi SBE Yüksek Lisans programını bitirdi/girdi. Mezuniyetinden bu yana araştırma görevlisi ve öğretim görevlisi olarak görev yapan Galip GÜLER orta derecede İngilizce ve iyi derecede Arapça bilmektedir. (01.11.2020)

İletişim Bilgileri

E mail : galipguler0555@gmail.com

Telefon : 0506 585 1415

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4169-593X

Yayınlanmış Çalışmalar:

1. GÜLER, Galip, “Yûsuf el-Ğa‘îd’in Yağdus fî Mısr el-Ân Romanında Sosyal Göstergeler”, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun 2020, Sayı: 9, ss. 129-143.

